

Jozef Čentéš a kol. (ed.)

„Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy“

Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie

Recenzenti:

prof. JUDr. Margita Prokešiová, PhD.

doc. JUDr. PhDr. Mgr. Jozef Medelský, PhD.

Vzor citácie: ČENTÉŠ, J. (ed.) a kol.: „Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy“, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, 163 s.

Táto publikácia vznikla v rámci projektu *APVV-19-0102: Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien*.

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie usporiadanej Katedrou trestného práva, kriminológie, kriminalistiky Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave dňa 30.10.2020, v rámci riešenia vedeckovýskumného projektu *projektu APVV-19-0102: Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien*. Zodpovedný riešiteľ projektu prof. JUDr. Jozef Čentéš, PhD.

ISBN 978-80-7160-577-5

Obsah

PRÁVO NA ÚČINNÉ VYŠETROVANIE A POVINNOSŤ ÚČINNE VYŠETROVAŤ – ROZHODOVACIA PRAX	
<i>JUDR. ANDREJ BELEŠ, PHD., MGR. VANESSA SANDTNEROVÁ</i>	4
PROBLEMATIKA PRÍSLUŠNOSTI POLICAJTOV V TRESTNOM KONANÍ	
<i>DOC. JUDR. RADOVAN BLÁŽEK, PHD.</i>	20
EFEKTÍVNOSŤ PRÁVA A PRÍSTUPY K JEJ SKÚMANIU	
<i>PROF. JUDR. JOZEF ČENTÉŠ, PHD., MGR. ING. FRANTIŠEK VOJTUŠ</i>	28
VÝVOJ PRÁVNEJ ÚPRAVY VYBRANÝCH INŠTITÚTOV PRÍPRAVNÉHO KONANIA	
<i>JUDR. JURAJ DRUGDA, PHD.</i>	42
EFEKTIVITA POSTIHU POČÍTAČOVEJ KRIMINALITY	
<i>DOC. JUDR. MAREK KORDÍK, PHD. LL.M, MGR. PETRA DRAŽOVÁ</i>	48
ZÁKON O OBETIACH TRESTNÝCH ČINOV – LEGISLATÍVNA ZMENA, KTORÁ UPEVNILA POSTAVENIE OBETÍ TRESTNÝCH ČINOV V PRÍPRAVNOM KONANÍ	
<i>NPOR. JUDR. PATRÍCIA KRÁSNÁ, PHD., LL.M.</i>	62
HODNOTENIE EFEKTÍVNOSTI PRÍPRAVNÉHO KONANIA PRI PREČINOCH V KONTEXTE OBJASNENOSTI A REGIONÁLNYCH DISPARÍT NA ÚZEMÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY	
<i>DR. H. C. PROF. JUDR. LUCIA KURILOVSKÁ, PHD., DOC. RNDR. TATIANA HAJDÚKOVÁ, PHD.</i> ...	74
POLICAJT AKO ZÁRUKA EFEKTIVITY SKRÁTENÉHO VYŠETROVANIA	
<i>JUDR. JAKUB LORKO, PHD., MGR. NINA TARABOVÁ</i>	86
DOPADY TZV. SUPERRÝCHLEHO KONANIA AKO OSOBITNEJ FORMY VEDENIA TRESTNÉHO KONANIA	
<i>JUDR. STANISLAV MIHÁLIK, PHD.</i>	96
PRÍPRAVNÉ ŘÍZENÍ – JEHO ÚČEL, ZÁSADY A JEHO VZTAH K ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM	
<i>JUDR. JIŘÍ MULÁK, PHD.</i>	106
AKTUÁLNE APLIKAČNÉ PROBLÉMY PRÍPRAVNÉHO KONANIA Z POHLEDU PROKURÁTORA	
<i>JUDR. JÁN ŠANTA, PHD., LL.M., MBA</i>	118
KRITÉRIA EFEKTÍVNOSTI PRÍPRAVNÉHO KONANIA	
<i>PLK. DOC. ING. STANISLAV ŠIŠULÁK, PHD.</i>	127
NIEKOĽKO ÚVAH K ROZSAHU DOKAZOVANIA V SKRÁTENOM VYŠETROVANÍ	
<i>MGR. NINA TARABOVÁ</i>	138
PRÁVO NA OBHAJOBU A JEHO LIMITY	
<i>JUDR. LUKÁŠ TURAY</i>	145
K NIEKTORÝM ASPEKTOM EFEKTÍVNOSTI TRESTNÉHO KONANIA VO VZŤAHU K ZÁKLADNÝM ZÁSADÁM TRESTNÉHO KONANIA S DÔRAZOM NA PRÍPRAVNÉ KONANIE	
<i>JUDR. FILIP VINCENT</i>	152

Právo na účinné vyšetrovanie a povinnosť účinne vyšetrovať – rozhodovacia prax¹

**JUDr. Andrej Beleš, PhD.,
Mgr. Vanessa Sandtnerová**

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia

Autori sa v príspevku zameriavajú na rozbor základných atribútov práva na účinné vyšetrovanie. Pozornosť je venovaná napr. rozsahu deliktov, resp. trestných činov, pri ktorých právo na účinné vyšetrovanie vzniká, s osobitným zreteľom zásahy podľa čl. 3 Dohovoru. Autori otvárajú napr. aj otázku vzťahu práva na účinné vyšetrovanie a práva na obhajobu, spravodlivý proces a súkromie. Všetky atribúty autori skúmajú z hľadiska rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva, Súdneho dvora EÚ a ústavného súdnictva.

Kľúčové slová: právo na účinné vyšetrovanie, Európsky súd pre ľudské práva, Súdny dvor Európskej únie, Ústavní soud ČR, nezávislosť a nestrannosť, efektivita, rýchlosť, zapojenie verejnosti

Summary

The authors focus on the analysis of the basic attributes of the right to an effective investigation. Attention is paid to e.g. the extent of the offenses in which the right to an effective investigation arises, with particular regard to the interventions under Art. 3 of the Convention. The authors open e.g. also the question of the relationship between the right to an effective investigation and the rights of the defense, due process and privacy. All attributes are examined by the authors in terms of the decision-making activities of the European Court of Human Rights, the Court of Justice of the EU and the constitutional judiciary.

Keywords: right to an effective investigation, European Court of Human Rights, Court of Justice of the European Union, Constitutional Court of the Czech Republic, independence and impartiality, efficiency, promptness, public involvement

Motto

„[...] the object and purpose of the Convention as an instrument for the protection of individual human beings requires that its provisions be interpreted and applied so as to make its safeguards practical and effective.“
EŠLP, Mocanu a iní proti Rumunsku, bod 315.

Úvod

¹ Príspevok spracovaný v rámci projektu APVV č. APVV-17-0641: „Zefektívnenie právnej úpravy verejného obstarávania a jej aplikácie v kontexte práva Európskej únie“.

V kontexte súčasných právnych a geopolitických vzťahov je pomerne náročné nájsť právny vzťah, resp. právny inštitút vo sfére trestného práva hmotného alebo trestného práva procesného, ktorý by nebol ovplyvnený medzinárodnoprávnymi záväzkami alebo záväzkami vyplývajúcimi z práva EÚ.

Účasť poškodeného, resp. obeti trestného činu na trestnom konaní je jedným z okruhov právnych vzťahov, ktorý je vo viacerých aspektoch ovplyvnený:

- a) garanciami práva EÚ – z pohľadu
 - i. sekundárneho práva – smernica o právach a postavení obetí² a niektoré ďalšie smernice i
 - ii. primárneho práva - Charta základných práv EÚ (ďalej len Charta), niektoré ustanovenia Zmluvy o fungovaní EÚ (ďalej len ZFEÚ) – a zodpovedajúcou rozhodovacou činnosťou Súdneho dvora EÚ (ďalej len SDEÚ),
- b) a garanciami základných práv a slobôd podľa Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len Dohovor) a zodpovedajúcej rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len ESĽP), resp. ustanoveniami niektorých medzinárodných zmlúv, ktoré stanovujú povinnosť ustanoviť trestnosť určitých konaní.³

Z hľadiska pôvodu a prameňa práva sa tieto garancie označujú⁴ ako internacionálne a supranacionálne⁵, ktoré je potrebné skúmať osobitne. V súlade s týmito garanciami – jedným z aspektov účasti poškodeného, resp. obeti trestného činu na trestnom konaní je právo na účinné vyšetrowanie.

Internacionálne a supranacionálne garancie práva na účinné vyšetrowanie preberá vnútroštátna aplikačná prax orgánov verejnej moci. Ide najmä o ústavné súdnictvo, ktoré preberá tieto garancie do svojej rozhodovacej činnosti a jednotlivé atribúty týchto garancií „rozmieňa na drobné“. Tým máme na mysli nielen pomenovanie a nápravu pochybení subjektov, ktoré majú povinnosť ustanoviť právny rámec vyšetrowania, a subjektov, ktoré ho

² Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV (Ú. v. EÚ L 315, 14. 11. 2012).

³ Napr. Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním z roku 2007 (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky č. 164/2016 Z. z.) ustanovuje zmluvným štátom povinnosť (čl. 30) zabezpečiť účinné vyšetrowanie a trestné stíhanie trestných činov ustanovených v súlade s týmto dohovorom: sexuálneho zneužívania, trestných činov spojených s detskou pornografiou, resp. spojených s detskou prostitúciou.

⁴ Napr. Daimagüler, M. G.: Der Verletzte im Strafverfahren. Handbuch für die Praxis. München: C. H. Beck, 2016, s. 309.

⁵ Supranacionalita práva EÚ je pojem, ktorým sa označuje samostatnosť právneho poriadku EÚ z hľadiska jeho odčlenenia od medzinárodného práva a vnútroštátneho práva, keďže disponuje vlastnými prameňmi práva, samostatnými inštitúciami tvorby práva, resp. osobitným procesom tvorby práva, na ktorom sa nevyžaduje súhlas všetkých členských štátov s prijatím aktu sekundárneho práva, samostatnými kontrolnými mechanizmami atď. S pojmom supranacionalita úzko súvisí prednosť práva EÚ pred vnútroštátnym právom. Pojem internacionálny sa teda viaže výlučne k prameňom medzinárodného práva, ktoré tvoria najmä medzinárodné zmluvy. Z historického hľadiska k supranacionalite pozri napr. rozsudok Súdneho dvora z 5. februára 1963, *Van Gend en Loos / Administratie der Belastingen*, C-26/62, ECLI:EU:C:1963:1: „Společenství představuje nový právní řád mezinárodního práva, v jehož prospěch státy omezily, byť ve vymezených oblastech, svá suverénní práva a jehož subjekty nejsou jen členské státy, ale rovněž jejich příslušníci. Právo Společenství, nezávislé na zákonodárství členských států, tudíž nejen ukládá jednotlivcům povinnosti, ale je rovněž určeno k vytváření práv, která se jako taková stávají součástí jejich jmění. Tato práva vznikají nejenom tehdy, když to Smlouva výslovně stanoví, ale také v důsledku povinností, které Smlouva jasně stanoveným způsobem ukládá jak jednotlivcům, tak členským státům a orgánům Společenství.“

majú aplikovať, ale najmä stanovenie konkrétnych atribútov, ktoré musí vyšetrovanie spĺňať, resp. stanovenie trestných činov, pri ktorých existuje právo na účinné vyšetrovanie, teda pri ktorých z hľadiska chráneného záujmu a spoločenskej závažnosti nadobúda procesné oprávnenie poškodeného a obeti na účinné vyšetrenie veci až internacionálny, supranacionálny a ústavnoprávny rozmer.

Vnútroštátne štandardy z hľadiska aplikácie práva na účinné vyšetrovanie v určitých prípadoch zaostávajú za uvedenými garanciami v zmysle Dohovoru a Charty⁶, čo je šancou pre zástupcov poškodených v trestnom konaní, zákonodarcu i právnu vedu, aby splnili svoj podiel na náprave týchto nedostatkov. V tomto zmysle sa otvára priestor pre právnu vedu, aby identifikovala:

- a) **pojmem a pramene** práva na účinné vyšetrovanie ako procesnú stránku garancií základných práv a slobôd,
- b) **subjekty** práva na účinné vyšetrovanie,
- c) **nositeľov** zodpovedajúcej **povinnosti** (keďže každému právu jedného subjektu zodpovedá povinnosť iného subjektu),
- d) **rozsah** práva na účinné vyšetrovanie z hľadiska toho, **pri ktorých trestných činoch** internacionálne, supranacionálne i ústavnoprávne garancie práva na účinné vyšetrovanie vôbec existujú,
- e) **rozsah** práva na účinné vyšetrovanie z hľadiska jeho **vzt'ahu voči právu na obhajobu** a z toho vyplývajúcich konzekvencií,
- f) **obsah** práva na účinné vyšetrovanie, čiže stanovenie atribútov, ktoré vyšetrovanie musí spĺňať na to, aby bolo účinné,
- g) možné **pochybenia** pri aplikácii práva na účinné vyšetrovanie.

1. Pojem, pramene, subjekty a nositelia povinnosti

Napriek tomu, že niet sporu existencii internacionálnych, supranacionálnych a ústavnoprávných garancií práva na účinné vyšetrovanie, jeho explicitné ustanovenie v písaných prameňoch práva nie je dostupné. Právo na účinné vyšetrovanie totiž primárne pôsobí ako derivát garancií jednotlivých základných práv a slobôd v **Dohovore, Charte a domácich katalógoch základných práv a slobôd**. Ustanovenie práva na účinné vyšetrovanie je teda implicitné.

V práve EÚ je navyše možné identifikovať právo na účinné vyšetrovanie a adekvátnu povinnosť vykonať účinné vyšetrovanie v niektorých ustanoveniach zakladajúcich zmlúv, smerníc a nariadení. Ide o ustanovenia, ktoré zakladajú povinnosť **ustanoviť účinné, primerané a odradzujúce sankcie** za niektoré konania, čiže hmotnoprávny záväzok štátu. Vhodným príkladom je čl. 325 ods. 1 ZFEÚ a ustanovenia súvisiacich predpisov, ktoré zakladajú povinnosť sankcionovať porušenia colného práva EÚ.⁷ Na hmotnoprávny záväzok úzko nadväzuje procesnoprávny aspekt.⁸ Povinnosť ustanoviť účinné, primerané a odradzujúce sankcie, resp. kriminalizovať určité skutky – a tým aj uskutočniť účinné vyšetrovanie – vyplýva

⁶ V kontexte slovenských reálií v ostatnom čase najmä rozsudok ESELP vo veci R.R. a R.D. proti Slovensku, č. 20649/18 z 1. septembra 2020, bod 178 a nasl.

⁷ Napr. rozsudok z 5. júna 2018, Kolev a i., C 612/15, EU:C:2018:392, bod 53: „Zo znenia článku 325 ods. 1 ZFEÚ vyplýva, že členské štáty musia na tieto účely stanoviť uplatnenie účinných a odradzujúcich sankcií v prípade porušenia colnej právnej úpravy Únie. Okrem toho povinnosť uložená týmto istým členským štátom, aby pre takéto prípady stanovili účinné, odradzujúce a primerané sankcie, bola zakotvená v článku 21 ods. 1 nariadenia č. 450/2008 a v súčasnosti je upravená v článku 42 ods. 1 nariadenia č. 952/2013.“

⁸ Tamtiež, bod 55: „Členské štáty musia tiež zabezpečiť, aby pravidlá trestného konania umožňovali účinný postih trestných činov súvisiacich s týmito konaniami.“

aj z niektorých smerníc, napr. zo smernice o boji proti sexuálnemu zneužívaniu⁹, ktorá okrem toho explicitne ustanovuje aj povinnosť účinného vyšetrovania (čl. 15 ods. 3), alebo ďalej zo smernice o zneužívaní trhu¹⁰ (čl. 3). Nejasnosti môžu vzniknúť v prípade, **ak povinnosť ustanoviť primerané účinné a odradzujúce sankcie nie je automaticky viazaná na ustanovenie trestnosti**, teda ak tieto sankcie môžu byť len administratívneho charakteru, resp. sú označené ako alternatívne sankcie a ide o fakultatívnu možnosť ich zaviesť – napr. podľa čl. 61 smernice o zadávaní určitých zákaziek na práce, zákaziek na dodávku tovaru a zákaziek na služby verejnými obstarávateľmi alebo obstarávateľmi v oblastiach obrany a bezpečnosti¹¹. Keďže právo na účinné vyšetrovanie, resp. povinnosť účinného vyšetrovania nevznikajú ani pri všetkých trestných činoch¹², je sporné, či tieto záruky vznikajú, ak právo EÚ ukladá aspoň administratívny postih, a to navyše ide o fakultatívnu možnosť z viacerých. Takáto garancia určite nie je dostatočne silná na to, aby sa mohla uplatniť voči trestnému činu machinácií pri verejnom obstarávaní podľa § 266 TZ.

Za úvahu stojí aj otázka, či právo na účinné vyšetrovanie ako procesnoprávny aspekt vyplýva z povinnosti štátov ustanoviť trestnosť určitých konaní v zmysle množstva medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná.¹³ Povinnosť ustanoviť trestnosť by totiž bez povinnosti ustanoviť účinný procesnoprávny rámec bola nevykonateľná. Tieto medzinárodné zmluvy – na rozdiel od Dohovoru – však nie sú aplikované samostatnou súdnou inštitúciou, ktorá by doktrínu o procesnoprávnom aspekte rozvinula.

Právo na účinné vyšetrovanie ako právny inštitút je **konštruktom rozhodovacej činnosti ESĽP** k jednotlivým základným právam a slobodám. Touto rozhodovacou činnosťou sa inšpiruje SDEÚ a pozvoľna je prijímaná vnútroštátnymi orgánmi. SDEÚ vykladá garancie základných práv a slobôd, teda medzi týmito garanciami podľa Dohovoru a Charty zabezpečuje súdržnosť.¹⁴ podľa Charty, ktoré obsahovo zodpovedajú garanciám podľa Dohovoru *Ústavní*

⁹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/93/EÚ z 13. decembra 2011 o boji proti sexuálnemu zneužívaniu a sexuálnemu vykorisťovaniu detí a proti detskej pornografii, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2004/68/SVV (Ú. v. EÚ L 335, 17. 12. 2011).

¹⁰ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/57/EÚ zo 16. apríla 2014 o trestných sankciách za zneužívanie trhu (smernica o zneužívaní trhu) (Ú. v. EÚ L 173, 12. 6. 2014).

¹¹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/81/ES z 13. júla 2009 o koordinácii postupov pre zadávanie určitých zákaziek na práce, zákaziek na dodávku tovaru a zákaziek na služby verejnými obstarávateľmi alebo obstarávateľmi v oblastiach obrany a bezpečnosti a o zmene a doplnení smerníc 2004/17/ES a 2004/18/ES (Ú. v. EÚ L 216, 20. 8. 2009) v znení nariadenia Komisie (ES) č. 1177/2009 z 30. novembra 2009 (Ú. v. EÚ L 314, 1. 12. 2009), nariadenia Komisie (EÚ) č. 1251/2011 z 30. novembra 2011 (Ú. v. EÚ L 319, 2. 12. 2011), smernice Rady 2013/16/EÚ z 13. mája 2013 (Ú. v. EÚ L 158, 10. 6. 2013) a nariadenia Komisie (EÚ) č. 1336/2013 z 13. decembra 2013 (Ú. v. EÚ L 335, 14. 12. 2013).

¹² Pozri ďalej k rozsahu garancií.

¹³ Napr. Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním z 25. októbra 2007 (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 164/2016 Z. z.) – vo vzťahu k sexuálnemu zneužívaniu, obchodovaniu s ľuďmi, výrobe detskej pornografie a súvisiacim trestným činom (čl. 16 a nasl.), Medzinárodný dohovor proti doping v športe z 19. októbra 2005 (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 347/2007 Z. z.) – vo vzťahu k neoprávnenému zaobchádzaniu s látkami s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom (čl. 8 a 9), Dohovor Rady Európy o praní špinavých peňazí, vyhľadávaní, zaistení a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti a o financovaní terorizmu zo 16. mája 2005 (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 91/2009 Z. z.) – vo vzťahu k legalizácii výnosu z trestnej činnosti (čl. 9), Dohovor o počítačovej kriminalite z 23. novembra 2001 (Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 137/2008 Z. z.) – vo vzťahu k neoprávnenému obohateniu, neoprávnenému prístupu do počítačového systému, neoprávnenému zásahu do počítačového systému, neoprávnenému zásahu do počítačového údaj, neoprávnenému zachytávaniu počítačových údajov, výrobe a držbe prístupového zariadenia, hesla do počítačového systému alebo iných údajov a množstvo ďalších medzinárodných zmlúv.

¹⁴ V tomto zmysle rozsudok SDEÚ z 29. júla 2019, *Gambino a Hyka*, C 38/18, EU:C:2019:628, bod 39, ďalej rozsudok z 20. marca 2018, *Menci*, C 524/15, EU:C:2018:197, bod 23.

soud ČR vo vzťahu k rozhodovacej činnosti ESĽP uvádza, že plne nadväzuje na rozhodovaciu činnosť ESĽP a „*vlastní přístup k právu na účinné vyšetřování nerozvíjí*“¹⁵.

Na jednej strane je možné tento konštrukt vnímať ako právny inštitút vyvinutý sudcovským aktivizmom¹⁶ bez základu v platnom písanom práve, na druhej strane ako vyplnenie medzery v práve, ktorá by spôsobovala, že garancie základných práv by boli len formálne, čiže iluzórne.

Ideovou základňou tohto konštraktu je predpoklad, že **garancie základných práv a slobôd** nie sú len formálnymi postulátmi v medzinárodnej zmluve, ale **musia byť účinne chránené** vnútroštátnym právom (hmotnoprávny aspekt), čo musí byť doplnené efektívnymi procesnými nástrojmi, ktoré je nevyhnutné účinne aplikovať (procesnoprávny aspekt). Napr. článok 3 Dohovoru – zákaz mučenia ako absolútne a nederogovateľné právo zachováva jednu z fundamentálnych hodnôt v demokratickej spoločnosti, ako ESĽP konštatoval napr. v známom prípade Gäfgen proti Nemecku¹⁷ i v neskoršej rozhodovacej činnosti¹⁸. Zákaz mučenia by však zostal len prázdny gestom, teda postulátom bez obsahu, ak by zároveň neukladal štátom povinnosť ustanoviť (v trestnom práve hmotnom) trestnosť takých konaní, ktoré obsahovo zodpovedajú mučeniu, neľudskému zaobchádzaniu alebo trestaniu, a zároveň povinnosť ustanoviť efektívny rámec právnej úpravy trestného konania na účel objasnenia týchto trestných činov, resp. povinnosť túto právnu úpravu trestného konania aj aplikovať v praxi. Tieto povinnosti sú označené ako pozitívny záväzok štátu (*positive obligation*). Tomu zodpovedá povinnosť štátu podľa čl. 1 Dohovoru. Jednotlivé ustanovenia Dohovoru, resp. Charty teda obsahujú:

- a) základné právo alebo slobodu *per se*,
- b) pozitívny záväzok štátu, teda povinnosť štátu ustanoviť a aplikovať právny rámec riešenia prípadu zásahu do základného práva alebo slobody, čiže
 - a. povinnosť ustanoviť trestnosť zásahu,
 - b. povinnosť ustanoviť efektívne procesné nástroje na objasnenie skutku kvalifikovaného ako zásah a povinnosť tieto nástroje aplikovať.

Právo na účinné vyšetřovanie je teda procesným aspektom garancie základných práv a slobôd a súčasťou pozitívneho záväzku štátu (procesnej časti) zabezpečiť účinné vyšetřenie zásahov do základných práv a slobôd. Objekt a účel Dohovoru ako nástroja na ochranu ľudí ako individuálnych jednotlivcov si totiž vyžaduje, aby ustanovenia Dohovoru boli vykladané a aplikované tak, že garancie sa uplatňujú prakticky a efektívne.¹⁹ Toto zabezpečuje tzv. oficiálne efektívne vyšetřovanie.²⁰

Nositeľom povinnosti zaistiť právo na účinné vyšetřovanie je štát, čiže zmluvný štát Dohovoru, resp. členský štát EÚ (Charta). Z hľadiska výkonu verejnej moci štátu a nositeľa povinnosti je potrebné rozlišovať plnenie povinnosti ustanoviť procesné nástroje a plnenie povinnosti ich aplikovať. Preto konkrétne nositeľom povinnosti štátu je

- a) zákonodarca,
- b) orgány činné v trestnom konaní.

¹⁵ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 2012/18 z 3. septembra 2019, bod 59.

¹⁶ Sudcovský aktivizmus a doktrína voľného uváženia štátu stoja voči sebe v kontrapozícii. Pozri Gregor, M.: Dilemy sudcovského rozhodovania: súdna zdržanlivosť a súdny aktivizmus v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva na príklade náboženskej slobody. In Sudcovské rozhodovanie: záruky a prekážky spravodlivého procesu. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 148.

¹⁷ Gäfgen proti Nemecku, č. 22978/05 z 1. júna 2010, bod 87.

¹⁸ Bouyid proti Belgicku, č. 23380/09 z 28. septembra 2015, bod 81. K tomu súd dodal: „*Indeed the prohibition of torture and inhuman or degrading treatment or punishment is a value of civilisation closely bound up with respect for human dignity.*“

¹⁹ Mocanu a iní proti Rumunsku, č. 10865/09 45886/07 32431/08 zo 17. septembra 2014, bod 315.

²⁰ Tamtiež, bod 317.

Subjektom práva na účinné vyšetrovanie je z hľadiska vnútroštátneho práva jednak poškodený (§ 46 ods. 1 TP²¹) a jednak obeť [§ 2 ods. 1 písm. d) zákona o obetiach²²],²³ čo zodpovedá internacionálnym a supranacionálnym garanciam: „ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený) má ústavně zaručené právo na efektivní trestní řízení na obranu svých práv a svobod.“²⁴

Poškodenému a obeti prináleží právo na účinné vyšetrovanie v súlade s rozsahom chránených základných práv a okruhom trestných činov, pri ktorých garancie vznikajú. Ako konštantne uvádza Ústavní soud ČR: „právo na účinné vyšetřování nenáleží poškozenému v trestním řízení o jakémkoliv trestném činu, ale toliko o těch nejzávažnějších, které jsou svými dopady srovnatelné se zásahem do práva na život“²⁵.

Iný oprávnený subjekt je možné identifikovať v osobitných prípadoch práva na účinné vyšetrovanie vyplývajúcich z práva EÚ, napr. podľa spomínaného čl. 325 ods. 1 ZFEÚ. Keďže ide o finančné záujmy Európskej únie, účinné vyšetrovanie sú oprávnené vyžadovať inštitúcie EÚ. V prípadoch, keď právo EÚ vyžaduje ustanovenie účinných, primeraných a odradzujúcich sankcií

2. Rozsah: chránené základné práva a slobody a okruhy trestných činov

Garancie práva na účinné vyšetrovanie sa týkajú zásahov do najdôležitejších základných práv a slobôd, resp. trestných činov určitého stupňa závažnosti. EŠLP rozvinul rozhodovaciu činnosť k právu na účinné vyšetrovanie primárne k právu na život (čl. 2 Dohovoru), zákazu mučenia, iného neľudského zaobchádzania alebo trestania (čl. 3 Dohovoru) a k právu na účinný prostriedok nápravy (čl. 13 Dohovoru).²⁶

K právu na účinné vyšetrovanie možného porušenia **práva na život** podľa čl. 2 Dohovoru²⁷, **zákazu mučenia** a iného neľudského zaobchádzania alebo trestania podľa čl. 3 Dohovoru²⁸ je rozhodovacia činnosť EŠLP bohatá. Takáto rozhodovacia činnosť sa rozvinula aj k ďalším právam – účinnému vyšetrovaniu musí podliehať aj porušenie **zákazu otroctva**, nevoľníctva a nútených prác podľa čl. 4 Dohovoru²⁹, porušenie **práva na slobodu** a osobnú bezpečnosť podľa čl. 5 Dohovoru, resp. **porušenie práva na ochranu súkromného života**

²¹ Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

²² Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 239/2019 Z. z.

²³ K rozdielu medzi pojmami pozri Gřivna, T.: Úvod. In Gřivna, T., Šámal, P., Válková, H. a kol.: Zákon o obětech trestných činů. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 12 a nasl., resp. Beles, A.: Úprava práv obětí trestných činov z komparatívneho pohľadu. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018, dostupný na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/bpf_2018_new/Zbornik_BPF2018_sekcija_1_01.pdf cit. 28. 10. 2020.

²⁴ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 3196/12 z 12. augusta 2014, bod 17.

²⁵ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III.ÚS 2012/18 z 3. septembra 2019, bod 34; nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 1412/20 zo 6. októbra 2020, bod 26; resp. nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. II.ÚS 3436/14 z 19. januára 2016, bod 23.

²⁶ DAIMAGÜLER, M. G.: Der Verletzte im Strafverfahren. Handbuch für die Praxis. München: C. H. Beck, 2016, s. 310.

²⁷ Napr. rozhodnutie EŠLP vo veci G. N. a ďalší proti Taliansku, č. 43134/05 z 1. decembra 2009, ods. 58; ďalej Mazepa a iní proti Rusku, č. 15086/07 zo 17. júla 2018.

²⁸ Napr. rozhodnutie EŠLP vo veci Bureš proti Českej republike, č. 37679/09 z 18. októbra 2012, ods. 121, Mocanu a iní proti Rumunsku, č. 10865/09 45886/07 32431/08 zo 17. septembra 2014, bod 317, rovnako aj Myumyun proti Bulharsku, č. 67258/13 z 3. novembra 2015, ods. 68. Pod čl. 3 spadajú zásahy do fyzickej integrity, ktoré nemajú smrtiacu povahu. V zásade ide o zásahy zo strany orgánov verejnej moci (Mocanu a iní), avšak môže ísť aj o zásah do fyzickej integrity zo strany iného jednotlivca nespojeného s výkonom verejnej moci.

²⁹ Napr. Isayeva, Yusupova a Bazayeva proti Rusku, č. 57947/00 z 24. februára 2005, ods. 209-213.

podľa čl. 8 Dohovoru³⁰. V prípade niektorých druhov zásahov sa aplikujú garancie podľa viacerých ustanovení súčasne (napr. pri sexuálnom zneužívaní³¹ alebo domácom násilí³² podľa čl. 3 aj čl. 8 Dohovoru alebo pri útoku z dôvodu nenávisti pre rasu, farbu pleti, sexuálnu orientáciu atď. podľa čl. 3 aj čl. 14 Dohovoru³³).

ESLP i Ústavní soud ČR precizuje podľa závažnosti trestného činu (s poukazom na jednotlivé okolnosti skutku), v akých prípadoch existuje garancia práva na účinné vyšetrovanie, a teda je možné uplatňovať zvýšené požiadavky na vedenie trestného konania³⁴. Tieto práva, resp. trestné činy, ktorými sa do týchto práv zasahuje, je možné vyberať kazuisticky podľa toho, o aké právo ide v konkrétnom prípade, resp. o aký závažný trestný čin ide. Vnútroštátne štandardy môžu byť vyššie ako medzinárodnoprávne, a teda môžu priznávať právo na účinné vyšetrovanie aj v prípadoch, v ktorých ho rozhodovacia činnosť ESLP nepriznáva: „*mezinárodní lidskoprávní závazky vyplývající pro Českou republiku z Úmluvy představují nepodkročitelné minimum, nikoliv však nepřekročitelné maximum ochrany lidských práv, neboť ústava může přiznat jednotlivci i vyšší standard ochrany jeho základních lidských práv, než kterýkoliv lidskoprávní dokument mezinárodního práva*“³⁵. Ide však o tie najzávažnejšie práva, svojím významom sa približujúce právu na život, resp. tomu zodpovedajúce závažné trestné činy. V týchto prípadoch je zo všetkých právnych odvetví výlučne trestné právo spôsobilé byť účinnou ochranou obeti (poškodeného).³⁶

Právo na účinné vyšetrovanie je založené napr. pri spôsobení smrti z nedbanlivosti v zdravotníckom zariadení (čl. 2 Dohovoru), konštatuje Ústavní soud ČR v roku 2020.³⁷ To platí, hoci v roku 2019 pripúšťal³⁸ absenciu garancie práva na účinné vyšetrovanie pri nedbanlivostnom pochybení pri poskytovaní lekárskej starostlivosti, hoci aj v prípade smrteľného následku, pričom odkázal na rozhodnutie ESLP³⁹. V tomto zmysle podlieha rozhodovacia činnosť dynamickému vývoju.

V porovnaní s tým právo na účinné vyšetrovanie nie je dané napr. pri trestnom čine ublíženia na zdraví z nedbanlivosti: „*oběti újmy na zdraví způsobené nedbalostně jiným jednotlivcem nevykonávajícím přitom veřejnou moc za okolností, které lze označit za ojedinělou nahodilou nešťastnou náhodu (aniž by se takové označení dotýkalo nedbalostního zavinění pachatele), nevzniká právo na účinné vyšetřování ani ve smyslu čl. 2 Úmluvy či čl. 3 Úmluvy,*

³⁰ Pozri napr. Király a Dömötör proti Maďarsku, č. 10851/13 zo 17. januára 2017. „*Za spáchání trestného činu násilí proti skupině obyvatel byla odsouzena jedna osoba, přičemž trestní řízení trvalo téměř tři roky a omezilo se pouze na akty fyzického násilí. Přestože měla policie dostatek času pro přípravu a měla být schopna vyslechnout mnoho osob krátce po demonstraci, provedla výslech pouze pěti osob, přičemž tři z podezřelých se nepodařilo identifikovat. Podle Soudu takový průběh vyšetřování nemohl vést ke zjištění skutečného stavu věci a nebyl dostatečnou odpovědí vnitrostátních orgánů na složitou situaci, která byla předmětem stížnosti. V důsledku kumulativního účinku nedostatků vyšetřování zůstala otevřeně rasistická demonstrace s ojedinělými akty násilí prakticky bez jakýchkoliv právních následků a stěžovatelům nebyla poskytnuta požadovaná ochrana jejich psychické integrity.*“ Zo zhrnutia prípadu publikovaného v Zpravodaji kancelárie vládného zmocnenca pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva. Dostupné na: <http://www.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=6085&d=328999> cit. 20. 10. 2020.

³¹ Söderman proti Švédsku, č. 5786/08 z 12. novembra 2013, bod 81 a nasl.

³² Napr. nález Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 431/2019 z 26. mája 2020, bod 53.

³³ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 1412/20 zo 6. októbra 2020, bod 34.

³⁴ Pozri ods. 19 nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 3196/12 z 12. augusta 2014, pozri aj nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. II. ÚS 3436/14 z 19. januára 2016, resp. nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 2012/18 z 3. septembra 2019.

³⁵ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 2012/18 z 3. septembra 2019, bod 58.

³⁶ „*[...] je pozitivní povinností státu zajistit ochranu základních práv, zejména práv zaručených Listinou a Úmluvou, a to i prostřednictvím efektivního trestního řízení, resp. že v určitých situacích lze hovořit o účinné ochraně (oběti) pouze prostřednictvím trestního práva.*“ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. II. ÚS 3436/14 z 19. januára 2016, bod 20.

³⁷ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 1477/20 z 8. septembra 2020, body 27 a nasl.

³⁸ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 2012/18 z 3. septembra 2019, bod 44.

³⁹ Rozsudok ESLP vo veci Calvelli a Ciglio proti Itálii, č. 32967/96 zo 17. januára 2002, bod 51.

ani čl. 6 odst. 2 Listiny či čl. 7 odst. 1, 2 Listiny.“⁴⁰ Uvedené platí, ako akcentuje ESLP, aj v prípadoch nedbanlivostného ublíženia na zdraví pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, čo dokladajú aj prípady poskytovania zdravotnej starostlivosti v SR.⁴¹ Takéto prípady si nutne nevyžadujú trestnoprávny postih.

Všeobecne *Ústavní soud ČR* akcentuje, že **pri prečinoch** – teda trestných činoch spáchaných z nedbanlivosti a úmyselných trestných činoch s hornou hranicou trestnej sadzby najviac päť rokov⁴² – v **zásade** garancia práva na účinné vyšetrovanie **nevzniká**. Výnimku tvoria tzv. celkom extrémne prípady flagrantných pochybení s mimoriadne intenzívnymi pretrvávajúcimi následkami pre poškodeného.⁴³ Ak garancia práva na účinné vyšetrovanie v zásade nevzniká pri prečinoch, nevzniká ani pri priestupkoch, ktoré by potenciálne mohli byť kvalifikované ako prečiny (*a maiori ad minus*). Takýmto prípadom napr. je útok psa, ktorý z nedbanlivosti majiteľov nedostatočne zabezpečený výbeh, následkom ktorého utrpelo maloleté dievča zranenie v tvárovej oblasti. Skutok, pôvodne kvalifikovaný ako trestný čin bol postúpený na konanie o priestupku a *Ústavní soud ČR* potvrdil⁴⁴, že v takých prípadoch nie je možné identifikovať povinnosť kvalifikovať skutok ako trestný čin – ani podľa čl. 2, ani podľa čl. 3 Dohovoru, a teda absentuje aj garancia práva na účinné vyšetrovanie.

Pri určovaní skutočnosti, či pri prečine existuje garancia práva na účinné vyšetrovanie, je potrebné prihliadať aj na skutočnosť, či práva poškodeného vzhľadom na menej intenzívny zásah môžu byť účinne ochránené aj podaním civilnej žaloby. Garancia práva na účinné vyšetrovanie je tak daná pri závažnejších trestných činoch (avšak nielen pri tých najzávažnejších), pri ktorých je spoločenská závažnosť natoľko vysoká, že riešenie veci civilnými prostriedkami by sa javilo ako zjavne nedostatočné.⁴⁵ Poznamenávame, že v tomto zmysle sa zásada subsidiarity trestnej represie a postavenia trestného práva ako prostriedku *ultima ratio*⁴⁶ jasne premieta do definovania rozsahu garancie práva na účinné vyšetrovanie.

Na margo treba dodať, že *Ústavní soud ČR* ustanovil v roku 2014 túto diferenciáciu potom, čo zmenil pod vplyvom rozhodovacej činnosti ESLP svoju pôvodnú ustálenú rozhodovaciu činnosť, ktorá bola postavená na tzv. *sebaobmedzení* pri zásahoch ústavného súdnictva do priebehu trestného konania. Pôvodne totiž súd ako ochranca ústavnosti odmietal sťažnosti osôb, ktoré sa domáhali vykonania trestného stíhania inej osoby, z dôvodu, že

⁴⁰ Nález *Ústavního soudu ČR*, sp. zn. III. ÚS 2012/18 z 3. septembra 2019, bod 60.

⁴¹ Napr. V. C. proti Slovensku, č. 18968/07 z 8. novembra 2011. Prípadoch týka sterilizácie ženy príslušnicej k rómskemu etniku. Bod 125: „*In cases raising issues under Article 2 of the Convention in the context of alleged medical malpractice the Court has held that where the infringement of the right to life or to personal integrity is not caused intentionally, the positive obligation imposed by Article 2 to set up an effective judicial system does not necessarily require the provision of a criminal-law remedy in every case. In the specific sphere of medical negligence the obligation may for instance also be satisfied if the legal system affords victims a remedy in the civil courts [...]*“. Podobne I. G. a iní proti Slovensku, č. 15966/04 z 13. novembra 2012, bod 129.

⁴² Slovenská a česká právna úprava z hľadiska definície prečinu korešpondujú. Pozri § 10 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. a § 14 ods. 2 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákon v znení neskorších predpisov.

⁴³ Nález *Ústavního soudu ČR*, sp. zn. III. ÚS 1412/20 zo 6. októbra 2020, bod 26, ďalej

⁴⁴ Nález *Ústavního soudu ČR*, sp. zn. III. ÚS 2012/18 z 3. septembra 2019, bod 58.

⁴⁵ Nález *Ústavního soudu ČR*, sp. zn. I. ÚS 3196/12 z 12. augusta 2014, bod 19.

⁴⁶ Napr.: „[...] *zvyšujeme spojitost Trestného zákona ako súčasti trestného práva tiež so stavom demokracie, ktorú vidíme v tom, že jej garantuje primeraný priestor a nemá zasahovať do spoločenského, politického a hospodárskeho života s iným cieľom, než s cieľom ochrany pred kriminalitou. Trestné právo nemá riešiť problémy, na riešenie ktorých existujú adekvátne politické, hospodárske, výchovné a iné prostriedky a nesmie suplovať ani ostatné právne odvetvia.*“ Čentěš, J.; Šanta, J.: Vybrané aspekty novelizácie trestného zákona. In Zborník z II. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické dni práva. Banská Bystrica: Belianum, 2017, s. 8. Resp. k princípu *ultima ratio* v kontexte hranice minimálnej škody: Čentěš, J.; Beleš, A.; Čipková, J.: Kategorizácia škôd spôsobených trestným činom (I. časť). Časopis pro právní vědu a praxi, 2020, č. 2, s. 225-246.

neexistovala možnosť porušenia základného práva alebo slobody sťažovateľa⁴⁷, teda neexistovala doktrína garancie práva, aby orgány činné v trestnom konaní vo veci konali.

Ako príklad **komplikovanej diferenciácie prípadov**, v ktorých vzniká a v ktorých naopak nevzniká garancia práva na účinné vyšetrovanie, je možné uviesť základné paradigmy rozhodovacej činnosti ESLP a ústavného súdnictva k zásahom do práva podľa čl. 3 Dohovoru, ktorý garantuje zákaz mučenia, iného neľudského zaobchádzania alebo trestania. Porušenie čl. 3 Dohovoru predstavujú zásahy do telesnej integrity rôznej intenzity. Ak ide o zásah do telesnej integrity s následkom smrti, prichádza zároveň k porušeniu čl. 2 Dohovoru, čo v zásade vždy aktivuje garanciu práva na účinné vyšetrovanie. V iných prípadoch je následok spôsobený zásahom do telesnej integrity len jedným z kritérií na posúdenie existencie garancie. V kontexte čl. 3 sa za relevantné následky, ktoré „dostatočne“ zvyšujú intenzitu zásahu, považujú napr. poranenie nohy s nekrózou tkaniva s následkom amputácie, strelné poranenie vnútorného orgánu bez trvalých následkov, dvojité fraktúry čeľuste, vyrazenie troch zubov, poranenie ucha a podliatiny na väčšej časti tela a iné.⁴⁸ Podotýkame, že ide o prípady s úmyselným zavinením, v prípade nedbanlivosti sa aplikujú podstatne vyššie nároky, ako sme uviedli vyššie.

Dôležitým kritériom pri rozlišovaní zásahov je fakt, či zásah je spôsobený orgánom verejnej moci alebo inou súkromnou osobou.⁴⁹ Ak je spôsobený orgánom verejnej moci, na vznik garancie práva na účinné vyšetrovanie postačuje zásah nižšej intenzity, resp. zásah s menej závažným následkom, príp. aj bez následku na fyzickom zdraví: napr. bitie palicou po holom zadku na policajnej stanici, útok v dobe, keď bola osoba obmedzená na osobnej slobode, postup, pri ktorom orgán verejnej moci nakladá s osobou ako s vecou a ďalšie.⁵⁰ Postačuje konanie, ktoré je degradujúce s následkom, že poškodený sa cíti byť ponížený z hľadiska svojho vnímania, bez ohľadu na vnímanie iných osôb.⁵¹ Na druhej strane ESLP tiež vyslovil, že kritériá pre stanovenie závažnosti zásahu zo strany orgánu verejnej moci sú použiteľné aj pri zásahu zo strany súkromnej osoby.⁵²

V každom prípade sa – na účely zistenia minimálnej požadovanej intenzity zásahu – posudzuje celkový kontext zásahu – dĺžka zásahu, pohlavie, zdravotný stav obetí, avšak i psychické a fyzické následky⁵³, príp. i atmosféra: „*zda se tak stalo ve zjištěné atmosféře emocionálního vypětí*“⁵⁴, teda atmosféra rozjatrených emócií⁵⁵ medzi orgánmi činnými v trestnom konaní, obvineným a obeťami po závažnom trestnom čine spáchanom na dieťati. Ďalšími aspektmi zvyšujúcimi intenzitu zásahu do práva podľa čl. 3 môžu byť kontext domáceho násillia, nízky vek a iná zvláštna zraniteľnosť obetí, rasová alebo nenávisťná

⁴⁷ Napr. uznesenia Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 1574/07 z 2. októbra 2007, resp. sp. zn. I. ÚS 217/08 z 27. marca 2008.

⁴⁸ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 2012/18 z 3. septembra 2019, bod 43 a tam citované rozhodnutia; taktiež nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 1412/20 zo 6. októbra 2020, bod 30.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 1412/20 zo 6. októbra 2020, bod 28.

⁵⁰ Napr. nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 2012/18 z 3. septembra 2019, bod 43 a tam citované rozhodnutia.

⁵¹ Bouyid proti Belgicku, č. 23380/09 z 28. septembra 2015, bod 87, taktiež Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13 z 25. júna 2019, bod 118.

⁵² Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13 z 25. júna 2019, bod 121: „[...] the approach to assessing whether a person has been subjected to ill-treatment attaining the minimum level of severity, as described in paragraphs 116-118 above, established through a number of successive Grand Chamber judgments, remains the correct one also in respect of treatment inflicted by private individuals.“

⁵³ Napr. Assenov a iní proti Bulharsku, č. 24760/94, bod 94.

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 1412/20 zo 6. októbra 2020, bod 29.

⁵⁵ Najmä rozsudok ESLP vo veci Gäfgen proti Nemecku, č. 22978/05, bod 88: „[...] as well as its context, such as an atmosphere of heightened tension and emotions [...]“ „Rozjatrený je odvodené od slova jatriť, čo znamená dráždiť ranu, obnovovať bolesť, z hľadiska etymológie bol pôvodný význam siahať do vnútra niečoho (do rany a pod.). Králik, L.: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2015, s. 242.

motivácia útoku⁵⁶, príp. výskyt tzv. predsudkových (*předsudečných*) faktorov⁵⁷, ktoré sa môžu týkať etnicity obeti alebo jej sexuálnej orientácie.

Vo všetkých uvedených prípadoch v procese identifikácie garancie práva na účinné vyšetrowanie je potrebné sa pridržiavať skutkového stavu, posudzovať, ako sa skutok v skutočnosti odohral, teda nie ako sa potenciálne a hypoteticky odohrať mohol. Nemožno teda brať do úvahy „čo by bolo keby“, a to ani s ohľadom na nízky vek obeti alebo iné závažné okolnosti. V kontexte nedbanlivostného zásahu podľa čl. 3 Dohovoru *Ústavní soud ČR* uviedol: „*Opak by totiž znamenal, že prakticky v každém případě by bylo bezprostřední a reálné riziko smrtícího následku dáno, neboť by bylo jen otázkou dostatečného počtu hypotetických skutkových variací (co by se bývalo mohlo odehrát jinak, aby takové riziko vzniklo), než by byl dovozen. Tím by se zcela stíral u nedbalostních (a stejně tak u úmyslných konkrétních ohrožovacích) trestných činů rozdíl mezi právem na účinné vyšetřování dle čl. 3 Úmluvy a dle čl. 2 Úmluvy, neboť by pak byl vždy a bez dalšího aplikovatelný čl. 2 Úmluvy [...]*“⁵⁸

3. Rozsah: vzťah práva na účinné vyšetrowanie a práva na obhajobu, resp. práva na súkromie

Okrem posúdenia rešpektovania a ochrany práva na účinné vyšetrowanie, teda jedného zo základných práv poškodených a obetí, zo strany zákonodarcu i orgánov aplikujúcich normy trestného konania, je predmetom nášho výstupu posúdiť jeho vzájomný vzťah ku ďalšiemu osobitnému právu uplatňujúceho sa v rámci trestného konania. Ide o právo prináležiace druhej strane, t.j. obvinenému, resp. podozrivému. Ten v rámci celého konania disponuje právom na obhajobu (čl. 6 Dohovoru, čl. 48 ods. 2 Charty)⁵⁹ a zároveň právom na spravodlivý proces (čl. 6 Dohovoru, čl. 46 a nasl. Ústavy SR⁶⁰). Do toho vstupuje aj právo na súkromie (čl. 8 Dohovoru), resp. právo na ochranu súkromného života (čl. 19 ods. 2 Ústavy SR) z hľadiska aplikácie dôkazných prostriedkov s rôznou intenzitou zásahov do práva na súkromie s cieľom zabezpečenia efektívneho vyšetrowania. Dôvod, prečo sme sa rozhodli na tomto mieste stavať do kontrapozície práve tieto základné práva, je evidentný. Právo na spravodlivý proces obvineného možno na základe výsledkov praxe a súdnych rozhodnutí vnímať ako určité **obmedzenie alebo mantinel**, ktoré vie za určitých okolností **limitovať právo na účinné vyšetrowanie**, ktoré patrí poškodenému. Toto tvrdenie však platí aj opačne. Právo na spravodlivý proces, právo na obhajobu obvineného vie byť do istej miery limitované právom na účinné vyšetrowanie poškodeného.

⁵⁶ V tomto zmysle napr.: „*In order to determine whether the threshold of severity has been reached, the Court may also take other factors into consideration, in particular: the purpose for which the ill-treatment was inflicted, together with the intention or motivation behind it, although the absence of an intention to humiliate or debase the victim cannot conclusively rule out a finding of a violation of Article 3; the context in which the ill-treatment was inflicted, such as an atmosphere of heightened tension and emotions; and whether the victim was in a vulnerable situation.*“ Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13 z 25. júna 2019, bod 117.

⁵⁷ Nález *Ústavního soudu ČR*, sp. zn. III. ÚS 1412/20 zo 6. októbra 2020, bod 34 a tam citované rozhodnutie ESLP.

⁵⁸ Nález *Ústavního soudu ČR*, sp. zn. III. ÚS 2012/18 z 3. septembra 2019, bod 55.

⁵⁹ Ide najmä o štandardy vyplývajúce zo smerníc, ktoré sú transponované rôznymi ustanoveniami Trestného poriadku (§ 2 ods. 9, § 33 a nasl. TP a ďalšie): smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/48/EÚ z 22. októbra 2013 o práve na prístup k obhajcovi v trestnom konaní a v konaní o európskom zatykači a o práve na informovanie tretej osoby po pozbavení osobnej slobody a na komunikáciu s tretími osobami a s konzulárnymi úradmi po pozbavení osobnej slobody (Ú. v. EÚ L 294, 6. 11. 2013), smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/343 z 9. marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie nevinu a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní (Ú. v. EÚ L 65, 11. 3. 2016), smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/800 z 11. mája 2016 o procesných zárukách pre deti, ktoré sú podozrivými alebo obvinenými osobami v trestnom konaní (Ú. v. EÚ L 132, 21. 5. 2016), Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/1919 z 26. októbra 2016 o právnej pomoci pre podozrivé a obvinené osoby v trestnom konaní a pre vyžiadané osoby v konaní o európskom zatykači (Ú. v. EÚ L 297, 4. 11. 2016).

⁶⁰ Zákon č. 460/1992 Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

V zmysle týchto limitácií a mantinelov je potrebné právo na účinné vyšetrovanie a právo na spravodlivý proces spolu s právom na obhajobu aplikovať v rovnováhe, ako konštatoval SDEÚ⁶¹: „[...] súd musí zaručiť spravodlivú rovnováhu medzi dodržiavaním práva na obhajobu na jednej strane a potrebou zaručiť účinné trestné stíhanie a postih trestných činov [...], ako aj potrebou dbať o to, aby bola vec prejednaná v primeranej lehote s prihliadnutím na prípadné svojvoľné prekážky obhajoby na riadny priebeh tohto konania.“⁶² Z rovnováhy, na ktorú poukázal Súdny dvor vyplýva, že nemožno jednoznačne určiť prioritu jedného z okruhov práv. Prejednanie trestnej veci v primeranej lehote je imanentným atribútom tak práva na spravodlivý proces⁶³ (obvineného, resp. podozrivého), ako aj práva na účinné vyšetrovanie (poškodeného, resp. obeti) a nie je dôvod konštatovať, že právo na prejednanie trestnej veci v primeranej lehote ako atribút je významnejšie zastúpené v jednom alebo druhom práve.

Vyvažovanie práv poškodených, resp. obetí na jednej strane a obvinených na strane druhej je potrebné chápať ako širokú problematiku, ktorá nie je obmedzená len na právo na účinné vyšetrovanie, ale týka sa napr. aj kontradiktórnosti procesu najmä vo vzťahu k obzvlášť zraniteľným obetiam a ďalšiemu množstvu otázok. Preto aj SDEÚ s odkazmi na rozhodnutia ESĽP⁶⁴ vníma konflikt práv a ich pomeriavanie širšie: „[...] zásady spravodlivého procesu vyžadujú, aby boli záujmy obhajoby vo vhodnom prípade vyvažované záujmami svedkov alebo obetí, ktorí majú vypovedať [...]“⁶⁵.

Ku konfliktu môže prísť aj vo vzťahu práva na účinné vyšetrovanie a práva na súkromie. Do práva na súkromie sa zasahuje už len samotným vedením trestného stíhania voči konkrétnej osobe, intenzívnejší zásah nastáva v prípade aplikácie efektívnych, avšak invazívnych dôkazných prostriedkov, akými sú napr. vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov (§ 114 TP), resp. odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky (§ 115 TP). V záujme zachovania podstaty práva na súkromie je aplikácia týchto dôkazných prostriedkov (na účel efektívneho vyšetrovania) prípustná len pri zachovaní zákonných podmienok, a teda pri dodržaní zásad zákonnosti, proporcionality, subsidiarity a judiciarity. Právo na súkromie je tak na jednej strane

- a) **odôvodnením** práva na účinné vyšetrovanie z pohľadu poškodeného, resp. obeti (zásah do práva podľa čl. 8 Dohovoru zakladá toto právo, napr. pri trestnom čine sexuálneho zneužívania),
- b) **limitom** práva na účinné vyšetrovanie z pohľadu obvineného, resp. podozrivého (zásah do práva podľa čl. 8 Dohovoru limituje toto právo) na strane druhej.⁶⁶

⁶¹ V súvislosti s vyššie uvádzaným čl. 325 ods. 1 ZFEÚ.

⁶² Rozsudok z 5. júna 2018, Kolev a i., C 612/15, EU:C:2018:392, bod 98.

⁶³ Z mnohých rozhodnutí ESĽP napr. Chiarello proti Nemecku, č. 497/17 z 20. júna 2019, bod 44 a nasl.; Tempel proti Českej republike, č. 44151/12 z 25. júna 2020, bod 73 a nasl.

⁶⁴ Doorson proti Holandsku, č. 20524/92 z 26. marca 1996, bod 70; Marcello Viola proti Taliansku, 45106/04 z 5. októbra 2006, bod 51. V tejto súvislosti pozri tiež Y proti Slovinsku, č. 41107/10 z 28. mája 2015, bod 103: „As regards the conflicts between the interests of the defence and those of witnesses in criminal proceedings, the Court has already held on several occasions that criminal proceedings should be organised in such a way as not to unjustifiably imperil the life, liberty or security of witnesses, and in particular those of victims called upon to testify, or their interests coming generally within the ambit of Article 8 of the Convention. Thus, **the interests of the defence are to be balanced against those of witnesses or victims** called upon to testify (see Doorson, cited above § 70). Notably, criminal proceedings concerning sexual offences are often conceived of as an ordeal by the victim, in particular when the latter is unwillingly confronted with the defendant. These features are even more prominent in a case involving a minor. Therefore, in such proceedings **certain measures may be taken for the purpose of protecting the victim, provided that they can be reconciled with an adequate and effective exercise of the rights of the defence** (see S.N. v. Sweden, cited above, § 47, and Aigner v. Austria, no. 28328/03, § 35, 10 May 2012).“ Pozn.: Zvýraznili autori príspevku.

⁶⁵ Rozsudok SDEÚ z 29. júla 2019, Gambino a Hyka, C 38/18, EU:C:2019:628, bod 41.

⁶⁶ *Obiter dictum* je tento rozpor naznačený v návrhoch generálneho advokáta Manuela Camposa Sánchez-Bardonu z 15. januára 2020 vo veci *Ordre des barreaux francophones et germanophone*, Académie Fiscale ASBL, UA, Liga

Generálny advokát Súdneho dvora v nadväznosti na uvedené doplnil, že právo na účinné vyšetrowanie je možné uplatniť len s ohľadom na základné práva a slobody a nemôže byť nadmerne zaťažujúce: „*Hoci pri posudzovaní právnych záujmov, ktorých sa dotýka vnútroštátna právna úprava [...], nemožno prehliadnuť pozitívny záväzok verejnej moci zaručiť ochranu deťom a iným zraniteľným osobám, tento záväzok sa tiež nemôže zmeniť na „neprimeranú záťaž“ pre verejnú moc [...], ani sa nemôže plniť v rozpore so zákonom alebo bez rešpektovania ostatných základných práv [...]*“.⁶⁷

S ohľadom na konflikt práva na účinné vyšetrowanie s právom na obhajobu, právom na spravodlivý proces, resp. s právom na súkromie je legitímne položiť si otázku, do akej miery je pri pomeriavaní týchto práv právo na účinné vyšetrowanie „silné“. Táto otázka v sebe môže skrývať viaceré podotázky. Napr. je prípustné (najmä z pohľadu zákonodarcu) **právom na účinné vyšetrowanie odôvodniť „benevolentnejšie“ zákonné podmienky pre aplikáciu dôkazných prostriedkov**⁶⁸, ktoré predstavujú intenzívny zásah do základných práv a slobôd⁶⁹? Alebo je možné právom na účinné vyšetrowanie **odôvodniť prípustnosť nezákonného dôkazu**?

Odpoveď na prvú podotázku nie je jednoznačná, keďže závisí od konkrétnych zmien podmienok. Napr. ťažko si predstaviť odstránenie podmienky súdnej kontroly pri aplikácii odpočúvania a záznamu telekomunikačnej prevádzky alebo oznámenia údajov o telekomunikačnej prevádzke, keďže súdna kontrola je dlhodobou judikovaná⁷⁰ ako *conditio sine qua non*.

Odpoveď na druhú podotázku je možné formulovať jednoznačnejšie: argument, že právo na účinné vyšetrowanie *per se* by malo byť dostatočným dôvodom pre prípustnosť nezákonného dôkazu nie je možné podoprieť žiadnou ustálenou rozhodovacou činnosťou. V tomto kontexte je potrebné poukázať na rozsudok vo veci Dzivev a i., v ktorom SDEÚ uviedol nasledujúce tézy: „*V tejto súvislosti vyplýva najmä z požiadaviek zásady zákonnosti a právneho štátu, že represívna právomoc sa nemôže v zásade vykonávať mimo zákonných hraníc, v rámci ktorých je orgán oprávnený konať podľa práva členského štátu, ktoré sa na neho vzťahuje [...]* Z toho vyplýva, že právo Únie nemôže uložiť vnútroštátnemu súdu povinnosť neuplatniť také procesné pravidlo, aj keby použitie dôkazov získaných nezákonne mohlo zvýšiť účinnosť trestných konaní a umožniť tak vnútroštátnym orgánom sankcionovať v určitých prípadoch nedodržanie práva Únie [...]“⁷¹. Vyjadrené zjednodušene, právo na účinné

voor Mensenrechten ASBL, Ligue des Droits de l'Homme ASBL, VZ, WY, XX proti Conseil des ministres, C-520/18, ECLI:EU:C:2020:7, bod 114, pozn. 81.

⁶⁷ Tamtiež, bod 118.

⁶⁸ Napr. rozšírením okruhu trestných činov, pri ktorých je ich aplikácia prípustná. Zásah do **práva na súkromie** aplikáciou dôkazných prostriedkov môže byť nevyhnutný, ak by inak nebolo možné objasniť trestný čin, aj **pri menej závažných trestných činoch**. Vždy je však potrebné zvažovať **proporcionality** tohto zásahu. Napr. rozsudok ESEP vo veci Doroz proti Poľsku, č. 71205/11 z 29. októbra 2020, bod 30: „*The Court reiterates that the States, when taking measures to prevent crime and to protect the rights of others, may well consider it necessary, for the purposes of special and general prevention, to resort to measures such as searches and seizures in order to obtain evidence of certain offences in a sphere in which it is otherwise impossible to identify a person who is guilty of an offence. Such measures may also be deemed necessary in respect of petty offences. However, having regard to the severity of the interference with the right to respect for private life of persons affected by such measures, it must be clearly established that the proportionality principle has been adhered to [...]*“.

⁶⁹ Napr. podľa § 114 a 115 TP, ako sme uvádzali vyššie.

⁷⁰ Napr. nálež Ústavného súdu SR, sp. zn. PL. ÚS 10/2014 z 29. apríla 2015, bod 136 alebo rozsudok SDEÚ z 21. decembra 2016, *Tele2 Sverige AB a Secretary of State for the Home Department v. Post- och telestyrelsen a i.*, C-203/15 a C-698/15, ECLI:EU:C:2016:970, bod 134.

⁷¹ Rozsudok SDEÚ zo 17. januára 2019, Dzivev a i., C-310/16, body 35 a 39.

vyšetrovanie podľa práva EÚ neukladá povinnosť členským štátom akceptovať nezákonný dôkaz.

Uvedený problém sa môže týkať napr. prípustnosti použitia tzv. súkromných nahrávok priestorových odposluchov alebo telekomunikačnej prevádzky, ktoré boli vyhotovené bez vedomia alebo proti vôli zúčastnených osôb, teda v kolízii s § 11 a 12 Občianskeho zákonníka⁷². Ak by sa mal tento problém riešiť prostredníctvom pomeriavania záujmov, a to záujmu spoločnosti na spravodlivom postihnutí možného protiprávneho konania páchatel'a na jednej strane a záujmu na ochranu súkromia (korešpondencie) páchatel'a na strane druhej⁷³, tak právo na účinné vyšetrovanie v pomeriavaní pristupuje na stranu prvého z nich. Samo o sebe by však prípustnosť súkromnej nahrávky neodôvodnilo.

4. Obsah práva na účinné vyšetrovanie a možné pochybenia

Keďže nositeľmi povinnosti zodpovedajúcej právu poškodeného na účinné vyšetrovanie sú jednak zákonodarcia a jednak orgány činné v trestnom konaní, je potrebné vnímať odlišnosti v obsahu povinnosti. Povinnosťou zákonodarcu je ustanoviť procesný právny rámec jednak jednotlivých štádií trestného konania a jednak jednotlivých dôkazných prostriedkov. Aj pre zákonodarcu, ako sme uviedli vyššie, zostávajú limitom procesné práva obvineného, resp. podozrivého, právo na obhajobu a právo na súkromie. Povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní a súdu je zabezpečiť dôslednú a efektívnu aplikáciu tohto procesného právneho rámca.

Cieľom činnosti oboch týchto skupín adresátov má byť dosiahnutie takých atribútov, aby vyšetrovanie bolo účinné. Týmito atribútmi sú:

- a) **nezávislosť a nestrannosť**, čo sú atribúty mimoriadne dôležité v prípadoch podozrení, že zásah do základného práva alebo slobody bol spôsobený orgánom verejnej moci⁷⁴, tieto atribúty musia existovať *de iure* aj *de facto*, čiže medzi vyšetrojúcimi a vyšetrovanými nesmie byť inštitucionálne a hierarchické prepojenie, ale musí ísť aj o faktickú nezávislosť⁷⁵,
- b) **efektivita**, napr. výber a aplikácia vhodných dôkazných prostriedkov, zistenie a zaistenie dôkazov⁷⁶, dôkladná a nestranná analýza dôkazov – aby bolo zabránené deficitom vyšetrovania pri objasňovaní dôvodov zásahu a zodpovedných osôb⁷⁷,

⁷² Zákon č. 40/1964 Z. z. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

⁷³ Pozri uznesenie Krajského súdu v Žiline, sp. zn. ITo 42/2010 z 22. apríla 2010. „Právne čistejšie“ je však tento problém prostredníctvom pomeriavania záujmov možné riešiť v ČR, keďže § 89 ods. 2 českého *Trestního řádu* (zákon č. 141/1961 Zb.) v zásade nevylučuje použitie nezákonného dôkazu v trestnom konaní. K tomu napr. nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III.ÚS 4071/17 z 31. júla 2018, body 63 a 64.

⁷⁴ Napr. rozsudok ESELP Nachova a iní proti Bulharsku, č. 43577/98 43579/98 zo 6. júla 2005, bod 112: „*For an investigation into alleged unlawful killing by State agents to be effective, the persons responsible for and carrying out the investigation must be independent and impartial, in law and in practice [...]*“.

⁷⁵ Mocanu a iní proti Rumunsku, č. 10865/09 45886/07 32431/08 zo 17. septembra 2014, bod 320. K **nezávislosti policajnej inšpekcie** bližšie Eremiášová a Pechová proti Českej republike, č. 23944/04 zo 16. februára 2012, bod 151 a nasl.

⁷⁶ Napr. X a Y proti Severnému Macedónsku, č. 173/17 z 5. novembra 2020, bod 50: „*They must take all reasonable steps available to them to secure the evidence concerning the incident, including, inter alia, eyewitness testimony and forensic evidence.*“ Taktiež Y proti Slovinsku, č. 41107/10 z 28. mája 2015, bod 96 a ďalšie tam citované rozhodnutia.

⁷⁷ Bouyid proti Belgicku, č. 23380/09 z 28. septembra 2015, body 120 a 123.

v tomto zmysle tiež dostatočná šírka vyšetrovania⁷⁸, preverovanie všetkých vyšetrovacích verzii⁷⁹ a pod.

c) **rýchlosť**⁸⁰ a

d) **verejná kontrola**, napr. informovanie príbuzných⁸¹.

Naplnenie jednotlivých atribútov sa posudzuje v ich vzájomnej súvislosti.⁸²

Základnou premisou, ktorú sústavne zdôrazňujú ESLP⁸³ i ústavné súdnictvo, pre skúmanie obsahu práva na účinné vyšetrovanie **z pohľadu povinnosti orgánov činných v trestnom konaní** je zameranie tejto povinnosti na konanie, nie na konkrétny výsledok konania. Právo jednej osoby (poškodeného, obeti) na to, aby bola iná osoba stíhaná a odsúdená, neexistuje.⁸⁴ To znamená, že požiadavka na účinné vyšetrovanie je výlučne **procesnou povinnosťou náležitej starostlivosti**, ktorá nie je spojená s povinnosťou rozhodnúť určitým spôsobom. Čiže účinné vyšetrovanie nemá poskytnúť žiaden konkrétny výsledok, ale stanovuje mantinely pre postup príslušných orgánov vyšetrovania tak, aby bola naplnená podstata účinného vyšetrovania, ako jedného zo súboru práv prináležiacych poškodenému.

Osobitným atribútom obsahu práva na účinné vyšetrovanie je obrátenie dôkazného bremena v prípadoch, keď poškodený mal byť podrobený mučeniu, neľudskému zaobchádzaniu alebo trestaniu postupom orgánu verejnej moci – najmä pri policajných

⁷⁸ Mocanu a iní proti Rumunsku, č. 10865/09 45886/07 32431/08 zo 17. septembra 2014, bod 321. Taktiež nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III. ÚS 1477/20 z 8. septembra 2020, bod 35: „V posuzované věci došlo k pochybení orgánů činných v trestním řízení nejenom v rámci kritéria rychlosti řízení, ale též v dílčím kritériu efektivity, které klade na orgány činné v trestním řízení požadavek řádného objasnění skutkového stavu a následného zhodnocení všech shromážděných důkazů, tedy provedení logické analýzy, která vyžaduje schopnost kritického přístupu k informacím získaným ze shromážděného důkazního materiálu. Ústavní soud k posuzované věci konstatuje, že analýza shromážděného důkazního materiálu postrádá logickou provázanost, obsahuje vnitřní rozpory, a tudíž prověřování, které bylo ve věci provedeno, nelze považovat za efektivní. Tentýž závěr lze učinit i co do rozsahu provedeného dokazování, které obsahuje značné mezery, což ve svém důsledku zapříčinilo učinění vadných právních závěrů, které vyústily ve vydání napadených rozhodnutí.“ Pozn.: Zvýraznili autori príspevku.

⁷⁹ Mazepa a iní proti Rusku, č. 15086/07 zo 17. júla 2018, bod 73 a nasl. – vo veci účinného vyšetrovania vraždy známej novinárky Anny Politkovskej.

⁸⁰ Bouid proti Belgicku, č. 23380/09 z 28. septembra 2015, bod 121: „A requirement of promptness and reasonable expedition is implicit in this context. While there may be obstacles or difficulties which prevent progress in an investigation in a particular situation, a prompt response by the authorities in investigating allegations of ill-treatment may generally be regarded as essential in maintaining public confidence in their adherence to the rule of law and in preventing any appearance of collusion in or tolerance of unlawful acts.“ Taktiež X a Y proti Severnému Macedónsku, č. 173/17 z 5. novembra 2020, body 53 a 54: „As to the Government’s argument that the criminal complaint was submitted more than three months after the impugned events (see paragraph 45 above), given the applicants’ application to the Sector as an internal oversight mechanism set up within the Ministry to deal with allegations of police brutality, the Court does not consider that period of time as excessive. Furthermore, and more importantly, there is no indication that that period had any effect on the investigation. [...] The Court notes that **the first-instance public prosecutor remained totally inactive and took no investigative measure for over two years** after the applicants had filed the criminal complaint [...]. That prompted the applicants to apply to the higher public prosecutor on three occasions, asking it to review the work of the lower prosecutor or to take over the prosecution [...]“ Pozn.: Zvýraznili autori príspevku.

⁸¹ Bouyid proti Belgicku, č. 23380/09 z 28. septembra 2015, bod 121, resp. Mocanu a iní proti Rumunsku, č. 10865/09 45886/07 32431/08 zo 17. septembra 2014, bod 324. K jednotlivým atribútom pozri tiež Daimagüler, M. G.: Der Verletzte im Strafverfahren. Handbuch für die Praxis. München: C. H. Beck, 2016, s. 312 a nasl. a tam citovanú rozhodovaciu činnosť.

⁸² R.R. a R.D. proti Slovensku, č. 20649/18 z 1. septembra 2020, bod 178: „These elements are inter-related and each of them, taken separately, does not amount to an end in itself, as is the case in respect of the independence requirement of Article 6. They are criteria which, taken jointly, enable the degree of effectiveness of the investigation to be assessed.“

⁸³ Napr. Mocanu a iní proti Rumunsku, č. 10865/09 45886/07 32431/08 zo 17. septembra 2014, bod 322; alebo Bouyid proti Belgicku, č. 23380/09 z 28. septembra 2015, bod 120.

⁸⁴ Napr. nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. II.ÚS 3436/14 z 19. januára 2016, bod 20. Tiež nález Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 431/2019 z 26. mája 2020, bod 50.

zásahoch, resp. v prostredí výkonu trestu odňatia slobody. Tento konštrukt sa teda aplikuje v prípade podozrenia na porušenie čl. 3 Dohovoru a bol prvýkrát explicitne vyjadrený v rozsudku Assenov a iní proti Bulharsku⁸⁵. Postačuje, aby poškodený vzniesol tzv. obhájitelné tvrdenie (*hájitelné tvrzení, arguable claim, resp. credible assertion*)⁸⁶, napr. podal trestné oznámenie doložené lekárskou správou. Následkom toho vzniká povinnosť orgánom, ktoré toto tvrdenie preverujú, preukázať, že postupom orgánu verejnej moci k porušeniu zákazu mučenia, neľudského zaobchádzania alebo trestania podľa čl. 3 Dohovoru neprišlo. Orgány činné v trestnom konaní sú však povinné *ipso facto* sa podozrením z porušenia čl. 3 zaoberať, aj keď sa o podozrení z porušenia nedozvedia formálnym spôsobom (podaným trestným oznámením alebo iným podaním).⁸⁷ Tým súd zdôrazňuje uplatnenie zásad legality a oficiality, hoci tieto zásady začatia trestného konania nemusia byť vlastné všetkým zmluvným štátom Dohovoru.

Záver

Jednotlivé aspekty práva na účinné vyšetrovanie je potrebné skúmať vo svetle internacionálnych, supranacionálnych, ako aj ústavnoprávnych prameňov práva a rozhodovacej činnosti, a to aj z hľadiska vzájomného súvisu, nadväznosti a recipovania. Právo na účinné vyšetrovanie a zároveň povinnosť účinne vyšetrovať vyplývajú najmä z ustanovení Dohovoru, ale aj z primárneho a sekundárneho práva EÚ, a to v súvislosti s povinnosťou ustanovenia trestnosti určitých skutkov, resp. ustanovenia účinných, primeraných a odradzujúcich sankcií za ne. Keďže sa v rozhodovacej činnosti prichádza postupne k evolúcii ponímania jednotlivých aspektov – najmä z hľadiska kritérií na určenie závažnosti zásahu, pri ktorom vzniká právo na účinné vyšetrovanie (napr. III. ÚS 2012/18, III. ÚS 1412/20, Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku) ako aj v konkretizovaní obsahu práva na účinné vyšetrovanie (napr. III. ÚS 1477/20) – predmet skúmania je nevyhnutné sústrediť na najnovšiu rozhodovaciu činnosť. Odôvodnenia recentných súdnych rozhodnutí sú – pre čitateľa znalého intenzívneho rozvoja garancií ľudských práv – alamáziou z hľadiska argumentačnej sily. Na účely stanovenia limitov práva na účinné vyšetrovanie z hľadiska práva na obhajobu, práva na spravodlivý proces a práva na súkromie je potrebné venovať osobitnú pozornosť rozhodovacej činnosti SDEÚ a návrhom generálnych advokátov Súdneho dvora, z ktorých vyplýva, že požiadavka účinného vyšetrovania *per se* nie je natoľko silná, aby odôvodnila prípustnosť nezákonného dôkazu. Právo na účinné vyšetrovanie pri pomeriavaní záujmov argumentačne podporuje záujem štátu na stíhaní závažnej trestnej činnosti.

Literatúra

⁸⁵ Rozsudok EŠLP Assenov a iní proti Bulharsku, č. 24760/94, bod 102: „*The Court considers that, in these circumstances, where an individual raises an arguable claim that he has been seriously ill-treated by the police or other such agents of the State unlawfully and in breach of Article 3, that provision, read in conjunction with the State's general duty under Article 1 of the Convention to 'secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in ... [the] Convention', requires by implication that there should be an effective official investigation.*“ Pozri tiež Kratochvíl, J.: Kapitola XIII. Zákaz mučení (čl. 3 EÚLP). In Kmec, J.; Kosař, D.; Kratochvíl, J.; Bobek, M.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 431.

⁸⁶ Napr. Bouyid proti Belgicku, č. 23380/09 z 28. septembra 2015, bod 116: „*[...] provisions of Article 3 require by implication that there should be some form of effective official investigation where an individual makes a credible assertion that he has suffered treatment infringing Article 3 at the hands, inter alia, of the police or other similar authorities.*“ Taktiež Mocanu a iní proti Rumunsku, č. 10865/09 45886/07 32431/08 zo 17. septembra 2014, bod 317.

⁸⁷ „*Even in the absence of a formal complaint, once the matter has come to the attention of the authorities, this gives rise ipso facto to an obligation under that Article that the State carries out an effective investigation [...]*“ Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13 z 25. júna 2019, bod 115. Taktiež Nachova a iní proti Bulharsku, č. 43577/98 43579/98 zo 6. júla 2005, bod 111.

BELEŠ, A.: *Úprava práv obetí trestných činov z komparatívneho pohľadu*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018, dostupný na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/bpf_2018_new/Zbornik_BPF2018_sekcia_1_01.pdf cit. 28. 10. 2020.

ČENTÉŠ, J.; BELEŠ, A.; ČIPKOVÁ, J.: *Kategorizácia škôd spôsobených trestným činom* (I. časť). Časopis pro právní vědu a praxi, 2020, č. 2, s. 225-246

ČENTÉŠ, J.; ŠANTA, J.: *Vybrané aspekty novelizácie trestného zákona*. In Zborník z II. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie Banskobystrické dni práva. Banská Bystrica: Belianum, 2017, s. 7-21.

DAIMAGÜLER, M. G.: *Der Verletzte im Strafverfahren. Handbuch für die Praxis*. München: C. H. Beck, 2016, 362 s.

GREGOR, M.: *Dilemy sudcovského rozhodovania: súdna zdržanlivosť a súdny aktivizmus v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva na príklade náboženskej slobody*. In Sudcovské rozhodovanie: záruky a prekážky spravodlivého procesu. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s.

GRIVNA, T.: Úvod. In GRIVNA, T., ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Zákon o obětech trestných činů*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014, 536 s.

KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M.: *Evropská úmluva o lidských právech*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1687 s.

KRÁLIK, Ľ.: *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2015, 704 s.

Kontaktné údaje:

JUDr. Andrej Beleš, PhD.

Mgr. Vanessa Sandtnerová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. 6

810 00 Bratislava

Slovenská republika

Problematika príslušnosti policajtov v trestnom konaní⁸⁸

doc. JUDr. Radovan Blažek, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia

Tento článok sa zaoberá častým problémom, ktorý je spojený s nedostatočným vymedzením toho, kedy je príslušný v trestnom konaní poverený príslušník a kedy vyšetrovateľ a to s ohľadom najmä na nedostatočné definovanie príslušnosti policajta pre postup pred začatím trestného stíhania. Rovnako je problém aj s niektorými problémovými kvalifikáciami skutkov, pri ktorých nie je ihneď pri začatí trestného stíhania zrejmé, aká je správna právna kvalifikácia. Následkom je vznik sporov o príslušnosť medzi povereným príslušníkom a vyšetrovateľom. Takisto sa článok zameriava na možné pôsobenie prokurátora pri týchto sporoch o príslušnosť a ich riešenie.

Kľúčové slová: trestné konanie, prípravné konanie, postup pred začatím trestného stíhania, policajt, poverený príslušník, vyšetrovateľ, prokurátor, dozor prokurátora

Summary

This article deals with problems associated with the insufficient definition of when a police officer in charge is authorized for criminal proceedings and when an investigator, in particular with regard to the insufficient definition of a police officer's jurisdiction for decision making in the stage before the start of the criminal proceedings. There is also a problem with some problematic qualifications of crimes, for which it is not clear immediately at the commencement of criminal proceedings what the correct legal qualification is. As a result, conflicts of jurisdiction arise between the police officer in charge and the investigator. The article also focuses on the possible action of the prosecutor in these conflicts of jurisdiction and their resolution.

Key words: criminal proceedings, preparatory proceedings, procedure before the commencement of criminal proceedings, police officer in charge, investigator, prosecutor, prosecutor's supervision

Úvod

Pri výkone praxe sa ako dozorujúci prokurátor často stretávam s rôznymi spormi o príslušnosť medzi poverenými príslušníkmi a vyšetrovateľmi. Tieto spory nastávajú najmä nedostatočnou právnou úpravou obsiahnutou v Trestnom zákone⁸⁹ alebo Trestnom poriadku⁹⁰, pričom na niektoré sa už v minulosti poukazovalo. Napriek tomu, že Trestný zákon a Trestný poriadok sú v platnosti už 15 rokov, doposiaľ sa nepodarilo tieto problémy odstrániť, prípadne vznikli nové problémy vplyvom novej aplikačnej praxe alebo zavádzaním nových ustanovení. Vzhľadom na skutočnosť, že posúdenie správnej príslušnosti policajta pre úkony trestného konania môže mať

⁸⁸ Tento článok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-19-0102. This article was supported by the scientific project APVV-19-0102 of the Slovak Research and Development Agency.

⁸⁹ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, ďalej iba „Trestný zákon“ alebo „TZ“.

⁹⁰ Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, ďalej iba „Trestný poriadok“ alebo „TP“.

neskôr vplyv na zákonnosť vykonaných úkonov, je potrebné venovať náležitú pozornosť aj tejto skutočnosti a dbať o to, aby v trestnom konaní konal a rozhodoval príslušník Policajného zboru, ktorý je na dané úkony a rozhodnutia príslušný.

1. Definícia príslušnosti povereného príslušníka a vyšetrovateľa

Definíciu policajta v trestnom konaní nájdeme v Trestnom poriadku v § 10 ods. 8. Tento však sám o sebe nevymedzuje ich ďalšiu príslušnosť na konanie. Vo všetkých ustanoveniach sa ďalej väčšinou používa univerzálny pojem „policajt“, teda Trestný poriadok už pri úkonoch nerozlišuje, či má ísť o povereného príslušníka alebo vyšetrovateľa, spravidla sú teda jeden aj druhý príslušný na všetky úkony trestného konania, kde je uvedené, že ich vykonáva „policajt“.

Ich príslušnosť pre tieto úkony je odlišená len v tom, či ide o skrátené vyšetrovanie, resp. vyšetrovanie, resp. aj skrátené vyšetrovanie vykonávajú v niektorých prípadoch vyšetrovatelia:

- vyšetrovanie vykonáva vyšetrovateľ,
- skrátené vyšetrovanie vykonáva poverený príslušník, ak ide o trestné činy s hornou hranicou trestnej sadzby do 3 rokov,
- vyšetrovateľ vykonáva aj skrátené vyšetrovanie, ak ide o trestné činy s s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou 3 roky,
- skrátené vyšetrovanie o trestných činoch s hornou hranicou trestnej sadzby do 3 rokov, ktorých sa dopustili príslušníci ozbrojených bezpečnostných zborov vykonáva vyšetrovateľ,
- skrátené vyšetrovanie o trestných činoch s hornou hranicou do 3 rokov, proti životnému prostrediu vykonáva takisto vyšetrovateľ.⁹¹

Pojem vyšetrovanie a skrátené vyšetrovanie sa však v rámci Trestného poriadku nedefinuje. Odborná literatúra hovorí o určitom „zložitom súhrne vyšetrovacích a iných úkonov“.⁹² Treba však dodať, že skráteným vyšetrovaním alebo vyšetrovaním treba rozumieť aj určitý úsek trestného konania, keďže skrátené vyšetrovanie alebo vyšetrovanie nevyhnutne trvá určitý čas. S týmto názorom na dvojité ponímanie pojmu „vyšetrovanie“ sa stotožňuje aj česká odborná literatúra.⁹³ Aj z tohto dôvodu česká právna úprava obsahuje definíciu vyšetrovania v § 161 ods. 1 Trestního řádu⁹⁴ ako určitého úseku trestného konania:

„Vyšetřováním se označuje úsek trestního stíhání před podáním obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání, včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu.“

Slovenský Trestný poriadok definíciu tohto pojmu neuvádza. Nevedno prečo § 10 TP venujúci sa výkladu niektorých pojmov pojem „vyšetrovanie“ vôbec nespomína. V odseku 15 uvádza iba, čo je trestné konanie a čo je prípravné konanie. Časť odbornej verejnosti sa stotožňuje s tým, že obdobným spôsobom je potrebné chápať vyšetrovanie a skrátené vyšetrovanie aj v pomeroch Slovenskej republiky.⁹⁵ Už staršia teória trestného práva vymedzovala, že vyšetrovanie je hneď nasledujúcou fázou prípravného konania **po začatí trestného stíhania**,⁹⁶ avšak takýto výklad nemá oporu v Trestnom poriadku.

Skutočnosť, že vyšetrovanie možno považovať za určitý konkrétny časovo ohraničený úsek, je zrejmá v Trestnom poriadku najmä z toho, že Trestný poriadok ustanovuje lehoty pre jeho skončenie (§ 203 ods. 2 TP, § 209 ods. 2 TP). Ak sa teda jedná o nejaký konkrétny časový úsek, tento časový úsek musí mať svoj jednoznačný začiatok a tiež svoj koniec. Žiaľ,

⁹¹ K tomu pozri § 200 ods. 4 TP, § 202 ods. 2 TP.

⁹² HUSÁR, E.: *Trestné právo procesné*. Bratislava : IURA EDITION, 2003, str. 171.

⁹³ MUSIL, J. – KRATOCHVÍL, V. – ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání*. Praha : C.H.BECK, 2007, str. 591.

⁹⁴ Zákon č. 141/1961 Zb. Trestní řád v znění pozdějších předpisů.

⁹⁵ MINÁRIK, Š. a kol.: *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Bratislava : IURA EDITION, 2006, str. 523.

⁹⁶ IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava : IURA EDITION, 2006, str. 547.

v Trestnom poriadku nie je začatie vyšetrovanie nijako definované. Ustanovenia o prípravnom konaní začínajú v Trestnom poriadku od § 199. Prvý diel druhej hlavy druhej časti Trestného poriadku sa zaoberá výlučne začatím trestného stíhania a o vyšetrovaní sa ešte nezmieňuje. Nasledujúci druhý diel už sa nazýva „Vyšetrovanie a skrátené vyšetrovanie“. Avšak zo žiadneho ustanovenia tohto dielu sa nedozvieme, kedy sa vyšetrovanie, resp. skrátené vyšetrovanie začína.

2. Príslušnosť v postupe pred začatím trestného stíhania

Sporné v praxi je teda najmä to, či postup pred začatím trestného stíhania tvorí súčasť skráteného vyšetrovania (vyšetrovania) alebo nie. Niektorá literatúra uvádza, že skráteným vyšetrovaním, resp. vyšetrovaním je potrebné chápať akékoľvek úkony policajta po začatí trestného konania, a teda že skrátené vyšetrovanie alebo vyšetrovanie už prebieha od fázy „postupu pred začatím trestného stíhania“ a teda že príslušnosť povereného príslušníka alebo vyšetrovateľa treba posudzovať už pri podaní trestného oznámenia.⁹⁷ S uvedeným tvrdením sa možno stotožniť len čiastočne.

V praxi je všeobecne akceptované, že ak existuje pri vznesení obvinenia predpoklad na právnu kvalifikáciu, pre ktorú je príslušný vyšetrovateľ, mal by vzniknúť obvinenie vyšetrovateľ PZ a nie je možné akceptovať postup, ak obvinenie vznesie poverený príslušník. Táto okolnosť je daná najmä tým, že v tejto fáze sa začína konať voči konkrétnej osobe a teda nesprávnym postupom môžu byť dotknuté práva tejto osoby. V trestnom konaní je potrebné dbať najmä na práva obvineného, v prvom rade na právo obvineného na obhajobu. Otázkou je, do akej miery je potrebné trvať na určitých formálnych osobitostiach konania v postupe pred začatím trestného stíhania, najmä keď v tejto fáze konania obvinený nevystupuje.

Pre vybavovanie trestných oznámení by nemalo byť podstatné, či rozhoduje poverený príslušník alebo vyšetrovateľ, kým sa nezačne trestné stíhanie. V prípade, ak sa nezačne trestné stíhanie na podklade trestného oznámenia, je zrejmé, že v danom oznamovanom skutku nejde o trestný čin. Spravidla sú nedôvodné trestné oznámenia podávané s domnelými kvalifikáciami, o ktorých sa oznamovateľ domnieva, že by mohli byť naplnené, resp. oznamovateľ priradzuje k danému konaniu nesprávnu kvalifikáciu. Oznamovateľ je väčšinou bežný občan, ktorý nedisponuje dostatočnými právnymi vedomosťami, aby mohol príslušné konanie správne posúdiť ako trestný čin. Policajt teda nie je pre prípadné začatie trestného stíhania alebo vznesenie obvinenia viazaný označením trestného činu oznamovateľom. Ak teda uvažíme, že pre začatie trestného stíhania i vznesenie obvinenia si policajt sám určuje, akému trestnému činu zodpovedá oznamovaný skutok, tak obdobne by to malo platiť aj v prípade nedôvodných trestných oznámení a tieto by mal podľa obsahu posúdiť policajt, ktorému je vec pridelená a ak teda skutok nenapĺňa znaky žiadneho trestného činu, mal byť použitý kvalifikáciu najmiernejšiu, resp. takú, ktorá má najbližšie k oznamovanému činu. Nie je logické, ak sa má príslušnosť povereného príslušníka alebo vyšetrovateľa riadiť nesprávnym označením trestného činu oznamovateľom. Ak by totiž podľa označenia trestného činu v trestnom oznámení mal byť príslušný poverený príslušník, avšak po vyhodnotení podania podľa obsahu zistí, že ide o iný trestný čin, musí odstúpiť vec vyšetrovateľovi. Ak však oznamovateľ nesprávne uvádza v trestnom oznámení označenie trestného činu podľa príslušnosti vyšetrovateľa, spravidla sa vec pridelí na ďalšie konanie vyšetrovateľovi, aj bez posúdenia obsahu podania, ktorý danému trestnému činu nezodpovedá. Táto skutočnosť zakladá príslušnosť vyšetrovateľov aj v tých veciach, v ktorých by inak mohli rozhodnúť aj poverení príslušníci. Samozrejme, že vyšetrovatelia sa rovnako ako poverení príslušníci snažia nadbytočných vecí zbaviť ich odstúpením vecne príslušnému policajtovi ešte predtým, ako o nich začnú konať. Takto sa v praxi stáva, že niektoré trestné oznámenia sú opakovane odovzdávané medzi povereným

⁹⁷ ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 51-52.

príslušníkom a vyšetrovateľom a to z dôvodu, že ani jeden sa necíti byť príslušný a argumentuje príslušnosťou toho druhého. V praxi je zo strany prokurátora veľmi problematické zistiť takéto prípady, pretože ak je trestné oznámenie podané na políciu, prokurátor sa o ňom nedozvie. Prokurátor je informovaný o trestnom oznámení až po začatí trestného stíhania v zmysle § 199 TP alebo po doručení rozhodnutia podľa § 197 TP.

V takýchto prípadoch nastáva najmä problém s dodržaním lehoty pre vybavenie trestného oznámenia, ktorú § 196 ods. 2 TP určuje na 30 dní: policajt postupuje tak, „aby mohol rozhodnúť podľa § 197 alebo § 199 v lehote do 30 dní od prijatia trestného oznámenia.“

Podľa názoru odborníkov lehota 30 dní pre vybavenie trestného oznámenia by mala pre policajta plynúť až od pridelenia trestného oznámenia, t.j. nejde o lehotu, ktorá sa počíta od samotného podania trestného oznámenia oznamovateľom, ale lehotu, ktorú má jeden konkrétny policajt pre jeho vybavenie.⁹⁸ „Prehadzovaním“ trestného oznámenia medzi jednotlivými súčasťami Policajného zboru však značne predlžuje túto lehotu, ktorá môže narásť aj na niekoľko mesiacov. Ak nedôjde k tomu, že niektorý z policajtov prijme svoju príslušnosť, väčšinou sa takéto vyhrotené situácie riešia až predložením veci prokurátorovi na vydanie pokynu o príslušnosti policajta. Otázne však je, či je takýto postup dostatočne flexibilný a zohľadňuje zásadu rýchlosti konania.

Takisto je potrebné poukázať na skutočnosť, že je v prípade, ak prokurátor zistí, že v predmetnej trestnej veci rozhodol poverený príslušník PZ podľa § 197 TP, hoci mal rozhodnúť vyšetrovateľ, či je namieste takéto uznesenie zrušiť len z dôvodu, aby rovnakým spôsobom rozhodol vyšetrovateľ, ak je uznesenie vecne správne a nie je dôvod na začatie trestného stíhania. Domnievam sa, že takýto postup je de facto v rozpore so zásadou rýchlosti konania, pretože či rozhodne poverený príslušník alebo vyšetrovateľ, o sťažnosti proti tomuto rozhodnutiu i tak rozhoduje prokurátor, ktorý môže rozhodnutie zrušiť, ak je nesprávne alebo nezákonné. Teda na právach oznamovateľa nemôže dôjsť k ujme, ak rozhodol poverený príslušník alebo vyšetrovateľ, pretože jeho právo na prieskum rozhodnutia prokurátorom ostáva v oboch prípadoch rovnaké a prokurátor bude rozhodovať rovnako bez ohľadu na to, či dané rozhodnutie vydal vyšetrovateľ alebo poverený príslušník.

Je teda otázne, či má zmysel trvať na odlišovaní príslušnosti policajtov v postupe pred začatím trestného stíhania, najmä ak ide o vydávanie rozhodnutí podľa § 197 TP.

3. Príslušnosť v prípravnom konaní pred vznesením obvinenia

Ako bolo uvedené vyššie, najdôležitejším momentom, kedy je potrebné dôsledne dodržiavať príslušnosť policajta v prípravnom konaní, je vznesenie obvinenia. Preto sa často v praxi stáva, že po podozrení zo spáchania trestného činu sa vedie trestné stíhanie tzv. „vo veci“ pre čo najmiernejšiu kvalifikáciu, kým jednoznačne a preukázateľne nie je splnená niektorá z podmienok pre použitie prísnejšej kvalifikácie. Je to práve z dôvodu, aby primárne rozhodovali v trestných veciach poverení príslušníci, ktorí sú menej zaťažení ako vyšetrovatelia a aby vyšetrovatelia nastupovali do konania len v tom prípade, kde je to skutočne odôvodnené.

Samozrejme, ak sú jednoznačne splnené niektoré okolnosti dané v § 200 ods. 2 TP pre vyšetrovanie alebo v § 200 ods. 2 TP pre vedenie skráteného vyšetrovania vyšetrovateľom, niet pochyb o tom, že trestné konanie má viesť vyšetrovateľ. Prax však prináša aj prípady, keď zistenie správnej kvalifikácie alebo okolností pre vedenia vyšetrovania nie je ihneď zrejmá

⁹⁸ K tomu pozri napr. výklad LACIAKOVÁ, L.: Postup pred začatím trestného stíhania. In: *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Zborník príspevkov z celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 21. apríla 2016, Leges : Praha, 2017, s. 57, alebo VOJTUŠ, F.: Postup pred začatím trestného stíhania. In: *Policajná teória a prax*, 3/2019, Akadémia PZ Bratislava, In: <http://82.119.102.197:8080/webisnt/fulltext/clanky/PTaP2019-3/VOJTU%C5%A0%20%20Postup%20pred%20za%C4%8Dat%C3%ADm%20trestn%C3%A9ho%20st%C3%ADhania.pdf>, posledný prístup 22.10.2020.

a teda trestné stíhanie bude vedené povereným príslušníkom až do momentu, kým sa nepreukáže jednoznačne, že ide o vecnú príslušnosť vyšetrovateľa.

V praxi najčastejším prípadom odstúpenia spisu vyšetrovateľovi je prípad, ak dôjde v priebehu trestného konania k prekvalifikovaniu daného trestného činu z dôvodu objasnenia nových skutočností, ktoré predtým neboli známe.⁹⁹ Horšie je, ak sú okolnosti vyplývajúce na príslušnosť vyšetrovateľa známe už v čase vznesenia obvinenia, no poverený príslušník vznesie obvinenie pre skutok s nesprávnou právnou kvalifikáciou. V takomto prípade je potrebné uznesenie zrušiť a uznesenie o vznesení obvinenia musí vydať vyšetrovateľ už za použitia správnej právnej kvalifikácie. Všetky úkony vykonané po pôvodnom vznesení obvinenia tak nemožno brať do úvahy a je potrebné ich zopakovať.

Príkladom ťažko posudzovateľných prípadov je aj problematika pokračovacích trestných činov napr. pri majetkových trestných činoch. V zmysle zjednocovacieho stanoviska Najvyššieho súdu SR č. R 13/2015, zo dňa 9. decembra 2014, sp. zn. Tpj 69/2014, publikovaného v Zbierke č. 2/2015 stanovisk Najvyššieho súdu SR a rozhodnutí súdov SR, platí, že: „*Individuálnym objektom trestného činu krádeže podľa § 212 TZ je ochrana vlastníckeho vzťahu k určitým veciam, legálnej držby veci a faktickej dispozície s vecou. Predmetom útoku je vec patriaca nositeľovi týchto vzťahov dotknutých protiprávnym zásahom páchatel'a, vo vzťahu ku ktorému sú hmotné predmety útoku cudzou vecou. Ak je taký čin spáchaný na ujmu viacerých osôb, napr. formou pokračovania v trestnej činnosti, je naplnený znak spáchania činu závažnejším spôsobom konania podľa § 138 písm. j/ TZ, teda spáchanie činu na viacerých osobách.*“¹⁰⁰

V zmysle § 138 písm. j) TZ, „závažnejším spôsobom konania sa rozumie páchanie trestného činu na viacerých osobách.“

V zmysle § 127 ods. 12 TZ, „viacerými osobami sa na účely tohto zákona rozumejú najmenej tri osoby.“

V zmysle § 122 ods. 10 TZ, „za pokračovací trestný čin sa považuje, ak páchatel' pokračoval v páchaní toho istého trestného činu. Trestnosť všetkých čiastkových útokov sa posudzuje ako jeden trestný čin, ak všetky čiastkové útoky toho istého páchatel'a spája objektívna súvislosť v čase, spôsobe ich páchania a v predmete útoku, ako aj subjektívna súvislosť, najmä jednotiaci zámer páchatel'a spáchať uvedený trestný čin.“

V praxi je veľa krát pre niekoľko čiastkových útokov pokračovacieho trestného vedených niekoľko samostatných konaní, ktoré samostatne vykazujú znaky prečinu s hornou hranicou trestnej sadzby 3 roky, teda kde je príslušný poverený príslušník.

Následne po zistení páchatel'a je zrejmé, že sa dopustil viacerých čiastkových útokov, ktoré však v prípade ich posudzovania ako pokračovacieho trestného činu budú vykazovať znaky trestného činu v inej trestnej sadzbe, kde už poverený príslušník príslušný nie je, ale je príslušný vyšetrovateľ.

V takomto prípade by už poverený príslušník nemal vznášať obvinenie v tejto veci, ale mali by byť všetky trestné konania odstúpené vyšetrovateľovi, ktorý ich spojí uznesením o vznesení obvinenia. V praxi však takýto postup naráža na problém, že v zmysle § 18 ods. 1 TP je možné spojiť len trestné konania „toho istého obvineného“, preto je bežná prax, že konania „vo veci“ proti neznámym páchatel'om sa nespájajú, pretože ich spolu neviaže objektívna súvislosť v páchatel'ovi.

V takom prípade sa preto každý z čiastkových útokov musí odstúpiť ako samostatné trestné konanie, ktoré sa vyšetrovateľ zdráha prevziať, pretože v jednotlivom trestnom čine nie je jeho príslušnosť zrejmalá. Najmä, ak sú takýmto spôsobom odstúpené spisy pridelené rôznym vyšetrovateľom. V praxi sa tak často stretávame s tým, že policajti si medzi sebou opätovne

⁹⁹ K tomu pozri výklad ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 51-52.

¹⁰⁰ Stanovisko NS SR č. R 13/2015, zo dňa 9. decembra 2014, sp. zn. Tpj 69/2014.

„prehadzujú“ takéto spisy, lebo poverený príslušník nie je príslušný pre vznesenie obvinenia pre všetky čiastkové útoky spoločne a vyšetrovateľ zasa pre jednotlivé skutky. Riešením tejto situácie je vznesenie obvinenia za každý čiastkový útok samostatne a následne spojiť konania povereným príslušníkom do jedného konania a následná zmena právnej kvalifikácie, pričom po zmene kvalifikácie už je jednoznačné, že príslušným po zmene je výlučne vyšetrovateľ. Napriek tomu však tento postup v praxi predstavuje časovo a administratívne náročnejšiu cestu, než spoločné vznesenie obvinenia jedným uznesením za všetky čiastkové útoky vyšetrovateľom.

4. Príslušnosť v prípravnom konaní po vznesení obvinenia

Posledným aspektom, ktorým sa budem zaoberať, je moment zmeny okolností po vznesení obvinenia, keď sa zmení príslušnosť pre vyšetrovanie (skrátene vyšetrovanie) daného skutku.

V prvom rade je potrebné zdôrazniť, že príslušnosť vyšetrovateľa, ktorý vykonáva skrátene vyšetrovanie o prečine, sa nekončí, ak v priebehu skráteneho vyšetrovania zistí, že odpadli dôvody, pre ktoré bol príslušný vo veci konať.¹⁰¹ Z tohto hľadiska je teda vyšetrovateľ už vždy príslušný konať vo veci, v ktorej raz bola daná jeho príslušnosť a ak dôjde k zmene právnej kvalifikácie na miernejší trestný čin, nemôže odstúpiť vec poverenému príslušníkovi.

Ak však dôjde k vzniku ktorejkoľvek okolnosti, ktorá zakladá príslušnosť vyšetrovateľa, poverený príslušník mu musí vec odstúpiť.¹⁰² Problém je, ak túto skutočnosť nezistí ihneď a napriek tomu ďalej vykonáva úkony trestného konania. Spravidla sa jedná o vzatie obvineného do väzby alebo do výkonu trestu odňatia slobody, pričom ak si poverený príslušník nevykoná lustráciu na osobu obvineného v zariadeniach ZVJS, o tejto skutočnosti sa nedozvie. A tak ďalej vykonáva úkony trestného konania, výsluchy, následne môže dokonca vykonať preštudovanie spisu aj bez obvineného, ktorý sa naň samozrejme z pochopiteľných dôvodov nedostaví. Ani táto skutočnosť však ešte stále neevokuje, že obvinený je vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody, pretože je úplne bežné, že obvinení si zásielky nepreberajú, neoznamujú zmenu svojej adresy a tak je doručenie upovedomenia o možnosti preštudovať spis často doručované len fikciou doručenia a zásielky sa vracajú neprevzaté a nedoručené. Preto policajt vec ukončí a predloží spis prokurátorovi na rozhodnutie o podaní obžaloby alebo iné rozhodnutie.

Samozrejme, takto ukončené vyšetrovanie nemôže byť akceptované a vec je potrebné vrátiť vyšetrovateľovi na došetrenie, pričom obvinený musí mať ustanoveného obhajcu a úkony je potrebné zopakovať za jeho prítomnosti, resp. musí byť o nich minimálne upovedomený a pod. Takúto situáciu možno „konvalidovať“ v prípadoch, ak už predtým viedol skrátene vyšetrovanie alebo vyšetrovanie vyšetrovateľ a obhajca alebo obvinený vyhlási, že netrvá na zopakovaní úkonov. No takýmto spôsobom nejde napraviť skutočnosť, ak pred vzatím obvineného do väzby alebo pred nástupom do výkonu trestu odňatia slobody vykonával skrátene vyšetrovanie poverený príslušník.

Otázkou však aj v tomto prípade ostáva, v čom sú zabezpečené lepšie práva obvineného, ak vedie konanie vyšetrovateľ a či len z toho dôvodu majú byť zopakované úkony trestného konania, že ich nevykonával vecne príslušný policajt pre vyšetrovanie podľa § 200 ods. 2 písm. a) TP.

Záver

¹⁰¹ K tomu pozri § 202 ods. 3 TP.

¹⁰² Najčastejšie ide o vzatie obvineného do väzby alebo do výkonu trestu odňatia slobody, resp. zmena kvalifikácie skutku na trestný čin, pre ktorý je príslušný vyšetrovateľ. Ostatné dôvody sú menej pravdepodobné, najmä s ohľadom na osobu obvineného (napr. ak je príslušník zbrojených bezpečnostných zborov, pretože táto skutočnosť by mala byť zrejma už pri vznesení obvinenia).

Vyššie uvedeným výkladom som sa pokúsil poukázať na niektoré problematické a sporné ustanovenia Trestného poriadku, ktoré zakladajú príslušnosť povereného príslušníka a vyšetrovateľa v trestnom konaní.

Na základe vyššie uvedeného by bolo potrebné jednoznačne vymedziť príslušnosť povereného príslušníka a vyšetrovateľa aj pre postup pred začatím trestného stíhania, aby nedochádzalo k pochybnostiam o tom, kto je príslušný vybaviť trestné oznámenie. Najmä je potrebné zakotviť do Trestného poriadku, či sa posúdenie príslušnosti policajta v tomto prípade má spravovať kvalifikáciou, ako ju označil oznamovateľ, alebo posúdením skutku policajtom, ktorý vo veci rozhoduje.

Takisto je potrebné do budúcnosti prehodnotiť dôvody, pre ktoré je potrebná v trestnom konaní príslušnosť vyšetrovateľa. Ak sa vyšetrovateľ považuje za skúsenejšieho a kvalitatívne odbornejšieho od povereného príslušníka, čo je dané aj tým, že vyšetrovateľ na rozdiel od povereného príslušníka musí disponovať vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa,¹⁰³ potom by mala byť príslušnosť vyšetrovateľa daná výlučne zložitou vyšetrovaného prípadu a nie inými okolnosťami, ako je napr. pobyt obvineného vo väzbe, resp. výkone trestu odňatia slobody, ktorý nemá vplyv na prácu policajta a nijakým spôsobom nemení charakter a spôsob vedenia vyšetrovacích úkonov s výnimkou zohľadnenia povinnej obhajoby. Ak však pripustíme, že obhajcu môže mať obvinený aj v skrátenom vyšetrovaní, tak potom musí byť spôsobilý poverený príslušník riešiť aj vedenie skráteného vyšetrovania s účasťou obhajcu. „Problémy v rámci realizácie procesných úkonov vznikajú podľa praxe aj pri skutkovo a právne jednoduchých trestných činoch.“¹⁰⁴ V čom teda tkvie podstata nutnej príslušnosti vyšetrovateľa v tomto prípade? Je otázkou, či doručovanie písomností obvinenému do príslušného zariadenia a úkony s obvineným v zariadeniach, kde sa vykonáva väzba a trest odňatia slobody, predstavujú natoľko zložitejšiu situáciu pre policajta, že je vždy pre tieto prípady príslušný vyšetrovateľ. Ako uvádzajú aj iní autori, vyšetrovatelia by „mali byť zameraní primárne na najzávažnejšiu trestnú činnosť.“¹⁰⁵

Zákonodarca by teda mal pristúpiť k prehodeniu príslušnosti poverených príslušníkov a vyšetrovateľov, aby ich zaťaženie v trestnom konaní bolo primerané ich vzdelaniu a kvalifikácii a nestálo výlučne na formálnych dôvodoch, ktoré postrádajú logické zdôvodnenie.

Literatúra

ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016

HUSÁR, E.: *Trestné právo procesné*. Bratislava : IURA EDITION, 2003

IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava : IURA EDITION, 2006

LACIAKOVÁ, L.: Postup pred začatím trestného stíhania. In: *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Zborník príspevkov z celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 21. apríla 2016, Leges : Praha, 2017, s. 53-65

¹⁰³ Ust. § 34 ods. 2 a 3 zák. č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície.

¹⁰⁴ MIHÁLIK, S. – SLOVÁK, I.: *Ponímanie postavenia policajta v prípravnom konaní*. In: *Prípravné řízení dnes a zítra*. Sborník příspěvků z konference. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019, s. 311.

¹⁰⁵ Tamtiež, s. 312.

MIHÁLIK, S. – SLOVÁK, I.: Ponímanie postavenia policajta v prípravnom konaní. In: *Přípravné řízení dnes a zítra*. Sborník příspěvků z konference. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019, s. 305-319

MINÁRIK, Š. a kol.: *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Bratislava : IURA EDITION, 2006

MUSIL, J. – KRATOCHVÍL, V. – ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní právo procesní, 3. přepracované a doplněné vydání*. Praha : C.H.BECK, 2007

VOJTUŠ, F.: Postup pred začatím trestného stíhania. In: *Policajná teória a prax*, 3/2019, Akadémia PZ Bratislava

Zákon č. 141/1961 Zb. Trestní řád v znění pozdějších předpisů

Zákon č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Stanovisko NS SR č. R 13/2015, zo dňa 9. decembra 2014, sp. zn. Tpj 69/2014, publikovaného v Zbierke č. 2/2015 stanovísk NS SR a rozhodnutí súdov SR

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Radovan Blažek, PhD.
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského
Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313
810 00 Bratislava

Efektívnosť práva a prístupy k jej skúmaniu¹⁰⁶

**prof. JUDr. Jozef Čentíš, PhD.,
Mgr. Ing. František Vojtuš**

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia

Cieľom príspevku je predstaviť prístupy ku skúmaniu a hodnoteniu efektívnosti práva, resp. právnych noriem, a to na základe rozboru a analýzy odbornej literatúry. Súčasne sú predstavené predpoklady skúmania efektívnosti práva a jej obsahové vymedzenie. V práci sú prezentované rôzne kritéria hodnotenia efektívnosti práva, tak ako ich aplikujú jednotlivé prístupy pri jej skúmaní.

Kľúčové slová: právo, právna norma, efektívnosť práva, prístupy k hodnoteniu efektívnosti práva,

Summary

The aim of paper is to present different approaches to efficiency of law or law norm assessment and research as a result of literature analysis. The assumptions for efficiency of law research and efficiency of law content definition are also presented. The paper is presented different criteria of efficiency of law assessment according to their application in particular approaches which deal with efficiency of law.

Key words: law, law norm, efficiency of law, approaches to efficiency of law assessment

Úvod

Častým dôvodom, či presnejšie zdôvodnením, prijímania nových právnych noriem alebo ich zmeny, prípadne nahradenia tých pôvodných je snaha o zabezpečenie alebo dosiahnutie vyššej efektívnosti práva alebo jeho jednotlivých subsystemov, resp. ich jednotlivých stavebných prvkov, teda právnych noriem a z nich tvorených právnych inštitútov. Ako príklad možno uviesť úpravy trestného konania ako celku, resp. jeho jednotlivých inštitútov a noriem, kde sa tento dôvod často objavuje práve v dôvodových správach k zákonom meniacim Trestný poriadok, ako základný prameň úpravy trestného konania.¹⁰⁷

Čo si je však potrebné pod pojmom efektívnosť práva a právnych noriem vo všeobecnosti predstaviť? Ako je možné efektívnosť práva, resp. jeho subsystemov alebo samotných právnych noriem hodnotiť? Je možné efektívnosť práva alebo právnych noriem vôbec skúmať alebo kvantitatívne merať, resp. vyjadriť? Aké kritéria je možné pri hodnotení

¹⁰⁶ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102 „Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien.“.

¹⁰⁷ Pozri napríklad dôvodovú správu k zákonu č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, ktorým bola vykonaná rekodifikácia celého trestného konania v Slovenskej republike. V dôvodovej správe sa uvádza, že „Základným cieľom predkladanej rekodifikácie je **zefektívnenie**, **zjednodušenie**, **zrýchlenie** a **zhospodárnenie trestného procesu**, čím sa zabezpečí tak účinnejšia ochrana práv a oprávnených záujmov fyzických osôb a právnických osôb, ako aj ochrana celospoločenských záujmov.“ Celkovo sa slovíčko efektívne alebo efektnejšie v rôznom tvare vyskytuje v tejto dôvodovej správe jedenásťkrát. K uvedenému pozri aj ČENTÍŠ, J., MIŠÍKOVÁ, E.: Úprava prípravného konania z hľadiska rekodifikácie trestného práva procesného. In: *Justičná revue*, 2001, Roč. 53, č. 2, s. 139 – 145, ČENTÍŠ, J., VIKTORYOVÁ, J. : *Prípravné konanie v návrhu Trestného poriadku*. In: *Justičná revue*, 2004, Roč. 56, č. 11, s. 1171 – 1178.

efektívnosti práva použiť? Zámerom nášho príspevku je snaha nájsť aspoň rámcove odpovede na tieto otázky, a to najmä na základe rozboru relevantnej odbornej literatúry.

Samotná myšlienka skúmania pôsobenia práva v spoločnosti nie je nová. „*Napriek tomu jedna vec je všeobecné uznanie tézy o regulatívnom pôsobení práva a niečo iné je snaha o relatívne exaktné postavenie otázky miery efektívnosti tohto pôsobenia, kritérií hodnotenia dosahovaných efektov a výskum faktorov, ktoré ju ovplyvňujú.*“¹⁰⁸

Efektívnosť práva a právnych noriem, v našom právnom, prostredí bola predmetom právneho výskumu dlhší čas už v minulosti, najmä v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia.¹⁰⁹ Napriek tomu, že väčšina uvedených prác bola napísaná spôsobom charakteristickým a zodpovedajúcim výstupom socialistického právneho výskumu, nie je dôvod *a priori* odmietnuť výsledky týchto prác a niektoré úvahy a závery ich autorov. Osobitne úvahy a závery ohľadne definície efektívnosti práva, vzťahu pojmov efektívnosť a efektívnosť práva a efektívnosť a účinnosť práva a možnostiam skúmania efektívnosti práva sú prínosné aj v dnešných časoch.

V súčasnosti sa v našom právnom prostredí otázka efektívnosti práva a právnych noriem opätovne dostáva do popredia záujmu právneho výskumu, a to ako z hľadiska samotnej teórie práva, tak aj v kontexte aplikovania externých prístupov ku skúmaniu práva, kde tento vývoj je vyvolaný najmä v dôsledku rozvoja Ekonomickej analýzy práva (Law & Economics)¹¹⁰ a Sociológie práva (Právnej sociológie, Law & Sociology).¹¹¹ Niektorí autori vychádzajú pritom zo záverov a názorov prezentovaných autormi v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia.¹¹²

1. Efektívnosť práva a podmienky jej skúmania

Ak chceme skúmať efektívnosť práva alebo akéhokoľvek systému musíme definovať nevyhnutne podmienky (predpoklady), ktoré umožňujú vôbec uvažovať o tom, že skúmanie efektivity systému ma vôbec nejaký zmysel. Prvou podmienkou je existencia minimálne jedného systému.¹¹³ Aspoň jeden zo skúmaných systémov musí byť dynamický. Skúmanie len samotného statického systému by nemalo zmysel, nakoľko ten nijakým spôsobom nemení svoj stav, pričom možnosť zmeny stavu je nevyhnutným predpokladom skúmania efektívnosti. Ak by bol len jeden zo systémov

¹⁰⁸ GERLOCH, A.: *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2017, s. 292,

¹⁰⁹ Pozri napr. CEPL, V.: *K pojmu efektívnosti právnych noriem* In: *Právnik*, 1973, Roč CXII, č. 10, s. 892 – 900, BALVÍN, F.: *Poznámka k pojmu efektívnosti právnych noriem*. In: *Právnik*, 1974, Roč. CXIII., č. 3, s. 232 - 244, HAJN, P.: *Efektívnosť práva - pojmový aparát*. In: *Právnik*, 1978, Roč. CXVII., č. 7, s. 613 - 629, CUPPER, J.: *Pojmy efektívnosť a účinnosť v práve*. In: *Právnik*, 1982, Roč. CXXI., č. 6, s. 503 - 514, GERLOCH, A.: *Zamyšlení nad možnostmi zjišťování a zvyšování efektívnosti právní regulace*. In: *Právnik*, 1986, Roč. CXXV., č. 7, s. 592 - 604, TERYNGEL, J.: *K podmínkám účinnosti trestního práva*. In: *Československá Kriminalistika*, 1986, Roč. XIX, č. 4, s. 310 – 322, KNAPP, V.: *Efektívnosť práva a efektívnosť národného hospodárství*, In: *Právnik*, 1988, Roč. CXXVII., č. 4, s. 293 - 309,

¹¹⁰ Pozri napr. VEČERA, M.: *Účel jako hledisko interpretace práva*. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2013, Roč. 31, č. 3, s. 323 – 326, BROULIK, J.: *Nedorozumění o ekonomické analýze práva*. In: *Právnik*, 2015, Roč. 154, č. 5, s. 371 – 375, ŠMIHULA, D.: *Efektívnosť spoločenských organizácií, právnych systémov a ich kolaps*. In: *Právnik*, 2014, Roč. CLIII., č. 7, s. 583 – 599,

¹¹¹ Pozri napr. VEČERA, M., URBANOVÁ, M.: *Sociologie práva*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, s. 215 – 222

¹¹² Pozri napr. ČECHÁK, P.: *Axiologické aspekty efektívnosti pôsobení práva*. Dizertační práce, Praha : Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010, 183 s. BAŇOUCH, H.: *Překážky efektívnosti práva*. Dizertační práce, Praha : Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010, 233 s.

¹¹³ Uvedený predpoklad je v rozpore s predpokladmi uvádzanými napríklad v prácach KNAPP, V., 1988, ref. 3, s. 293 - 309, ČECHÁK, P., 2010, ref. 6, ktorí z hľadiska skúmania efektívnosti práva vyžadujú existenciu dvoch systémov. Takéto vymedzenie však predpokladá skúmanie efektívnosti práva, resp. jeho pôsobenia len navonok a nie aj dovnútra samotného systému práva, teda efektívnosť práva z hľadiska vzájomného vzťahu jeho prvkov.

statický a ďalší bol dynamický, za predpokladu vzájomného pôsobenia, pôsobenie dynamického systému na statický môže vyvolať zmeny v samotnom dynamickom systéme. Naopak výsledkom pôsobenia na statický systém, v tomto prípade, bude žiadna zmena tohto systému, teda inak povedané neefektivita takéhoto pôsobenia. Z uvedených predpokladov vyplýva ďalší predpoklad, a to je možnosť interakcie a pôsobenia medzi prvkami samotného systému, resp. samotnými systémami navzájom.

Ak je skúmaným systémom alebo jedným zo skúmaných systémov, systém ktorý bol človekom vytvorený alebo ak vznikol nezávisle na jeho vôli, ale ho ovláda hovoríme o spoločenskom systéme¹¹⁴ a zaoberáme sa skúmaním efektívnosti spoločenských systémov. Medzi takéto systémy bezpochyby patrí aj právo. Ďalším predpokladom pre možnosť skúmania efektívnosti systému je účel pôsobenia.

Pojem efektívnosti predpokladá teda nie len existenciu vzťahu medzi systémami alebo ich prvkami, ich pôsobenie, ale aj vznik určitého výsledku, ktorý je takýmto pôsobením vyvolaný, pričom v prípade spoločenských systémov sa prvok ľudskej vôle vzťahuje ako k samotnému pôsobeniu tak aj k výsledku tohto pôsobenia. V prípade spoločenských systémov je účel daný vždy, pokiaľ sú dané ostatné predpoklady, a samotný účel predstavuje meradlo efektívnosti. V realite pôsobenie jedného systému na druhý (prípadne pôsobenie jednotlivých prvkov jedného systému navzájom) môže vyvolať nie iba jeden účinok určitého druhu, ale môže v jednom okamžiku vyvolať aj viacej rôznorodých účinkov, pričom nie všetky musia byť chcené, resp. očakávané. Efektívnosť sa preto vždy vzťahuje k účinkom, ktoré sú zároveň aj účelom pôsobenia, ktoré ich vyvoláva. Efektívnosť ako vlastnosť pôsobenia je teda potrebné chápať ako úspešnosť vo vzťahu k dosahovaniu účelu tohto pôsobenia.¹¹⁵

Za účelom definovania efektívnosti práva ako takej, musíme definovať aj samotný pojem právo, aby bolo možné stanoviť jeho účel (cieľ). Definícia práva je kardinálny bod a problém právnej teórie od začiatku jej existencie. Existuje množstvo definícií práva, ktoré závisia od osobného nazerania ich autora na právo, jeho rolu v spoločnosti ako aj na ďalšie faktory, vychádzajúc obyčajne z autorovej inklinácie k určitej právnej škole alebo prúdu. Niektorí právny teoretici sa ani nepokúšajú podať nejakú definíciu práva, a skôr sa snažia tento pojem teoreticky vysvetliť a popísať.¹¹⁶ Vzhľadom na to, že nás zaujíma najmä vplyv legislatívnych zmien a nimi zavedených právnych inštitútov na efektívnosť práva, budeme vychádzať z právno-pozitivistického prístupu k pojmu právo.¹¹⁷ Zaujímať nás bude teda najmä objektívne právo ako také.

Za klasickú definíciu pojmu právo v právno-pozitivistickom ponímaní možno považovať definíciu H. Kelsena, podľa ktorého je právo (chápame čisto pozitivisticky) vonkajším donucovacím usporiadaním. Je to teda špecifická sociálna technika, pričom želaný sociálny stav sa dosahuje, resp. sa smeruje k jeho dosiahnutiu tým, že sa na ľudské správanie, ktoré je kontradiktórnym protikladom tohto stavu, ako následok naviaže donucovací akt, ktorí ľudia považujú za ujmu, ktorej sa usilujú vyhnúť. Účelom je prinútiť ľudí prostredníctvom tejto ujmy hroziacej im v prípade určitého správania, k správaniu opačnému.¹¹⁸

Podľa Š. Lubyho – pravdepodobne najznámejšieho predstaviteľa slovenskej právnej vedy dvadsiateho storočia – objektívne právo je súhrnom noriem upravujúcich chovanie sa ľudí, zachovanie ktorých je poistené hrozbou donútenia zo strany vonkajšej a zvláštnym spôsobom

¹¹⁴ pozri ČECHÁK, P., 2010, ref. 6, s. 8, KNAPP, V., 1988, ref. 3, s. 296

¹¹⁵ K podrobnostiam pozri napr. ČECHÁK, P., 2010, ref. 6, s. 7 – 9, KNAPP, V. 1988, ref. 3, s. 293 - 309

¹¹⁶ Pozri napr. KNAPP, V.: *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 43

¹¹⁷ Pre iné prístupy a definície pojmu právo odporúčame pozrieť napr. FÁBRY, B., KASINEC, R., TURČAN, M.: *Teória práva*. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017, s. 32 - 33, OTTOVÁ, E.: *Teória práva*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2004, s. 30 – 39

¹¹⁸ Pozri KELSEN, H.: *Čistá právna veda*. (preklad P. Holländer), Krásno nad Kysucou: Kalligram, 2018, 190 s. 62,

ustrojenej moci.¹¹⁹ Podľa E. Ottovej je základom charakteristiky práva jeho chápanie „ako normatívneho systému, ktorým štát cieľavedome regulačne pôsobí na spoločnosť za účelom usporiadania spoločenských vzťahov, ich harmonizácie a rovnováhy a tým zabezpečenie reprodukcie a rozvoja spoločnosti. Ak má byť právo efektívnym regulátorom spoločenských vzťahov, nemôžeme byť pozitivisticky uzavretým systémom noriem, ale musí byť v nepreustajnej interakcii so spoločnosťou. Do systému platného práva neustále vstupujú nové normy; už existujúce je možné zmeniť alebo zrušiť, čím zo systému platného práva vystupujú.“¹²⁰ A. Gerloch pod objektívnym právom rozumie „právo v normatívnom zmysle, t.j. súhrn právnych noriem ako všeobecne záväzných pravidiel správania stanovených či uznaných štátom (resp. medzinárodným spoločenstvom štátov).“¹²¹

Ako ďalšiu definíciu objektívneho práva môžeme nájsť v práci A. Allota, ktorý ho považuje za účelový systém existujúci v spoločnosti, ktorého komponenty sú vytvoreného tými, ktorí majú moc alebo vplyv v spoločnosti. Účelom práva je teda regulovať a formovať správanie členov spoločnosti, ako cez určenie toho čo je povolené alebo zakázané, tak aj cez možnosť, prostredníctvom založenia inštitúcií a právnych procesov, vykonávať činnosti efektívnejšie. Všeobecným testom efektívnosti práva (konkrétneho ustanovenia právneho systému) je preto sledovanie ako ďaleko realizuje svoje ciele, t.j. napĺňa svoje účely.¹²²

Na základe definície práva môžeme na účely našej práce za kľúčový cieľ práva považovať ovplyvňovanie správania sa ľudí ako aj iných subjektov (entít) právom predpokladaným a aprobovaným smerom.

2. Efektívnosť práva, jej definícia a prístupy k jej skúmaniu

Samotný pojem efektívnosť práva nie je všeobecne v právnej teórii definovaný, avšak je pomerne často autormi rozoberajúcimi a hodnotiacimi najmä určité právne inštitúty, hojne používaný, a to zvyčajne vo význame vzťahu cieľov (účelu) právnej úpravy a jej skutočného (reálneho) pôsobenia. Niektorí autori v tejto súvislosti navrhujú používať pojem efektívnosť pôsobenia práva namiesto pojmu efektívnosť práva.¹²³ Niektorí autori (D. Šmihula) rozlišujú pojem efektívnosť práva a efektívnosť práva, pričom pod efektívnosťou práva rozumejú mieru nakoľko je právo skutočné aplikované na spoločenské vzťahy, a to buď dobrovoľným dodržiavaním zo strany adresátov alebo vynucovaním zo strany štátnej moci.¹²⁴ Efektívnosť práva potom spájajú s jeho evolúciou, teda so schopnosťou sa presadiť v rámci mechanizmu (procesu) kolektívnej evolučnej selekcie na úrovni spoločnosti.¹²⁵ V. Knapp však pojmy efektívnosť a efektívnosť práva považuje za synonymum.¹²⁶ V príspevku zostaneme pri zaužívanom označení efektívnosť práva, právnej úpravy, inštitútov alebo právnych noriem. K tomu nás vedie aj skutočnosť, že väčšina autorov zaoberajúcich sa hodnotením práva a právnych noriem, najmä z hľadiska ich vonkajšieho pôsobenia, používa pojem efektívnosť bez priradenia nejakého vysvetľujúceho (upresňujúceho) označenia.

O zložitosti definovania pojmu efektívnosť práva, resp. právnych noriem alebo právnych inštitútov a subsystémov vypovedá aj skutočnosť, že existuje viacero prístupov k jej hodnoteniu a skúmaniu. Asi najobsiahlejšie delenie rôznych pohľadov na skúmanie a hodnotenie efektívnosti práva, resp. právnych noriem podal P. Hajn.¹²⁷ Tento uvádza napríklad delenie efektívnosti práva, resp. právnych noriem na :

¹¹⁹ FÁBRY, B., KASINEC, R., TURČAN, M., 2017, ref. 11, s. 34

¹²⁰ OTTOVÁ, E., 2004, ref. 11, s. 38 - 39

¹²¹ GERLOCH, A., 2017, ref. 2, s. 21

¹²² ALLOT, A.: The Effectiveness of Laws. In: *Valparaiso University Law Review*, 1981, Vol. 15, No. 2, s. 233

¹²³ Pozri ČECHÁK, P., 2010, ref. 6, s. 10,

¹²⁴ Pozri ŠMIHULA, D. *Teória štátu a práva*. Bratislava: EPOS, 2010, s. 288,

¹²⁵ Pozri ŠMIHULA, D. *Evolúcia práva*. Bratislava: EPOS, 2013, s. 169

¹²⁶ KNAPP, V., 1988, ref. 3, s. 294

¹²⁷ HAJN, P., 1978, ref. 3, s. 613 - 629

- z hľadiska predmetu skúmania
 - a) *formálnu* – skúmajúca správanie *secundum legem*, ďalej delená na
 1. subjektívna formálna efektívnosť
 2. objektívna formálna efektívnosť
 - b) *materiálnu* – skúmajúcu spoločenské dôsledky pôsobenia právnych noriem
 - z hľadiska rozsahu skúmania
 - a) *celková efektívnosť* – skúmajúcu (popisujúcu) efektívnosť celkového systému práva,
 - b) *dielčia efektívnosť* – skúmajúcu (popisujúcu) efektívnosť jednotlivých subsystémov práva
 - z hľadiska vyvolaných efektov
 - a) *stabilizačná*
 - b) *inovačná*
- alebo inak
- a) *pozitívna* – keď boli dosiahnuté žiadúce, kladné účinky právnej úpravy
 - b) *negatívna* – keď právna úprava priniesla nežiadúce, negatívne účinky
 - c) *zdanlivá* – keď účinky boli dosiahnuté v dôsledku iných faktorov, ako pôsobenia právnej normy, resp. úpravy
- z hľadiska časového (rôznych etáp existencie právnych noriem)
 - a) *efektívnosť prognózovaná, resp. de lege ferenda*
 - b) *efektívnosť realizovaná, resp. de lege lata*

Ďalšie z možných delení poňatia a hodnotenia efektívnosti práva, resp. právnych noriem podáva vo svojej dizertačnej práci P. Čechák,¹²⁸ ktorý miesto pojmu efektívnosť práva navrhuje používať pojem efektívnosť pôsobenia práva, a túto rozlišuje na :

- a) *efektívnosť pôsobenia práva v užšom zmysle*
- b) *efektívnosť pôsobenia práva v širšom zmysle*

Pod efektívnosťou pôsobenia práva v užšom zmysle rozumie Čechák mieru dodržiavania právnej normy vo význame miery v akej sa dané všeobecné právne pravidlo stalo overiteľnou normou sociálneho správania. V širšom zmysle môžeme podľa tohto autora hovoriť o efektívnosti právnej normy vtedy, pokiaľ jej dodržiavanie vedie k dosiahnutiu spoločenského stavu, ktorý bol predvídaný (zamýšľaný) ako výsledok jej pôsobenia. Toto delenie je vo svojej podstate podobné Hajn-ovmu rozdeleniu efektívnosti práva (právnych noriem) na formálnu a materiálnu.

Z hľadiska prístupov ku skúmaniu a ponímaniu efektívnosti práva sa pokúsili rozdeliť efektívnosť práva A. Gerloch¹²⁹ a H. Baňouch.¹³⁰ Naposledy spomínaný autor predstavil vo svojej práci aj koncepciu abstraktného vyjadrenia efektívnosti práva. H. Baňouch okrem abstraktného vyjadrenia efektívnosti rozlišuje nasledujúce tri odborové prístupy ku skúmaniu efektívnosti práva, a to:

- a) *ekonomický* – vychádza z aplikácie ekonomických metód a teórii pri skúmaní práva
- b) *sociologický* – vychádza zo sociologického skúmania práva, osobitne sociológie práva
- c) *teoreticko – právny* – súvisí s hodnotením práva zo strany právnej teórie, najmä v súvislosti s hodnotením, čo si je pod efektívnosťou práva potrebné predstavovať, ako si tento pojem

¹²⁸ ČECHÁK, P., 2010, ref. 2, s. 10 – 14

¹²⁹ GERLOCH, A., 2017, ref. 2, s. 292 – 293

¹³⁰ BAŇOUC, H., 2010, ref. 6, s. 3 - 38

vykladať a aký má vzťah k iným inštitútom práva, ako napríklad účinnosť a platnosť právnych noriem.

A. Gerloch rozpoznáva štyri koncepcie efektívnosti práva, ktoré označuje ako:

- a) *cieľovo – výsledkové poňatie* – charakterizované skúmaním vzťahu medzi cieľmi právnej úpravy a dosahovanými výsledkami právnej regulácie.
- b) *nákladovo – výsledkové poňatie* – charakterizované ako pomer medzi dosiahnutými výsledkami pôsobenia právnych noriem a nákladmi, ktoré boli k dosiahnutiu výsledkov vynaložené
- c) *funkčné poňatie* – charakterizované ako miera, v ktorej sa uskutočňujú funkčné možnosti práva a za akým podmienok a okolností sa tieto funkčné možnosti naplňujú.
- d) *systémové poňatie* – charakterizované komplexným poňatím obsahujúcim vzťahy cieľa a výsledku, cieľov a potrieb, výsledkov a nákladov. Toto poňatie A. Gerloch stotožňuje so sociologickým (sociálne-právnym) poňatím efektívnosti práva.

Podľa M. Večeru cieľovo – výsledkové poňatie efektívnosti práva zodpovedá sociologickému (právne-sociologickému) poňatiu efektívnosti a nákladovo – výsledkové poňatie zodpovedá ekonomickému poňatiu efektívnosti práva, pričom podľa tohto autora sociologický pohľad na efektívnosť práva presahuje ten ekonomický.¹³¹ M. Večera navyše rozoznáva z hľadiska hodnoteného okruhu spoločenských (právnych) vzťahov efektívnosť

- a) *všeobecnú* – vzťahujúcu sa hodnotenie všetkých právnou normou upravené vzťahy
- b) *osobitnú* – vzťahujúcu sa na hodnotenie len určitého segmentu spoločenských alebo právnych vzťahov,
- c) *špeciálnu* – vzťahujúcu sa k hodnoteniu konkrétneho právneho vzťahu¹³²

Podobne delenie prístupov k hodnoteniu efektívnosti prezentuje vo svojej práci aj P. H. Rubin, ktorý delí prístupy, resp. efektívnosť na:

- a) *mikro-efektívnosť* – založenú na skúmaní efektívnosti konkrétnych pravidiel (noriem) a konkrétnych právnych doktrín, pri ktorých sa pokúša určiť či sú efektívne,
- b) *makro-efektívnosť* – táto skúma celkovú efektívnosť právneho systému (podľa autora najmä porovnávaním efektívnosti common law a kontinentálneho právneho systému).¹³³

Zo zahraničných autorov ďalej môžeme spomenúť delenie uvedené v práci W. Schrama, pričom podľa tejto autorky treba rozlišovať medzi rôznymi typmi efektívnosti právneho systému. Právne systémy podľa nej hlavne regulujú a určujú správanie ľudí. To, či konkrétne právne ustanovenie prispieva úspešne k tomuto cieľu, závisí od dvoch odlišných typov efektívnosti:

- a) *internej*,
- b) *externej*.

Interná efektívnosť právneho systému sa vzťahuje na konzistentnosť a súdržnosť právnych noriem a ich formulácií. Interná konzistentnosť je esenciálnou pre akýkoľvek právny systém. Pre dosiahnutie legislatívnych cieľov by právne normy napríklad nemali byť navzájom odporujúce a mali by byť výkladovo jasné. Problematika internej efektívnosti sa môže vzťahovať ako k otázkam (perspektíve) práva *de lege lata* (či sú právne normy a inštrumenty konzistentné a súdržné v platnom znení), tak aj *de lege ferenda* (otázka ako môže byť právo

¹³¹ VEČERA, M., 2013, ref. 4, s. 325

¹³² VEČERA, M., URBANOVA, M., 2011, ref. 5, s. 218

¹³³ RUBIN, H., P.: Micro and Macro Legal Efficiency: Supply and Demand. In: *Supreme Court Economic Review*, 2005, Vol. 13, 2005, s. 19 – 34,

optimalizované). V oboch prípadoch sú právne normy a koncepty podľa autorky konečným meradlom.

Externá efektívnosť podľa W. Schrama meria, či právna norma je efektívna v reálnom živote, takže sa sústreďí na právo pri realizácii (realizáciu práva). Typickou otázkou je, či právne riešenia dosahujú ciele pri ich použití v spoločnosti. Externá efektívnosť sa vzťahuje teda na externú konzistenciu právneho systému s kontextom a kultúrou, v ktorých pôsobí.

Oba druhy efektívnosti môžu byť podľa autorky hodnotené separátne jedna od druhej, čo značí, že aj keď právna norma nie je vo všetkých smeroch interne konzistentná s ostatnými právnymi normami, stále môže byť úspešná v dosahovaní žiadúcich efektov smerom k ľudskému správaniu.¹³⁴

Vychádzajúc z práce L. A. Kornahusera môžeme prístupy k hodnoteniu efektívnosti rozdeliť s ohľadom na časové hľadisko aj na:

- a) *evolučné (dynamické)* – tieto tvrdia, že právo smeruje k efektívnosti. Ich teória vychádza z toho, že efektívnejšie pravidlá (normy) pretrvávajú dlhšie, ako tie neefektívne alebo, že efektívnejšie normy nahrádzajú menej efektívne častejšie ako menej efektívne normy nahrádzajú tie efektívnejšie. Tieto prístupy kladú dôraz na viac na proces, ktorým právo smeruje k efektívnosti ako na efektívnosť smerodajnej normy,
- b) *neevolučné (statické)* – tieto prístupy nekladú dôraz na procesy vzniku a zmeny normy (pravidla). Namiesto toho tvrdia, že existujúce normy sú efektívnejšie ako iné možné kategórie pravidiel (noriem). Väčšina článkov z oblasti ekonomickej analýzy práva podľa autora predstavuje neevolučné prístupy.¹³⁵

Evolučné prístupy k hodnoteniu efektívnosti právnych noriem môžeme rozdeliť podľa A. J. Hirscha na:

- a) *evolučný koncept efektívnosti z investičnej rozdielnosti (differential investment)* založený na premise že strany, ktoré získajú viac z pre nich priaznivého pravidla (normy), budú mať tendenciu viac investovať do súdnych sporov než ich protivníci s nižším záujmom, čo vedie neúprosne k tomu, že preferované pravidlo vytvára najväčšie bohatstvo (a teda efektívnosť). Postupom času sa efektívnejšie pravidlo (norma) stane "vhodnejším" a prežije, pretože je podporované väčšími zo súperiacich zdrojov. Dokonca, podľa autora, aj v prípade neexistencie žiadneho alternatívneho pravidla, sa neúnavný tlak pravidelných, neúspešných súdnych sporov uplatňuje na neefektívnom pravidle, až kým nakoniec toto nepodľahne tlaku.¹³⁶
- b) *evolučný koncept efektívnosti zo sporovej rozdielnosti (differential litigation)* vychádza z predpokladov, že (i) neefektívne pravidlá (normy) vyvolávajú námietky (sú napádané) častejšie ako efektívne a (ii) súdy prekonávajú precedensy zriedkavo a náhodne. Podľa hypotézy, za týchto podmienok, efektívne normy by mali pretrvať dlhšie ako neefektívne, a to preto, že neefektívne normy sú predmetom súdneho preskúmavania častejšie a preto je pravdepodobnejšia možnosť ich zmeny alebo zrušenia.¹³⁷

¹³⁴ SCHRAMA, W.: How to carry out interdisciplinary legal research. Some experiences with an interdisciplinary research method. In: *peer-reviewed section of the Utrecht Law Review*, 2011, Vol. 7, Iss. 1, s. 148, dostupné online na <<https://doi.org/10.18352/ulr.152>> (citácia z 12.10.2020)

¹³⁵ KORNAHUSER, A., L.: A Guide to the Perplexed Claims of Efficiency in the Law. In: *Hofstra Law Review*, 1980, Vol. 8, Iss. 3, s. 611. Je potrebné však vziať do úvahy, že spomínané prístupy a ich delenie sú spojené s autormi pôsobiacimi a skúmajúcimi prevažne common law a jeho špecifiká, najmä aplikáciu a tvorbu práva súdcami.

¹³⁶ HIRSCH, J. A.: Evolutionary Theories of Common Law Efficiency: Reasons for (Cognitive) Skepticism. In: *Florida State University Law Review*, 2005, Vol. 32, Iss. 2, s. 428

¹³⁷ HIRSCH, J. A., 2005, ref. 30, s. 432

Zaujímavý pohľad na efektívnosť prináša práca T. J. Zywicki-ho¹³⁸ aj keď táto je primárne zameraná na systém common law a skúmanie jeho efektívnosti. Podľa Zywicki-ho treba pri hodnotení evolučných konceptov efektívnosti v common law pozeráť nie len na dopytovú stránku (*demand side*), ktorá predstavuje dopyt sporových strán po efektívnych normách, ale aj na ponukovú stránku (*supply side*), ktorá je reprezentovaná historickou súťažou medzi rôznymi súdnymi systémami a právnymi autoritami, ktorá vedie k situácii, že sudcovia a sudy súťažili v ponúkaní efektívnych noriem (prípadne ich efektívnom aplikovaní), aby boli oslovované sporovými stranami na rozhodnutie ich sporov, a tým získanie prostriedkov na svoju činnosť.¹³⁹

Ďalším možným prístupom je delenie prístupov k hodnoteniu efektívnosti právnych noriem alebo práva na základe počtu kritérií použitých pri jej hodnotení:

- a) *jednokritériálne hodnotenie efektívnosti*,
- b) *viackritériálne (komplexné) hodnotenie efektívnosti*.

Z nášho pohľadu, vychádzajúceho z vyššie prezentovaného rozboru odbornej literatúry, ako aj z prístupov k právnemu výskumu, sa prístupy ku skúmaniu a hodnoteniu efektívnosti práva dajú v zásade zhrnúť do dvoch základných skupín (obdobne ako samotný právny výskum), a to:

1. **interný prístup** – niektorými autormi označovaný ako teoreticko-právny, formálny alebo aj ako efektívnosť pôsobenia v užšom zmysle. Interný prístup bude pri skúmaní efektívnosti právnych noriem, resp. práva vychádzať z pohľadu na právo také, aké má byť, teda z hľadiska jeho obsahu, teda toho čo je dané. Efektívnosť bude posudzovať a skúmať najmä vnútri samotného systému práva a v ňom aj hľadať riešenia zistenej neefektívnosti. Predmetom jeho záujmu bude, ale aj otázka akceptácie právnych noriem zo strany ich adresátov. Na rozdiel od externého prístupu bude ku skúmaniu efektívnosti pristupovať metódami, teórii práva vlastnej, doktrinálnej (internej) analýzy práva, usilujúc sa systematizovať, ustáľovať a objasňovať právo na konkrétnych témach cez charakteristický spôsob analýzy právnych textov.¹⁴⁰ Bude využívať najmä metódy jazykového a logického výkladu právnych noriem. Vychádzať pri hodnotení efektívnosti práva bude, ako z výkladu právnych noriem, tak aj súdnych rozhodnutí. Pôjde napríklad o identifikáciu a riešenie problémov konkurencie právnych noriem, nejednoznačného výkladu právnej normy, neexistencie určitej úpravy a podobne, ktoré pôsobia na efektívnosť týchto právnych noriem a tým aj práva. Zaoberať sa bude otázkami vzťahu právnej normy k ostatným právnym normám, jej súladu s právnym poriadkom, jej zrozumiteľnosťou ako aj vzťahom k základným kategóriám právnej normy, ako platnosť a účinnosť. Predmetom záujmu bude teda súdržnosť a kvalita právneho poriadku.
2. **externý prístup** – teda prístup ktorý využíva metód a prístupov iných vied ako samotnej právnej vedy, resp. teórie práva s cieľom zistenia ako právo (právna norma) pôsobí navonok, v spoločnosti. Na rozdiel od interného prístupu sa externý prístup pri hodnotení efektívnosti právnych noriem a práva bude orientovať na právo také, aké je, teda ako sa prejavuje v

¹³⁸ ZYWICKI, J., T.: The Rise and Fall of Efficiency in the Common Law: A Supply-Side Analysis. In: *Northwestern University Law Review*, 2003, Vol. 97, No. 4, s. 1551 – 1633

¹³⁹ Aj keď sa tento ponukovo – dopytový model zdá možno „pritiahnutý za vlasy“ treba si uvedomiť, že možno niečo podobné prebieha aj v slovenských podmienkach v prípade využívania tzv. rozhodcovských súdov, ktoré sú niektorými subjektami preferované pri riešení sporov, najmä z hľadiska ich efektívnosti spočívajúcej v rýchlosti rozhodovania. Na druhej strane sú samotné tieto sudy motivované rozhodovať efektívne a rýchlo (otázne je, či často aj zákonne) spory, nakoľko ich činnosť je financovaná z poplatkov za rozhodovanie sporov. Na rozdiel od verejných súdov, ktorých činnosť je financovaná zo štátneho rozpočtu a nie sú až tak motivované pôsobiť efektívne, aby tým vytvorili dopyt po svojich službách a získali tak prostriedky na svoju činnosť.

¹⁴⁰ K tomu pozri McCONVILLE, M., CHUI, W., H.: *Introduction and Overview*. In: McCONVILLE, M., CHUI, W., H. (Edi.) *Research Methods for Law*. Edinburg: Edinburg University Press, 2007, s. 4

realite. Najčastejšie pôjde najmä o aplikáciu ekonomického alebo sociologického prístupu ku skúmaniu práva. **Sociologické ponímanie efektívnosti práva** môžeme vystihnúť z práce D. Blacka, podľa ktorého efektívnosť práva je hlavnou témou súčasnej sociológie práva. Široká škála prác, ktoré sa týkajú témy efektívnosti práva, predstavuje a prezentuje všeobecnú stratégiu formulovania problému (predmetu skúmania), a to cez porovnanie právnej reality s právnym ideálom nejakého druhu. Zvyčajne sa zobrazuje medzera (*gap*) medzi realizáciou práva (*law in action*) a právnou teóriou (*law in theory*). Sociológ potom, podľa D. Blacka, často ďalej navrhuje, ako by sa realita mohla priblížiť k ideálu. Právo je považované za neefektívne a s potrebou reformy, ak je tu rozdiel medzi právnou realitou a ideálom.¹⁴¹ Sociológia práva teda skúma rozdiel medzi realizáciou práva v praxi a právnou teóriou predpokladaným úmyslom zákonodarcu, s ktorým spojil prijatie určitej právnej normy, resp. inštitútu alebo celkovej právnej úpravy. Tento rozdiel je v sociológii označovaný ako medzera (*gap*). Niektorí autori zaoberajúci sa sociológiou práva sú však skeptický, alebo presnejšie, odmietajú výskum efektívnosti práva kvôli neprekonateľnej medzere medzi právom a spoločnosťou¹⁴² alebo kvôli nemožnosti skúmania efektu právnych noriem, nakoľko potom by sa podľa nich sociológia zamotala do „nevedeckých“ špekulácií.¹⁴³ Čo sa týka **ekonomického prístupu ku skúmaniu efektívnosti práva** ide pravdepodobne o teoreticky najprepracovanejší, najpertraktovanejší, a zo strany iných prístupov aj najviac kriticky hodnotený prístup ku skúmaniu efektívnosti práva. Uvedené tvrdenia súvisia s faktom, že podľa základnej tézy ekonomickej analýzy práva (najmä jej mainstreamového prúdu), efektívnosť je fundamentálnou hodnotou práva.¹⁴⁴ Existuje niekoľko základných konceptov, ktoré sú základom ekonomickej analýzy práva. Aplikácia týchto konceptov na konkrétne odvetvia práva tvorí podstatu prístupu ekonomickej analýzy práva. Najvýznamnejšie z týchto konceptov sú teória racionálnej voľby a s ňou súvisiaca teória maximalizácie úžitku, Coaseho teorém a problém transakčných nákladov, teória vyjednávania a **efektívnosť práva**.¹⁴⁵ Ekonomická analýza práva teda pri hodnotení právnych noriem, inštitútov a práva vychádza z mikroekonomickej teórie, pričom považuje právne normy a inštitúty za tzv. stimuly (incentives), na ktoré reagujú ľudia svojim správaním. Ľudia sa pri svojom konaní prejavujú ako racionálni aktéri, ktorí sledujú svoje záujmy (úžitky) a preferencie a rozhodujú sa v podmienkach neistoty, pričom reagujú aj na stimuly. Efektívnosť práva (právnych noriem) bude ekonomický prístup k právu hodnotiť z pohľadu, ako právo, resp. právne normy stimulujú správanie a rozhodovanie jednotlivcov vo vzťahu k efektívnemu využívaniu obmedzených zdrojov, a to nie len z hľadiska jednotlivca, ale aj celej spoločnosti. Efektívnosť je v tomto smere chápaná často ako základná kategória samotnej tvorby a aplikácie práva. Hodnotiacim kritériom budú zväčša ekonomické hodnoty a ich porovnávanie.

¹⁴¹ BLACK, J. D.: *The Boundaries of Legal Sociology*. In: *Yale Law Journal*, 1972, Vol. 81, Iss. 6, s. 1087, obdobne TAMANAHA, Z. B. *Law and Society*. In: Patterson, D. (Ed.): *A Companion to Philosophy of Law and Legal Theory*. 2nd edition., Chichester (UK): WILEY-BLACKWELL, 2010, s. 372, alebo FEELEY, M. M.: *The Concept of Laws in Social Science: A Critique and Notes on an Expanded View*. In: *Law & Society Review*, 1976, Vol. 10, Iss. 4, s. 497 – 498,

¹⁴² pozri TAMANAHA, Z., B.: *A General Jurisprudence of Law and Society*. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 143 – 148

¹⁴³ BLACK, J. D. *The Epistemology of Pure Sociology*. In: *Law & Social Inquiry*, 1995, Vol. 20, No. 3, s. 862 - 864

¹⁴⁴ FAMULSKI, T., *Economic Efficiency in Economic Analysis of Law*. In: *Finanse i Prawo Finansowe*, 2017, Vol. 3(15), 2017, s. 28, dostupné on-line na <<http://dx.doi.org/10.18778/2391-6478.3.15.03>> (citácia z 12.10.2020)

¹⁴⁵ BELDOWSKI J., METELSKA-SZANIAWSKA K. *Law & Economics – geneza i charakterystyka ekonomicznej analizy prawa*. In: *Bank i Kredyt*, 2007, Vol. 38, No. 10, s. 54, dostupné on-line na <http://bankikredyt.nbp.pl/home.aspx?f=/content/2007/2007_10/beldowski.html> (citácia z 12.10.2020)

Pri skúmaní a hodnotení efektívnosti práva, resp. právnych noriem však možno využiť obe skupiny prístupov tak, aby boli zohľadnené všetky relácie v systéme spoločenských cieľov, záujmov, hodnôt a potrieb ako aj v systéme spoločenských faktorov, ktoré dosahované výsledky ovplyvňujú a limitujú.¹⁴⁶ Najmä interný prístup môže byť predpokladom a východiskom aplikácie externého prístupu.

Metodologicky postup hodnotenia efektívnosti právnych noriem, práva, resp. spoločenských systémov navrhol a rozpracoval vo svojej práci A. Gerloch, ktorý pri skúmaní efektívnosti práva (v jeho poňatí právnej regulácie) ako hlavné zásady výskumu uvádza stupňovitosť a diferencovanosť. Prvým stupňom je zistenie, že právna norma existuje a pôsobí naň a spoločenské vzťahy. Druhým stupňom je skúmanie relácie medzi cieľom, ku ktorého dosiahnutiu určitá právna norma (alebo ich súbor) smeruje a skutočne dosahovaného výsledku. Ďalej sa v tomto stupni uskutočňuje skúmanie nákladov, ktoré boli potrebné na dosiahnutie tohto výsledku ako aj rôznorodých faktorov, ktoré dosiahnutý výsledok ovplyvnili. Tretím stupňom je preverenie adekvátnosti cieľa, resp. cieľov právnej regulácie vzhľadom k objektívnym spoločenským potrebám v ich zákonitom vývoji. Podľa A. Gerlocha však samotné rozlišovanie jednotlivých stupňov výskumu efektívnosti nemožno absolutizovať.¹⁴⁷

Na základe rozboru literatúry môžeme konštatovať, že neexistuje jediný alebo prevládajúci názor na to, čo je potrebné rozumieť pod efektívnosťou právnej normy alebo práva a na základe akých kritérií je potrebné hodnotiť efektívnosť právnych noriem, ich súborov, právnych inštitútov, resp. samotného práva.

Záver

Vo všeobecnosti môžeme efektívnosť definovať ako účinnosť, resp. mieru využitia,¹⁴⁸ alebo spôsobilosť vyvolávať následky, či už žiaduce alebo nežiaduce. Synonymami pojmu efektívnosť sú efektivita a účinnosť. Z hľadiska práva, však je potrebné rozlišovať pojmy efektívnosť a účinnosť, nakoľko účinnosť má v práve špecifický význam.¹⁴⁹

Možno súhlasiť s názorom, že efektívnosť bude z praktických dôvodov v zásade vždy len nástrojom zrovnávania rôznych situácií, nie absolútnym popisom jedného izolovaného javu. Môže ísť pritom o porovnávanie jedného spoločenského systému pred a po určitej zmene, ako aj o zrovnávanie rôznych systémov navzájom.¹⁵⁰

Podľa väčšiny právnych vedcov (najmä tých zastávajúcich externý prístup k právnemu výskumu) efektívnosť práva, právnych inštitútov (právnych noriem) môže byť charakterizovaná, ako pomer očakávaného (sledovaného, zamýšľaného) cieľa (účelu) právnej normy (práva) k výsledku dosiahnutému aplikáciou (realizáciou) právnej normy alebo práva. Bude teda porovnaním vzťahu stavu pred a po nejakej zmene. V dynamickom ponímaní pôjde o skúmanie vývoja pôsobenia právnej normy v čase. Inými slovami efektívnosť právnej normy (práva) je najčastejšie chápaná ako úspešná realizácia zákonodarcovho úmyslu, ktorý norma mala vyvolať. Niekedy je efektívnosť práva charakterizovaná vo všeobecnosti aj ako jeho pozitívny vplyv na sociálnu realitu.¹⁵¹

Z rozboru odbornej literatúry môžeme dôjsť k záveru, že väčšina autorov rozoberajúcich efektívnosť právnych noriem alebo práva k jej hodnoteniu pristupuje na základe statického, teda neevolučného prístupu. Hodnotia vzťah medzi požadovaným efektom právnej normy alebo práva a realizovaným efektom právnej normy alebo práva v určitom čase. To aké meradlo

¹⁴⁶ Pozri GERLOCH, A., 2017, ref. 2, s. 293

¹⁴⁷ GERLOCH, A., 1986, ref. 3, s. 594 a násl.

¹⁴⁸ Pozri Krátky slovník slovenského jazyka, dostupné on-line na <<http://slovniky.juls.savba.sk/?d=kssj4>>

¹⁴⁹ K tomu pozri práce HAJN, P., 1978, ref. 3, CEPL, V., 1973, ref. 3

¹⁵⁰ BROULÍK, J., BARTOŠEK, J.: *Ekonomický přístup k právu*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 56

¹⁵¹ HAJN, P., 1978, ref. 3, s. 613

(charakteristiku) použijí při určování hodnotiaceho efektu sa odvíja najmä od toho, aký prístup ku skúmaniu práva alebo právnych noriem použijú. Nedá sa však povedať, že by existoval nejaký univerzálny prístup k hodnoteniu efektívnosti práva, resp. všeobecne akceptované konkrétne kritérium efektívnosti vo vzťahu k právnym normám, inštitútom alebo právu celkovo. Podľa nášho názoru preto pri hodnotení efektívnosti právnych noriem, inštitútov alebo práva treba vychádzať z kombinácie kritérií alebo prístupov. Ako najvhodnejšie sa javí využiť kombináciu interného prístupu s niektorým z externých prístupov k hodnoteniu efektívnosti práva, čím sa podarí získať komplexnejší a objektívnejší pohľad na efektívnosť práva, resp. jeho jednotlivých súčastí. Kombinácia prístupov však v sebe skrýva aj úskalie spočívajúce v tom, či jeden právny vedec samostatne dokáže plnohodnotne využiť a skombinovať metódy dvoch odlišných odvetví, teda okrem metód doktrínálneho právneho výskumu aj metódy napr. sociologické, ekonomické alebo matematicko-štatistické. Ide o problematiku interdisciplinárneho výskumu a jeho limitov, ktorá však presahuje rozsah tejto práce.

Väčšina našich (českých a slovenských) autorov zaoberajúcich sa otázkami efektívnosti práva zastáva názor, že sa efektívnosť práva kvantitatívne merať nedá¹⁵². S uvedeným sa dá súhlasiť len čiastočne. Efektívnosť práva sa nedá kvantitatívne merať vo všeobecnosti, čo však nevylučuje možnosť kvantitatívne stanoviť mieru efektívnosti niektorých právnych noriem, resp. ich súborov (právnych inštitútov). Ide najmä o právne normy, ktoré majú priamo vyvolávať kvantitatívne merateľné javy (napr. návrh štátneho rozpočtu, úprava prípustnej dĺžky určitého typu konania, zakazujúce právne normy a pod.). Aj normy, ktorých dopad, resp. efektívnosť nie je možné priamo kvantitatívne merať je možné posudzovať za pomoci zástupných veličín, ktoré charakterizujú javy, ktoré majú priamu súvislosť s pôsobením týchto noriem a môže teda slúžiť na posudzovanie efektívnosti takýchto noriem. Existuje teda určite rad právnych noriem a právnych inštitútov, kde ich efektívnosť kvantitatívne vyjadriť a skúmať možno. Jedným z právnych odvetví, kde je možné podľa nášho názoru kvantitatívne meranie efektívnosti aplikovať, je aj trestné právo, resp. samotné trestné konanie ako také.

Literatúra

ALLOT, A.: The Effectiveness of Laws. In: *Valparaiso University Law Review*, ISSN 0042-2363, 1981, Vol. 15, No. 2, s. 229 – 242.

BALVÍN, F.: Poznámka k pojmu efektívnosť právnych noriem. In: *Právnik*, ISSN 0231-6625, 1974, Roč. CXIII., č. 3, s. 232 – 244.

BAŇOUCH, H.: *Překážky efektívnosti práva*. Dizertační práce, Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010, 233 s.

BEŁDOWSKI J., METELSKA-SZANIAWSKA K. Law & Economics – geneza i charakterystyka ekonomicznej analizy prawa. In: *Bank i Kredyt*, ISSN 0137-5520, 2007, Vol. 38, No. 10, s. 51 – 69, dostupné on-line na <http://bankikredyt.nbp.pl/home.aspx?f=/content/2007/2007_10/beldowski.html>.

BLACK, J. D.: The Boundaries of Legal Sociology. In: *Yale Law Journal*, ISSN 0044-0094, 1972, Vol. 81, Iss. 6, s. 1086 -1100.

¹⁵² Pozri napr. KNAPP, V., 1995, ref. 10, s. 35 – 36, 117 a 165, KNAPP, V., 1988, ref. 3, s. 299 – 300, GERLOCH, A.: K možnostem stabilizace právního řádu ČR a zvýšení efektívnosti legislativního procesu. In: VOŠTRÁ, L., ČERMÁKOVÁ, J. (Ed.). *Otázky tvorby práva v České republice, Polské republice a Slovenské republice*. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého sympozia „Aktuální otázky tvorby práva v České republice, Polské republice a Slovenské republice“, Plzeň: Vydavatelství a Nakladatelství: Aleš Čeněk, 2005, s. 23

BLACK, J. D.: The Epistemology of Pure Sociology. In: *Law & Social Inquiry*, ISSN 1540-5893, 1995, Vol. 20, No. 3, s. 829-870.

BROULÍK, J., BARTOŠEK, J.: *Ekonomický přístup k právu*. Praha: C. H. Beck, 2015, 216 s. ISBN 978-80-7400-573-2.

BROULIK, J.: Nedorozumění o ekonomické analýze práva. In: *Právník*, ISSN 0231-6625, 2015, Roč. 154, č. 5, s. 361 – 377.

CEPL, V.: K pojmu efektivnosti právních norem In: *Právník*, ISSN 0231-6625, 1973, Roč CXII, č. 10, s. 892 – 900.

CUPPER, J.: Pojmy efektivnost' a účinnost' v práve. In: *Právník*, ISSN 0231-6625, 1982, Roč. CXXI., č. 6, s. 503 – 514.

ČECHÁK, P.: *Axiologické aspekty efektivnosti působení práva*. Dizertační práce, Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010, 183 s.

ČENTÉŠ, J., MIŠÍKOVÁ, E.: *Úprava prípravného konania z hľadiska rekodifikácie trestného práva procesného*. In: *Justičná revue*, 2001, Roč. 53, č. 2, s. 139 – 145.

ČENTÉŠ, J., VIKTORYOVÁ, J.: *Prípravné konanie v návrhu Trestného poriadku*. In: *Justičná revue*, 2004, Roč. 56, č. 11, s. 1171 – 1178.

FÁBRY, B., KASINEC, R., TURČAN, M.: *Teória práva*. Bratislava: Woletrs Kluwer s.r.o., 2017, 356 s. ISBN 978-80-8168-595-8.

FAMULSKI, T.: *Economic Efficiency in Economic Analysis of Law*. In: *Finanse i Prawo Finansowe*, ISSN 2353-5601, 2017, Vol. 3(15), s. 27 – 39, dostupné on-line na <<http://dx.doi.org/10.18778/2391-6478.3.15.03>>.

FEELEY, M. M.: *The Concept of Laws in Social Science: A Critique and Notes on an Expanded View*. In: *Law & Society Review*. ISSN 1540-5893, 1976, Vol. 10, Iss. 4, s. 497 – 523.

GERLOCH, A.: *Zamyšlení nad možnostmi zjišťování a zvyšování efektivnosti právní regulace*. In: *Právník*, ISSN 0231-6625, 1986, Roč. CXXV., č. 7, s. 592 - 604,

GERLOCH, A.: *K možnostem stabilizace právního řádu ČR a zvýšení efektivnosti legislativního procesu*. In: VOSTRÁ, L., ČERMÁKOVÁ, J. (Ed.). *Otázky tvorby práva v České republice, Polské republice a Slovenské republice*. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého sympozia „Aktuální otázky tvorby práva v České republice, Polské republice a Slovenské republice“, Plzeň: Vydavatelství a Nakladatelství: Aleš Čeněk, 2005, s. 17 – 23, ISBN 80-86898-52-0.

GERLOCH, A.: *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2017, 335 s. , ISBN 978-80-7380-652-1.

HAJN, P.: *Efektivnost práva - pojmový aparát*. In: *Právník*, ISSN 0231-6625, 1978, Roč. CXVII., č. 7, s. 613 – 629.

HIRSCH, J. A.: *Evolutionary Theories of Common Law Efficiency: Reasons for (Cognitive) Skepticism*. In: *Florida State University Law Review*, ISSN 0096-3070, 2005, Vol. 32, Iss. 2, s. 425 – 441.

KELSEN, H.: *Čistá právna náuka*. (preklad P. Holländer), Krásno nad Kysucou: Kalligram, 2018, 190 s., ISBN 978-80-89916-21-4.

KNAPP, V.: *Efektivnosť práva a efektivnosť národného hospodárství*, In.: *Právnik*, ISSN 0231-6625, 1988, Roč. CXXVII., č. 4, s. 293 – 309.

KNAPP, V.: *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, 247 s., ISBN 80-7179-028-1.

KORNAHUSER, A., L.: A Guide to the Perplexed Claims of Efficiency in the Law. In: *Hofstra Law Review*, ISSN 0091-4029, 1980, Vol. 8, Iss. 3, s. 591 – 639.

McCONVILLE, M., CHUI, W., H.: Introduction and Overview. In: McCONVILLE, M., CHUI, W., H. (Ed.) *Research Methods for Law*. Edingurg: Edinburg University Press, 2007, s. 3 - 7, ISBN: 978 0 7486 3357 9.

OTTOVÁ, E.: *Teória práva*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2004, 226 s., ISBN 80-7160-187-X.

RUBIN, H., P.: Micro and Macro Legal Efficiency: Supply and Demand. In: *Supreme Court Economic Review*, ISSN 0736-9921, 2005, Vol. 13, 2005, s. 19 – 34.

SCHRAMA, W.: How to carry out interdisciplinary legal research. Some experiences with an interdisciplinary research method. In: *peer-reviewed section of the Utrecht Law Review*, E-ISSN 1871-515X, 2011, Vol. 7, Iss. 1, s. 147 – 162, dostupné on-line na <<https://doi.org/10.18352/ulr.152>>.

ŠMIHULA, D.: *Teória štátu a práva*. Bratislava: EPOS, 2010, 400 s., ISBN 978-80-8057-854-1.

ŠMIHULA, D.: *Evolúcia práva*. Bratislava: EPOS, 2013, 271 s., ISBN 978-80-8057-987-6.

ŠMIHULA, D.: Efektívnosť spoločenských organizácií, právnych systémov a ich kolaps. In: *Právnik*, ISSN 0231-6625, 2014, Roč. CLIII., č. 7, s. 583 – 599.

TAMANAHA, Z., B.: *A General Jurisprudence of Law and Society*. Oxford: Oxford University Press, 2001, 270 s., ISBN 0-19-924466-9.

TAMANAHA, Z. B.: Law and Society. In: Patterson, D. (ed.). *A Companion to Philosophy of Law and Legal Theory*. 2th edition., Chichester (UK): WILEY-BLACKWELL, 2010, 690 s., ISBN 9781405170062.

TERYNGEL, J.: K podmíankam účinnosti trestného práva. In: *Československá Kriminalistika*, ISSN 0862-1969, 1986, Roč. XIX, č. 4, s. 310 – 322.

VEČERA, M., URBANOVÁ, M.: *Sociologie práva*. 2. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, 313 s., ISBN 978-80-7380-321-6.

VEČERA, M.: Účel jako hledisko interpretace práva. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, ISSN 1805-2789, 2013, Roč. 31, č. 3, s. 317 – 326.

ZYWICKI, J., T.: The Rise and Fall of Efficiency in the Common Law: A Supply-Side Analysis. In: *Northwestern University Law Review*, ISSN 0029-3571, 2003, Vol. 97, No. 4, s. 1551 – 1633.

Kontaktné údaje:

prof. JUDr. Jozef Čentěš, PhD.

jozef.centesh@flaw.uniba.sk

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

Mgr. Ing. František Vojtuš

frantisek.vojtus@gmail.com, frantisek.vojtus@minv.sk

externý doktorand

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
pôsobisko:
národná kriminálna agentúra Prezídia PZ SR
Pribinova 2
812 72 Bratislava
Slovenská republika

Vývoj právnej úpravy vybraných inštitútov prípravného konania¹⁵³

JUDr. Juraj Drugda, PhD.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia:

Autor sa v príspevku zameriava na priblíženie najdôležitejších aspektov vývoja právnej úpravy prípravného konania, so špeciálnym zameraním na preskúmanie ich možného vplyvu na efektívnosť tejto etapy trestného konania. Získané poznatky budú podrobené historicko-právnej analýze, spolu s využitím metódy komparácie príslušných ustanovení dvoch právnych predpisov, konkrétne zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom v znení neskorších predpisov a zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov. Dôraz bude kladený na preskúmanie právneho stavu pred a po rekodifikácii z roku 2005 a definovanie najdôležitejších zmien v právnej úprave vybraných inštitútov prípravného konania s potenciálnym vplyvom na jeho efektívnosť.

Kľúčové slová: prípravné konanie, efektívnosť, vývoj právnej úpravy.

Summary:

The author is in his article focused on the most important aspects of the legal development of the pre-trial proceedings, with a special focus on examining their possible impact on the effectiveness of this stage of criminal proceedings. The acquired knowledge will be subjected to historical-legal analysis, together with the use of the method of comparison of the relevant provisions of two legal acts, namely Act no. 141/1961 Coll. The Act on Criminal Judicial Proceedings, as amended, and Act no. 301/2005 Coll. The Criminal Procedure Code as amended. Emphasis will be placed on reviewing the legal situation before and after the 2005 recodification and defining the most important changes in the legislation of selected pre-trial institutes with a potential impact on its effectiveness.

Key words: pre-trial proceedings, effectiveness, development of legislation.

Úvod

Prípravné konanie možno definovať ako úsek trestného konania od začatia trestného stíhania do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o vine a treste alebo do právoplatnosti rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní vo veci samej. Účelom prípravného konania je zistiť trestný čin, odhaliť páchatel'ov, vykonať neodkladné, neopakovateľné a zaisťovacie úkony a podľa možností a okolností prípadu čo možno najrýchlejšie obstarat' dôkazy potrebné pre rozhodnutie, či sa má podať obžaloba, prípadne návrh na schválenie dohody o vine a treste, alebo či má orgán činný v trestnom konaní ukončiť trestné konanie už v tomto štádiu niektorým z rozhodnutí vo veci samej, medzi ktoré môžeme zaradiť napríklad uznesenie o zastavení trestného stíhania a schválení zmiernu, postúpenie veci, prípadne uznesenie o prerušení trestného

¹⁵³ Príspevok je publikovaný v rámci projektu „APVV-19-0102 – Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien“

stíhania.¹⁵⁴ V kontexte účelu prípravného konania je potrebné, okrem spomínaného, prihliadať so zreteľom i na potreby obetí trestných činov a na ich ochranu.

Efektívnosť prípravného konania možno najdôslednejšie vyjadriť pomocou zmapovania rýchlosti prípravného konania a s ňou súvisiacimi objektívnymi a subjektívnymi okolnosťami, ktoré majú možnosť ju ovplyvňovať. Dôležitosť a význam požiadavky rýchlosti či už v rámci realizácie prípravného konania alebo počas celého trvania trestného konania dokazuje jej vyjadrenie v základných zásadách trestného konania uvedených v oboch skúmaných právnych predpisoch. V ustanovení § 2 ods. 4 zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdom je uvedené, že „*ak tento zákon neustanovuje niečo iné, postupujú orgány činné v trestnom konaní z úradnej povinnosti, musia trestné veci prejednávať čo najrýchlejšie a dôsledne zachovávať občianske práva zaručené ústavou.*“ Požiadavka na rýchlosť trestného konania je spomenutá okrajovo, pričom hlavný dôraz je kladený na vyjadrenie zásady oficiality. Základné zásady trestného konania vyjadrené v ustanovení §2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestnom poriadku zahŕňajú požiadavku na rýchlosť trestného konania v ods. 6, ktorý taktiež vyjadruje zásadu oficiality, ale už v pozmenenom znení, v rámci ktorého je kladený dôraz na prednostné a urýchlené vybavovanie väzobných vecí. Požiadavka na rýchlosť je vyjadrená taktiež aj v ods. 7, v ktorom je obsiahnutá zásada spravodlivého prejednania vecí v primeranej lehote pred nezávislým a nestranným súdom. Všeobecné vyjadrenie primeranosti dĺžky trvania prípravného konania alebo konania pred súdom aplikovateľné na akúkoľvek trestnú vec je však v praxi mimoriadne zložitá. „*Celková dĺžka konania závisí jednak od objektívnych faktorov (rozsah trestnej činnosti, zložitost' dokazovania, existencia dôkazov) a jednak od subjektívnych faktorov (ochota svedkov k spolupráci, správanie obvineného a jeho obhajcu).*“¹⁵⁵

Jednotlivé etapy prípravného konania a úkony, ktoré sa v rámci nich vykonávajú sú ohraničené príslušnými lehotami. Analýzou dodržiavania týchto lehôt, prípadne dôvodov, pre ktoré lehoty nebolo možné dodržať môžeme získať informácie o existencii možných prieťahov v trestnom konaní. Zodpovednosť za včasnú realizáciu úkonov vyšetrovania a skráteného vyšetrovania má príslušný vyšetrovateľ alebo poverený príslušník Policajného zboru. Plnenie povinností vyšetrovateľov a poverených príslušníkov Policajného zboru kontroluje ich nadriadený, ktorý má na starosti aj agendu súvisiacu s včasným pridelením a vybavovaním vecí. S prihliadnutím na potreby zachovávanía rýchlosti prípravného konania musí nadriadený náležitým spôsobom prijímať veci do vyšetrovania a skráteného vyšetrovania, dožadovať na vykonávanie úkonov trestného konania a rozdeľovať ich s ohľadom na špecializáciu a zaťaženosť jednotlivých členov jeho oddelenia. Nadriadený taktiež vykonáva vstupnú, priebežnú a výstupnú kontrolu vyšetrovacieho spisu, kontroluje postup vyšetrovateľov a poverených príslušníkov s dôrazom na plynulosť a metodiku vyšetrovania a úplnosť dokazovania, ďalej kontroluje dodržiavanie lehôt na rozhodnutie o začatí trestného stíhania alebo vybavenia vecí iným spôsobom a dodržiavanie lehôt skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania po vznesení obvinenia.¹⁵⁶

1. Právny stav pred rekodifikáciou

Zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdom (Trestný poriadok) účinný od 01. januára 1962 upravoval náležitosti trestného konania a postup orgánov činných v trestnom konaní až do jeho nahradenia rekodifikovaným zákonom č. 301/2005 Z. z. Trestným poriadkom zohľadňujúcim moderné potreby a humanistický vývoj právneho a spravodlivého štátu. Zákon

¹⁵⁴ ŠIMOŤČEK, I. a kol. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 178

¹⁵⁵ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár. 2 aktualizované vydanie*. Bratislava: Euro Kódex, 2015, s. 6

¹⁵⁶ IVOR, J. et al. *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 2017, s. 430

č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom, konkrétne jeho finálne znenie si priblížime s ohľadom na prípravné konanie a jeho efektívnosť vyjadrenú najmä prostredníctvom rýchlosti.

Prípravné konanie je v zákone č. 141/1961 Zb. vymedzené v druhej časti s názvom „*Vyšetrovanie trestných činov*“, pričom táto časť sa delí na dve hlavy, konkrétne deviatu hlavu s názvom „*Postup pred začatím trestného stíhania*“ a desiatu hlavu s názvom „*Začatie trestného stíhania a ďalší postup v ňom*“. Desiata hlava sa ďalej člení na šesť samostatných oddielov upravujúcich náležitosti a postupy prípravného konania.

Dôležitosť aspektu rýchlosti pre postup v prípravnom konaní je podčiarknutá už jej vyjadrením v ustanovení hneď prvého paragrafu uvedeného v druhej časti zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom s názvom „*Všeobecné ustanovenie*“, ktorého znenie je nasledovné „*prokurátor, vyšetrovateľ a policajný orgán sú povinní organizovať svoju činnosť tak, aby účinne prispievali k včasnosti a dôvodnosti trestného stíhania a poučiť o práve žiadať preskúmanie postupu vyšetrovateľa alebo policajného orgánu*“. V rámci znenia spomínaného ustanovenia je požiadavka na rýchlosť prípravného konania vyjadrená hneď dvojako a to: vyjadrením povinnosti pre orgány činné v trestnom konaní organizovať svoju činnosť tak, aby boli čo najrýchlejšie preverené získané informácie a rozhodnuté o prípadnom začatí trestného stíhania a v práve na žiadanie o preskúmanie postupu vyšetrovateľa alebo policajného orgánu. Preskúmanie postupu vyšetrovateľa alebo policajného orgánu prichádza do úvahy aj z dôvodu potreby podania vysvetlenia o vzniku možných priesťahov v prípravnom konaní, prípadne odôvodnenia neprimerane dlhej nečinnosti na strane orgánov činných v trestnom konaní.

V rámci právnej úpravy postupu pred začatím trestného stíhania je povinnosť orgánov činných v trestnom konaní urýchlene vybavovať oznámenia o skutočnostiach nasvedčujúcich tomu, že bol spáchaný trestný čin vyjadrená 30 dňovou lehotou určenou na rozhodnutie o začatí trestného stíhania, odovzdanie veci alebo odloženie veci, prípadne na doplnenie oznámenia a to buď výsluchom oznamovateľa alebo vyžiadaním písomných podkladov.

Etapa prípravného konania ohraničená začatím trestného stíhania a ukončená vznesením obvinenia nemá svoju dĺžku stanovenú žiadnou striktnou danou lehotou, požiadavka na rýchlosť je prvýkrát spomenutá v súvislosti so vznesením obvinenia. V ustanovení § 163 zákona č. 141/1961 Zb. je vyjadrené, že „*ak je na podklade zistených skutočností dostatočne odôvodnený záver, že trestný čin spáchala určitá osoba, vydá vyšetrovateľ alebo policajný orgán bez meškania uznesenie, že sa táto osoba stíha ako obvinený*“. V tejto, aj ďalších častiach zákonnej úpravy vyšetrovania pozorujeme určitú benevolenciu zákonodarcu, ktorý síce na viacerých miestach pripomína dôležitosť zachovávanie náležitej rýchlosti prípravného konania, avšak reálny časový priebeh vyšetrovania je mnohokrát závislý len na úsudku príslušného vyšetrovateľa. Spomínané fakty sú podložené znením viacerých častí ustanovenia § 164 zákona č. 141/1961 s názvom „*Postup pri vyšetrovaní*“, kde v rámci odseku 2 je uvedené, že „*vyšetrovateľ alebo policajný orgán postupuje pri vyšetrovaní z vlastnej iniciatívy tak, aby boli čo najrýchlejšie v potrebnom rozsahu objasnené všetky skutočnosti dôležité na posúdenie prípadu vrátane osoby páchatela a následkov trestného činu*“ a so znenia odseku 4 vyplýva, že „*okrem prípadov, v ktorých je podľa tohto zákona potrebný súhlas prokurátora, robí vyšetrovateľ alebo policajný orgán všetky rozhodnutia o postupe pri vyšetrovaní a o vykonaní vyšetrovacích úkonov samostatne a je plne zodpovedný za ich zákonné a včasné vykonanie*“.

Zdanlivá nadvláda vyšetrovateľa nad časovou stránkou postupu pri vyšetrovaní je vyvážená možnosťou pre niektoré zo subjektov prípravného konania (konkrétne obvineného a poškodeného) adresovať prokurátorovi žiadosť o preskúmanie postupu vyšetrovateľa alebo policajného orgánu. Zo znenia ustanovenia § 167 zákona č. 141/1961 Zb. vyplýva, že „*Obvinený a poškodený majú právo kedykoľvek v priebehu vyšetrovania žiadať prokurátora, aby boli odstránené priesťahy vo vyšetrovaní alebo závažné v postupe vyšetrovateľa alebo policajného orgánu. Žiadosť nie je viazaná lehotou. Túto žiadosť, ktorú treba prokurátorovi ihneď predložiť, musí prokurátor bez meškania vybaviť. O výsledku preskúmania musí byť*

žiadateľ upovedomený. “ Podmienky preskúmania tejto žiadosti z časového hľadiska opäť nie sú dostatočne striktné právne upravené, ani vymáhateľné, čo môže navodiť zdanie možnosti výskytov prípadov, v ktorých snaha o vyriešenie vzniknutých priesťahov v prípravnom konaní podaním žiadosti o preskúmanie postupu vyšetrovateľa alebo policajného orgánu má potenciál namiesto vyriešenia priesťahov spôsobiť priesťahy ďalšie, ktoré budú spojené s procesom preskúmania postupu vyšetrovateľa alebo policajného orgánu a rozhodovaním o porušovaní základných zásad trestného konania a práv dotknutých strán konania takýmto postupom a spôsobom vysporiadania sa so vzniknutou negatívnou situáciou.

Rovnako benevolentná právna úprava, je aj vo vzťahu k momentu skončenia vyšetrovania, kde je na ukončenie vyšetrovania postačujúce, aby vyšetrovateľ alebo policajný orgán uznali vyšetrovanie za skončené a jeho výsledky za postačujúce na podanie obžaloby.

Striktnejšia právna úprava v súvislosti so zachovávaním kritéria rýchlosti prípravného konania je vymedzená vo vzťahu k skrátenému vyšetrovaniu. V ustanovení § 168 ods. 2 zákona č. 141/1961 Zb. je uvedené, že „*skrátené vyšetrovanie treba skončiť najneskôr do dvoch mesiacov od vznesenia obvinenia*“, čo v zásade platí aj v súčasnosti. Na strane druhej sa však na postup pri skrátenom vyšetrovaní vzťahuje znenie už analyzovaného § 164 zákona č. 141/1961 Zb., ktoré ako už bolo spomínané necháva priestor na rozhodovanie o časovom priebehu a postupoch pri vyšetrovaní takmer výlučne na úsudku vyšetrovateľa.

2. Vývoj právnej úpravy po rekodifikácii

Rekodifikácia Trestného zákona a Trestného poriadku zrealizovaná v roku 2005 so sebou priniesla významné zmeny vyjadrujúce potreby modernizácie trestnoprávných kódexov v súlade s požiadavkami kladenými na nových členov Európskej únie. Spomínané právne predpisy boli počas svojej existencie viackrát novelizované, pričom priblíženie a analýza vývoja súčasnej právnej úpravy prípravného konania a aspektov, ktoré vplývajú na jeho rýchlosť a efektívnosť je podstatou tejto kapitoly príspevku.

Prípravné konanie, vrátane etapy pred jeho oficiálnym začatím je upravené v druhej časti zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku s názvom „*Predsúdne konanie*“, ktorá je rozdelená na tri samostatné hlavy, z ktorých druhá hlava obsahuje päť dielov a tretia hlava obsahuje diely dva.

V právnej úprave postupu pred začatím trestného stíhania je do dnešného dňa stále platná rovnaká lehota na rozhodnutie o začatí trestného stíhania, odovzdanie veci alebo odloženie veci, prípadne na doplnenie oznámenia v dĺžke 30 dní od prijatia trestného oznámenia.

Potreba zabezpečenia rýchlosti v prípravnom konaní je okrem iného obsiahnutá v § 201 zákona č. 301/2005 Z. z. s názvom „*Spoločný postup vo vyšetrovaní a v skrátenom vyšetrovaní*“ konkrétne v ods. 2 „*policajt postupuje vo vyšetrovaní alebo v skrátenom vyšetrovaní tak, aby čo najrýchlejšie zadovážil podklady na objasnenie skutku v rozsahu potrebnom na posúdenie prípadu a zistenie páchatela trestného činu*“ a v odseku 3 „*okrem prípadu, na ktorý je potrebné rozhodnutie alebo súhlas sudcu pre prípravné konanie alebo prokurátora, vykonáva policajt všetky úkony samostatne a je povinný ich vykonávať v súlade so zákonom a včas*.“

Významný vplyv na rýchlosť a efektívnosť prípravného konania so sebou prinieslo zavedenie inštitútu tzv. osobitne skráteného vyšetrovania, ktorého právne vymedzenie je uvedené v znení ustanovenia § 204 zákona č. 301/2005 Z. z. Tento inštitút má za úlohu odbremeniť orgány činné v trestnom konaní a súdy od možného zahltenia trestnými konaniami, ktoré sa týkajú jednak menej závažnej trestnej činnosti, s charakterom, ktorý jej umožňuje zrýchlené rozhodnutie vo veci bez dôvodných pochybností a v prípadoch, v ktorých je možné jednoznačne a urýchlene rozhodnúť ale súčasne vzniká aj potreba zabezpečenia ochrany

poškodených alebo oznamovateľov, ako napríklad v prípadoch trestnej činnosti domáceho násilia. Pri realizácii osobitne skráteného vyšetrovania je voči páchatel'ovi policajt oprávnený uznesením začať trestné stíhanie spolu so vznesením obvinenia. Obvinený má skrátenú lehotu na podanie sťažnosti voči tomuto uzneseniu a to do skončenia skráteného vyšetrovania v súlade so znením ustanovenia § 187 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. „*Po vykonaní nevyhnutných úkonov (najmä výsluchu obvineného, poškodeného, svedkov, ako aj ďalších dôkazov) policajt odovzdá vyšetrovací spis prokurátorovi bezodkladne tak, aby tento mohol odovzdať obvineného sudcovi spolu s obžalobou a so spisom v lehote do 48 hodín od jeho zadržania.*“¹⁵⁷

Oproti predchádzajúcej právnej úprave sú po rekodifikácii striktné vymedzené lehoty na skončenie skráteného vyšetrovania v dĺžke dva mesiace od vznesenia obvinenia, vyšetrovania v dĺžke štyri mesiace od vznesenia obvinenia a vyšetrovania obzvlášť závažných zločinov v dĺžke šesť mesiacov od vznesenia obvinenia. Táto právna úprava je taktiež doplnená o povinnosť policajta oznamovať dôvody, pre ktoré nebolo možné ukončiť príslušné vyšetrovanie, aké ďalšie vyšetrovacie úkony je potrebné vykonať a aký dlhý čas bude potrebný na ukončenie vyšetrovania. Prokurátor má však možnosť zmeniť rozsah úkonov vyšetrovania a stanoviť vlastnú lehotu na ukončenie vyšetrovania, čo realizuje vydaním pokynu.

Mierne pozmenený oproti stavu pred rekodifikáciou je aj postup pri žiadaní o preskúmanie postupu policajta. Toto právo v súčasnosti prislúcha okrem obvinenému a poškodenému aj zúčastnenej osobe. Okrem prietahov a nedostatkov vo vyšetrovaní možno preskúmať aj postup policajta ako taký, čiže do úvahy prichádza aj skúmanie rôznych ďalších vonkajších alebo vnútorných faktorov vplývajúcich na zákonnosť, rýchlosť a efektívnosť vyšetrovania.

Podstatnými zmenami, rozšírením a vývojom prešli aj jednotlivé druhy rozhodnutí v prípravnom konaní. Právna úprava bola okrem pôvodných druhov rozhodnutí o postúpení veci, zatavení trestného stíhania a prerušení trestného stíhania rozšírená o podmienčné zastavenie trestného stíhania, podmienčné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného a zmier. Právna úprava týchto inštitútov obsahuje okolnosti, za ktorých prichádza do úvahy ich použitie, podmienky, ktoré musia byť splnené zo strany obvineného, sankcie, za nesplnenie týchto podmienok a právne následky nastávajúce po splnení všetkých potrebných podmienok zo strany obvineného. Tieto inštitúty majú významný vplyv na rýchlosť nielen prípravného konania, ale aj celého trestného konania ako takého a to z dôvodu, že po dokázaní všetkých skutočností oprávňujúcich použitie jedného z týchto inštitútov odpadá potreba vyčerpávajúceho kompletného dokazovania potrebného na podanie obžaloby a trestná vec príslušného obvineného končí jej rozhodnutím v prípravnom konaní, čo v praxi znamená, že nie je potrebné viesť ďalšie potenciálne dlhotrvajúce konanie pred súdom.

Zrýchlenie a zefektívnenie trestného konania je jedným z cieľov inštitútu dohody o vine a treste. „*Podstatou konania o dohode o vine a treste je posúdenie podmienok na uzavretie dohody medzi prokurátorom a obvineným o skutku a jeho právnej kvalifikácii, o druhu a výmere trestu alebo o ochrannom opatrení. Obvinený sa akceptáciou dohody o vine a treste vzdáva práva na prejednanie veci súdom na hlavnom pojednávaní.*“¹⁵⁸

Záver

Rekodifikácia Trestného poriadku spolu s ďalším vývojom právnej úpravy trestného konania až po súčasnosť so sebou priniesla oproti predchádzajúcej právnej úprave množstvo zmien. Zanedbaná nebola ani potreba realizácie prípravného konania s ohľadom na náležitú rýchlosť objasnenia a vyšetrovania trestných vecí, ktorá má dôležitý vplyv na vnímanie vymáhania

¹⁵⁷ ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár. 2 aktualizované vydanie.* Bratislava: Euro Kódex, 2015, s. 435

¹⁵⁸ MINÁRIK, Š. a kol. *Trestný poriadok stručný komentár.* Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 638

spravodlivosti v očiach verejnosti a taktiež preventívne pôsobí na potenciálnych páchatel'ov trestnej činnosti. Uvádzané je z dôvodu, že trestné činy sa bezpochyby páchali od vzniku ľudstva ako takého a budú sa páchať i naďalej.¹⁵⁹ Zo štúdií Prijaté legislatívne zmeny, ich vývoj a ich prejavenie v praktických postupov orgánov činných v trestnom konaní pri realizácii vyšetrovania ešte neboli expertmi z radov teórie a praxe detailne a vyčerpávajúco vyhodnotené. Zrealizovaná historicko-právna analýza a komparácia v texte príspevku spomínaných právnych predpisov dokázala, že rekodifikácia a po nej nasledujúce novelizácie Trestného poriadku so sebou priniesli dôležité a pozitívne zmeny, ktoré sa v mnohých prípadoch snažia zohľadniť nielen súčasnú spoločenskú situáciu, ale aj účinne reagovať na jej možný budúci vývoj. Napriek tomu sa však nie je možné vyhnúť prípadom, ktorých individuálne okolnosti vyžadujú dlhotrvajúce vyhl'adávanie, hodnotenie a preskúmavanie dôkazov, ktoré sa nevyhnutne musí prejavovať aj na rýchlosti a dĺžke trestného konania.

Literatúra

ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár. 2 aktualizované vydanie*. Bratislava: Euro Kódex, 2015. 956 s. ISBN 978-80-8155-057-7

IVOR, J. et al. *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 2017. 608 s. ISBN 978-80-7502-216-5

KRÁSNÁ, P. *Páchatel' trestnej činnosti optikou restoratívnej justície a kriminológie*. In: Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike, Českej republike a Poľskej republike: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 29. a 30. mája 2018 v Piešťanoch. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave 2018, s. 182

MINÁRIK, Š. a kol. *Trestný poriadok stručný komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2010. 1393 s. ISBN 978-80-8078-369-3

ŠIMOVČEK, I. a kol. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeňek, 2016. s. 407 s. ISBN 978-80-7380-617-0

Zákon č. 141/1961 Zb. Zákon o trestnom konaní súdnom v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:

JUDr. Juraj Drugda, PhD.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava

Slovenská republika

¹⁵⁹ KRÁSNÁ, P. *Páchatel' trestnej činnosti optikou restoratívnej justície a kriminológie*. In: Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike, Českej republike a Poľskej republike: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 29. a 30. mája 2018 v Piešťanoch. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave 2018, s. 182

Efektivita postihu počítačovej kriminality¹⁶⁰

***doc. JUDr. Marek Kordík, PhD. LL.M,
Mgr. Petra Dražová***

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia

Článok sa zameriava na vybrané aspekty odhaľovania a vyšetrovania počítačovej kriminality. Jeho cieľom je poukázať na niektoré nedostatky súčasnej legislatívy, pričom načrtáva aj úvahy de lege ferenda, ktoré by mohli viesť k odstráneniu nežiaduceho stavu, a to najmä doplnením vybraných právnych predpisov za účelom ich priblíženiu k potrebám súčasnosti. V ďalšom sa článok tiež zaoberá najčastejšími problémami orgánov činných v trestnom konaní, ktoré vyvstávajú v priebehu vyšetrovania tohto druhu trestnej činnosti.

Kľúčové slová: počítačová kriminalita, odhaľovanie, vyšetrovanie, orgány činné v trestnom konaní

Summary

The paper aims at selected aspects of the computer crime detection and investigation. Its objective is to point out some shortcomings of the current legislation, noting that de lege ferenda proposals may lead to tackling such undesirable situation, in particular, by amending selected laws in order to meet the needs of the present. Further, the paper deals with the most frequent problems facing the law enforcement authorities in computer crime investigation.

Key words: computer crime, detection, investigation, law enforcement authorities

Úvod

O tom, že počítačová kriminalita je fenoménom najmä ostatných pár rokov niet pochýb. Rovnako nespornou je i skutočnosť, že právo je za technologickým vývojom a zmenami v spoločenských vzťahoch z neho vyplývajúcich vždy o krok pozadu, čo takisto platí aj v prípade nastolenej problematiky. Páchateľmi čoraz rafinovanejších foriem počítačovej kriminality v užšom zmysle sú väčšinou profesionáli, ktorí za sebou zanechávajú minimum stôp a následné preukázanie viny v trestnom konaní sa javí byť až nadľudský výkon. Tradičné nazeranie na počítačovú kriminalitu v širšom zmysle, doplnenú o trestnú činnosť, v rámci ktorej sieť nie je cieľom, ale prostriedkom, vzťahujúcu sa k protiprávnemu obsahu a porušovaniu iných práv vykazuje menej dômyselné spôsoby jej páchania. Bez ohľadu na to či hovoríme o počítačovej kriminalite v širšom alebo užšom význame, spoločným menovateľom sú rozsiahle škody na majetku, vážne ujmy na iných právach a, žiaľ, v mnohých prípadoch aj nevyvodená akákoľvek právna zodpovednosť. Tak ako je uvedené v hodnotiacej správe Slovenskej republiky týkajúcej sa implementácie a vykonávania európskych politík v oblasti prevencie a boja s kybernetickou kriminalitou, pokiaľ ide o hlavné prekážky úspešného stíhania počítačovej kriminality, v stanovisku Slovenskej republiky sa spomína, že *ide nepochybne o taký druh trestnej činnosti, pri ktorom je odsúdenie konkrétnej osoby, o ktorej sa predpokladá, že trestný čin spáchala, mimoriadne náročným procesom, a to najmä vzhľadom*

¹⁶⁰ Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0791/20 "Zásady trestného práva hmotného vo víre času – 15 rokov od rekodifikácie trestných kódexov" riešenom na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

na sofistikovaný charakter tejto trestnej činnosti. Výsledok trestného stíhania býva častokrát neistý. Je možné poukázať napríklad na prípad vyšetrovania trestného činu rozširovania detskej pornografie, v rámci ktorého boli jednak zaistené informácie o platbách za sťahovanie tohto obsahu z internetu, identifikovaný vlastník použitej kreditnej karty, vykonaná domová prehliadka, vypracovaný znalecký posudok a napriek tomu páchatel' trestného činu doposiaľ nebol zistený.¹⁶¹ Autori článku sa preto rozhodli identifikovať konkrétne nedostatky súčasnej právnej úpravy a konfrontovať ich s realitou dnešného sveta, ktoré môžu spolupôsobiť ako nežiaduce faktory v procese odhaľovania a vyšetrovania počítačovej kriminality v podmienkach Slovenskej republiky. Domnievame sa, že včasné odhalenie problémov, ktoré stoja za nízkou objasnenosťou tohto druhu trestnej činnosti a nastolenie do úvahy prichádzajúcich riešení môže napomôcť k naplneniu účelu trestného konania.

1. Odhaľovanie počítačových trestných činov¹⁶² prostriedkami operatívno-pátracej činnosti

Odhaľovanie trestných činov je všeobecne upravené v zákone č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o Policajnom zbore“) v rámci ustanovení § 38a § 39 zákona o Policajnom zbore, ktoré definujú operatívno-pátraciu činnosť, ako aj jej prostriedky. V oboch prípadoch ide o všeobecné ustanovenia, ktoré vzhľadom na dobu prijatia trpia viacerými nedostatkami. Medzi tie hlavné patri skutočnosť, že ustanovenie § 39 ods. 1 zákona o Policajnom zbore iba definuje čo sú prostriedky operatívno-pátracej činnosti, ktorými sa rozumie sledovanie osôb a vecí, monitorovanie osôb a dopravných prostriedkov, kontrolovaná dodávka, kriminálne spravodajstvo, používanie krycích dokladov, nástrahová a zabezpečovacia technika a využívanie osôb konajúcich v prospech Policajného zboru, objekty a miesta používané pod legendou a predstieraný prevod vecí. Bez ďalšej definície, čo je obsahom jednotlivých prostriedkov ako i skutočnosť, že nie sú zadefinované podmienky ich použitia.

Hore uvedeným nedostatkom rovnako trpí proces odhaľovania počítačovej kriminality, keďže nie sú definované ani všeobecné prostriedky operatívno-pátracej činnosti, nie je možné zákonne ustáliť ani tie špecifické, ktoré by sa mali používať na odhaľovanie a dokumentovanie počítačovej kriminality.

Z uvedeného je zrejmé, že právna úprava prostriedkov operatívno-pátracej činnosti by sa mala zmeniť a zohľadniť súčasný stav poznania a technických možností. Jednou zo zásadných otázok je voľba prístupu k zmene prostriedkov operatívno-pátracej činnosti použiteľných pre odhaľovanie počítačovej kriminality tak, že by vznikol jeden špecifický prostriedok operatívno-pátracej činnosti pre odhaľovanie počítačovej trestnej činnosti a činnosť polície vo virtuálnom priestore, alebo sa javí autorom ako vhodnejšie definovať jednotlivé prostriedky operatívno-pátracej činnosti a prispôbiť ich aj pre použitie vo virtuálnom priestore, ak by to z povahy vecí bolo možné.¹⁶³

Napríklad operatívna legenda by sa definovala ako súhrn nepravdivých údajov alebo súhrn nepravdivých údajov a pravdivých údajov o policajtovi alebo jeho činnosti pri používaní

¹⁶¹ GENVAL - Evaluation report on the seventh round on mutual evaluations „The practical implementation and operation of European policies on prevention and combating Cybercrime“ – Report on Slovakia. s. 19. Dostupné na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9761-2015-REV-1-DCL-1/en/pdf> (navštívené dňa 2.11.2020)

¹⁶² K pojmu počítačová kriminalita porovnaj: Romža, S.; Počítačová kriminalita ako spoločenský fenomén a osobitosti odhaľovania a objasňovania jej jednotlivých foriem = Cyber crime as a social phenomenon and specificities of detecting and investigating of its various forms. In: Počítačová kriminalita – právne, kriminalistické a kriminologické aspekty – medzinárodné vedecké sympóziu 28.03.2014, Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2014, ISBN 978-80-8152-146-1, s. 7-8

¹⁶³ Napr. pri sledovaní osôb a vecí je tento postup *per se* vylúčený.

operatívno-pátracích prostriedkov, vrátane ich použitia vo virtuálnom priestore.¹⁶⁴ Medzi objekty a miesta používané pod legendou, ktorou sa rozumie nehnuteľnosť alebo jej časť, hnutelná vec alebo jej časť, právnická osoba alebo fyzická osoba podnikateľ (ďalej len „prevádzka“), iný priestor alebo jeho časť, by bolo možné zaradiť i virtuálny profil, úložisko, aplikácia alebo jeho časť, ktorých užívanie, používanie, účel, držba, vlastníctvo alebo iné práva k orgánu verejnej moci sa utajuje za použitia legendy.¹⁶⁵ Prostriedok nástrahovej techniky je spravidla najmä elektrotechnické, rádiatechnické, fototechnické, optické, mechanické, chemické, výpočtové, počítačové a iné technické prostriedky, a zariadenia, aplikácie, úložiská a postupy alebo ich súbory, ktoré by sa použili na označovanie, zisťovanie, zachytávanie, zaznamenávanie alebo vyhodnocovanie informácií o prístupe k osobám, veciam alebo miestam, vrátane virtuálneho priestoru.¹⁶⁶ Pričom primerane by bolo možné zadefinovať operatívnu previerku, ako i operatívne pozorovanie, ktoré sú plne realizovateľné i vo virtuálnom priestore.¹⁶⁷

1.1 Ešte raz k plošnému uchovávaní údajov o telekomunikačnej prevádzke

Z pohľadu efektívnosti odhaľovania kybernetickej kriminality a v rámci nej i počítačovej kriminality je kľúčové, aby sa príslušné zložky dokázali v reálnom čase dostať k potrebným údajom o telekomunikačnej prevádzke. Ústavný súd Slovenskej republiky dňa 29.04.2015 rozhodol vo veci PL. ÚS 10/2014 o nesúlade § 58 ods. 5 až 7 a § 63 ods. 6 zákona č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov, § 116 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a § 76a ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov s čl. 13 ods. 4, čl. 16 ods. 1, čl. 19 ods. 2 a 3, čl. 22 a čl. 26 Ústavy Slovenskej republiky, čl. 7 ods. 1, čl. 10 ods. 2 a 3, čl. 13 a čl. 17 Listiny základných práv a slobôd, čl. 8 a čl. 10 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a čl. 7, čl. 8, čl. 11 a čl. 52 ods. 1 Charty základných práv Európskej únie.¹⁶⁸

Ústavný súd v zásade konštatoval, že uvedené ustanovenia neprešli testom primeranosti, keď uviedol, že zo znenia napadnutých ustanovení vyplýva, že takto vymedzený okruh trestných činov, pre účely vyšetrovania, odhaľovania a stíhania ktorými možno zasiahnuť do základného práva na informačné sebaurčenie, upravuje medze tohto základného práva veľmi široko a neurčito. Umožňuje požiadať a použiť predmetné údaje zo strany orgánov činných v trestnom konaní stále, ak je možné nájsť určitú súvislosť s prebiehajúcim konaním o úmyselnom trestnom čine, resp. trestnom čine. Miera intenzity zásahu do práva na súkromie spôsobená uchovávaním a následným sprístupnením údajov o uskutočnenej elektronickej komunikácii orgánom činným v trestnom konaní však požaduje, aby oprávnenie orgánov činných v trestnom konaní požadovať zistenie a oznámenie údajov potrebných na objasnenie skutočností dôležitých pre trestné konanie sa vzťahovalo len na najzávažnejšie trestné činy.¹⁶⁹

¹⁶⁴ LISOŇ, M. *Operatívno-pátracia činnosť, Všeobecná časť*; Bratislava, 2012, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, ISBN: 978-80-8054-541-3, str.127 -129

¹⁶⁵ LISOŇ, M. *Operatívno-pátracia činnosť, Všeobecná časť*; Bratislava, 2012, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, ISBN: 978-80-8054-541-3, str.115

¹⁶⁶ LISOŇ, M. *Operatívno-pátracia činnosť, Všeobecná časť*; Bratislava, 2012, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, ISBN: 978-80-8054-541-3, str.120

¹⁶⁷ LISOŇ, M. *Operatívno-pátracia činnosť, Všeobecná časť*; Bratislava, 2012, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, ISBN: 978-80-8054-541-3, str. 60-62 a 161-164.

¹⁶⁸ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/2014 z 29. apríla 2015. Dostupné na: https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/992035/PL_+%C3%9AS+10_2014.pdf (navštívené dňa 22.10.2020)

¹⁶⁹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 10/2014 z 29. apríla 2015. Dostupné na: https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/992035/PL_+%C3%9AS+10_2014.pdf (navštívené dňa 22.10.2020)

V tomto smere si dovoľíme s Ústavným súdom Slovenskej republiky nesúhlasiť. Hoci od vyhlásenia predmetného nálezu uplynulo len niekoľko rokov, nemal by zákonodarca v čase rýchleho vývoja moderných technológií "zaspávať na vavrínoch". Súčasná právna úprava nereflekтуje aktuálny technologický vývoj a spoločenský trend čo do spôsobu a foriem využívania elektronickej komunikácie. Napríklad, vymedzenie okruhu povinných subjektov nezodpovedá dnešnému spôsobu využívania služieb elektronickej komunikácie, povinnosť „data retention“ sa nevzťahuje na poskytovateľov tzv. OTT služieb (napr. Facebook, WhatsApp, Skype), ktoré už viac-menej klasickú telekomunikačnú prevádzku začínajú nahrádzať.¹⁷⁰ Je potrebné zdôrazniť, že aplikovaný test proporcionality je potrebné podstúpiť jednak v smere, v akom to urobil Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom rozhodnutí, avšak rovnako je potrebné testu proporcionality podrobiť inštitúty mimo počítačovej siete a virtuálny priestor, ktoré zbierajú údaje o osobách a veciach plošne v reálnom svete a priestore. Sme toho názoru, že kľúčovým pojmom uvedeného rozhodnutia je spojenie „plošný zber údajov“, tým je napr. registračný, resp. povoľovací princíp pri postupe získavania osobných dokladov,¹⁷¹ registrácií hnutelných¹⁷² a nehnuteľných vecí.¹⁷³ Primárnym účelom týchto postupov je pritom možnosť štátu jednoznačne a s istotou vedieť identifikovať osobu, vec, ak je to potrebné pre postup orgánov verejnej moci. Povedané slovami Ústavného súdu Slovenskej republiky, ide taktiež o plošný zber dát o osobách a veciach, ich používaní alebo umiestnení. Účelom nášho príspevku nie je analyzovať jednotlivé úpravy príslušných správ o plošnom zbere a uchovávaní údajov o osobách a veciach, ale poukázať na skutočnosť, že virtuálny priestor, internet spojený s internetom vecí a postupné spúšťanie 5G sietí si vyžaduje rovnaký registračný princíp plošným zberom dát, tak aby bolo možné jednoznačne určiť osobu ako i zariadenie, ktoré je pripojené do siete. Súčasne by sa takto chápaným testom proporcionality naplnil princíp právnej istoty a predvídateľnosti rozhodnutia v tom smere, že plošný zber dát o osobách, veciach a zariadeniach v počítačovej sieti sa bude spravovať rovnakými zásadami a princípmi ako plošný zber dát o osobách a veciach v reálnom svete. Minimalizáciu zásahu do súkromia možno dosiahnuť obmedzením využitia dát telekomunikačnej prevádzky len pre najnutnejšie okruhy prípadov, stanovením prísnych podmienok, za ktorých sú dáta jednak uchovávané, jednak sprístupňované a tiež vytvorením záruk každému jednotlivcovi, že v prípade využitia jeho údajov bude mať k dispozícii účinné prostriedky obrany proti prípadnému zneužitiu.¹⁷⁴

Obdobný názor vyslovil Ústavný súd Českej republiky, keď v skutkovo totožnej veci vykonal test proporcionality a dospel k záveru, že plošné uchovávanie prevádzkových a lokalizačných údajov predstavuje snahu štátu nestratiť sa v čase informačnej spoločnosti a mať v rukách účinné nástroje na plnenie svojich úloh - tu najmä v oblasti bezpečnosti štátu a jeho obyvateľov. Principiálne preto z pohľadu ústavného súdu nemožno data retention zavrhnúť.

¹⁷⁰ Bod 126 nálezu Ústavného súdu Českej republiky Pl. ÚS 45/17 zo 14. mája 2019. Dostupné na: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezy/2019/Pl._US_45_17_vcetne_disentu.pdf (navštívené dňa 22.10.2020)

¹⁷¹ Zákon č. 395/2019 Z. z. o občianskych preukazoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁷² Napr. § 107 alebo § 111 zákona č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov zmení neskorších predpisov.

¹⁷³ Zákon č. 162/2005 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v znení neskorších predpisov

¹⁷⁴ Bod 125. nálezu Ústavného súdu Českej republiky Pl. ÚS 45/17 z 14. mája 2019. Dostupné na: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezy/2019/Pl._US_45_17_vcetne_disentu.pdf (navštívené dňa 22.10.2020)

V každom prípade však zhromažďovanie a zadržiavanie prevádzkových údajov znamená obzvlášť závažný zásah do súkromia prakticky všetkých obyvateľov Českej republiky.¹⁷⁵

Povinnosť zberu a uchovanie dát možno tolerovať len primeranú dobu. Obdobie šiestich mesiacov nie je podľa zistenia ústavného súdu lehotou zjavne neprimeranú. Ide o lehotu najkratšiu z rozmedzí, aké predpisovala, dnes už neplatná, smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/24/ES z 15. marca 2006 o uchovávaní údajov vytvorených alebo spracovaných v súvislosti s poskytovaním verejne dostupných elektronických komunikačných služieb alebo verejných komunikačných sietí a o zmene a doplnení smernice 2002/58/ES (ďalej len „*data retention smernica*“), a zo súčasného európskeho štandardu nevybočujúci. Ústavný súd sa tiež musel zaoberať aj otázkou bezpečnosti údajov, hoci tieto ustanovenia neboli napadnuté. Aj keď si možno predstaviť úpravu prísnejšie, idúcu nad rámec všeobecného štandardu ochrany osobných údajov stanoveného v § 87 a nasl. zákona o elektronických komunikáciách, nemožno podľa ústavného súdu vyvodiť záver, že by úroveň zabezpečenia bola nedostatočná a obmedzovala by tak súkromie jedinca neprimeraným spôsobom. Vyššie uvedené ustanovenia stanovujú operátorom rad povinností, ktorých dodržiavanie podlieha kontrole nezávislých orgánov.¹⁷⁶ Týmito orgánmi sú jednak Český telekomunikačný úrad, ako aj Úrad na ochranu osobných údajov.

1.2 Odstránenie nelegálneho obsahu

Odstránenie nezákonného obsahu je realizované výlučne v intenciách § 90 ods. 1 písm. d) zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „*Trestný poriadok*“) podľa ktorého „*Ak je na objasnenie skutočností závažných pre trestné konanie nevyhnutné uchovanie uložených počítačových údajov vrátane prevádzkových údajov, ktoré boli uložené prostredníctvom počítačového systému, môže predseda senátu a pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní prokurátor vydať príkaz, ktorý musí byť odôvodnený aj skutkovými okolnosťami, osobe, v ktorej držbe alebo pod jej kontrolou sa nachádzajú také údaje, alebo poskytovateľovi takých služieb, aby také údaje odstránili z počítačového systému.*“, a teda sa vykonáva v trestnom konaní, a to len na základe odôvodneného príkazu súdu v súdnom konaní ako jedného zo štádií trestného konania, resp. na základe odôvodneného príkazu prokurátora v rámci prípravného konania, resp. aj pred začatím trestného stíhania, čo je však možné výlučne v prípadoch, kedy je potrebné objasniť závažné skutočnosti viažuce sa k skutku, ktorý napĺňa znaky skutkovej podstaty niektorého trestného činu podľa osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len „*Trestný zákon*“). Obsah príkazu následne realizuje subjekt, ktorému je určený, to znamená, že protiprávny obsah odstraňuje priamo prevádzkovateľ danej služby, v rámci ktorej je takýto obsah zverejnený, resp. uložený.

Prvým problémom, ktorý z horeuvedeného vyplýva je skutočnosť, že výmaz nevhodného alebo protiprávneho obsahu je možné realizovať výlučne v intenciách trestného stíhania. Neprotá väčšina prípadov, kedy je potrebné závadný obsah odstrániť sú prípady bezpečnostných hrozieb, hybridných hrozieb, hoaxov a dezinformácií. Prax ukazuje, že trestné stíhanie v týchto prípadoch je veľmi obtiažne a pokrýva iba zlomok prípadov, kedy by mal byť závadný obsah odstránený. Z toho je zrejmé, že v štádiu odhaľovania trestných činov pred

¹⁷⁵ Bod 123 – 124 nálezu Ústavného súdu Českej republiky Pl. ÚS 45/17 z 14. mája 2019. Dostupné na: [https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezy/2019/Pl. US 45 17 vcetne dissent.pdf](https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezy/2019/Pl._US_45_17_vcetne_disent.pdf) (navštívené dňa 22.10.2020)

¹⁷⁶ Bod 125 nálezu Ústavného súdu Českej republiky Pl. ÚS 45/17 z 14. mája 2019. Dostupné na: [https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezy/2019/Pl. US 45 17 vcetne dissent.pdf](https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezy/2019/Pl._US_45_17_vcetne_disent.pdf) (navštívené dňa 22.10.2020)

začatím trestného stíhania nemá policajt zákonnú možnosť odstrániť závadný obsah alebo zablokovať prístup k závadnému obsahu z územia Slovenskej republiky.

Súčasne je potrebné zdôrazniť, že policajt podľa súčasného právneho stavu nemá nielen možnosť závadný obsah odstrániť sám, ale nemá ani možnosť žiadať¹⁷⁷ o odstránenie príslušný štátny orgán¹⁷⁸, alebo príslušného poskytovateľa hostovacej služby, alebo podnik.¹⁷⁹

Uvedený problém je o to vypuklejší, že všetci poskytovatelia hostovacej služby majú v interných politikách, etických kódexoch pravidlách zodpovedného podnikania,¹⁸⁰ že ak o odstránenie obsahu požiada orgán vynucujúci právo alebo nezisková organizácia, bude požiadavke spravidla vyhovie.

Ďalším limitujúcim faktorom odstránenia závadného, resp. protiprávneho obsahu na internete, je skutočnosť, že uvedené ustanovenie je možné aplikovať iba na množstvo domén, ktoré sú na Slovensku registrované a nie hostované. Skutočnosť, že stránka je registrovaná na Slovensku neznamena, že aj samotný server s obsahom sa nachádza na území Slovenskej republiky. Národné domény ako je doména .sk majú svojich správcov, národných registrátorov domén. Na Slovensku to je spoločnosť SK-NIC, ktorá zabezpečuje administratívu a technické riešenie, stanovuje poplatky za .sk doménu a vypína domény v prípade súdneho príkazu alebo porušenia zmluvných podmienok. Samotnú registráciu domén u národného registrátora však firmy nezabezpečujú priamo, ale prostredníctvom sprostredkovateľov, ktorí sa označujú ako registrátori domén. Môže to byť slovenská alebo zahraničná firma, ktorá komunikuje s národným registrátorom a zabezpečuje administratívu. Ďalším subjektom je držiteľ domény, čo je fyzická, resp. právnická osoba, ktorá je uvedená ako vlastník. V minulosti bolo možné neuvádzať v oficiálnom registri skutočného vlastníka a registrovať doménu na registrátora. S účinnosťou od 1. septembra 2017 musí byť každá nová .sk doména registrovaná na konkrétnu osobu alebo spoločnosť.

2. Vyšetrovanie počítačových trestných činov

Ako bolo uvedené v predchádzajúcom texte, útvary Policajného zboru už v štádiu pred začatím trestného stíhania v priebehu operatívneho zisťovania a dokumentovania skutočností nasvedčujúcich spáchaniu počítačovej trestnej činnosti narážajú na viaceré problémy vyplývajúce nielen z obsolentnej legislatívy. V rámci tejto časti článku by sme však chceli pozornosť upriamiť na niekoľko najčastejšie opakujúcich sa scenárov, s ktorými sú konfrontované orgány činné v trestnom konaní v rámci postupu po začatí trestného stíhania, teda v prípravnom konaní ako jednom zo štádií trestného konania. Trestné stíhanie pre skutok, ktorý napĺňa znaky skutkovej podstaty niektorého z rýdzo počítačových trestných činov podľa § 247, § 247a, § 247b, § 247c, § 247d Trestného zákona (ďalej len „*počítačové trestné činy podľa Trestného zákona*“) možno štandardne začať vykonaním neodkladného, neopakovateľného či zaistovacieho úkonu, resp. na podklade podaného trestného oznámenia, a to za predpokladu, že nie je možné vydať jedno z rozhodnutí podľa § 197 ods. 1, ods. 2 Trestného poriadku. Podnety, na podklade ktorých možno začať trestné stíhanie prichádzajú v prípadoch počítačovej kriminality najčastejšie od samotných poškodených, či už fyzických

¹⁷⁷ K tomu porovnaj § 17 a nasl. zákona o Policajnom zbore.

¹⁷⁸ Napr. § 85 zákona č. 30/2019 Z. z. o hazardných hrách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov alebo § 12 a § 15 Vyhlášky Národného bezpečnostného úradu č. 362/2018 Z. z. ktorou sa ustanovuje obsah bezpečnostných opatrení, obsah a štruktúra bezpečnostnej dokumentácie a rozsah všeobecných bezpečnostných opatrení.

¹⁷⁹ § 41 ods. 6, ods. 7 zákona č. 351/2001 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov (ďalej len „*zákon o elektronických komunikáciách*“).

¹⁸⁰ Napr. Dokument Jak reagujeme na právně podložené žádosti a jak předcházíme újmě? Dostupné na: <https://www.facebook.com/about/privacy/update> (navštívené dňa 25.10.2020)

osôb alebo právnických osôb, ale aj od spravodajských služieb, jednotiek pre riešenie kybernetických bezpečnostných incidentov či od Národného bezpečnostného úradu. Vo všeobecnosti, sa orgány činné v trestnom konaní v rámci postupu po začatí trestného stíhania zhostávajú neľahkej úlohy, a to najmä zistiť páchatel'a, ktorému spáchanie tohto činu svedčí, ako aj objasniť okruh ďalších skutočností uvedených v § 119 Trestného poriadku, čo je ešte v prípadoch počítačovej kriminality niekoľkonásobne sťažené charakterom tejto trestnej činnosti. Počítačové trestné činy podľa Trestného zákona sú v prvých odsekoch prečinmi. Táto skutočnosť je pritom smerodajná pre určenie vecnej príslušnosti policajta, ktorý bude vykonávať jednu z foriem prípravného konania. A síce, vzhľadom na skutočnosť, že ide vo všetkých prípadoch prvých odsekov predmetných skutkových podstát o prečiny, vykoná sa o nich skrátené vyšetrovanie v zmysle § 202 a nasl. Trestného poriadku, pričom s poukazom na to, že vo všetkých prípadoch týchto trestných činov možno uložiť trest odňatia slobody s trestnou sadzbou neprevyšujúcou tri roky, skrátené vyšetrovanie vykonáva policajt podľa § 10, ods. 8 písm. d) až h) Trestného poriadku, teda poverený príslušník. S ohľadom na lehotu pripadajúcu na vykonanie skráteného vyšetrovania o počítačových trestných činoch, ktorá je dva mesiace a plynie od momentu vzniesenia obvinenia konkrétnej osobe, ako aj s ohľadom na určitú oklieštenosť rozsahu úkonov, ktoré sa v rámci skráteného vyšetrovania majú vykonať, je možné konštatovať, že v tak sofistikovanej a latentnej trestnej činnosti, akou počítačová kriminalita nepochybne je, by malo dôjsť zo strany prokurátora k nariadeniu vyšetrovania en bloc vo všetkých prípadoch, a to nielen z dôvodu získania väčšieho časového priestoru na vykonanie procesných úkonov, ale najmä preto, že vyšetrovanie tejto trestnej činnosti by tak vykonával výlučne vyšetrovateľ Policajného zboru. Naznačené riešenie však treba ponímať ako dočasné, z dlhodobého horizontu by stálo za úvahu vytvoriť na každom okresnom a krajskom riaditeľstve Policajného zboru oddelenie vyšetrovania špecializované na počítačovú kriminalitu, resp. zaradiť tento druh trestnej činnosti do výberovej príslušnosti Národnej kriminálnej agentúry alebo vytvoriť úplne nový subjekt, ktorý by sa zameriaval výlučne na boj s kybernetickou kriminalitou obdobne ako tomu bolo napríklad pri zriadení Kriminálneho úradu Finančnej správy, do pôsobnosti ktorého prešlo vyšetrovanie a skrátené vyšetrovanie trestných činov spáchaných v súvislosti s porušením daňových predpisov v oblasti dane z pridanej hodnoty pri dovoze a spotrebných daní alebo colných predpisov. Zároveň však treba spomenúť, že za ostatné roky smerovali snahy v boji proti tejto trestnej činnosti aspoň k vytvoreniu samostatného oddelenia počítačovej kriminality ako útvaru Úradu kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru, ktorý *sa podieľa na rozpracovávaní závažnej trestnej činnosti porušovania ochrany duševného vlastníctva a počítačovej kriminality presahujúcej rámec kraja, prípadne republiky, pričom spolupracuje najmä s poskytovateľmi pripojenia na internet, správcami domén, združeniami na ochranu autorských a im podobných práv, expertíznymi a odbornými pracoviskami a vytvára podmienky na riešenie problémov spojených s ochranou duševného vlastníctva a počítačovej kriminality.*¹⁸¹

2.1 Vybrané úskalia vyšetrovania počítačových trestných činov

V nasledujúcom texte by sme chceli poukázať na niekoľko výziev, na ktoré orgány činné v trestnom konaní v rámci prípravného konania narážajú najčastejšie. Principiálnym problémom je samotné počínanie si páchatel'ov pri páchaní tohto druhu trestnej činnosti. Útočníci v mnohých prípadoch používajú rôzne viac či menej vycibrené techniky anonymizácie, ktoré sťažujú, ba dokonca úplne znemožňujú vypátranie osoby, ktorá trestný čin spáchala.

¹⁸¹ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Úrad kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?sluzba-kriminalnej-policie-urad-kriminalnej-policie-prezidia-polica-jneho-zboru> (navštívené dňa 2.11.2020)

Jedným zo spôsobov ako dosiahnuť anonymitu v rámci počítačovej siete je používanie tzv. proxy serverov. Na úvod je však potrebné zdôrazniť, že samotné používanie proxy serverov nie je protiprávne, práve naopak, jeho využívanie najmä vo väčších spoločnostiach je pomerne bežné, čo je odôvodnené najmä hľadiskom bezpečnosti.¹⁸² Pomyselnú hranicu medzi konaním v súlade so zákonom a konaním v rozpore so zákonom predstavuje § 247d Trestného zákona.¹⁸³ Teda, ak sa v priebehu trestného konania preukáže príčinná súvislosť medzi použitím proxy servera, ktorý možno subsumovať pod „*zariadenie vrátane počítačového programu vytvorené na neoprávnený prístup do počítačového systému alebo jeho časti*“ a spáchaním niektorého z počítačových trestných činov trestných činov podľa Trestného zákona, páchateľ svojím konaním naplní znaky samostatnej skutkovej podstaty trestného činu výroby a držby prístupového zariadenia, hesla do počítačového systému alebo iných údajov podľa § 247d Trestného zákona. Využitie proxy servera ako anonymizujúceho nástroja možno demonštrovať na nasledujúcom príklade. Ak páchateľ ako klient z určitého bodu „A“ v rámci siete, napr. z počítača odošle požiadavku do cieľového servera, bodu „B“, tak za predpokladu, že orgány činné v trestnom konaní majú cieľový server, bod „B“, k dispozícii, znaleckým skúmaním možno dohľadať a vyťažiť z tohto servera kriminalistiky relevantné informácie, ktoré umožňujú identifikovať bod „A“, teda počítač klienta, z ktorého bola požiadavka na server odoslaná. Avšak postup s využitím proxy servera možno opísať tak, že požiadavka klienta z bodu „A“ je presmerovaná na proxy, ktorý vystupuje v úlohe akéhosi sprostredkovateľa, ktorý cieľu, bodu „B“ tlmočí požiadavku klienta „A“, ale zároveň maskuje skutočnú adresu internetového protokolu (ďalej len „*IP adresa*“) klienta. Proxy sa voči bodu „B“ správa ako keby bol on sám klientom. Proxy server potom následne informáciu získanú z bodu „B“ odosiela klientovi bodu „A“. To v praxi znamená, že aj v prípade, ak by mali orgány činné v trestnom konaní k dispozícii server samotný, zaistený niektorým zo zaistovacích úkonov podľa Trestného poriadku alebo jeho kópiu 1:1, napríklad prostredníctvom príkazu na vydanie a uchovanie počítačových údajov podľa § 90 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku, na ktorý bola sprostredkované požiadavka odoslaná, nie je možné z neho vyťažiť akékoľvek dáta viažuce sa k páchateľovi, ktorý spáchal útok ako klient bodu „A“, a teda aj následná identifikácia páchateľa je prakticky nemožná. Je preto možné uviesť ako úvahu de lege ferenda, že z pohľadu kybernetickej bezpečnosti¹⁸⁴ by určité subjekty, a to najmä subjekty kritickej infraštruktúry, orgány verejnej moci, ako aj ďalšie relevantné subjekty s prihliadnutím na ich osobitné postavenie, mali prijať opatrenia smerujúce k zamedzeniu prístupu napr. do databáz či webových stránok z proxy serverov. Domnievame sa, že hoci by prijatie takýchto opatrení neoslabovalo zločinnú vôľu páchateľov počítačových trestných činov, predstavovali by v určitom smere obštrukciu, a tak by si museli počínať spôsobom, ktorý by v rámci vyšetrovania

¹⁸² K tomu pozri napr. A. A. Villarroel-Acosta, C. E. Montenegro-Marín, P. A. Gaona García, Y. V. Nieto-Acevedo. *Method of Auto-Configuration for Corporate Proxies*. Ingenieria Solidaria, vol. 13, no. 21, pp. 9-18, January 2017. Dostupné na: <https://revistas.ucc.edu.co/index.php/in/article/view/1723> (navštívené dňa 29.10.2020)

¹⁸³ § 247d ods. 1 Trestného zákona: „*Kto v úmysle spáchať trestný čin neoprávneného prístupu do počítačového systému podľa § 247, neoprávneného zásahu do počítačového systému podľa § 247a, neoprávneného zásahu do počítačového údajov podľa § 247b alebo neoprávneného zachytávania počítačových údajov podľa § 247c vyrobí, dovezie, obstará, kúpi, predá, vymení, uvedie do obehu alebo akokoľvek sprístupní a) zariadenie vrátane počítačového programu vytvorené na neoprávnený prístup do počítačového systému alebo jeho časti, alebo b) počítačové heslo, prístupový kód alebo podobné údaje umožňujúce prístup do počítačového systému alebo jeho časti, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.*“

¹⁸⁴ Podľa § 3 písm. g) zákona č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa kybernetickou bezpečnosťou rozumie stav, v ktorom sú siete a informačné systémy schopné odolávať na určitom stupni spoľahlivosti akémukoľvek konaniu, ktoré ohrozuje dostupnosť, pravosť, integritu alebo dôverynosť uchovávaných, prenášaných alebo spracúvaných údajov alebo súvisiacich služieb poskytovaných alebo prístupných prostredníctvom týchto sietí a informačných systémov.

mohol viesť k jednoduchšiemu odhaleniu páchatel'a alebo aspoň k jednoduchšiemu odhaleniu „nitiek“, ktoré k nemu vedú.

Na tomto mieste je však potrebné ozrejmiť aj konkrétny postup, ktorým sa orgány činné v trestnom konaní dostanú k samotnej IP adrese a následne k jej priradeniu ku konkrétnej osobe, resp. zariadeniu.¹⁸⁵ Podľa § 57 zákona o elektronických komunikáciách *prevádzkové údaje sú údaje vzťahujúce sa na užívateľa a na konkrétny prenos informácií v sieti a vznikajúce pri tomto prenose, ktoré sa spracúvajú na účely prenosu správy v sieti alebo na účely fakturácie*. Z uvedeného je zrejmé, že IP adresa je prevádzkovým údajom v zmysle § 57 ods. 1 zákona o elektronických komunikáciách, a teda tvorí predmet telekomunikačného tajomstva podľa § 63 ods. 1 písm. c) zákona o elektronických komunikáciách. V tomto kontexte je tiež potrebné uviesť, že prevádzkové a lokalizačné údaje podľa českej judikatúry nevedú k identifikácii konkrétnej osoby ako páchatel'a alebo osoby zúčastnenej na trestnom čine, pretože vedú vždy iba k identifikácii komunikujúceho prístroja. De facto tak ide iba o jeden z článkov dôkazného reťazca. Ani označenie prevádzkového a lokalizačného údaje ako osobného údaje nemôže na účely trestného konania viesť k jednoznačnej identifikácii osoby. V prípade mobilného čísla ide o osobný údaj, napriek tomu nie je možné bez ďalšieho dôvodiť, že uskutočnenie telefonického kontaktu z určitého telefónneho čísla nepochybne identifikuje užívateľa čísla ako volajúceho.¹⁸⁶ V prvom kroku je potrebné urobiť „dopyt“ na poskytovateľa služby prostredníctvom príkazu podľa § 90 Trestného poriadku, ktorý má napríklad v rámci administrátorských oprávnení vo vzťahu k svojej doméne tzv. logy prihlásení. Logy prihlásení obsahujú základné údaje o prihlasovaní konkrétneho užívateľa, teda presný čas a IP adresu, z ktorej bolo prihlásenie vykonané. Identifikácia IP adresy ako zhluku čísel však sama o sebe takpovediac nič neznamená, a preto je v druhom kroku potrebné vydať príkaz na oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke podľa § 116 Trestného poriadku, ktorý však na rozdiel od príkazu podľa § 90 Trestného poriadku môže vydať iba súd. Prostredníctvom realizácie obsahu tohto príkazu potom dôjde k priradeniu konkrétneho užívateľa k predmetnej IP adrese oznámenej v predchádzajúcom kroku poskytovateľom služby.

Pomerne častým argumentom takto identifikovanej osoby, ktorá je predvolaná na výsluch v procesnom postavení podozrivého, resp. svedka je, že popiera spáchanie skutku s odôvodnením, že má napríklad nezabezpečené Wi-Fi pripojenie alebo že k zariadeniu majú prístup okrem neho viaceré osoby či dokonca v horeuvedenom prípade použitia proxy servera ako anonymizačnej techniky môže obvinený, resp. podozrivý tvrdiť, že on sám bol v rámci útoku proxy serverom prostredníctvom ktorého bol útok od páchatel'a nasmerovaný. Je preto potrebné vnímať zistenie IP adresy iba ako vedľajší, nepriamy dôkaz, ktorý by však mal orgány činné v trestnom konaní nasmerovať k vykonaniu ďalších procesných úkonov, ktoré povedú k identifikácii okruhu osôb, ktoré sa z tejto IP adresy mohli do siete pripájať, následne ich v rámci trestného konania treba vypočuť, prípadne ich výpovede konfrontovať za účelom odstránenia nedostatkov či zjavne protichodných tvrdení, zozbierať čo najväčšie množstvo informácií súvisiacich s protiprávnou činnosťou a použiť ďalšie vhodné dôkazné prostriedky v zmysle Trestného poriadku v súvislosti so zistením páchatel'a počítačového trestného činu.

¹⁸⁵ Existuje niekoľko prístupov k definovaniu IP adresy, jedným z nich je, že *IP adresa je číselný identifikátor subjektu pre TCP/IP sieť, umožňujúci komunikáciu viacerých strán v sieti. Pripojenie privátnej siete do internetu vyžaduje používanie registrovaných IP adries, aby sa zabránilo duplicite*. K tomu pozri: Ministerstvo financií Slovenskej republiky. Metodický pokyn na použitie odborných výrazov pre oblasť informatizácie spoločnosti. Verzia 1.0. s. 26.

Dostupné na: http://www.informatizacia.sk/ext_dok-metodicky_pokyn_glosar_pojmov/3482c (navštívené dňa 1.11.2020)

¹⁸⁶ POLČÁK, R.; PÚRY, F.; HARAŠTA, J. a kolektív. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. 253 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy university, řada teoretická, Edice Scientia č. 542. ISBN 978-80-210-8073-7. s. 175

3. Štatistický prehľad o trestných činoch súvisiacich s detskou pornografiou,¹⁸⁷ počítačových trestných činov a ich objasnenosti za obdobie rokov 2014 – 2018

	rok	§ 201	§ 201a	§ 201b	§ 202	§ 368	§ 369	§ 370	§ 247
zistené	2018	457	15	8	11	36	234	54	29
	2017	486	11	6	14	29	174	28	26
	2016	500	5	2	6	30	100	27	16
	2015	456	4	5	13	14	24	16	23
	2014	516	5	5	10	20	27	19	24
objasnené	2018	361	6	3	9	25	76	38	0
	2017	374	8	1	8	15	48	19	0
	2016	413	1	2	3	17	32	21	0
	2015	389	3	3	12	8	9	9	2
	2014	443	1	2	8	11	12	10	1
% objasnenosti	2018	78,99	40,00	37,5	81,82	69,44	32,48	70,37	0,00
	2017	16,67	72,73	16,67	57,14	51,72	27,59	67,86	0,00
	2016	82,60	20,00	100,00	50,00	56,67	32,00	77,78	0,00
	2015	85,31	75,00	60,00	92,31	57,14	37,50	56,25	9,00
	2014	85,85	20,00	40,00	80,00	55,00	44,44	52,63	4,00

Prvotným zámerom autorov bolo ponúknuť štatistiku týkajúcu sa počítačových trestných činov podľa Trestného zákona, avšak vzhľadom na absenciu akýchkoľvek údajov s výnimkou trestného činu neoprávneného prístupu do počítačového systému podľa § 247 Trestného zákona (pozn. s účinnosťou do 31.12.2015 trestného činu poškodenie a zneužitie záznamu na nosiči informácií podľa § 247 Trestného zákona) sme napokon našu pozornosť sústredili na ďalšie trestné činy páchané prostredníctvom internetu, resp. počítačového systému, pričom tieto možno subsumovať pod pojem počítačová kriminalita v širšom zmysle. Je vskutku pozoruhodné, že v oficiálnych štatistikách Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, z ktorých sme pri koncipovaní tabuľky vychádzali, nie je ani zmienka o počítačových trestných činoch podľa § 247a, § 247b, § 247c, § 247d Trestného zákona, napriek tomu, že tieto boli do Trestného

¹⁸⁷ R 28/2018 (Uznesenie Krajského súdu v Trenčíne z 25. augusta 2014, sp. zn. 23To/83/2014): *Charakteristika zobrazenia sexuálneho styku alebo obnažených častí tela v zmysle § 132 ods. 4 Trestného zákona „smerujúceho k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby“ je súčasťou legálnej definície detskej pornografie podľa naposledy označeného ustanovenia, a teda aj zákonným znakom trestných činov podľa §§ 368 až 370 Trestného zákona, ktoré obsahujú vo svojich odsekoch 1 všeobecný kvalifikačný pojem „detská pornografia“ v príslušnom gramatickom tvare.*

II. Smerovanie k vyvolaniu sexuálneho uspokojenia inej osoby v zmysle § 132 ods. 4 Trestného zákona nie je dané potenciálnou (objektívnou) spôsobilosťou vyvolať také uspokojenie, ale určením účelu použitia konkrétneho zobrazenia sexuálneho styku alebo obnažených častí tela páchatelom trestného činu pri konaní uvedenom v §§ 368 až 370 Trestného zákona; inou osobou je osoba odlišná od páchatela.

III. Určenie účelu použitia zobrazenia sexuálneho styku alebo obnažených častí tela na vyvolanie sexuálneho uspokojenia inej osoby v zmysle § 132 ods. 4 Trestného zákona (určenie „smerovania“ zobrazenia) nie je trvale predurčené danosťou alebo absenciou takého určenia osobou, ktorá sa podieľa na vyhotovení zobrazenia. Pri posudzovaní trestných činov podľa §§ 369 a 370 Trestného zákona je rozhodujúce subjektívne zameranie osoby, ktorá so zobrazením vykonáva manipuláciu zodpovedajúcu odsekom 1 naposledy označených ustanovení.

IV. Smerovanie“ v zmysle bodov II. a III. je cieľom páchatela, ktorý také smerovanie určil, a teda znakom subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu (niektorého z trestných činov podľa §§ 368 až 370 Trestného zákona). Skutkový podklad tohto zákonného znaku sa v trestnom konaní dokazuje (tak ako skutkový podklad ostatných zákonných znakov dotknutého trestného činu).

Dostupné na: https://www.nsud.sk/data/files/1903_zbierka-3-2018.pdf. (navštívené dňa 22.10.2020)

zákona doplnené zákonom č. 398/2015 Z. z. o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „*zákon o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach*“), a to s účinnosťou od 1.1.2016, čo je pomerne dlhý časový úsek na to, aby ich príslušné orgány premietli aj do štatistických výstupov kriminality v Slovenskej republike za príslušný rok v súlade so stavom de lege lata.

Podľa údajov z dokumentov zverejnených na oficiálnej webovej stránke Ministerstva vnútra Slovenskej republiky v sledovanom období rokov 2014 až 2018,¹⁸⁸ možno uviesť, že v roku 2014 bol trestný čin **sexuálneho zneužívania** podľa § 201 Trestného zákona zistený celkovo v 516 prípadoch, objasnený v 443 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 85,85%, následne v roku 2015 bol tento trestný čin zistený celkovo v 456 prípadoch, objasnený v 389 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 85,31%, ďalej v roku 2016 bol predmetný trestný čin zistený celkovo v 500 prípadoch, objasnený v 413 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 82,60%, v roku 2017 bol tento trestný čin zistený celkovo v 486 prípadoch, objasnený v 374 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 76,95%, pričom v poslednom sledovanom roku 2018 bol trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 Trestného zákona zistený celkovo v 457 prípadoch, objasnený v 361 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 78,99%.

Pre trestný **sexuálneho zneužívania** podľa § 201a Trestného zákona platí, že v roku 2014 bol zistený celkovo v 5 prípadoch, objasnený v 1 prípade, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 20%, následne v roku 2015 bol tento trestný čin zistený celkovo v 4 prípadoch, objasnený v 3 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 75%, ďalej v roku 2016 bol predmetný trestný čin zistený celkovo v 4 prípadoch, objasnený v 1 prípade, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 20%, v roku 2017 bol tento trestný čin zistený celkovo v 11 prípadoch, objasnený v 8 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 72,73%, pričom v poslednom sledovanom roku 2018 bol trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201a Trestného zákona zistený celkovo v 15 prípadoch, objasnený v 6 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 40%.

Čo sa týka štatistických ukazovateľov za predmetné obdobie rokov 2014 až 2018 vo vzťahu k trestnému činu **sexuálneho zneužívania** podľa § 201b Trestného zákona, možno uviesť, že bol zistený celkovo v 5 prípadoch, objasnený v 2 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 40%, následne v roku 2015 bol tento trestný čin zistený celkovo v 5 prípadoch, objasnený v 3 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 60%, ďalej v roku 2016 bol predmetný trestný čin zistený celkovo v 2 prípadoch, objasnený v 2 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 100%, v roku 2017 bol tento trestný čin zistený celkovo v 6 prípadoch, objasnený v 1 prípade, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 16,67%, pričom v poslednom sledovanom roku 2018 bol trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201b Trestného zákona zistený celkovo v 8 prípadoch, objasnený v 3 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 37,50%.

Na základe štatistických údajov z rokov 2014 až 2018 týkajúcich sa trestného činu **sexuálneho zneužívania** podľa § 202 Trestného zákona, je potrebné uviesť, že v roku 2014 bol zistený celkovo v 10 prípadoch, objasnený v 8 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 80%, následne v roku 2015 bol tento trestný čin zistený celkovo v 13 prípadoch, objasnený v 12 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 92,31%, ďalej v roku 2016 bol predmetný trestný čin zistený celkovo v 6 prípadoch, objasnený v 3 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 50%, v roku 2017 bol tento trestný čin zistený celkovo v 14 prípadoch, objasnený v 8 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 57,14%, pričom v poslednom sledovanom roku 2018 bol trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 202 Trestného zákona zistený

¹⁸⁸ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Štatistika kriminality v Slovenskej republike. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml> (navštívené dňa 22.10.2020)

celkovo v 11 prípadoch, objasnený v 9 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 81,82%.

Trestný čin **výroby detskej pornografie** podľa § 368 Trestného zákona bol v roku 2014 zistený celkovo v 20 prípadoch, objasnený v 11 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 55%, následne v roku 2015 bol tento trestný čin zistený celkovo v 14 prípadoch, objasnený v 8 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 57,14%, ďalej v roku 2016 bol predmetný trestný čin zistený celkovo v 30 prípadoch, objasnený v 17 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 56,67%, v roku 2017 bol tento trestný čin zistený celkovo v 29 prípadoch, objasnený v 15 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 51,72%, pričom v poslednom sledovanom roku 2018 bol trestný čin výroby detskej pornografie podľa § 368 Trestného zákona zistený celkovo v 36 prípadoch, objasnený v 25 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 69,44%.

Pre trestný čin **rozširovania detskej pornografie** podľa § 369 Trestného zákona platí, že v roku 2014 bol zistený celkovo v 27 prípadoch, objasnený v 12 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 44,44%, následne v roku 2015 bol tento trestný čin zistený celkovo v 24 prípadoch, objasnený v 9 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 37,50%, ďalej v roku 2016 bol predmetný trestný čin zistený celkovo v 100 prípadoch, objasnený v 32 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 32%, v roku 2017 bol tento trestný čin zistený celkovo v 174 prípadoch, objasnený v 48 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 27,59%, pričom v poslednom sledovanom roku 2018 bol trestný čin rozširovania detskej pornografie podľa § 369 Trestného zákona zistený celkovo v 234 prípadoch, objasnený v 76 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 32,48%.

Trestný čin **prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení** podľa § 370 Trestného zákona bol v roku 2014 zistený celkovo v 19 prípadoch, objasnený v 10 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 52,63%, následne v roku 2015 bol tento trestný čin zistený celkovo v 16 prípadoch, objasnený v 9 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 56,25%, ďalej v roku 2016 bol predmetný trestný čin zistený celkovo v 27 prípadoch, objasnený v 21 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 77,78%, v roku 2017 bol tento trestný čin zistený celkovo v 28 prípadoch, objasnený v 19 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 67,86%, pričom v poslednom sledovanom roku 2018 bol trestný čin prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení podľa § 370 Trestného zákona zistený celkovo v 54 prípadoch, objasnený v 38 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 70,37%.

Napokon, trestný čin **neoprávneného prístupu do počítačového systému** podľa § 247 prešiel významnou zmenou, čo sa týka koncepcie jeho skutkovej podstaty ako aj zmeny v jeho názve. V zásade je možné konštatovať, že prijatím zákona o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach došlo k pozitívnej zmene v podobe precizovania právnej úpravy počítačových trestných činov, a to v súlade so štandardom, ktorý predstavuje najmä Dohovor o počítačovej kriminalite¹⁸⁹ či smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV. V roku 2014 bol trestný čin **poškodenia a zneužitia záznamu na nosiči informácií** podľa § 247 Trestného zákona zistený celkovo v 24 prípadoch, objasnený v 1 prípade, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 4,00%, následne v roku 2015 bol tento trestný čin zistený celkovo v 23 prípadoch, objasnený v 2 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 9%. V roku 2016 bol trestný čin neoprávneného zásahu do počítačového systému podľa § 247 s novo koncipovanou skutkovou podstatou zistený celkovo v 16 prípadoch, objasnený v 0 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 0%, v roku 2017 bol tento trestný čin zistený v 26

¹⁸⁹ Dohovor o počítačovej kriminalite bol uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky dňa 24. apríla 2008 oznámením Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o podpísaní Dohovoru o počítačovej kriminalite č. 137/2008 Z. z.

prípadoch, objasnený v 0 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 0%, pričom v poslednom sledovanom roku 2018 bol predmetný trestný čin zistený celkovo v 29 prípadoch, objasnený v 0 prípadoch, čo predstavuje objasnenosť na úrovni 0%.

Záver

Cieľom autorov tohto príspevku bolo identifikovať najväčšie nedostatky týkajúce sa odhaľovania a vyšetrovania počítačovej kriminality v podmienkach Slovenskej republiky. Čo sa týka odhaľovania tohto druhu trestnej činnosti, nášmu skúmaniu bol podrobený stav de lege lata v oblasti prostriedkov operatívno-pátracej činnosti podľa zákona o Policajnom zbore, pričom sme dospeli k presvedčeniu, že aktuálna právna úprava v žiadnom smere nereflektuje súčasný stav poznania a technických možností, a preto navrhujeme, aby bol legislatívne upravený, resp. prijatý nový špecifický prostriedok operatívno-pátracej činnosti použiteľný (aj) vo virtuálnom priestore. V ďalšom texte sme tiež načrtli nie práve pozitívny dopad na efektívnosť odhaľovania počítačovej kriminality súvisiaci s právnym názorom Ústavného súdu Slovenskej republiky vyjadreným v rozhodnutí o nesúlade právnych predpisov s Ústavou Slovenskej republiky PL. ÚS 10/2014, ktorý sme konfrontovali s odlišným právnym názorom Ústavného súdu Českej republiky v skutkovo obdobnom prípade. Našu pozornosť sme tiež sústredili aj na otázku či a za akých podmienok je možné nariadiť odstránenie nevhodného, resp. protiprávneho obsahu na internete, a to v závislosti od toho či ide o konanie podľa Trestného poriadku alebo o iný režim. V spojitosti s vyšetrovaním počítačových trestných činov sme dospeli k záveru, že sa pro futuro javí byť vhodným riešením začlenenie tohto typu trestnej činnosti do výberovej príslušnosti špecializovaného útvaru, čo je odôvodnené najmä tým, že ide o mimoriadne sofistikovaný spôsob páchania trestnej činnosti. Zároveň sa tiež domnievame, že na to, aby sme mohli konštatovať spokojnosť s efektívnosťou vyšetrovania počítačovej kriminality, je potrebné aspoň v určitej miere poznať modus operandi jej páchatel'ov, a preto sme rozobrali niektoré, v aplikačnej praxi, najčastejšie sa opakujúce technické prostriedky anonymizácie útočníkov. Keďže skúmanie problému efektivity postihov počítačovej kriminality sa opiera aj o štatistické ukazovatele, nemohli sme opomenúť aj tento aspekt. V tejto súvislosti je preto prinajmenšom zarážajúci fakt, že ani štyri roky po zavedení nových skutkových podstát počítačových trestných činov do Trestného zákona tieto nie sú doposiaľ predmetom oficiálnych štatistických výstupov ohľadom miery kriminality na Slovensku za príslušný kalendárny rok. Záverom teda možno konštatovať, že počítačová kriminalita predstavuje vskutku vysoko dynamicky rozvíjajúci sa typ trestnej činnosti a je pravdepodobné, že bude zo dňa na deň iba narastať, preto by sa mala boju proti nej venovať adekvátne pozornosť, a to nielen zo strany orgánov činných v trestnom konaní, ale najmä zo strany zákonodarcu, aby tak bolo dané zadosť čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, teda že *štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon*.

Literatúra

A. A. VILLARROEL-ACOSTA, C. E. MONTENEGRO-MARÍN, P. A. GAONA GARCÍA, Y. V. NIETO-ACEVEDO. *Method of Auto-Configuration for Corporate Proxies*. Ingenieria Solidaria, vol. 13, no. 21, pp. 9-18, January 2017.

LISOŇ, M. *Operatívno-pátracia činnosť, Všeobecná časť*; Bratislava, 2012, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 226 s. ISBN: 978-80-8054-541-3.

POLČÁK, R.; PÚRY, F.; HARAŠTA, J. a kolektiv. *Elektronické důkazy v trestním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. 253 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy university, řada teoretická, Edice Scientia č. 542. ISBN 978-80-210-8073-7.

ROMŽA, S.; *Počítačová kriminalita ako spoločenský fenomén a osobitosti odhaľovania a objasňovania jej jednotlivých foriem = Cyber crime as a social phenomenon and specificities of detecting and investigating of its various forms*. In: *Počítačová kriminalita juristické, kriminalistické a kriminologické aspekty –medzinárodné vedecké sympóziu* 28.03.2014, Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2014, ISBN 978-80-8152-146-1.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Marek Kordík, PhD., LL.M
Mgr. Petra Dražová
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

Zákon o obetiach trestných činov – legislatívna zmena, ktorá upevnila postavenie obetí trestných činov v prípravnom konaní¹⁹⁰

npor. JUDr. Patrícia Krásná, PhD., LL.M.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia

Spracovaný príspevok sa zameriava na diferenciu medzi obeťou a poškodeným, aj na Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov o zmene a doplnení niektorých zákonov, ako na legislatívnu zmenu, ktorá upevnila postavenie obetí trestných činov v prípravnom konaní. V rámci príspevku autorka tiež poukazuje na účelnú navrhovanú legislatívnu zmenu Zákona o obetiach trestných činov a tiež na jednotlivé prvky efektívnosti prístupu k podpore a ochrane obetí trestných činov. Medzi dané prvky autorka zaradila „kontaktné body“ pre obeť trestných činov a policajnú aplikáciu „Pomáham chrániť“.

Kľúčové slová: obeť trestných činov, Zákon o obetiach trestných činov, novela Zákona o obetiach trestných činov, „kontaktné body“ pre obeť, prípravné konanie, trestné konanie, ochrana a podpora obetí trestných činov.

Summary

The paper focuses on the Act on Victims of Crime, as a legislative change that strengthened the position of victims of crime in the preparatory proceedings. Within the article, the author also points out the purposeful proposed legislative amendment to the Act on Victims of Crime and also on individual elements of the effectiveness of the approach to the support and protection of victims of crime. Among the given elements, the author included "contact points" for victims of crime and the police application "I help protect".

Key words:

victims of crime, Act on Victims of Crime, amendment to the Act on Victims of Crime, "contact points" for victims, preparatory proceedings, criminal proceedings, protection and support of victims of crime.

Úvod

Obeť trestných činov, ich ochrana a podpora sú témy, ktoré v posledných rokoch rezonujú v mnohých odborných, ale i laických diskusiách. Spoločnosť si postupom času začala uvedomovať potrebu ochrany, podpory obetí a tiež potrebu uplatňovania restoratívnych prvkov v trestnom systéme našej krajiny. Restoratívna justícia sa predovšetkým zameriava na potreby obetí, páchateľov a spoločnosti. Poukazuje na participáciu medzi obeťou, páchateľom a spoločnosťou na procese reparácie, rehabilitácie a mediácie.¹⁹¹

S prihliadnutím na vývoj uplatňovania práv obetí v Slovenskej republike, poznatky z realizácie ochrany obetí v zahraničí, je možné konštatovať, že aj u nás sa systematicky postupne vytvárajú podmienky pre zabezpečovanie účelovej činnosti smerujúcej k efektívnej ochrane obetí trestných činov.

¹⁹⁰ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102.

¹⁹¹ STŘEMÝ, T. (ed.). *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník medzinárodnej konferencie. Praha: Leges 2014, s. 62.

V zjednodušenom vyjadrení, akceptáciou systémového prístupu sa skúmajú vlastnosti prvkov a vzťahov vymedzeného systému a ich synergický efekt k naplneniu cieľov poznávania. Vo vzťahu k riešeniu problematiky postavenia obetí trestných činov, resp. legislatívnej zmene, ktorá upevnila postavenie obetí trestných činov - Zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov, (ďalej už len „Zákon o obetiach trestných činov“), i v kontexte prípravného konania je vhodné uviesť, že javom, ktorý budeme hodnotiť a v určitom slova zmysle aj konštruovať je konkrétna realita. Tá je účelovo spájaná so zabezpečovaním ochrany obetí v prípravnom konaní, ale aj so zabezpečením ochrany a podpory obetí počas celého trestného konania.

Vzhľadom na komplexnosť nami skúmanej problematiky je vhodné ak bude poznávaná systémovým prístupom. V daných súvislostiach zdôrazňujeme, že „prístup“ nie je synonymom „metódy“. Prístup sa od metódy odlišuje tým, že je všeobecnejší, menej presný, obsahuje najvšeobecnejšie princípy a nemusí sa viazať iba na jednu metódu. Je to možnosť vo vzťahu k dosiahnutiu cieľa.

Pred samotným riešením a rozpracovaním nami zvolenej problematiky bolo neodmysliteľnou a neoddeliteľnou súčasťou prvotnej fázy bezprostredné poznanie aktuálneho stavu danej problematiky. Poznanie (poznávanie) relevantných skutočností, ktoré sú známe a pre našu vedeckú činnosť podstatné. Spomínané je kardinálne pre objektivitu poznania a nezaručuje len dosiahnutý spracovaný informačný výstup, ale aj jeho obhajobu, osobitne charakteristiku postupu pri dosahovaní stanovených cieľov.

Samozrejmosťou súčasťou spracovania akejkoľvek problematiky je fakt o elementárnom oboznámení sa s používanou metodológiou. Čiže kľúčovými kategóriami (ich metodologickými pojmami), s ich existujúcimi systematickými väzbami, ktoré príznačne poukazujú na existujúci stav, ale i stav, ktorý predchádzal súčasnosti a takisto podmienky možného vývoja v danej problematike. Týmto konštatáciami sme sa rozhodli zvýrazniť, že nami zvolené špecifické prístupy a postupy pri skúmaní vymedzeného vedeckého problému budú nevyhnutné pri abstrahovaní jeho hlbšej podstaty, ale i pri jeho komplexnom a konštruktívnom skúmaní.

Dovoľme si tvrdiť, čo vyplýva i z aplikačnej praxe, že budovanie systému ochrany a podpory obetí trestných činov je potrebné založiť na objektívnom poznaní. To je možné dosiahnuť len realizáciou aplikovaného výskumu, teda od podrobného poznania všetkých relevantných skutočností, ktoré s uvedeným súvisia. Konkrétne pri napĺňaní našej ambície, v tomto procese budeme vykonávať analýzu a syntézu údajov, ktoré charakterizujú existujúci stav v systéme ochrany obetí trestných činov v Slovenskej republike i v prípravnom konaní.

Samozrejme, pri tejto činnosti budeme rešpektovať, že ochrana práv obetí predstavuje konkrétnu štruktúru spolupráce jednotlivých inštitúcií a subjektov, ktoré pri plnení týchto úloh prebrali na seba danú kompetenciu (právna regulácia, zodpovednosť).

1. Obet' trestného činu verzus poškodený a legislatívna podpora obetí trestných činov v kontexte historického vývoja

Obet' trestného činu verzus poškodený. Téma, ktorá nielen z hľadiska práva, ale aj sociológie a iných vedných disciplín, je stále aktuálnou. Uvádzané pojmy si dovoľme povedať, že ešte v súčasnej dobe medzi širokou verejnosťou rezonujú ako synonymá, slová, ktoré v sebe nezahŕňajú odlišný charakter, či podstatu. Avšak sú to opodstatnené rozličné kategórie - charakteristiky osôb, ktorým bolo trestným činom ublížené, vznikla im ujma v dôsledku spáchania trestného činu.

Pri vzhliadnutí na minulosť a charakteristiku poškodeného pohľadom prioritne trestného práva je možné tvrdiť, že trestné právo pojem „obet'“, ako taký nepoznalo. Trestné právo pracovalo s pojmom poškodený a na základe uvedeného boli poškodenému priznávané i jeho práva. Považujeme za potrebné poukázať na fakt, že pojmy „obet'“ a „poškodený“

navodzujú rozdiely. Tieto značné rozdiely je možné poznať i na základe pohľadu kriminologického, viktimologického, trestnoprávneho a všeobecného pohľadu spoločnosti. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej už len „Trestný poriadok“) vo svojich intenciách v ponímaní poškodeného vyžaduje príčinnú súvislosť medzi vznikom škody a trestným činom. Bez existencie daného elementárneho predpokladu nie je možné, aby poškodený v trestnom konaní vystupoval.¹⁹² Pre porovnanie je možné poukázať na skutočnosť, že viktimológia nevyžaduje túto príčinnú súvislosť a poníma ako obeť trestného činu, každú osobu, ktorej bolo trestným činom ublížené, respektíve považuje za potenciálnu obeť každého člena spoločnosti.

Pri konfrontovaní pojmov „poškodený“ a „obeť“ je možné pojem „obeť“ nazvať multidisciplinárnym pojmom, ktorý má uvedené dané skutočnosťou. Naše tvrdenie objektivizujeme predovšetkým tým, že s pojmom „obeť“ pracuje celý rad vedných disciplín. Obetiam trestných činov sa venuje aj viktimológia, ktorá okrem iného poukazuje na vzťah obete a páchatel'a, typológiu obetí, viktimizáciu a dynamiku prežívania ujmy,¹⁹³ ktorá je považovaná za pomerne novú vednú disciplínu.¹⁹⁴ Problematiku obetí trestných činov rieši aj psychológia, kde v nami vybranej monografii autorka opisuje z psychologického hľadiska obeť domáceho násillia,¹⁹⁵ kriminalistika a iné.

Pomerne často je spájaná charakteristika a existencia pojmu obeť i s právnickou osobou. Mnohí považujú možnosť priznania postavenia obete trestného činu právnickej osobe za samozrejmé a prirodzené. Z uvádzaného dôvodu si dovoľíme pre ozrejenie nami spomínaného tvrdiť, že právnickú osobu nie je možné považovať za obeť trestného činu z viacerých dôvodov. Uvádzanými dôvodmi sú skutočnosti, že právnická osoba nie je schopná svojimi zmyslami vnímať ujmu, ktorá jej vznikla trestným činom i keď v súlade s teóriou kolektívnej vôle právnická osoba prejavuje vôľu. Avšak aj keď táto vôľa je pripisovaná právnickej osobe samotnej, jej skutočný zdroj pramení z vôle iných osôb.¹⁹⁶

Tiež nie je možná viktimizácia, pretože právnická osoba nie je biologický, psychický komplex jednotlivých vlastností, ktoré by ju predurčovali na legitímne postavenie obete trestného činu.¹⁹⁷

Tu však vzniká fakt, kedy síce právnická osoba nemôže mať postavenie obete trestného činu, avšak postavenie poškodeného v trestnom konaní mať opodstatnene môže.¹⁹⁸ Pre porovnanie si dovoľíme uviesť nasledovný príklad. V prípade, kedy sa stane obeťou trestného činu podnikateľ - fyzická osoba, ktorá vykonáva svoju podnikateľskú činnosť na základe Zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní¹⁹⁹ je možné, aby bol podnikateľ - fyzická osoba, obeťou podľa Zákona o obetiach trestných činov. Právnická osoba ako taká, ale obeťou byť nemôže.

Ďalším podstatným dôvodom je, že charakterizácia pojmu „právnická osoba“ je dodnes nejednotná. V rámci terminologického konštatovania je možné tvrdiť, že pojem „právnická osoba“ je „neuzavretý.“²⁰⁰ Európska únia (ďalej už len „EÚ“), upriamila svoju pozornosť a svoj

¹⁹² ČENTÉŠ, J. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín: Heuréka 2016, s. 223.

¹⁹³ DIANIŠKA, G., Strémy, T., Vráblová, M. a kol. *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk 2016, s. 134.

¹⁹⁴ HOLOMEK, J. *Viktimológia*. Plzeň: Aleš Čeněk 2013, s. 5.

¹⁹⁵ ČÍRTKOVÁ, E. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada 2008, s. 25.

¹⁹⁶ STRÉMY, J., TURAY, L. *Vybrané aspekty zodpovednosti v korporátnych štruktúrach v kontexte obchodného i trestného práva*. In: Notitiae iudiciales Academiae collegii aedilium in Bratislava. 2018, roč. 4, č. 12, s. 54.

¹⁹⁷ Rozsudok Súdneho dvora z 28. júna 2007 vo veci C-467/05, ktorej predmetom je návrh na začatie prejudiciálneho konania podľa článku 234 ES, podaný rozhodnutím sudcu povereného predbežným vyšetrovaním na Tribunale di Milano (Taliansko) zo 6. októbra 2005 a doručený Súdному dvoru 27. decembra 2005 v trestnom konaní proti Giovanni Dell'Orto.

¹⁹⁸ § 46 a nasl. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

¹⁹⁹ Napr. § 5, § 10 Zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní.

²⁰⁰ KORDÍK, M., KURILOVSKÁ, L., LORKO, J., MEZEI, M. a kol. *Trestná zodpovednosť právnickej osoby a jej trestné stíhanie*. Bratislava: C.H. Beck 2018, s. 20.

interes o obete trestných činov od 80. rokov minulého storočia. Odôvodňujeme to i s relevanciou existujúcich skutočností, kedy Európsky parlament v roku 1981 prijal Rezolúciu (77) 27 Výboru ministrov Rady Európy o odškodňovaní obetí trestných činov.²⁰¹

Považujeme za opodstatnené a dôležité spomenúť i medzinárodný dokument, ktorý môžeme nazvať „kolískou“ pojmu „obeta“. Týmto medzinárodným dokumentom je Deklarácia o základných princípoch spravodlivosti pre obete trestných činov a zneužitia moci z Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov (ďalej už len „OSN“) z 29. novembra 1985 (ďalej už len „Deklarácia OSN“).²⁰²

S prihliadnutím na podmienky Slovenskej republiky si dovoľíme tvrdiť, že vzhľadom na legislatívnu úpravu práv, podpory a ochrany obetí trestných činov je možné hovoriť o novodobej histórii, kedy Zákon o obetiach trestných činov je účinný iba necelé tri roky.

V tomto momente si dovoľíme upriamiť pozornosť na fakt, že tak ako pri zavádzaní legislatívnej úpravy trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorá bola do Slovenského právneho poriadku zavedená Zákonom č. 91/2016 Z. z. s účinnosťou od 01.07. 2016²⁰³, tak aj pri ochrane obetí trestných činov patríme k posledným štátom v Európskej únii, ktoré prijali takúto osobitnú právnu úpravu.

V súlade s medzinárodnými odporúčaniami a dohodami, Slovenskej republike vyplynula povinnosť prijať konkrétne legislatívne vymedzenie pojmu „obeta“, ale aj vymedziť samotné postavenie obetí v právnom systéme do 16. novembra 2015. Túto povinnosť Slovenská republika do stanoveného termínu však nesplnila. Z uvedeného si myslíme a považujeme za správne odvodiť skutočnosť, že v súčasnosti je v podmienkach našej krajiny pomoc obetiam poskytovaná v tomto kontexte ešte s rezervami, ktoré majú za následok často vznikajúcu neefektívnosť.

Na základe uvedeného je preto potrebné z nášho pohľadu opätovne spomenúť, tak ako sme uvádzali i v predchádzajúcom texte, že základným dokumentom pojmu „obeta“ je práve už spomínaná Deklarácia OSN, ktorá opísala obeť ako osobu, ktorá utrpela individuálnu alebo kolektívnu fyzickú, psychickú, emocionálnu, ekonomickú alebo inú ujmu.

Taktiež sa na základe spomínaného rozumie obeťou i osoba, ktorej bolo závažne zasiahnuté do jej základných práv konaním alebo nekonaním, ktoré je porušením aktuálne platného trestného práva účinného v členskom štáte.

Podľa Deklarácie OSN je oprávnené možné považovať za obeť aj osobu bez ohľadu na skutočnosť, či bol páchateľ zistený, zadržaný, obžalovaný, odsúdený a bez ohľadu na rodinný vzťah páchateľa a obete. Deklarácia OSN okrem iného taktiež stanovuje aj skutočnosť, že obeťou môžeme rozumieť i priamych rodinných príslušníkov alebo vyživované osoby obete, ba dokonca i osoby, ktoré utrpeli ujmu pri sprostredkovaní pomoci obeti v núdzi alebo v zabránení vzniku viktimizácie. Uvádzané zahŕňa široký diapazón charakteristík obete trestného činu.

Podľa nášho názoru zreteľ tejto obširnej charakteristiky mal slúžiť i na čo najadekvátnejšie možnosti implementovania pojmu „obeta“ do kódexov všetkých krajín. Myslíme si, že bolo podstatne prirodzenejšie aplikovať taký významný pojem do legislatívnych rámcov jednotlivých krajín, ak bol položený kvalitný a hodnotný výklad a tiež obsahoval súhrn vlastností, ktoré súviseli s priamou a konkrétnou potrebou. Tiež považujeme za potrebné, aby sme v kontexte spomenuli, že podstata uvedená v Deklarácii OSN hovorí o uplatnení jednotlivých ustanovení v nej obsiahnutých a to na každého. Vztahujú sa na všetkých bez

²⁰¹ Resolution (77) 27 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the compensation of victims of crime (Adopted by the Committee of Ministers on 28 September 1977, at the 275th meeting of the Ministers' Deputies).

²⁰² Európska justičná sieť v občianskych a obchodných veciach. 2018. [online]. [cit.2020.10.26.]. Dostupné na internete: http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_int_sk.htm.

²⁰³ KORGO, D. a kol. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk 2016, s. 228.

ohľadu na pohlavie, vek, náboženstvo, etnický pôvod, zdravotné postihnutie, teda bez akéhokoľvek prvku diskriminácie.

2. Zákon o obetiach trestných činov v Slovenskej republike a návrh na jeho novelizáciu

Dovolíme si uviesť, že Zákon o obetiach trestných činov priniesol do systému ochrany a podpory práv obetí trestných činov pozitívne prvky. Implementácia európskej legislatívy bola realizovaná v Slovenskej republike ešte pred prijatím Zákona o obetiach trestných činov niekoľkokrát, rôznymi spôsobmi. Bolo to, či už Zákonom č. 420/2004 Z. z. o mediácii, Zákonom č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi, ale i aktualizáciou Trestného poriadku, či aktualizáciou Zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona.

Následne poukážeme na dôležitý prvok, ktorým Slovenská republika preukázala schopnosť a možnosť poskytnutia čo najadekvátnejšej a najefektívnejšej ochrany a zabezpečenia práv pre obeť trestných činov – Na Zákon o obetiach trestných činov. My zastávame názor, že Slovenská republika prijatím Zákona o obetiach trestných činov, ktorého predkladateľom bolo Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, urobila významný krok, ktorý ale je potrebné budovať a pristupovať k jeho aplikácii v čo najvyššej možnej miere opatrnosti a precíznosti. Totiž opatrnosť a precíznosť je relevanciou pre čo najefektívnejšiu aplikáciu Zákona o obetiach trestných činov v oblasti ochrany obetí. Podstatným faktorom v tomto smere je a bude určite prepojenie Zákona o obetiach trestných činov a aplikačnej praxe vo všetkých relevantných príznačných faktoroch. Uvádzané si dovoľujeme tvrdiť ohľadom na neodmysliteľný ukazovateľ aplikácie kvalitnej legislatívy priamo v praxi.

Návrh Zákona o obetiach trestných činov bol vypracovaný na základe Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na roky 2016 - 2020²⁰⁴ v časti Trestná politika a väzenstvo, ako aj Plánu legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky na rok 2017 a úlohy B.4. uznesenia vlády Slovenskej republiky z 3. apríla 2013 č. 155.

Výbor Národnej rady Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny pripomienkoval návrh Zákona o obetiach trestných činov a chcel doplniť zásadu riešenia potrieb obetí individuálnym spôsobom na základe individuálneho posúdenia.²⁰⁵

Ďalším subjektom pripomienkovania bolo aj Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, ktoré vyžadovalo, aby bola do návrhu zákona doplnená legálna definícia pojmu „prvý kontakt“²⁰⁶. Tiež pripomienkovalo vymedzenie legálnej definície pojmu „dieťa“, nakoľko legislatíva Slovenskej republiky tento pojem uvádzala v rôznych podobách.

Tejto vecnej pripomienke k § 2 ZoOTČ bolo vyhovené a Zákon o obetiach trestných činov definoval pojem „dieťa“, ako „osobu mladšiu ako 18 rokov.“ Určite za zmienku stojí i pripomienka Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, kedy žiadalo, aby pojem „restoratívna justícia“, z § 2 ods. 1 písm. h) v súčasnosti je to v Zákone o obetiach trestných činov písm. i), bol nahradený pojmom „mediácia“ a to z dôvodu, citujeme: „že pojem restoratívna justícia je pre verejnosť celkom neznámy a nezrozumiteľný.“ Otázkou je: „Prečo je tento pojem neznámy, nezrozumiteľný?“ Možnou odpoveďou je aj skutočnosť, že verejnosť nemá záujem poznať tento pojem. Uvádžame pojem „verejnosť“, ako súhrnný pojem pre občanov a je tomu tak preto,

²⁰⁴ Úrad vlády Slovenskej republiky. [online]. [cit.2020.10.25.]. Dostupné na internete: <https://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2016-2020/>.

²⁰⁵ Pôvodne bola spomínaná zásada zaradená v § 6 ods. 4 ZoOTČ. Aktuálne v ZoOTČ je zaradená v § 3 ods. 7 ZoOTČ. „Orgán činný v trestnom konaní, súd a subjekt poskytujúci pomoc obetiam uskutočňujú s ohľadom na závažnosť spáchaného trestného činu individuálne posúdenie obete tak, aby sa zistilo, či ide o obzvlášť zraniteľnú obeť za účelom zabránenia opakovanej viktimizácii.“

²⁰⁶ Vecná pripomienka k § 2 ZoOTČ, ktorá bola čiastočne akceptovaná.

lebo ľudia, ktorí nemajú právnické vzdelanie, nevenujú sa a priori právu a môžu mať v poznaných pojmoch práva deficit.

Avšak ak by bolo o takýchto, podľa nášho názoru, pre spoločnosť dôležitých pojmov hovorené, napr. prostredníctvom médií, boli by to pojmy postupne známe a zrozumiteľné. Z osobnej skúsenosti je možné nami tvrdiť, že média o túto tému neprejavujú taký záujem, aký by sa vyžadoval. Táto spomínaná pripomienka síce bola akceptovaná, ale my si myslíme, že v prípade ak by sa pojem „restoratívna justícia“ vyskytoval v Zákone o obetiach trestných činov bolo by jednoduchšie následne presadzovať tento inštitút a vlastne i jeho celkové uplatňovanie v podmienkach Slovenskej republiky. Restoratívna justícia, tak ako sme to už zdôvodnili, je významnou zložkou v systéme práva, pretože nesie v sebe prvky, ktoré sú nenahradiťelné v systéme justície každého štátu.

Potvrdením už nami spomínanej relevancie a spoločenského konsenzu Zákona o obetiach trestných činov je aj skutočnosť, že bol schválený ústavnou väčšinou, a to 12. októbra 2017. Za dôležité je tiež potrebné označiť, že svojou participáciou pri tvorbe zákona predovšetkým odborná verejnosť si uvedomila potrebu ochrany obetí trestných činov. Ochrana obetí trestných činov je podľa nášho uváženia skutočnosť, ktorá v našej demokratickej spoločnosti je potrebná, aby bola garantovaná a zabezpečovaná štátom. Schválenie a následná účinnosť Zákona o obetiach trestných činov je významným krokom pre našu legislatívu, ale samozrejme aj pre našu krajinu ako takú. Po prijatí Zákona o obetiach trestných činov je registrovaná pozitívna zmena v ponímaní systému ochrany obetí trestných činov. Úmyselne sme si dovoľili uviesť skutočnosť, že je registrovaná pozitívna zmena a nie niečo úplne nové, pretože ochrana obetí trestných činov nebola niečo, čo by v našej krajine neexistovalo.

Ako príklad uvádzame, že obetiam trestného činu obchodovania s ľuďmi bolo i do doby prijatia Zákona o obetiach trestných činov napomáhané a to prostredníctvom Informačného centra na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality.²⁰⁷

Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny s Inštitútom pre výskum práce a rodiny tiež prostredníctvom národného projektu „Prevencia a eliminácia násilia na ženách“ podporeného z Európskeho sociálneho fondu pripravili a spustili bezplatnú non - stop linku pre ženy zažívajúce násilie.²⁰⁸ Taktiež ale i rôzne mimovládne organizácie vytvárali podporné piliere pre obeť trestných činov.

Týmito skutočnosťami zvyrazňujeme, že Slovenská republika budovala postupne systém ochrany pre obeť trestných činov, poskytovala im podporu. Myslíme si, že Zákon o obetiach trestných činov je kladným a prínosným krokom, ktorý Slovenská republika urobila vo vzťahu k budovaniu a zvyšovaniu funkcionality systému pomoci a ochrany obetí trestných činov.

V nadväznosti na nami spomínanú potrebu prepojenia aplikačnej praxe a legislatívnej úpravy si dovoľíme poukázať na aktuálnu situáciu v rámci Zákona o obetiach trestných činov. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky predložilo do medzirezortného pripomienkového konania návrh Zákona o obetiach trestných činov v znení zákona č. 231/2019

²⁰⁷ Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality je zariadením Ministerstva vnútra Slovenskej republiky bez právnej subjektivity zriadeným na základe zákona č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti. Venuje sa najmä: zberu dát, ich spracovaniu, vytváraniu a poskytovaniu štatistických informácií a analýz so zameraním sa na problematiku obchodovania s ľuďmi, príprave podkladov na plnenie úloh národného koordinátora pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi, zabezpečeniu gestorstva a monitoringu Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi, vypracovávaniu podkladov pre tvorbu štátnej politiky, programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky a koncepčných materiálov v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi, publikačnej a vedeckej činnosti v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi, spolupráci s medzinárodnými organizáciami a inými zahraničnými inštitúciami.

²⁰⁸ Linka pre týrané ženy. [online]. [cit. 2020. 10.26.] Dostupné na internete: <https://www.gender.gov.sk/zastavmenasilie/2015/03/19/narodna-linka-pre-zeny-zazivajuce-nasilie-bezplatna-nonstop-linka-0800-212-2012/>.

Z. z. (35 novelizačných bodov) a zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov (3 novelizačné body).²⁰⁹

Korektúra právnej úpravy - Zákona o obetiach trestných činov má zabezpečiť efektívnu a účelnú ochranu obetí trestných činov, na základe ktorej bude „pilier“ podpory a ochrany obetí trestných činov doplnený o zreteľné a konkrétne ciele v rámci prístupu k obetiam trestných činov i počas prípravného konania.

Ochrana a podpora obetí trestných činov sú elementárne prvky služby, ktorú je potrebné aby v demokratickej spoločnosti štát obetiam trestných činov garantoval. Prístup k obetiam trestných činov v procese ich ochrany a podpory vyžaduje systémový prístup, ktorý zabezpečí efektívnosť a účelnosť ochrany obetí trestných činov. Tento systémový prístup si vyžaduje konkrétne aktivity a konkrétnu konsolidáciu všetkých subjektov, ktoré pristupujú, resp. sú v priamom kontakte s obeťou trestného činu. Obete tvoria jednu z najzraniteľnejších skupín obyvateľstva. Obete majú počas trestného konania, ale aj v spoločnosti, v trestnej politike štátu osobitné, špecifické postavenie. Uvádzané vyplýva i zo skutočnosti, že obete trestných činov je potrebné, aby získali prevahu, resp. aby prekonal proces celého trestného konania.

Vláda Slovenskej republiky sa vo svojom programovom vyhlásení zaviazala, že vyhodnotí doterajšiu úpravu pomoci obetiam trestných činov. Bude tak činiť so zameraním sa na reálnu a včasnú dostupnosť právnej, psychologickú pomoci a prehodnotí doterajšiu, aktuálne platnú, úpravu odškodňovania obetí násilných trestných činov.

Prípravená novela sa zameriava na posilnenie práv obetí a ich podporu počas primárnej fázy viktimizácie a ochranu pred vznikom sekundárnej, terciárnej a opakovanej viktimizácie v nasledujúcich oblastiach:

1. Právna pomoc – rozšírenie na civilné konania.
2. Odškodňovanie obetí, konkrétne - rozšírenie okruhu obetí a zjednodušenie prístupu k odškodneniu. Za účelom zjednodušenia prístupu obetí k odškodneniu a minimalizácie rizika viktimizácie spôsobenej konaním pri vymáhaní odškodnenia od páchateľa budú obete môcť požiadať o odškodnenie od štátu už po začatí trestného stíhania. V súčasnej dobe si môžu obete žiadať o odškodnenie až po právoplatnom skončení trestného konania.
3. Intervenčné centrá – v rámci, ktorých bude realizovaná koordinovaná odborná pomoc pre obete domáceho násillia. Dovolíme si poukázať na skutočnosť vyplývajúcu z aplikačnej praxe. V prípade obetí domáceho násillia je veľmi dôležitá práve koordinácia činností medzi subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam a orgánmi činnými v trestnom konaní.

Na základe tejto skutočnosti je podstatou a cieľom koordinovaného postupu zabezpečiť komplexnú ochranu obeť, prevenciu ďalšieho násillia a umožnenie uplatnenia práv obeť ako je aj právo na poskytnutie odbornej pomoci a právo na ochranu pred viktimizáciou. Tento model je založený na koordinácii činností a previazaní policajnej intervencie s krízovou intervenciou a odbornou pomocou poskytnutou obeť alebo osobe ohrozenej domácim násillím bezprostredne po výskyte domáceho násillia. Pre obeť domáceho násillia je typický Stockholmský syndróm, ktorý je charakteristický tým, že obeť sa stane závislou na páchateľovi a to emočnou a afektívnou väzbou. Obeť sa veľmi často izoluje od spoločnosti z dôvodu hanby, z dôvodu obavy o svoj život, či život príbuzných a preto nechce oznamovať domáce násillie.²¹⁰

²⁰⁹ Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. [online]. [cit. 2020. 10.29.] Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2920>.

²¹⁰ KURILOVSKÁ, L., ŠIŠULÁK, S. *Problémy súvisiace s dokazovaním domáceho násillia orgánmi činnými v trestnom konaní*. In Záhora, J. (ed.). 2016. Prípravné konanie - možnosti a perspektívy. Praha: Leges 2016, s. 243.

Účelom koordinovaného postupu je preto zabezpečenie komplexnej ochrany obete, prevencia ďalšieho domáceho násilia a umožnenie uplatnenia práv obete ako je právo na poskytnutie odbornej pomoci a právo na ochranu pred viktimizáciou.

Previazanie policajnej a krízovej intervencie je založené na výmene informácií, kedy polícia do 24 hodín po vykázaní informuje intervenčné centrum, a to následne do 72 hodín proaktívne kontaktuje obeť domáceho násilia a ponúkne jej služby krízovej intervencie.

V podmienkach Slovenskej republiky je aktuálne dostupná aplikácia „Pomáham chrániť“.²¹¹ V prvej verzii aplikácie je možnosť privolania pomoci v prípade domáceho násilia. Odbor prevencie kriminality kancelárie ministra vnútra Slovenskej republiky prevádzkuje tiež pomoc obetiam prostredníctvom online poradne.²¹²

4. Financovanie subjektov poskytujúcich pomoc obetiam - ako uvádza Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky v dôvodovej správe Návrhom zákona sa majú zefektívniť a posilniť práva obetí trestných činov v zmysle odporúčaní Európskej komisie adresovaných v správe Špeciálnej poradkyne pre odškodňovanie obetí.

Navrhované zmeny reagujú aj na oznámenie Komisie EÚ Európskemu parlamentu, Rade EÚ, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov: „Stratégia EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025)“. Uvedený dokument zavádza pre členské štáty kľúčové opatrenia, ktoré majú zabezpečiť odstránenie uvádzaných procesných prekážok a reaguje na aktuálne potreby obetí trestných činov.“

Samozrejme návrh aktualizácie Zákona o obetiach trestných činov reaguje aj na súčasnú situáciu vo vzťahu k ochoreniu COVID-19.

Pandémia, ktorú spôsobil nový typ koronavírusu SARS-CoV-2 predstavuje najväčší zásah do novodobých dejín ľudstva²¹³ a s tým súvisiaci nárast prípadov domáceho násilia, ako aj na potrebu adekvátneho a rýchleho poskytnutia odbornej pomoci obetiam domáceho násilia.²¹⁴

V neposlednom rade návrh zákona zohľadňuje správu a odporúčania adresované Slovenskej republike Výborom OSN pre nedobrovoľné zmiznutia, v dôsledku ktorých sa zaraďuje obeť trestného činu nedobrovoľného zmiznutia medzi obzvlášť zraniteľné obete, čím sa takýmto obetiam poskytne vyššia forma ochrany.

V spojitosti s aktualizáciou Zákona o obetiach trestných činov sa má novelizovať i Zákon č. 171/1993 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbore. Uvádzanou novelizáciou, úpravou, je potrebné zabezpečiť efektívnejšiu a účelnejšiu spoluprácu orgánov činných v trestnom konaní, resp. policajtov so subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam.

Návrh novely Zákona o obetiach trestných činov bol predložený do predbežného pripomienkového konania v septembri a navrhované zmeny by mohli byť účinné od roku 2021.

²¹¹ Núdzové tlačidlo posiela GPS súradnice nahlasovateľa do operačného strediska okamžite po jeho stlačení. Po stlačení núdzového tlačidla môže používateľ špecifikovať detaily nahlasovanej udalosti, ako napríklad o aký typ incidentu ide (v pilotnej fáze sa dá nahlásiť iba domáce násilie), a či je na mieste incidentu prítomná zbraň.

²¹² Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. [online]. [cit. 2020. 10.30.] Dostupné na internete: <https://prevenciakriminality.sk/p/pomoc-obetiam?fbclid=IwAR3-uJcIp4sV410gFwAe2btYQCKZ-wHkmy3ZysAd2YSaCUslvXlkOevdRXk>.

²¹³ HAJDÚKOVÁ, T. , KUČTOVÁ, J. Využitie informačných technológií v boji proti pandémie Covid-19. In: Policajná teória a prax. 2020, roč. 28, č. 3, s. 5.

²¹⁴ Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky. [online]. [cit. 2020. 10.30.] Dostupné na internete: <https://korona.gov.sk/pomoc-obetiam-domaceho-nasilia/>.

3. Pomoc obetiam trestných činov v „kontaktných bodoch“

Terciárna prevencie viktimácie je okrem iného v gescii Kancelárie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, odboru prevencie kriminality, (ďalej už len „OPK“), ktorého úlohou je plnenie funkcie ústredného orgánu štátnej správy v oblasti vnútorného poriadku a bezpečnosti pri vytváraní a uskutočňovaní stratégie prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti. OPK plní funkciu sekretariátov Rady vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality, Výboru pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie a Expertnej skupiny na boj proti obchodovaniu s ľuďmi.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky je prostredníctvom OPK prijímateľom Národného projektu s názvom „Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obeť“²¹⁵, (ďalej už len „NP ZPOTČ“). Hlavné aktivity NP ZPOTČ sú preddispozične účelne naplánované tak, aby sa v čo možno najvyššej miere podporoval systém podpory a pomoci pre obeť trestných činov.

V zreteli spomínaných aktivít vznikli aj „Kontaktné body pre obeť trestných činov“ (ďalej už len „kontaktné body“), so sídlom v klientskom centre každého krajského mesta.

Zastávame názor, že kontaktné body sú pozitívnym krokom pri pomoci obetiam trestných činov.²¹⁶ Samozrejme, aj z poznania, ktoré sme nadobudli pri spracovaní nášho odborného príspevku, vyplýva skutočnosť dislokácie kontaktných bodov do menších miest, napr. do okresných. Úlohou kontaktných bodov je špecializované poradenstvo pre obeť trestných činov a ich blízkych, sociálne a psychologické poradenstvo, či ich právne usmernenie a podpora. Obetiam trestných činov je na kontaktných bodoch k dispozícii koordinátor na regionálnej úrovni a jeho asistenti.

Poskytovanie služieb pre obeť zahŕňa niekoľko hlavných okruhov, avšak je samozrejmé, že ku každej obeť pristupujú individuálne a podľa potreby, podľa aktuálnej situácie.²¹⁷ Kontaktné body pre obeť trestných činov majú za úlohu taktiež vykonávať aj preventívne aktivity zamerané pre potenciálne obeť.

Okrem spomínaných je úlohou kontaktných bodov taktiež spolupracovať s príslušnými inštitúciami, ide napr. aj o okresné úrady, okresné riaditeľstvá Policajného zboru, obvodné riaditeľstvá Policajného zboru v danej lokalite príslušného kontaktného bodu. Kontaktné body majú tiež spolupracovať s orgánmi pôsobiacimi a zaoberajúcimi sa problematikou obetí trestných činov v nadväznosti na skutočnosť potreby budovania efektívneho a uceleného systému pomoci obetiam trestných činov.

Záver

Pri vzhliadnutí na aktuálnu situáciu je potrebné zdôrazniť i s prihliadnutím na odporúčania de lege ferenda, že ochrana a podpora obetí trestných činov je neustále potrebná a je žiaduce reagovať na všetky impulzy, ktoré sa v spoločnosti zobrazia. Je preto nevyhnutné nahliadať na túto skutočnosť i so zreteľom včasnej aplikácie konkrétnych krokov, ktoré prispejú k pomoci a podpore obetí trestných činov počas prípravného konania. Tiež však i so zreteľom vhodnej a včasnej aplikácie konkrétnych prvkov tvoriacich systém ochrany a podpory obetí trestných činov.

²¹⁵ Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Efektívna verejná správa (OP EVS).

²¹⁶ V Banskej Bystrici bol dňa 27.11. 2018 otvorený prvý kontaktný bod pre obeť trestných činov.

²¹⁷ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky zaznamenalo v lete tohto roku zvýšený nárast počtu občanov, ktorí vyhľadávali pomoc v informačných kanceláriách pre obeť trestných činov. Dialo sa tak v čase po uvoľnení karanténnych obmedzení súvisiacich s ochorením COVID-19. Najviac klientov vyhľadalo informačnú kanceláriu v Bratislave. Celkovo sa na informačné kancelárie pre obeť trestných činov doposiaľ obrátilo 563 klientov vo veku od 12 do 94 rokov.

V daných súvislostiach legitímnou otázkou je: „Tento zvolený prístup zaručuje očakávanú účelnosť, účinnosť a efektivitu v procesoch ochrany práv obetí trestných činov?“ Analýzou sme dospeli k záveru, že aj napriek existujúcej potrebe na takto formulovanú otázku nebola nachádzaná systémovo konštruktívna odpoveď. Aj preto sme sa rozhodli tejto téme venovať výskumnú pozornosť v rámci projektu „APVV-19-0102 – Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien“ a takto priniesť nové poznatky a fakty využiteľné v aplikačnej praxi - samozrejme pri budovaní efektívneho systému podpory a ochrany obetí trestných činov.

Myslíme si, že či už je to inštitucionálna podpora, preventívna stratégia alebo prepájanie teórie a praxe - tieto všetky elementy sú podstatné a preto je na nich nutné prihliadať. Celkový systém podpory obetí je aktuálne v Slovenskej republike, dovolíme si tvrdiť, na dobrej úrovni, avšak to nie je dôvod na to, aby sa v budovaní tohto systému nepokračovalo, či nehľadali sa nové efektívne prvky pre jeho zefektívnenie. Je dôležité prihliadať aj na skutočnosť, že v ostatných krajinách už našli možné nedostatky v ich systéme podpory obetí a preto, my môžeme tieto nedostatky predvídať a prispôbiť tak náš systém ochrany obetí, aby bol čo najefektívnejší. Rešpektovanie systémového prístupu v poznávaní javov je obhájené komplexnosťou, organizovanosťou, zložitou podstatou a prejavom ich vnútornej aktivity a dynamiky. Systémový prístup sa preto aplikuje tak, že javy sa odhaľujú, skúmajú, hodnotia a vysvetľujú ako systém. To znamená tieto formy poznávania sú konštruktívne orientované na genézu systému, jeho prvky, vzťahy medzi nimi, ich vzťahy k okoliu a vzťahy okolia na nich (napríklad vzťahy personálne, organizačné, sociálne, ekonomické, kriminálne, technické, politické a pod.). V daných súvislostiach konštruktívna orientácia vymedzuje účel a cieľ poznávania.

Spolupráca, resp. justičná spolupráca v trestných veciach funguje na základe kvalifikovaného podnetu, resp. dožiadania.²¹⁸ Podnet je potrebné, aby bol zjavne jasne vyšpecifikovaný pretože pre spoluprácu, v akejkoľvek, oblasti je to kľúčovým faktorom. Jedným z našich podnetov de lege ferenda je preto tiež skutočnosť, že prepojenie skúseností, informácií, podnetov medzi jednotlivými krajinami, či už susednými alebo medzi krajinami celého sveta je nenahraditeľná a preto je pri účelovej činnosti potrebné prihliadať aj na túto, veľmi podstatnú, skutočnosť.

Literatúra

ČENTĚŠ, J. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín: Heuréka 2016, s. 223.

ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada 2008, s. 25.

DIANIŠKA, G., STRÉMY, T., VRÁBLOVÁ, M. a kol. *Kriminológia*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk 2016, s. 134.

DRUGDA, J. *Základné aspekty justičnej spolupráce v trestných veciach v Európskej únii*. In: Marková, V. ed. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi*. Zborník príspevkov z 7. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. [online]. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave 2019, s. 136.

²¹⁸ Drugda, J. *Základné aspekty justičnej spolupráce v trestných veciach v Európskej únii*. In: Marková, V. ed. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi*. Zborník príspevkov z 7. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. [online]. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave 2019, s. 136.

HAJDÚKOVÁ, T. , KUCHTOVÁ, J. *Využitie informačných technológií v boji proti pandémie Covid-19*. In: Policajná teória a prax. 2020, roč. 28, č. 3, s. 5.

HOLOMEK, J. *Viktimológia*. Plzeň: Aleš Čeněk 2013, s. 5.

KORDÍK, M., KURILOVSKÁ, L., LORKO, J., MEZEI, M. a kol. *Trestná zodpovednosť právnickej osoby a jej trestné stíhanie*. Bratislava: C.H. Beck 2018, s. 20.

KORGO, D. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2. Vyd.* Plzeň: Aleš Čenek 2016, s. 228.

KURILOVSKÁ, L., ŠIŠULÁK, S. *Problémy súvisiace s dokazovaním domáceho násillia orgánmi činnými v trestnom konaní*. In Záhora, J. (ed.). *Prípravné konanie - možnosti a perspektívy*. Praha: Leges 2016, s. 243.

STRÉMY, J., TURAY, L. *Vybrané aspekty zodpovednosti v korporátnych štruktúrach v kontexte obchodného i trestného práva*. In: *Notitiae iudiciales Academiae collegii aedilium in Bratislava*. 2018, roč. 4, č. 12, s. 54.

STRÉMY, T. (ed.). *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Zborník z medzinárodnej konferencie. Praha: Leges 2014, s. 62.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon).

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 171/1993 Z. z. Zákon Národnej rady Slovenskej republiky o Policajnom zbore.

Zákon č. 231/2019 Z. z. o výkone detencie a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Rozsudok Súdneho dvora z 28. júna 2007 vo veci C-467/05, ktorej predmetom je návrh na začatie prejudiciálneho konania podľa článku 234 ES, podaný rozhodnutím sudcu povereného predbežným vyšetrovaním na Tribunale di Milano (Taliansko) zo 6. októbra 2005 a doručený Súdnu dvoru 27. decembra 2005 v trestnom konaní proti Giovanni Dell'Orto.

Resolution (77) 27 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the compensation of victims of crime (Adopted by the Committee of Ministers on 28 September 1977, at the 275th meeting of the Ministers' Deputies).

Úrad vlády Slovenskej republiky. [online]. [cit.2020.10.25.]. Dostupné na internete: <https://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-sr-na-roky-2016-2020/>.

Európska justičná sieť v občianskych a obchodných veciach. 2018. [online]. [cit.2020.10.26.]. Dostupné na internete: http://ec.europa.eu/civiljustice/comp_crime_victim/comp_crime_victim_int_sk.htm.

Linka pre týrané ženy. [online]. [cit. 2020. 10.26.] Dostupné na internete: <https://www.gender.gov.sk/zastavmenasilie/2015/03/19/narodna-linka-pre-zeny-zazivajuce-nasilie-bezplatna-nonstop-linka-0800-212-2012/>.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. [online]. [cit. 2020. 10.29.] Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2920>.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. [online]. [cit. 2020. 10.30.] Dostupné na internete: <https://prevenciakriminality.sk/p/pomoc-obetiam?fbclid=IwAR3-uJcIp4sV4I0gFwAe2btYQCKZ-wHkmy3ZysAd2YSaCUslvXlkOevdRXk>.

Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky. [online]. [cit. 2020. 10.30.] Dostupné na internete: <https://korona.gov.sk/pomoc-obetiam-domaceho-nasilia/>.

Kontaktné údaje:

npor. JUDr. Patrícia Krásná, PhD., LL.M.

Katedra kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava 35

Slovenská republika

Hodnotenie efektívnosti prípravného konania pri prečinoch v kontexte objasnenosti a regionálnych disparít na území Slovenskej republiky²¹⁹

***Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.,
doc. RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.***

*Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Akadémia Policajného zboru v Bratislave*

Anotácia

Klasifikácia trestných činov prijatá Zákonom č. 300/2005 Z. z. umožnila odlišovanie závažnosti trestných činov a z toho vyplývajúce jednoznačnejšie rozlišovanie zložitosti trestného konania. Príspevok ponúka svojim spracovaním právny pohľad na najmenej závažné trestné činy, t. j. prečiny a analýzu ukazovateľov s nimi súvisiacich na základe policajnej praxe. Sleduje vývoj nápadu prečinov na území Slovenskej republiky za roky 2010 až 2019, súčasný stav a mieru ich objasnenosti. Výsledky sú precizované komparáciou zvolených ukazovateľov na úrovni krajov Slovenska. Zistenia poukazujú na dlhodobú prítomnosť regionálnych disparít a potrebu ďalšej podpory transformácie a reštrukturalizácie súdov a orgánov činných v prípravnom konaní v kritických regiónoch. V závere príspevku je identifikovaný vývoj a aktuálny stav nápadu evidovaných prečinov komentovaný v kontexte dopadov legislatívnych zmien.

Kľúčové slová: trestný čin, prečin, nápad, závažnosť, objasnenosť, regionálne disparity, vývoj, konvergencia, Trestný zákon, korelačná analýza, lineárna regresia

Summary

Classification of criminal offenses adopted by Act no. 300/2005 Coll. made it possible to differentiate between the gravity of criminal offenses and the resulting clearer distinction between the complexity of criminal proceedings. The paper offers a legal view of the least serious crimes, ie. j. offenses and analysis of indicators related to them on the basis of police practice. It monitors the development of the idea of offenses in the Slovak Republic for the years 2010 to 2019, the current state and the degree of their clarity. The results are specified by comparison of selected indicators at the level of Slovak regions. The findings point to the long-term presence of regional disparities and the need to further support the transformation and restructuring of pre-trial courts and authorities in critical regions. At the end of the article, the development and current state of the idea of registered offenses is commented on in the context of the impacts of legislative changes.

Key words: regional disparity, Progress, Convergency, , Corelation analysis, Linear regression

Úvod

Kvalita trestnoprávnej ochrany spoločenských vzťahov je významným ukazovateľom funkčnosti demokratického a právneho štátu. Vývoj spoločnosti je okrem pozitívnych zmien spojených predovšetkým s používaním moderných technológií sprevádzaný aj novými formami

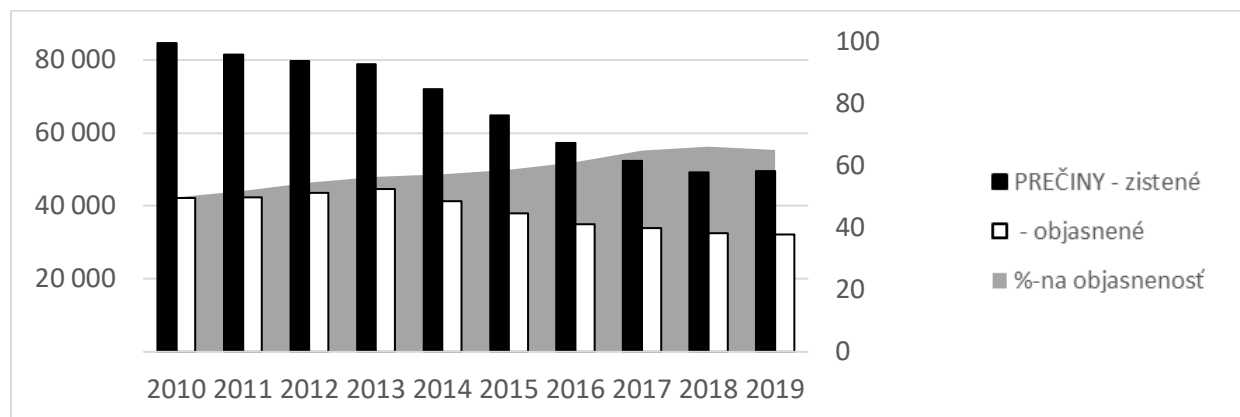
²¹⁹ Príspevok vznikol s podporou projektu APVV-19-0102 Efektívnosť prípravného konania – skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien.

protispoločenskej činnosti, na čo je nútený právny systém dynamicky reagovať. Vznik samostatnej Slovenskej republiky v roku 1989 znamenal natoľko zásadné politické, spoločenské a ekonomické zmeny, pre ktoré sa potreba rekodifikácie slovenského trestného práva hmotného stala nevyhnutnosťou. Okrem iných zmien bolo materiálne chápanie trestného činu nahradené formálnym chápaním. Prijatím Trestného zákona sa presadil návrat k bipartícii trestných činov, t. j. ich rozdelenie na prečiny a zločiny. Prijatá kategorizácia trestných činov podľa závažnosti umožňuje odlišiť nielen závažnosť trestného činu ale aj jednoznačnejšie rozlišovať zložitost' trestného konania jednotlivých kategórií prečinov a zločinov. „Pri prečinoch môže zjednodušiť a urýchliť zdĺhavé konanie a tým prispeje ku kvalitnému a dôslednému konaniu o „zločinoch.“²²⁰ Obsah príspevku sa koncentruje na sledovanie prečinov, ktoré predstavujú najmenej závažné trestné činy. Rozlišovacie kritéria medzi prečinom a zločinom sú dve:

- Nedbanlivostné zavinenie, t. j. každý trestný čin spáchaný z nedbanlivosti je prečin,
- Trestné činy, ktorým Trestný zákon vo svojej osobitnej časti *ustanovuje trest odňatia slobody* s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou 5 rokov.

1. Vývoj nápadu prečinov na území Slovenskej republiky

V analytickej časti príspevku sme čerpali z údajov informačného systému Prezídia Policajného zboru v SR o evidovanej kriminalite. Do systému sú údaje zaznamenávané len na základe procesných úkonov, čím je zabezpečovaná ich objektivita a spoľahlivosť. Na spracovanie sme využívali štatistický softvér SPSS a Excel. Graf 1 nižšie poskytuje pohľad na vývoj prečinov evidovaných na území Slovenskej republiky za posledných desať rokov.

graf 1 Vývoj nápadu prečinov, ich absolútna a relatívna objasnenosť, v SR za roky 2010-2019
Spracované z údajov Prezídia PZ v SR

Vodorovná časová os zobrazuje chronologicky sledované obdobie od roku 2010 po rok 2020. Hlavná zvislá os vľavo slúži na vyjadrenie absolútnej početnosti nápadu evidovaných prečinov (stĺpce s čiernou výplňou) a početnosti prečinov z nich objasnených (stĺpce s bielou výplňou). Z grafu č. 1 je pozorovateľné postupné plynulé klesanie početnosti nápadu ako aj objasnenosti prečinov, obzvlášť za posledné štyri roky. Strmosť poklesu prečinov a objasnených prečinov nemusí byť rovnaká, preto pre sledovanie vývoja objasnenosti

²²⁰ ČENTĚŠ, J. a kol. (2006). *Trestný poriadok s komentárom*

kriminality je namiesto absolútnej početnosti vhodnejší ukazovateľ relatívnej objasnenosti (označenie P), ktorá sa vyjadruje ako podiel objasnených prečinov (označenie N_o) vzhľadom ku celkovému nápadu prečinov (označenie N_p) sledovanej kriminality podľa vzťahu (1):

$$P = \frac{N_o}{N_p} \cdot 100 \%. \quad (1)$$

Vedľajšia os vpravo na grafe č. 1 pomocou plošného grafu na pozadí zobrazuje relatívnu objasnenosť prečinov v percentách. Vidíme, že relatívna objasnenosť za sledované obdobie kontinuálne stúpa až sa ustálila na úrovni cca 65%.

2. Vývoj nápadu prečinov na úrovni krajov Slovenskej republiky

Pri definovaní pojmu región sa v literatúre stretávame s viacerými prístupmi k jeho vymedzeniu. V najväčšej miere prevláda teória, ktorá región popisuje ako zložitý dynamický priestorový systém, vznikajúci na zemskom povrchu, na základe interakcie prírodných a socioekonomických javov.²²¹

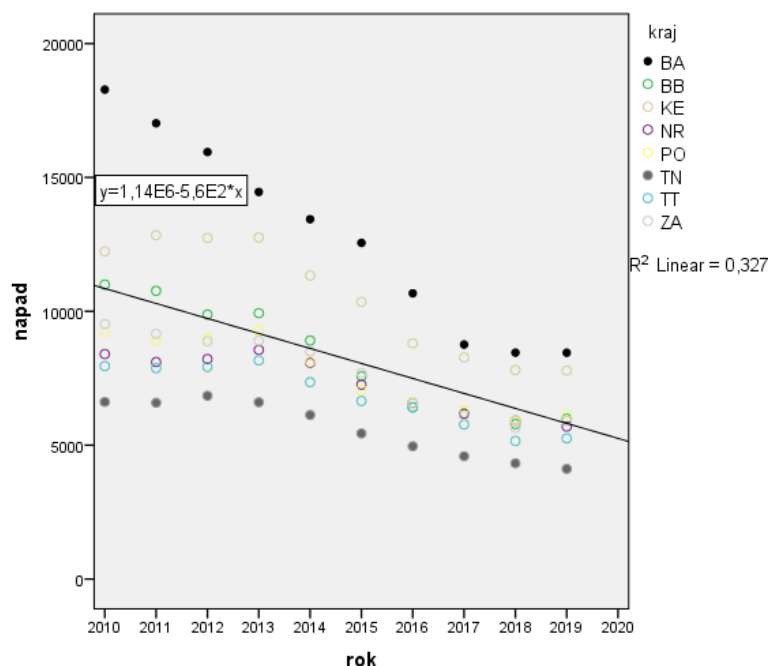
Regionálne disparity predstavujú rozdielnosti, nerovnosti znakov, javov či procesov, ktorých identifikácia a porovnanie má racionálny zmysel (poznávací, ekonomický, sociologický, psychologický).²²² Za hlavné príčiny podmieňujúce regionálne disparity možno považovať špecifickosť prírodného potenciálu, sídelnej štruktúry, polohovej atraktivity, demografickej štruktúry, dopravnej infraštruktúry, dostupnosti územia, či ekonomickej špecializácie regiónov, no v neposlednom rade i vplyv územno - správneho usporiadania.²²³

Regióny sú vnímané obvykle v spojitosti s formálnym administratívnym členením územia, úrovňou ekonomického rozvoja, turistickým ruchom, prírodným či kultúrnym bohatstvom. Pomerne zriedkavo sa skúmajú regionálne disparity v kontexte degradácie ľudského potenciálu v podobe kriminality. Sledovanie regionálnych disparít nápadu prečinov na úrovni krajov Slovenskej republiky je jedným z cieľov analytickej časti príspevku.

²²¹ BRADLEY J., MORGENROTH E., UNTIEDT G. (2003), Report to DG Regional Policy, as part of the Ex-post Objective 1 Evaluation

²²² STIMSON, R. – STOUGH, R. – ROBERTS, B. (2002). *Regional Economic Development: Analysis and Planning Strategy*. s. 83

²²³ TVRDOŇ, J., KMECOVÁ, Z. (2007). *Dimenzia hospodárska - typológia regiónov.: Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov*.

graf 2 Vývoj nápadu prečinov na úrovni krajov SR za roky 2010-2019
Spracované z údajov Prezídia PZ v SR

Vodorovná os na bodovom grafe č. 2 je časová a rozlišuje posledných desať rokov. Zvislá os vyjadruje početnosť nápadu prečinov, farba značiek kraj na Slovensku. Počas sledovaného obdobia Trenčiansky kraj (zvýraznený spodný rad značiek so sivou výplňou) dlhodobo vykazoval najmenší počet evidovaných prečinov. Naopak, v Bratislavskom kraji (zvýraznený horný rad značiek s čiernou výplňou) bol trvalo zaznamenávaný najväčší nápad prečinov. Môžeme si všimnúť, že v úvode sledovaného obdobia boli rozdiely v nápade prečinov v Bratislavskom kraji v porovnaní s ďalšími regiónmi veľmi vysoké. Vzhľadom na najväčší pokles evidovaných prečinov v Bratislavskom kraji, počas posledných troch rokov sme zaznamenali takmer porovnateľný výsledok s Košickým krajom, kde sa opakoval taktiež zvýšený nápad prečinov. Podľa rozloženia grafu č. 2 je nesporná prítomnosť disparít. Zreteľné znižovanie variability nápadu prečinov podľa krajov v smere plynutia času poukazuje na konvergenciu disparít.

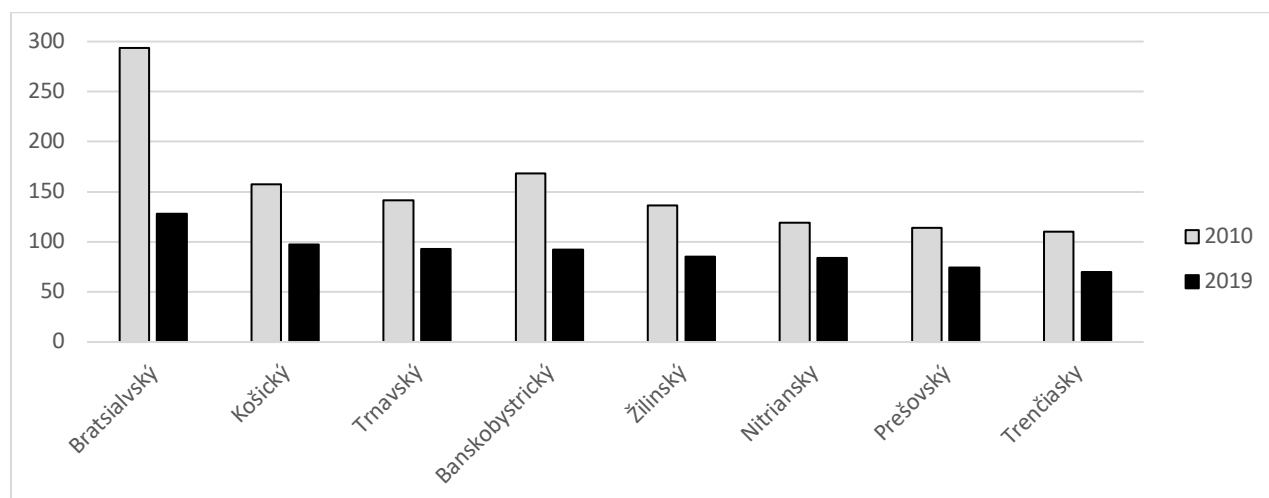
V grafe č. 2 sme vytvorili lineárny regresný model z hodnôt zo všetkých krajov Slovenska priamkou. Regresný model vzhľadom na zápornú hodnotu smernice priamky poukazuje na klesanie nápadu prečinov z celoslovenského hľadiska počas sledovaných desať rokov. Hodnota koeficientu spoľahlivosti nedosahuje 50% (32,7%) čo znamená, že preložená priamka vzhľadom na prítomnosť regionálnych disparít pomerne nepresne modeluje reálne dosiahnuté hodnoty.

Vzhľadom na skutočnosť, že reálne neexistuje kritérium na spravodlivé rozdelenie regiónov na rovnaké celky, každé rozdelenie obsahuje istú nerovnakosť, napríklad v rozlohe či počte obyvateľov. Udalosti, ktoré súvisia s ľudskou činnosťou sa zvyknú objektivizovať prepočtom na jednotný počet obyvateľov (napr. 10 000) pomocou indexu, konkrétne v prípade sledovaných prečinov sa jedná o index prečinov podľa vzťahu (2):

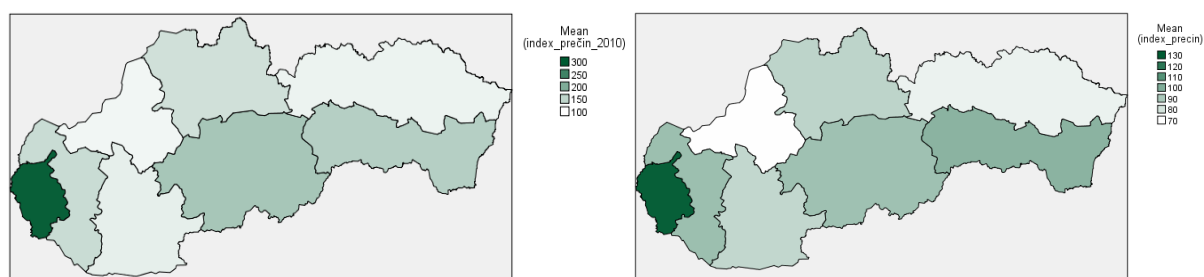
$$I = \frac{N_p}{N_{obyvatel'ov}} \cdot 10\,000 \quad (2),$$

pričom N_p je počet prečinov v danom kraji a $N_{obyvatel'ov}$ je počet obyvateľov v danom kraji.

Porovnanie indexov prečinov na začiatku a konci sledovaného obdobia sa nachádza na grafe č. 3 a kartogramoch na obrázku č. 1.

graf 3 Porovnanie indexu prečinov krajov na území SR za roky 2010 a 2019
Spracované z údajov Prezídia PZ v SR a Štatistického úradu SR

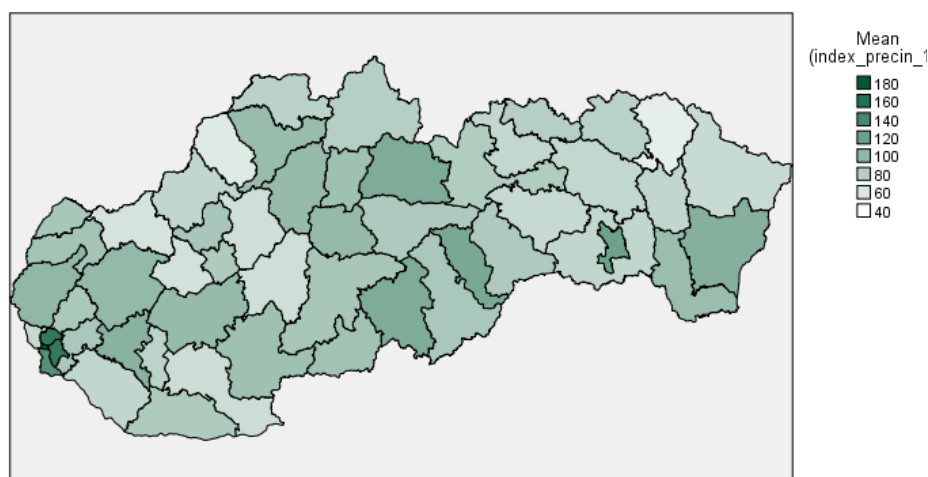

Obrázok 1 Kartogram indexu prečinov na území SR podľa krajov, vľavo za rok 2010
a vpravo 2019

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Prezídia PZ v SR a Štatistického úradu SR

Porovnanie indexu prečinov po desiatich rokoch pomocou kartogramov zaznamenalo zdanlivú zmenu sýtejšieho vyfarbenia v Košickom kraji, čo bolo spôsobené menším poklesom indexu prečinov ako v Bratislavskom kraji. Porovnaním absolútneho nápadu prečinov z grafu č. 2 a indexu nápadu na grafe č. 3 sa prepočet na obyvateľov výraznejšie prejavil hlavne na Trnavskom kraji.

Detailnejší pohľad na index prečinov za rok 2019 na úrovni policajných okresov je vyjadrený kartogramom na obrázku č. 2.

Obrázok 2 Kartogram indexu prečinov na území SR podľa policajných okresov, 2019

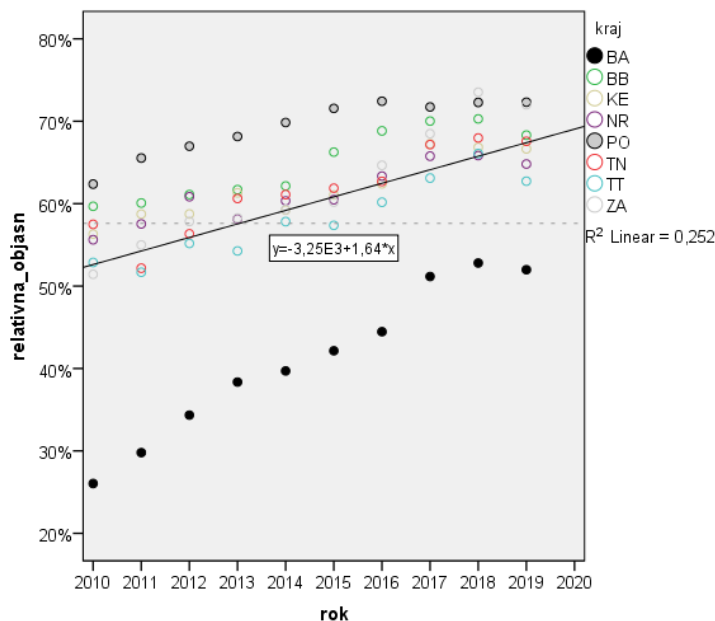
Výrazné ohnisko nápadu prečinov vzhľadom na počet obyvateľov v rámci územia Slovenskej republiky predstavujú mestské časti Bratislavy s dominanciou starého mesta Bratislava 1, ktorej index prečinov s hodnotou 301,84 viacnásobne prevýšil hodnoty iných okresov. V rámci väčších miest na Slovensku môžeme pozorovať zvýšený index prečinov aj v Košiciach. Ostatné väčšie mestá majú v rámci okresu pričlenené aj svoje okolie, dohromady s ktorým už nevykazujú extrémne hodnoty prečinov. Z vizualizácie kartogramom je zreteľná neprehliadnuteľná rôznorodosť indexu prečinov okresov v rámci jednotlivých krajov, z čoho vyplýva potreba pri hodnotení kriminality na území Slovenskej republiky vychádzať alebo aspoň reflektovať prítomnosť regionálnych disparít.

Vzhľadom na skutočnosť, že pre orgány činné v trestnom konaní v rámci operatívno-pátracej činnosti je významnejší počet prípadov, ktoré je potrebné riešiť a nie index kriminality²²⁴, ďalej sme uprednostnili analyzovanie absolútneho počtu prečinov v jednotlivých krajochoch.

3. Vývoj objasnenosti prečinov na úrovni krajov Slovenskej republiky

V ďalšom kroku sme analogicky vizualizovali vývoj objasnenosti prečinov podľa krajov pomocou bodového grafu č. 4.

²²⁴ LISOŇ, M., 2012. *Operatívno-pátracia činnosť (Všeobecná časť)*.

graf 4 Vývoj objasnenosti prečinov na úrovni krajov SR za roky 2010-2019
Spracované z údajov Prezídia PZ v SR

Z dôvodu vysokého nápadu prečinov v Bratislavskom kraji neprekvapuje najnižšia relatívna objasnenosť prečinov v tomto kraji (zvýraznený spodný rad značiek s čiernou výplňou), ktorá sa ale kontinuálne zlepšovala. Z hľadiska objasnenosti boli najlepšie výsledky dosahované v Prešovskom kraji (zvýraznený horný rad značiek so sivou výplňou). Preložená lineárna regresná priamka má stúpajúci smer s kladnou smernicou, čiže celoslovensky môžeme vývoj objasnenosti hodnotiť ako zlepšujúci sa a navyše konvergujúci, teda so zmenšovaním regionálnych disparít.

4. Vzťah medzi nápadom a objasnenosťou podľa krajov Slovenskej republiky

Nízka objasnenosť prečinov v Bratislavskom kraji by mohla byť vysvetliteľná preťaženosťou orgánov činných v trestnom konaní v tomto regióne a teda zápornou koreláciou medzi nápadom prečinov a ich objasnenosťou. Tabuľka č. 1 obsahuje výsledok korelačnej analýzy medzi nápadom a objasnenosťou prečinov na základe 80 dvojíc hodnôt zo všetkých krajov na území SR, pri ktorých nebolo rozlišované časové hľadisko vývoja.

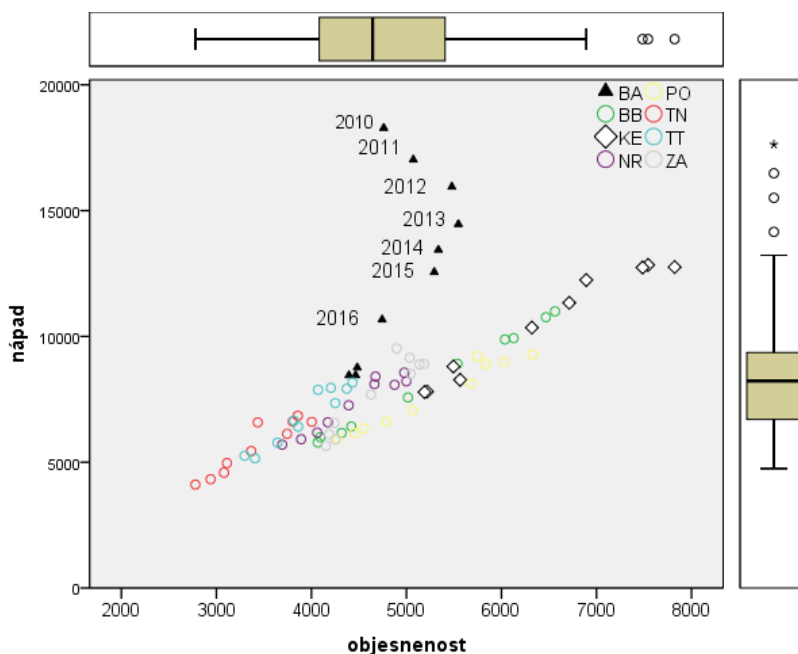
Tabuľka 1 Korelácia nápadu a objasnenosti prečinov na území SR podľa krajov, 2010-2019

Correlations

		napad	objasnenost
napad	Pearson Correlation	1	,699**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	80	80
objasnenost	Pearson Correlation	,699**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	80	80

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Naopak, výsledok koeficientu korelácie poukazuje na pomerne silnú kladnú koreláciu medzi nápadom prečinov a ich objasnenosťou na území Slovenska, viditeľné aj z bodového grafu č. 5 nižšie.

graf 5 Nápad a objasnenosť prečinov na úrovni krajov SR za roky 2010-2019
Spracované z údajov Prezídia PZ v SR

Na zvislej osi je znázorňovaná početnosť nápadu prečinov podľa krajov, na vodorovnej osi ich objasnenosť. Z rozloženia bodov je zreteľné vytvorenie kompaktného pásu značiek zošikmeného v smere nárastu oboch hodnôt súčasne, teda priamo úmerne stúpajúcich v smere osi x aj y. Sedem značiek (zvýraznené čiernou výplňou) sa od tohto zhľuku značiek výraznejšie vzdialilo a tieto sme identifikovali v mieste a čase. Z konkretizácie vyplynulo, že sa jednalo o výsledky výlučne z Bratislavského kraja (značky majú tvar trojuholníka) a to zo začiatku sledovaného obdobia. Hodnoty sa od ostatných výrazne odlišujú vysokým nápadom vzhľadom na ostatné hodnoty a k tomu prislúchajúcou nižšou objasnenosťou, čo sa postupne každý rok systematicky a kontinuálne eliminovalo. Zreteľné znaky preťaženia orgánov činných v trestnom konaní v spojitosti s riešením priestupkov v Bratislavskom kraji sa prejavili v rokoch 2010 až 2014, kedy s poklesom nápadu sa zvyšovala objasnenosť. Vzhľadom na

skutočnosť, že v rokoch 2013 až 2019 nápad prečinov klesal prudšie ako klesala ich objasnenosť, redukované boli hlavne objasnené prečiny, pritom početnosť neobjasnených prečinov zostávala nezmenená.

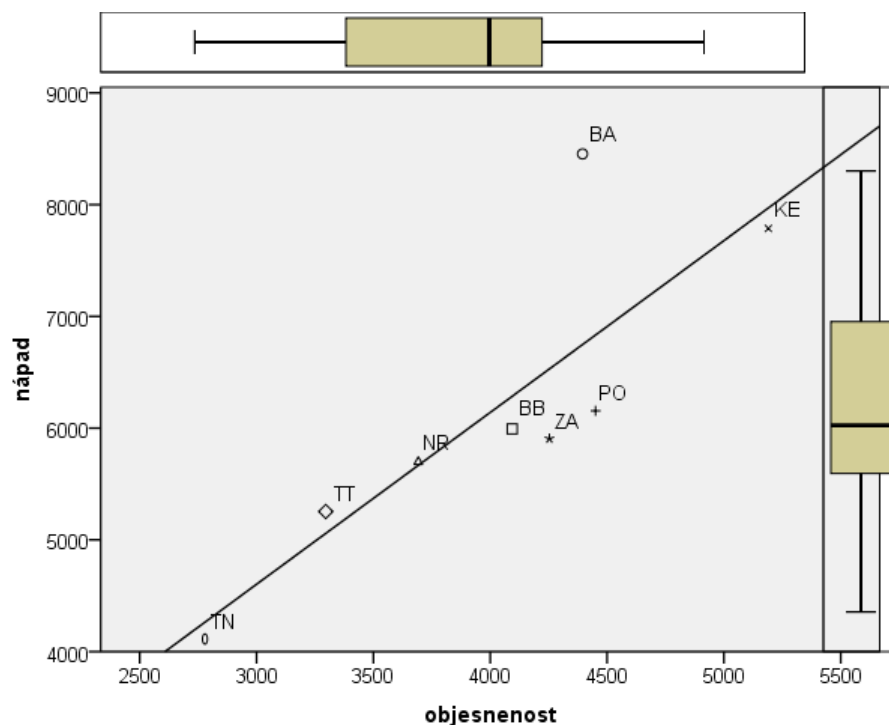
Výpočet koeficientu korelácie sme zopakovali po vylúčení identifikovaných odľahlých hodnôt v Bratislavskom kraji a výsledky uviedli do tabuľky č. 2.

Tabuľka 2 Korelácia medzi nápadom a objasnenosťou prečinov na území SR podľa krajov s vylúčením Bratislavského kraja, 2010-2019

Correlations		nápad	objasnenosť
nápad	Pearson Correlation	1	,935**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	73	73
objasnenosť	Pearson Correlation	,935**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	73	73

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Koeficient korelácie sa po vylúčení Bratislavského kraja ešte zvýšil a takmer dosiahol hodnotu jedna, čo predstavuje veľmi vysokú koreláciu. Výsledok odporuje očakávaniu, že veľký nápad prečinov má za následok zníženie ich objasnenosti. V skutočnosti pod týmto zistením sa nesmie vidieť zvyšovanie objasnenosti prečinov s ich narastajúcim počtom, ale hľadať vysvetlenie v zefektívnení procesov objasňovania, ktoré zostávajú účinné aj napriek zvýšenému nápadu prečinov. Pre hlbšie spoznanie reálnych skutočností by mohlo byť prospešné spoznať aj druhové zloženie kriminality v jednotlivých regiónoch, pretože medzi nimi pravdepodobne existujú diferencie. Pomer medzi nápadom prečinov a ich objasnenosťou je zobrazený na grafe č. 6. Pretože vývoj nápadu prečinov na Slovensku za posledných desať rokov plynule klesal a ich objasnenosť naopak stúpala, vzhľadom na pozitívny vývoj sme sa podrobnejšie koncentrovali na porovnanie len aktuálnych výsledkov v krajoch za posledný sledovaný rok 2019.

graf 6 Nápad a objasnenosť prečinov na úrovni krajov SR za rok 2019
Spracované z údajov Prezídia PZ v SR

Analogicky ako na grafe č. 5 je na zvislej osi grafu č. 6 zobrazovaná absolútna početnosť evidovaných prečinov a na vodorovnej osi absolútny počet objasnených prečinov. Cez hodnoty za kraje je preložená lineárna regresná priamka, ktorá rozdeľuje kraje na dve skupiny. Kraje umiestnené nad regresnou priamkou dosiahli nižšiu objasnenosť prečinov v porovnaní s ostatnými krajinami na Slovensku. Konkrétne sa jedná o viac krát spomínaný Bratislavský kraj s najväčším nápadom prečinov spomedzi všetkých krajov a Trnavský kraj, ktorého objasnenosť napriek pomerne nízkemu nápadu prečinov nedosiahla objasnenosť porovnateľnú s ostatnými krajinami. Situácia v krajinách ležiacich pod regresnou priamkou je priaznivejšia a pomerne ustálená s výnimkou Košického kraja, kde je problémový vysoký nápad prečinov, ale s pomerne vysokou objasnenosťou.

Záver

Nápad evidovanej kriminality predstavuje dôležitý indikátor bezpečnosti krajiny. Jedným z cieľov príspevku bolo analyzovať vývoj nápadu prečinov na území Slovenskej republiky za posledných desať rokov. Podľa výsledkov môžeme jednoznačne konštatovať kontinuálny pokles nápadu prečinov a ich stúpajúcu objasnenosť. Ako podstatný dôvod tejto skutočnosti by sme mohli vidieť v prijatí širokej možnosti odklonov formálneho chápania trestného činu v Trestnom poriadku. Konkrétne v prípade prečinov bola pripustená možnosť, že aj pri naplnení znakov skutkovej podstaty trestného činu pokiaľ je závažnosť činu nepatrná a u mladistvých malá tak sa nejedná o trestný čin. Individuálny prístup pri riešení trestných vecí na základe širokej možnosti využitia alternatívnych sankcií a odklonov zaisťuje v širšej miere pozitívnu motiváciu páchateľa. Na základe evidovanej kriminality sa javí rozdelenie trestných činov a zavedenie inštitútu nepatrnej závažnosti za prínosné, nakoľko sa podarilo znížiť zaťaženie súdov páchateľmi takých konaní, ktoré môžu byť charakterizované ako bagatelné trestné činy. Spružnenie, zjednodušenie a zrýchlenie procesných úkonov v spojitosti s riešením prečinov

vytvoril širší priestor pre procesné úkony spojené so závažnejšími trestnými činmi ako sú zločiny, nápad ktorých je naopak na vzostupe.

Bratislavský kraj predstavuje hlavný pól rozvoja vyznačujúci sa lokalizáciou najvýznamnejších inštitúcií a podnikov ale aj vysokou koncentráciou prečinov s ich najnižšou objasnenosťou. Sledovanie vývoja regionálnych disparít poukazuje na sústavné odstraňovanie polarizácie medzi Bratislavským krajom a ostatnými regiónmi Slovenska na východ od centra, ktoré sa ani do roku 2019 nepodarilo úplne odstrániť. Zabezpečiť ozdravný režim a posilniť orgány činné v trestnom konaní v regiónoch s dlhodobým zvýšeným nápadom prečinov resp. ťažšie objasňovaných v Bratislavskom, Košickom a Trnavskom kraji by prispelo k zvýšeniu bezpečnosti svojich občanov.

Literatúra

BRADLEY J., MORGENROTH E., UNTIEDT G. (2003), Report to DG Regional Policy, as part of the Ex-post Objective 1 Evaluation, Dublin: The Economic and Social Research Institute. STIMSON,

BURDA, E. *Trestné činy proti životu a zdraviu v porovnaní starého a rekodifikovaného Trestného zákona*, Heuréka, 2006.

ČENTÉŠ, J. a kol. (2006). *Trestný poriadok s komentárom*. Žilina : Eurokódex. 2006. 692 s. ISBN 80-88931-47-9.

HEBÁK, P. et. al. 2013. *Statistické myšlení a nástroje analýzy dat*, Praha: nakladatelství Informatorium, spol. s.r.o., 2013. s. 876. ISBN 978-80-7333-105-4.

IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť 1*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-8168-509-5.

LISOŇ, M., 2012. *Operatívno-pátracia činnosť (Všeobecná časť)*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 226 s. ISBN 978-80-8054-541-3.

REHÁK, J., BROM, O., *SPSS Praktická analýza dat*, Brno: Computer Press, 2015. 336 s. ISBN 978-80-251-4609-5.

TVRDOŇ, J., KMECOVÁ, Z. (2007). *Dimenzia hospodárska - typológia regiónov.: Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov*. Bratislava: Sociologický ústav SAV.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Trestný zákon s komentárom. Dostupné na internete: <http://www.gjarpo.sk/-gajdos/treti_rpvnik/nos/trestny_zakon_s_komentarom.pdf>, [citované 21.4.2020]

Kontaktné údaje:

Dr. h. c. prof. JUDr Lucia Kurilovská, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. 6

810 00 Bratislava

Slovenská republika

doc. RNDr Tatiana Hajdúková, PhD.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava

Slovenská republika

Policajt ako záruka efektivity skráteného vyšetrovania²²⁵

**JUDr. Jakub Ľorko, PhD.,
Mgr. Nina Tarabová**

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia

Tento článok predstavuje určitý náčrt niektorých parciálnych nezrovnalostí vyskytujúcich sa v priebehu vykonávania skráteného vyšetrovania, ktoré vo svojom súhrne môžu spôsobovať značné aplikačné problémy. V článku sa preto zaoberáme aj samotným prameňom skrytých problémov spočívajúcim vo všeobecnom vymedzení pojmu vyšetrovanie a jeho (ne)definovaní Trestným poriadkom, ako aj problematikou vecnej príslušnosti policajta pre vykonávanie skráteného vyšetrovania vo vzťahu k jeho kvalifikačným predpokladom.

Kľúčové slová: vyšetrovanie, trestné konanie, vyšetrovateľ, policajt, prípravné konanie, dozor prokurátora, poverený príslušník

Summary

This article outlines some of the partial inconsistencies that occur during the conduct of the abbreviated investigation, which, taken as a whole, can cause significant application problems. Therefore, in this article we deal with the source of hidden problems consisting in the general definition of the term investigation and its (un)definition by the Criminal Procedure Code, as well as the issue of competence of a police officer to conduct abbreviated investigation in relation to his qualifications.

Key words: investigation, criminal proceeding, investigator, police officer, preparatory proceeding, prosecutor's supervision, police officer in charge

Úvod

Vyšetrovanie ako určitý komplex procesných úkonov uskutočňovaných v rámci časového rozpätia tvorí imanentnú súčasť trestného konania. Trestný poriadok²²⁶ okrem vyšetrovania pomerne stručne upravuje aj skrátenú formu vyšetrovania, ktorá bola do slovenského právneho poriadku zavedená ešte pred rekodifikáciou oboch základných trestnoprávných kódexov, pričom tento inštitút rovnako sledoval potrebu náležitého objasnenia trestného činu a spravodlivého potrestania páchatel'a avšak s dôrazom na výrazné zrýchlenie konania a súčasne mal prispieť k odbremeneniu vyšetrovateľov od skutkovo menej zložitých prípadov. Napriek uplynutiu bezmála už takmer dvoch desaťročí od prijatia predmetného inštitútu sa aplikačná prax musí vysporiadať s množstvom čiastkových nezrovnalostí viac či menej ovplyvňujúcich priebeh skráteného vyšetrovania. Za účelom ich korekcie by bolo vhodné sa zamyslieť nad striktnou formálnosťou určovania subjektu oprávneného viesť skrátené vyšetrovanie a možnosťou prehodnotenia vecnej príslušnosti vyšetrovateľ'a a povereného

²²⁵ Tento článok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-19-0102. This article was supported by the scientific project APVV-19-0102 of the Slovak Research and Development Agency.

²²⁶ Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Trestný poriadok“ alebo TP“).

príslušníka vo vzťahu k ich vzdelaniu, kvalifikácii a s tým súvisiaceho úmerného zaťaženia týchto policajtov. A predovšetkým sa tiež zaoberať možnosťou zavedenia legálnej definície vyšetrovania, najmä s ohľadom na jeho nie celkom zrejmy začiatok a koniec.

1. Definícia vyšetrovania?

Pokiaľ sa týka samotného pojmu „vyšetrovanie“²²⁷, jeho legálna definícia nie je zakotvená v trestnoprávnom kódexe, napriek tomu, že ide o kľúčovú fázu prípravného konania. V Trestnom poriadku absentuje nielen zadefinovanie vyšetrovania, ale dokonca nie je ani presne stanovený jeho začiatok a koniec tak, ako to Trestný poriadok určuje v § 10 ods. 15 v prípade prípravného konania či trestného stíhania. I keď sa na prvý pohľad môže zdať, že obsah pojmu vyšetrovanie je zrejmy a pomerne banálny, o opaku svedčí skutočnosť, že mnohí autori sa zadefinovaniu vyšetrovania vyhýbajú alebo mu nevenujú pozornosť, prípadne používajú len pomerne strohé a nedostatočné definície: „*Vyšetrovanie je forma prípravného konania vykonávaná vyšetrovateľmi Policajného zboru alebo finančnej správy o závažnejších trestných činoch, ktorých rozsah je vymedzený Trestným poriadkom.*“²²⁸ alebo o vyšetrovaní hovoria ako o „*zložitom súhrne vyšetrovacích a iných úkonov*“²²⁹. Podľa nášho názoru ani jedna z uvedených zaužívaných definícií komplexne nevystihuje podstatu pojmu vyšetrovanie, pričom tak podstatná súčasť trestného konania akou vyšetrovanie nepochybne je, si vyžaduje značne detailnejšiu a dômyselnejšiu definíciu.

Ak by sme sa za účelom hľadania takejto definície zamerali na právnu úpravu Českej republiky, zistíme, že český Trestní řád²³⁰ na rozdiel od slovenského Trestného poriadku samotné vyšetrovanie definuje, a to nasledovne: „*Vyšetřováním se označuje úsek trestního stíhání před podáním obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání, včetně schválení narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu.*“²³¹

Uvedená definícia síce opomína určenie časového okamihu, ktorým vyšetrovanie začína, avšak exaktne stanovuje jeho koniec. Na druhej strane sa však nezameriava na iný prvok, ktorý pojem vyšetrovanie už na prvý i laický dojem evokuje. Absentuje tu určitý postup orgánov činných v trestnom konaní, predovšetkým policajtov, v úkonoch, ktoré smerujú k samotnej podstate vyšetrovania, za ktorú možno považovať objasnenie spáchaného skutku a postavenia páchateľa pred súd.

Napriek tomu, s uvedenou českou legálnou definíciou pracujú viacerí slovenskí autori, aj bez ohľadu na skutočnosť, že podľa našej mienky jej inkorporovanie do problematiky vyšetrovania v pomeroch Slovenskej republiky nie je vhodné, keďže jednoduchou komparáciou českej právnej úpravy so slovenskou, možno vnímať rozdiely v samotnom priebehu vyšetrovania.

Ideálnejšou definíciou, ktorá by viac vystihovala obsah pojmu vyšetrovanie rozhodne exaktnejšie, by bola tá, ktorá by vnímala vyšetrovanie dvojako. V prvom rade ako určitý časový úsek trestného konania, ktorý je presne časovo ohraničený a v rade druhom ako určitý postup orgánov činných v trestnom konaní.

Pokiaľ sa týka vyšetrovania ako časového úseku, je samozrejmé, že každý časový úsek alebo časové rozpätie musí mať svoj presný začiatok a koniec. Ustanovenia upravujúce

²²⁷ Pre účely definovania vyšetrovania autori subsumujú pod pojem vyšetrovanie aj skrátenú formu vyšetrovania.

²²⁸ IVOR, J., ZÁHORA, J.: *Repetitórium trestného práva*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016, str. 184.

²²⁹ HUSÁR, E.: *Trestné právo procesné*. Bratislava : IURA EDITION, 2003, str. 171.

²³⁰ Zákon č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)

²³¹ Ust. § 161 ods. 1 zákona č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním v znění pozdějších předpisů (trestní řád)

vyšetrovanie sú zaradené do druhej hlavy, konkrétne do druhého dielu Trestného poriadku hneď za ustanovenia upravujúce začatie trestného stíhania, resp. začatie prípravného konania, ktoré sú zaradené do prvého dielu tej istej hlavy. Už len zo samotnej štruktúry kódexu je zrejmé, že začiatok vyšetrovania nie je možné stotožniť so začiatkom trestného stíhania. Odborná literatúra túto konštatáciu potvrdzuje a vyšetrovanie považuje za nasledujúcu fázu prípravného konania hneď po začatí trestného stíhania.²³²

Začiatok trestného stíhania je teda na rozdiel od začiatku vyšetrovania exaktne stanovený Trestným poriadkom, pričom toto môže začať:

- a) vydaním uznesenia o začatí trestného stíhania,
- b) vykonaním zaistovacieho úkonu,
- c) vykonaním neopakovateľného alebo neodkladného úkonu.²³³

Akokoľvek z uvedených možností policajt začne trestné stíhanie, nemožno automaticky prezumovať samovoľné začatie vyšetrovania, pričom absencia akéhokoľvek rozhodnutia policajta, je tu v tomto prípade citeľná. Do úvahy by teoreticky ako možnosť začatia vyšetrovania prichádzalo založenie vyšetrovacieho spisu či uskutočnenie nejakého konkrétneho vyšetrovacieho úkonu. Ani v jednom prípade však policajt nevydáva písomné formálne rozhodnutie, ktoré by deklarovalo presné začatie vyšetrovania a Trestný poriadok sa s týmto nedostatkom nijakým spôsobom nevysporiada.

Skončenie vyšetrovania je na rozdiel od začatia vyšetrovania explicitne upravené Trestným poriadkom, no formulácia predmetných ustanovení § 208 a § 209 TP je natoľko vágna, že presný koniec vyšetrovania v nich hľadať len zaťažko. Preto vyššie analyzovaná nemožnosť stotožnenia začatia trestného stíhania, resp. začatia prípravného konania so začatím vyšetrovania sa rovnako vzťahuje aj na koniec prípravného konania a jeho nemožnosť stotožniť ho s koncom vyšetrovania.

Trestný poriadok v § 208 TP uvádza, že „*ak policajt považuje vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie za skončené a jeho výsledky za postačujúce na podanie návrhu na obžalobu alebo na iné rozhodnutie, umožní obvinenému, obhajcovi, poškodenému, jeho splnomocnencovi alebo opatrovníkovi, zúčastnenej osobe a jej splnomocnencovi v primeranej lehote preštudovať spisy a podať návrhy na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania...(...). Návrh na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania môže policajt odmietnuť, ak ho nepovažuje za potrebný.*“

Formulácia predmetného ustanovenia v zásade predpokladá dve situácie. Po prvé, policajt vedúci vyšetrovanie umožní taxatívne určeným osobám po preštudovaní spisu a oboznámení sa s výsledkami vyšetrovania predložiť návrh na doplnenie vyšetrovania a tým pádom sa bude vo vyšetrovaní pokračovať ďalej alebo po druhé, takýto návrh odmietne a vyšetrovanie sa bude považovať za skončené. Obe situácie s odlišným záverom však majú spoločné to, že policajt v tomto prípade disponuje tak širokou svojvôľou, že len od jeho vlastného názoru závisí, či vyšetrovanie bude pokračovať alebo skončí. Aj v prípade akceptovania návrhu na doplnenie vyšetrovania, aj v prípade jeho odmietnutia je však policajt povinný po skončení vyšetrovania predložiť spis prokurátorovi s návrhom na podanie obžaloby alebo na iné rozhodnutie.²³⁴ Z tohto jednoznačne vyplýva, že ku skončeniu vyšetrovania musí prísť ešte pred tým, ako dôjde k predloženiu spisu prokurátorovi s návrhom na vydanie konkrétneho rozhodnutia, nakoľko v tejto fáze je už vyšetrovanie skončené. Kedy teda vyšetrovanie končí? Prijatím subjektívneho rozhodnutia policajta, že výsledky vyšetrovania sú postačujúce? Oboznámením sa s výsledkami vyšetrovania príslušnými subjektmi? Vykonaním posledného vyšetrovacieho úkonu? Neakceptovaním návrhu na doplnenie vyšetrovania? Alebo

²³² HUSÁR, E.: *Trestné právo procesné*. Bratislava : IURA EDITION, 2003, str. 165 a rovnako IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava : IURA EDITION, 2006, str. 547.

²³³ Ust. § 199 ods. 1 TP.

²³⁴ Ust. § 209 ods. 1 TP.

uplynutím lehoty na doplnenie vyšetrovania? Nevedno. Určitým riešením tejto situácie, rovnako ako v prípade nejasnosti ohľadom začiatku vyšetrovania, by bolo vydanie písomného formálneho rozhodnutia policajtom, ktorého obsahom by bolo oznámenie skončenia vyšetrovania. Týmto spôsobom by sa taktiež mohla aspoň čiastočne vyriešiť aj problematika týkajúca dodržiavania celkových dĺžok vyšetrovania stanovených v § 203 ods. 2 TP a § 209 ods. 2, pričom uvedené lehoty by uplynuli momentom vydania rozhodnutia o skončení vyšetrovania.

2. Vyšetrovanie a skrátené vyšetrovanie

Účinné a efektívne vyšetrovanie v trestnom konaní ako neodmysliteľná súčasť spravodlivého trestného procesu v pomeroch Slovenskej republiky prispieva k budovaniu dôvery verejnosti k vymožitelnosti práva a funkčnosti právneho štátu, za ktorý sa Slovenská republika nepochybne považuje.

Vyšetrovanie v trestnom konaní nemožno vnímať len ako šablónu procesných úkonov, ktoré je potrebné uskutočniť, ale aj ako určitý myšlienkový proces osoby, ktorá vyšetrovania vedie, za účelom náležitého objasnenia skutku, identifikovania páchatel'a a jeho postavenia pred súd. Každý prípad má však svoje vlastné špecifiká, rozličný skutkový stav a preto sa rozsah potreby uskutočnenia vyšetrovania môže líšiť od prípadu k prípadu. Základným kritériom pre stanovenie rozsahu vyšetrovania, ktoré bude potrebné vykonať, je v zmysle Trestného poriadku závažnosť trestného činu. Práve závažnosť deliktu je rozhodujúcim hľadiskom, či sa v danej veci bude viesť vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie. V nadväznosti na charakter trestného činu, ktorý má byť predmetom „neskráteného“ vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania sa následne ustália aj ďalšie podstatné rozdiely medzi týmito dvomi formami vyšetrovania, spočívajúce v rozdielnom rozsahu úkonov, ktoré je potrebné vykonať, v rozdielnej dĺžke trvania a v neposlednom rade v rozdielnom subjekte, ktorý bude vykonávať vyšetrovanie v jednej alebo druhej forme. Pre účely tohto príspevku opomenieme analýzu zákonom stanovených odlišností v rozsahu dokazovania a tiež rozdielov vo vzťahu k pomerne idealisticky určenej dĺžke vyšetrovania, resp. skráteného vyšetrovania a zameriame sa primárne na policajta ako oprávnený subjekt vykonávať jednu či druhú formu vyšetrovania.

3. Vyšetrovateľ *contra* poverený príslušník v skrátenom vyšetrovaní

Určitým cieľom pri legislatívnom zakotvení skrátenej formy vyšetrovania bolo okrem komplexného zjednodušenia a zrýchlenia procesu v tých prípadoch, kde to skutkový stav umožňuje, aj odbremenenie vyšetrovateľov Policajného zboru Slovenskej republiky od menej zložitých skutkových prípadov.

Napriek tomu, že sa skrátené vyšetrovanie vykonáva o prečinoch (samozrejme s výnimkami ustanovenými v § 200 ods. 2 TP), čiže o nedbanlivostných trestných činoch a úmyselných trestných činoch, pri ktorých horná hranica trestnej sadzby neprevyšuje päť rokov, zákonodarcu vo vzťahu k vecnej príslušnosti policajta vykonávajúceho skrátenú formu vyšetrovania tento rozsah trestných činov ešte oklieštil. Vedenie skráteného vyšetrovania teda nevložil úplne do rúk policajta – povereného príslušníka²³⁵, ale časť prípadov ponechal v pôsobnosti policajta – vyšetrovateľa²³⁶, ktorý je inak oprávnený (a povinný) viesť vyšetrovanie vo všetkých ostatných prípadoch. Inak povedané, Trestný poriadok v § 202 ods. 2 stanovuje, že policajt uvedený v § 10 ods. 8 písm. d) až h) TP²³⁷ vykonáva skrátené

²³⁵ Policajt v zmysle ust. § 10 ods. 8 písm. d) až h) TP (ďalej aj ako „poverený príslušník“)

²³⁶ Policajt v zmysle ust. § 10 ods. 8 písm. a) až c) TP (ďalej aj ako „vyšetrovateľ“)

²³⁷ Policajt uvedený v § 10 ods. 8 písm. d) až h) môže byť policajt, ktorý je:

vyšetrovanie o prečinoch, pre ktoré Trestný zákon vo svojej osobitnej časti ukladá trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje tri roky. Ak je teda predmetom skráteného vyšetrovania prečin (s výnimkou skutočností upravených v § 200 ods. 2 TP), pri ktorom horná hranica trestnej sadzby prevyšuje tri roky, príslušným nebude policajt – poverený príslušník, ale policajt - vyšetrovateľ v zmysle § 10 ods. 8 písm. a) až c) TP, ktorý je vždy príslušný viesť „neskrátenú“ formu vyšetrovania.

Ako príklad možno uviesť trestný čin nátlaku podľa § 192 TZ²³⁸. Ustanovenie § 192 ods. 1 TZ znie nasledovne: „Kto iného núti, aby niečo konal, opomenul alebo trpel, zneužívajúc jeho hmotnú núdzu alebo naliehavú nemajetkovú potrebu, alebo tieseň vyvolanú jeho nepriaznivými osobnými pomermi, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.“

Avšak ods. 2 predmetného § 192 TZ uvádza: „Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1... (...)“

Na základe demonštratívneho príkladu možno uviesť, že v prípade protiprávneho konania, ktoré naplní „len“ základnú skutkovú podstatu prečinu nátlaku, skrátené vyšetrovanie bude viesť poverený príslušník, ale už v prípade naplnenia znakov kvalifikovanej skutkovej podstaty toho istého prečinu, bude vecne príslušným vyšetrovateľ, nakoľko horná hranica trestnej sadzby prevýšila tri roky.

Uvedené však platí len za predpokladu, že páchatelom nie je špecifický subjekt, pretože Trestný poriadok explicitne určuje vecnú príslušnosť vyšetrovateľa (v zmysle § 10 ods. 8 písm. b) TP), ak má byť predmetom skráteného vyšetrovania trestný čin spáchaný príslušníkom ozbrojeného bezpečnostného zboru alebo colníkom. Súčasne, taktiež bez ohľadu na hornú hranicu trestnej sadzby, ak pôjde o vykonávanie skráteného vyšetrovania o niektorom z prečinov upravených v druhom diele šiestej hlavy osobitnej časti Trestného zákona, ergo trestných činov proti životnému prostrediu, vecne príslušným bude vyšetrovateľ Policajného zboru.²³⁹

Na základe uvedeného možno zhrnúť, že vedenie skráteného vyšetrovania o všetkých prísnejšie postihovaných prečinoch, o prečinoch, ktorých páchatelom je špecifický subjekt alebo ktoré sú prečinmi proti životnému prostrediu, zákonodarca zveril do rúk policajta – vyšetrovateľa. Policajtom uvedeným v § 10 ods. 8 písm. d) až h) teda i napriek ich profilácii prideliť vedenie skráteného vyšetrovania iba v „bagatelných“ prípadoch.

Navyše, ak by v priebehu vedenia skráteného vyšetrovania vyšetrovateľom nastala situácia, že napr. v dôsledku zmeny právnej kvalifikácie skutku by za štandardných okolností bol príslušný viesť skrátené vyšetrovanie poverený príslušník, nedošlo by k personálnej výmene policajtov a skrátené vyšetrovanie by dokončil do toho času príslušný vyšetrovateľ. Táto úprava ponechania vecnej príslušnosti napriek zmene okolností, odzrkadľuje prioritizovanie zásady hospodárnosti a rýchlosti konania. Čiže snaha predísť priesťahom v konaní, ktoré by vznikli resp. mohli vzniknúť v dôsledku odstúpenia veci v rámci vedenia skráteného vyšetrovania inému policajtovi, je na vyššej priečke ako samotná vecná (ne)príslušnosť policajta v danej veci. Uvedené však nemožno aplikovať na opačnú situáciu, kedy by najprv bol príslušný konať poverený príslušník a v dôsledku prekvalifikovania skutku by bola založená vecná príslušnosť vyšetrovateľa. V tomto prípade by v danom štádiu konania dovtedy príslušný poverený príslušník odstúpil vec vyšetrovateľovi od tohto času vecne príslušnému.

1. poverený príslušník Policajného zboru,
2. poverený príslušník vojenskej polície v konaní o trestných činoch príslušníkov ozbrojených síl,
3. poverený príslušník Zboru väzenskej a justičnej stráže v konaní o trestných činoch osôb vo výkone trestu odňatia slobody alebo vo väzbe,
4. poverený pracovník finančnej správy, ak ide o trestné činy spáchané v súvislosti s porušením colných predpisov alebo daňových predpisov v oblasti dane z pridanej hodnoty pri dovoze a spotrebných daní,
5. veliteľ námornej lode v konaní o trestných činoch spáchaných na tejto lodi.

²³⁸ Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Trestný zákon alebo TZ“)

²³⁹ Ust. § 202 ods. 2 TP

Otázkou teda ostáva, do akej miery sa zavedením inštitútu skráteného vyšetrovania podarilo v praxi odbremeniť vyšetrovateľov od agendy, ktorá je skutkovo a procesne jednoduchšia a tiež, či je aktuálna úprava dostatočne nastavená tak, aby v praxi nedochádzalo k problematickosti určenia príslušnosti policajta.

3.1 Pár slov k problematike príslušnosti policajta

Na prvý pohľad sa nezdá, že zákonom stanovené pravidlá vecnej príslušnosti medzi policajtom a vyšetrovateľom by mohli spôsobovať nejaké problémy v praxi. Jednoduchou pomôckou na určenie vecnej príslušnosti je, že poverený príslušník vykonáva skrátené vyšetrovanie len o tých trestných činoch, pri ktorých Trestný zákon v osobitnej časti ukladá trest odňatia slobody s hornou hranicou neprevyšujúcou tri roky. Vo všetkých ostatných prípadoch vykonáva skrátené vyšetrovanie (a pochopiteľne aj vyšetrovanie) vyšetrovateľ.

Ako už bolo uvedené vyššie, určenie vecnej príslušnosti policajta v prvopočiatku celého procesu neznamena automatické vedenie a skončenie danej veci tým istým policajtom. Jednotlivé skutky, ktoré sú predmetom vyšetrovania môžu byť natoľko „živé“, že dôkazný stav sa vykonávaním dokazovania postupne mení, objasňuje sa skutkový stav veci, ktorý môže vyústiť do potreby zmeny právnej kvalifikácie skutku, s ktorou sa mení (môže meniť) aj trestná sadzba uvedená v danej skutkovej podstate trestného činu. Ak teda v dôsledku týchto zmien dôjde zároveň k založeniu vecnej príslušnosti vyšetrovateľa, pričom dovtedy bol vo veci príslušný konať poverený príslušník, musí do toho času príslušný poverený príslušník vec odstúpiť vyšetrovateľovi.

Postup všeobecne akceptovaný v praxi je však taký, že ak už pred vznesením obvinenia existuje určitý predpoklad na právnu kvalifikáciu (resp. jej zmenu), pre ktorú je príslušný konať vyšetrovateľ, mal by obvinenie vzniesť vyšetrovateľ. Naopak neakceptovateľný postup je ten, kedy napriek okolnostiam obvinenie vznesenie toho času príslušný poverený príslušník s nesprávnou právnu kvalifikáciou skutku, pričom následne dôjde k prekvalifikovaniu daného trestného činu pri rovnakých skutkových okolnostiach a spis odstúpi vyšetrovateľovi až po vznesení obvinenia konkrétnej osobe.²⁴⁰

Na demonštráciu uvedeného možno využiť napr. problematiku pokračovacích trestných činov, ktorej príležitostná zložitosť môže vnašať problém do určenia príslušnosti.

V zmysle § 122 ods. 10 TZ sa „za pokračovací trestný čin považuje, ak páchatel pokračoval v páchaní toho istého trestného činu. Trestnosť všetkých čiastkových útokov sa posudzuje ako jeden trestný čin, ak všetky čiastkové útoky toho istého páchatela spája objektívna súvislosť v čase, spôsobe ich páchania a v predmete útoku, ako aj subjektívna súvislosť, najmä jednotiaci zámer páchatela spáchať uvedený trestný čin.“

Nie ojedinelou situáciou, ktorá nastáva v praxi, je situácia, kedy sa pre niekoľko čiastkových útokov vykazujúcich znaky trestného činu s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou tri roky, vedie niekoľko samostatných konaní s neznámym páchatelom. V tejto fáze je príslušnosť povereného príslušníka zrejmá. Následne sa však zistí páchatel, ktorému je možné pripísať viaceré spomínané čiastkové útoky, ktoré už sú predmetom vyšetrovania a ktoré v prípade ich posudzovania ako pokračovacieho trestného činu vykazujú znaky trestného činu v úplne inej trestnej sadzbe ako tomu bolo pôvodne. So zmenou situácie však dochádza aj k zmene príslušnosti policajta, a teda založeniu príslušnosti vyšetrovateľa namiesto do toho času príslušného povereného príslušníka.

S odkazom sa vyššie uvedené, by za takýchto okolností nemal v žiadnom prípade vznášať obvinenie poverený príslušník, ale správnym postupom by malo byť odstúpenie

²⁴⁰ K tomu pozri výklad ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín: Heuréka, 2016, s. 51-52.

všetkých vecí konkrétnemu vyšetrovateľovi, ktorý by následne vydal uznesenie o vznesení obvinenia pre predmetný pokračovací trestný čin.

Napriek tomu, že na pohľad tento teoretický postup vyzerá pomerne bezproblémovo, hneď prvý problém, ktorý tu v praxi vzniká, je spojenie viacerých konaní do jedného konania.

V zmysle § 18 TP je totiž možné vykonať spoločné konanie „o všetkých trestných činoch toho istého **obvineného**“. Na tomto základe preto nedochádza k spájaniu trestných konaní „vo veci“, kde je neznámy páchatel', a teda osoba obvineného tu absentuje. To znamená, že v načrtnutej situácii sa každé konanie o jednotlivom čiastkovom útoku pokračovacieho trestného činu odstúpi stále ako samostatné konanie vyšetrovateľovi, ktorý však vec môže odmietnuť prevziať, nakoľko v tomto momente jeho vecná príslušnosť ešte nie je stanovená.

Dôsledkom je stav, že ani vyšetrovateľ „sa necíti“ byť v tejto veci príslušný konať práve s ohľadom na viacero samostatných konaní vedených bez ich spojenia do spoločného konania a ani poverený príslušník, ktorý napriek svojej príslušnosti v samostatných konaniach nie je príslušný pre vznesenie obvinenia pre všetky čiastkové útoky pokračovacieho trestného činu v prípade ich spojenia. Dochádza teda k určitej stagnácii v konaní, nakoľko sa oba tieto subjekty zdráhajú vo veci konať.

Tu je potrebné uviesť, že v prípade, ak sa dokazovaním preukáže, že nejde o samostatné skutky, ale o viaceré čiastkové útoky pokračovacieho trestného činu, je nevyhnutné, aby dochádzalo k dôraznej aplikácii pravidiel vzťahujúcich sa na problematiku pokračovacích trestných činov. Inak povedané, ak zo zisteného skutkového stavu jednoznačne vyplýva, že zákon za daný pokračovací trestný čin, ktorého znaky boli naplnené, ukladá trest odňatia slobody, ktorého horná hranica trestnej sadzby prevyšuje tri roky, pre vznesenie obvinenia bude príslušný jedine vyšetrovateľ, ktorému poverený príslušník vec odstúpi.

3.2 Vzdelanie ako imanentná súčasť výkonu činnosti policajta v skrátenom vyšetrovaní

Ako už bolo načrtnuté, medzi vecnou príslušnosťou povereného príslušníka a vyšetrovateľa v skrátenom vyšetrovaní je častokrát v aplikačnej praxi len tenká čiara a medzi týmito policajtmi neraz dochádza k vzájomnému „prehadzovaniu si spisov“ ešte skôr ako je vôbec objasnený skutočný stav vecí.

Napriek tomu, že účelom zavedenia skrátenej formy vyšetrovania do Trestného poriadku bola okrem iného aj už spomínaná snaha odbremeniť vyšetrovateľov od „bagatelnejších“ prípadov, aby sa naopak mohli venovať tým skutkovo zložitejším, pričom práve poverení príslušníci mali byť vo vzťahu k nim tým kvázi pomocným aparátom, aktuálna prax tento sledovaný zámer nie tak celkom odzrkadľuje.

Nakoľko sa skrátené vyšetrovanie o prečinoch (s výnimkami taxatívne vymedzenými v § 200 ods. 2 TP) v drvivej väčšine prípadov vykonáva prostriedkami vyšetrovania, je na mieste polemika, či trestná sadzba pri prečinoch s hornou hranicou neprevyšujúcou tri roky a trestná sadzba s hornou hranicou prevyšujúcou tri roky v sebe subsumujú skutočne natoľko odlišné skutkové stavy, čo do ich zložitosti. Už na prvý pohľad je zrejmé, že natoľko priepastné rozdiely medzi týmito prečinmi, ktoré sú predmetom skráteného vyšetrovania nebudú. Na druhej strane, prečo právny poriadok potom zakotvuje tak priepastné rozdiely medzi subjektmi vykonávajúcimi skrátené vyšetrovanie?

Na demonštráciu uvedeného možno využiť diametrálnu odlišnosť požiadaviek zákonom kladených na výkon funkcie vyšetrovateľa týkajúcich sa vzdelania, od požiadaviek potrebných na výkon funkcie povereného príslušníka.

V súvislosti s podmienkami určenia policajta za vyšetrovateľa ustanovenie § 34 ods. 2 zákona č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov stanovuje nasledovné:

„Za vyšetrovateľa možno určiť policajta, ktorý má vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v odbore právo, bezpečnostné služby alebo v študijnom programe bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku a ako vyšetrovateľ čakateľ v prípravnej štátnej službe alebo v stálej štátnej službe úspešne vykonal záverečnú vyšetrovateľskú skúšku. Záverečná vyšetrovateľská skúška sa nevyžaduje u policajta, ktorý vykonal štátnu záverečnú skúšku z teórie vyšetrovania.“

Predmetné ustanovenie je zároveň doplnené nasledujúcimi ustanoveniami, ktoré okrem výnimiek z jednotlivých požiadaviek daných do dispozičnej právomoci ministra vnútra Slovenskej republiky, zakotvujú aj dĺžku čakateľskej praxe v trvaní jedného roka, v rámci ktorej je oprávnený vyšetrovateľ čakateľ vykonávať skrátené vyšetrovanie a tiež aj činnosti vo vyšetrovaní v rozsahu, ktorý ustanoví všeobecne záväzný právny predpis, ktorý vydá ministerstvo.²⁴¹

Pokiaľ sa týka konkrétnych vzdelanostných predpokladov policajta, ktoré musí spĺňať za účelom výkonu jeho funkcie povereného príslušníka, tie v právnej úprave absentujú. Tým pádom na pozíciu povereného príslušníka postačí „iba“ splnenie všeobecných podmienok na prijatie do služobného pomeru, pričom požadovaným stupňom všeobecného vzdelania je úplné stredné vzdelanie a zároveň splnenie požiadaviek policajného vzdelania. Policajné vzdelanie môže mať charakter pomaturitného kvalifikačného a pomaturitného zdokonaľovacieho štúdia, resp. špecializovaného, ktoré zabezpečuje najmä vzdelávacia sústava tvorená strednými odbornými školami Policajného zboru Slovenskej republiky (Bratislava, Pezinok, Košice) a na vysokoškolskej úrovni tiež Akadémiou PZ. Odborná literatúra zároveň uvádza, že poverený príslušník PZ má príslušné rezortné vzdelanie a je na základe teoretických vedomostí a praktických zručností schopný vykonávať trestné konanie. Teda je odborne spôsobilý vykonávať procesnú činnosť v zmysle Trestného poriadku. Spravidla nimi bývajú starší referenti – poverení príslušníci, zaradení na oddelenie skráteného vyšetrovania.²⁴²

Pozoruhodným je však ten fakt, že v rámci skráteného vyšetrovania dochádza k realizácii v zásade rovnakých úkonov aj v prípade jeho vedenia vyšetrovateľom, aj v prípade stanovenej vecnej príslušnosti povereného príslušníka. Napriek tomu, zákon vyžaduje mať na pozíciu vyšetrovateľa, bez ohľadu na formu vyšetrovania, skončené vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v určených odboroch a rovnako aj absolvovanú čakateľskú prax, zatiaľ čo poverenému príslušníkovi „postačuje“ na výkon rovnakej činnosti stredoškolské vzdelanie.

Takto nastavená právna úprava so sebou prináša značné neduhy, ktoré sa prejavujú aj v častých pochybeniach poverených príslušníkov v rámci ich činnosti, nakoľko logicky nie je možné od osoby bez komplexného právnického vzdelania a odbornej erudovanosti očakávať, že bude vykonávať úkony v trestnom konaní bezchybne a na požadovanej úrovni. Prokurátor síce ako *dominus litis* prípravného konania vykonáva dozor, usmerňuje policajta, či už formou záväzných písomných pokynov alebo bežných odporúčaní a disponuje zrušovacou právomocou vo vzťahu k rozhodnutiam policajta, avšak v konečnom dôsledku je hlavné bremeno vedenia skráteného vyšetrovania ponechané na ramenách vyšetrovateľa alebo povereného príslušníka.

Záver

V nadväznosti na uvedené si záverom dovoľíme niekoľko úvah *de lege ferenda*, ktoré by mohli aspoň čiastočne prispieť k stabilizácii aktuálnej aplikačnej praxe v skrátenom vyšetrovaní a súčasne by mohli vyriešiť parciálne nezrovnalosti, ktoré vo svojom súhrne spôsobujú značné aplikačné problémy vo vyšetrovaní. Nie je prípustné, aby medzi subjektmi vecne príslušnými

²⁴¹ Ust. § 34 ods. 4, ods. 6 zákona č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov

²⁴² KLÁTIK, J.: *Skrátené vyšetrovanie v slovenskom trestnom konaní*. In: Dni verejného práva. Sborník príspevků z medzinárodnej konferencie, 2007. s. 685 - 696

viest' skrátenú formu vyšetrovania a realizovať predmetné úkony boli natoľko zásadné rozdiely pokiaľ sa týka ich kvalifikačných predpokladov. Kvalifikáciu vyšetrovateľa ako vysokoškolsky vzdelanú osobu s absolvovanou čakatel'skou praxou nemožno spochybňovať, a preto zákonné zavedenie obdobnej povinnej praxe a uloženie povinnosti absolvovať vysokoškolské štúdium (minimálne prvého stupňa) s právnickým zameraním aj pre budúcich poverených príslušníkov by mohlo priniesť želaný účinok. Aktuálne v praxi pôsobiacim povereným príslušníkom by zase v tejto súvislosti malo byť umožnené príslušné vzdelanie nadobudnúť v rámci dômyselne určeného časového obdobia. Pridruženým pozitívnym aspektom by následne bola aj menšia potreba neustáleho preškoľovania policajtov, ktoré by v pravidelných intervaloch malo byť skôr zamerané na aktuálnu súdnu prax a nie na výuku základných inštitútov trestného práva.

V tomto kontexte by zároveň bolo účelné prispôbiť kritériá určovania vecnej príslušnosti policajta v skrátenom vyšetrovaní odbornej erudovanosti a kvalifikácii subjektu, ktorý má predmetné skrátené vyšetrovanie viesť. Nemožno totiž tvrdiť, že v prípade, ak sa obvinený nachádza vo väzbe automaticky to znamená zložitejší skutkový stav veci a je potrebné vykonať vyšetrovanie a naopak, že skutkový stav v prípade vedenia skráteného vyšetrovania napr. o niektorom z ekonomických trestných činov s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou tri roky je zákonite natoľko elementárny, že príslušnosť povereného príslušníka je tu vhodná a dostatočná. *Summa summarum*, aj upustenie od striktnej formálnosti určovania príslušnosti policajta by mohlo prispieť k riešeniu niektorých aplikačných problémov skráteného vyšetrovania.

Literatúra

ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Osobitná časť. Šamorín : Heuréka, 2016

IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava : IURA EDITION, 2006

IVOR, J., ZÁHORA, J.: *Repetitórium trestného práva*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016

HUSÁR, E.: *Trestné právo procesné*. Bratislava : IURA EDITION, 2003

KLÁTIK, J.: *Skrátené vyšetrovanie v slovenskom trestnom konaní*. In Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dni veřejného práva 2007, str. 685 - 696

Zákon č. 73/1998 Z.z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov

Zákon č. 141/1961 Zb. Trestní řád v znení pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:

JUDr. Jakub Ľorko, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta Univerzity Komenského

Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Mgr. Nina Tarabová
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského
Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313
810 00 Bratislava

Dopady tzv. superrýchleho konania ako osobitnej formy vedenia trestného konania²⁴³

JUDr. Stanislav Mihálik, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia

Autor sa v predmetnom príspevku zameriava na inštitút osobitného skráteneho vyšetrovania (tzv. superrýchleho vyšetrovania či superrýchleho konania), primárne s ohľadom na účinné pozitívnoprávne vyjadrenie v Trestnom poriadku a na trestnoprávnu charakteristiku (aj s ohľadom na historickú komparáciu). Na predmetnú kategóriu nahliada priezorom efektívnosti trestného konania, najmä prostredníctvom analýzy dvoch rozsiahlych novelizácií predmetného inštitútu. Autor sa v predkladanom príspevku následne zameriava na ich dopady v aplikačnej praxi, a to prostredníctvom vybraných štatistických ukazovateľov.

Kľúčové slová: trestné konanie – skrátene vyšetrovanie – osobitné skrátene vyšetrovanie – zadržanie osoby – prípravné konanie.

Summary

In this article, the author focuses on the institute of special summary investigation (so-called super-fast investigation or super-fast proceedings), primarily with regard to effective positive legal expression in the Criminal Procedure Code and its criminal characteristics (also with regard to historical comparison). He looks at the category in question through a view of the effectiveness of criminal proceedings, in particular through the analysis of two extensive amendments to the institute in question. In the presented paper, the author then focuses on their impacts in application practice, through selected statistical indicators.

Key words: criminal proceedings – summary investigation – special summary investigation – detention of a person – pre-trial proceedings.

Úvodom k efektívnosti trestného konania

Vo vzťahu k vnímaniu, pozorovaniu a skúmaniu efektívnosti akejkoľvek ľudskej činnosti je potrebné pristupovať v dvoch základných krokoch. Kým na jednej strane je potrebné poznať elementárne predpoklady a sledované východiská skúmanej efektívnosti (ktorú môžeme rovnako vnímať synonymicky ako účinnosť či efektívnosť), na strane druhej je potrebné aplikovať uvedené konštrukcie na vybrané inštitúty, kategórie, spadajúce do rámca určitej množiny. Rovnako to nesporne platí aj vo vzťahu k skúmaniu efektívnosti v oblasti práva, resp. špecificky v oblasti trestného práva.

Ako sme načrtli, efektívnosť je kritériom vyjadriteľným v podmienkach komparácie určitých javov, ako kategória porovnávania určitých množín, či javov. Bez ohľadu na to, ako by sme efektívnosť ako schému poznávania javov nastavili, vyšpecifikovali, nie je schopná popísať javy izolované. V uvedenom meradle disponuje právo výrazným diferenciačným kritériom. Nie len že dochádza k jeho zmenám v čase (v súvislosti s trestným právom je možné povedať, že neúmerne často), ale tieto zmeny sú motivované rôznymi pohnútkami zákonodarcu

²⁴³ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102 „Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien.“.

majúcimi svoj podklad v trestnej politike štátu, často je takýmto kritériom (či účelom) dosiahnutie efektívnosti konania. Čo však rozumieť pod efektívnosťou trestného konania? Mal zákonodarcu záujem len na zrýchlení konania ako takeého, prípadne na zrýchlení a racionalizácii aspoň niektorých čiastkových úkonov?

Odpovede na uvedené je možné hľadať v dostupných dôvodových správach k zákonom (resp. k ich novelám), nakoľko práve prostredníctvom dôvodových správ, hoci nie sú prameňom práva so všeobecne záväzným charakterom, je možné vnímať zámer zákonodarcu, resp. posudzovať, či s odstupom času k sledovaným zmenám naozaj aj došlo (teda nesporne vnímať efektívnosť, či efektívnosť trestného konania ako takeého).

Pokiaľ nahliadneme do dôvodovej správy k zákonu č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok,²⁴⁴ zefektívnenie, zjednodušenie, zrýchlenie a zhospodárnenie trestného procesu (bez negatívneho dopadu na ochranu práv a oprávnených záujmov fyzických osôb a právnických osôb, ako aj na ochranu celospoločenských záujmov), bolo základným cieľom rekodifikácie východiskového kódexu trestného práva procesného.

Zákonodarcu teda vnímal už v čase rekodifikácie efektívnosť ako prvok prežarujúci pripravovaným Trestným poriadkom, a to v súvislosti s koncepčným a štrukturálnym nastavením daného kódexu. Dôvodová správa používa slovo efektívnosť či efektívnosť v príslušnom gramatickom tvare na viac ako desiatich miestach, domnievame sa však, že nesporne bola východiskom zákonodarcu v generálnom ponímaní.

Vo vlastnom texte príspevku sme sa teda zamerali na konkrétny inštitút, resp. osobitnú formu skráteného vyšetrovania (tzv. superrýchle vyšetrovanie a superrýchle konanie), a na jeho dopady z hľadiska využiteľnosti a efektívnosti. Domnievame sa, že ide o inštitút, na ktorom je možné, aj s ohľadom na pôsobenie v čase, kvantifikovať mieru efektívnosti a využiteľnosti pre trestnoprávnu aplikačnú prax. Zameriame sa na to, či je daný inštitút spôsobilý ovplyvniť rýchlosť konania (a teda aj jeho efektívnosť), respektíve, aké nastavenie je prijateľné, pokiaľ majú byť v plnej miere dodržiavané a zachované procesné práva strán konania.

1. Teoretickoprávne východiská tzv. superrýchleho vyšetrovania

Základným východiskom inštitútu superrýchleho vyšetrovania²⁴⁵ v zmysle pozitívneho vymedzenia je § 204 TPor. Z hľadiska historicko-právnej komparácie išlo v zmysle rekodifikovanej právnej úpravy o nový inštitút (vo vzťahu k prístupom k vedeniu prípravného konania), podstatou zakotvenia ktorého bolo „...*rýchle a neformálne objasnenie skutku, ktorý je posúdený ako prečin, vyhládanie dôkazov, ktoré bude možné vykonať v konaní pred súdom*“. Superrýchle vyšetrovanie (ako osobitná forma vedenia skráteného vyšetrovania v prípravnom konaní) je vo svojej podstate trestnoprávnym (resp. trestno-procesným) inštitútom, ktorý má dopad na efektívnosť trestného konania tým, že v stanovených prípadoch (prečinoch, na ktoré zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov [ďalej len „Trestný zákon“ alebo „TZ“] ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov),

²⁴⁴ Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok. [online]. Navštívené dňa 28.10.2020. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-301-2005-Z-z.htm>.

²⁴⁵ V ďalšom texte príspevku budeme pracovať práve s týmto pomenovaním, zákonodarcu uvedený postup priamo v zákone č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“ alebo „TPor“) nepomenováva. V súvislosti s pomenovaním prichádza s rôznymi názvami vedecká a odborná literatúra, východiskovým kritériom v každom prípade je však osobitné postavenie vo vzťahu ku skrátenému vyšetrovaniu, ako jednej zo základných foriem vedenia prípravného konania. V spojitosti s pomerne osobitnými podmienkami vedenia superrýchleho vyšetrovania sa vyskytujú medzi autormi názory (napr. v IVOR, J. Základné východiská navrhovanej koncepcie prípravného konania. In Záhora, J. (ed.) Prípravné konanie – možnosti a perspektívy. Praha: Leges, 2016, s. 25-26.), či by nemalo byť superrýchle vyšetrovanie do budúcnosti v Trestnom poriadku vymedzené ako samostatná forma vedenia prípravného konania. Domnievame sa, že zodpovedanie danej otázky (rovnako ako ustálenie pomenovania vo vedeckej sfére) nemá žiadny dopad na aplikovateľnosť a využiteľnosť predmetného inštitútu.

pokiaľ bola osoba zadržaná ako podozrivá pri páchaní daného druhu prečinu, bezprostredne po ňom, alebo po tom, čo odpadla prekážka jej bezprostredného zadržania najviac do 24 hodín po spáchaní prečinu, je možné postupovať prostredníctvom postupu, ktorým sa zrýchľuje zistenie skutkového stavu a v konečnom dôsledku aj samotné potrestanie osoby. V uvedenom sa pretavuje myšlienka, že pokiaľ má potrestanie páchatel'a predstavovať náležitý prvok (ako z pohľadu individuálnej, tak aj generálnej prevencie), je nevyhnutné, aby ubehol medzi spáchaním trestného činu a potrestaním páchatel'a čo možno najkratší čas. Na druhej strane je potrebné si uvedomiť, že rýchlosť trestného konania nemôže byť koncipovaná na úkor zabezpečenia a zachovania procesných práv strán a subjektov konania. Platí totiž, že „...rýchlosť trestného konania má pri zachovaní procesných práv svoje limity a trestné konanie proste nie je možné z povahy veci urýchľovať donekonečna...“.²⁴⁶

V rámci vymedzeného sa potom dostávajú do rozporu dve línie vnímania predmetnej úpravy.²⁴⁷ Kým na strane jednej je to sledovanie účelovosti a efektívnosti účinnej právnej úpravy (z hľadiska účelu prípravného konania), na strane druhej je to vnímanie prostredníctvom práva na účinnú obhajobu (najmä v kontexte komparácia vo vzťahu ku skrátenému vyšetrovaniu vo všeobecnosti). A práve pohľadom na predmetné platí, že zákonodarca sa snaží sledovať líniu rýchleho, hospodárneho a v konečnom dôsledku aj efektívneho prípravného konania, a tým aj účel právnej normy ako takej. Z druhej strany však možno tvrdiť, že postavenie obvineného je v komparácii s „klasickým“ skráteným vyšetrovaním obmedzené, najmä v súvislosti s realizáciou práv na obhajobu. V relevantnej literatúre preto nájdeme názor, že určitým prvkom prinášajúcim do právneho stavu *de lege lata* rovnováhu by mohlo byť predĺženie lehoty na postup podľa § 204 TPor napr. na 96 hodín (t.j. do ustálenia skutkového stavu, resp. do momentu podania obžaloby a odovzdania osoby sudcovi pre prípravné konanie), prípadne ustanovenie súhlasu osoby, voči ktorej sa vedie takéto superrýchle vyšetrovanie ako vlastnej procesnej podmienky.²⁴⁸ Obávame sa však, že obzvlášť druhá z podmienok by predstavovala pre využitie v aplikačnej praxi výrazné negatívne kritérium, nakoľko vymedzenie okolností, za ktorých by prípadne osoba mohla vziať späť takýto súhlas (resp. v akom štádiu superrýchleho konania by k tomu mohlo dôjsť), by si vyžadovalo obzvlášť precízne vymedzenie.

Ustanovenie § 204 TPor však nie je možné vnímať ako jediné, ktoré upravuje podmienky a predpoklady využitia superrýchleho vyšetrovania, zmienku je možné nájsť napríklad v § 85 TPor (s ohľadom na postup policajta po zadržaní osoby), § 87 TPor (s ohľadom na postup sudcu pre prípravné konanie, ktorý v spojitosti so superrýchlym konaním prevzal obvineného v zmysle § 204 ods. 1 TPor), § 187 TPor (v súvislosti s modifikáciou stanovenej lehoty v prípade podania sťažnosti, resp. v súvislosti so stanovením momentu, do ktorého je možné v rámci postupu podľa § 204 TPor podať sťažnosť, týmto momentom je skončenie skráteného vyšetrovania), prípadne v § 208 TPor (v súvislosti s osobitosťami pri preštudovaní spisu v prípadoch postupu podľa § 204 TPor). Na danom mieste je potrebné uviesť, že uvedené zmienky v prípadoch postupu podľa § 204 TPor boli do daných ustanovení (s výnimkou spomenutého § 208 TPor) doplnené novelou Trestného poriadku zákonom č. 5/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, a to s účinnosťou k 1.2.2009. Dovolíme si tvrdiť, že uvedené predstavovalo primárne reakciu na nedostatky, na ktoré poukazovala aplikačná prax (napr. s ohľadom na lehotu na podanie sťažnosti voči uzneseniu proti vzneseniu obvinenia, ktorá bola stanovená na lehotu troch dní od oznámenia uznesenia obvinenému, čo v prípadoch superrýchleho

²⁴⁶ COUFAL, P. *Nad ďalším zrychlením a zefektívnením trestného řízení*. In Státní zastupitelství, 2009, č. 10, str. 18-25.

²⁴⁷ K tomu pozri aj ČOPKO, P. *Prehlbovanie práva na obhajobu v prípravnom konaní – možnosti a limity*. In Záhora, J. (ed.) *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Praha: Leges, 2016, s. 146-147.

²⁴⁸ Tamtiež, s. 147.

vyšetrovania prakticky vylučovalo postup podľa § 204 TPor, pokiaľ si obvinený danú lehotu ponechal).

Zákonodarca v dôvodovej správe²⁴⁹ označil zmeny dotýkajúce sa superrýchleho vyšetrovania za „...*novoupravenie postupu policajta a prokurátora proti osobe, ktorá bola zadržaná ako podozrivá*...“, z hľadiska využiteľnosti inštitútu (resp. za výrazné kritérium vo vzťahu k posudzovaniu efektívnosti daného inštitútu) sa ukázalo ako významný krok to, že zákonodarca upravil (resp. rozšíril) množinu trestných činov, vo vzťahu ku ktorým je postup podľa § 204 TPor využiteľný (t.j. pre prečiny, na ktoré Trestný zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov, a to z pôvodnej hranice troch rokov). Druhým výrazným prvkom, ktorý výrazne ovplyvnil aplikovateľnosť predmetného inštitútu je alternatívny popis postupu prokurátora (v zmysle § 204 ods. 2 TPor), pokiaľ tento nepodá spolu s obžalobou aj návrh na vzatie obvineného do väzby. Zástupcovia aplikačnej praxe²⁵⁰ poukazovali na fakt, že využívanie postupu podľa § 204 TPor je výrazne v negatívnej miere ovplyvnené tým, že je spájaný len s väzobnými vecami (a teda nevyužiteľný pre prípady, kedy prokurátor s podaním obžaloby zároveň nepodá návrh na vzatie obvineného do väzby). Uvedená argumentácia mala svoje *ratio* nie len v strohom vyjadrení špecifik superrýchleho vyšetrovania prostredníctvom § 204 TPor (rovnako tak ustanovením § 348 TPor, ktoré upravuje konanie pred sudcom pre prípravné konanie v spojitosti so superrýchlym vyšetrovaním, toto je v nastolených konotáciách vnímané ako superrýchle konanie v užšom zmysle), ale najmä absenciou vymedzenia postupu sudcu pre prípravné konanie pre prípady, kedy v súvislosti s § 204 TPor nerozhoduje zároveň aj o väzbe, k výslovnej zmene²⁵¹ došlo až novelizáciou už spomenutého § 87 ods. 2 TPor s účinnosťou od 1.2.2009, čím zákonodarca explicitne vymedzil alternatívy (a ich riešenia), ktoré prichádzali v zmysle daného postupu do úvahy. Význam z hľadiska aplikačného však vidíme primárne v tom, že pre účely aplikačnej praxe stanovil, že daný postup je využiteľný v širšej množine prípadov, a teda, že kumulatívnou procesnou podmienkou na postup podľa § 204 TPor nie je aj návrh na vzatie do väzby. K dopadom uvedených zmien z hľadiska štatistických ukazovateľov odkazujeme na tretiu časť predkladaného príspevku „Miera využitia superrýchleho vyšetrovania v aplikačnej praxi“.

Druhou novelizáciou predmetného ustanovenia je tá s účinnosťou od 1.2.2014 (zákonom č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov), a to prostredníctvom na prvý pohľad nič nehovoriaceho slovného spojenia „...*alebo po tom, čo odpadla prekážka jej bezprostredného zadržania najviac do 24 hodín po spáchaní prečinu*...“. Zákonodarca reagoval uvedeným na prípady, kedy nebolo možné využiť postup podľa § 204 TPor pre prípady kedy osoba nebola zadržaná ako podozrivá pri páchaní vymedzeného druhu prečinu, resp. bezprostredne po ňom, pretože osoba bola v závislosti od konkrétnej situácie (napr. s ohľadom na taktické hľadisko) zadržaná až s odstupom určitého času. Predmetná novela predstavovala reakciu na prijatie zákona o organizovaní verejných športových podujatí (o. i. došlo k prijatiu nového druhu trestu, trest

²⁴⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 5/2009 Z. z. , ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov. [online]. Navštívené dňa 28.10.2020. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-5-2009-Z-z.htm>.

²⁵⁰ K tomu pozri KLÁTIK, J. *Poznatky z uplatňovania postupu podľa § 204 Trestného poriadku*. In Záhora, J. (ed.): Aktuálne problémy prípravného konania trestného. Praha: Leges, 2014, s. 196. alebo RAJNÍČ, M. *Aplikačné problémy zrýchleného skráteného vyšetrovania v slovenskom trestnom konaní*. [online]. Navštívené dňa 28.10.2020. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Aplikačne-problemy-zrychleneho-skrateneho-vysetrovania-v-slovenskom-trestnom-konani.htm>.

²⁵¹ Poukazujeme predovšetkým na časť „*Ak sudca pre prípravné konanie prevzal obvineného pri postupe podľa § 204 ods. 1 a prokurátor nepodal súčasne s obžalobou návrh na vzatie obvineného do väzby, sudca pre prípravné konanie po prednostnom a urýchlennom vykonaní úkonov podľa § 348 ods. 1 písm. a) alebo b), najneskôr do 48 hodín od prevzatia obvineného a doručenia obžaloby prepustí zadržanú osobu na slobodu písomným príkazom s uvedením dôvodu prepustenia; ak bol prokurátorom súčasne s obžalobou podaný aj návrh na vzatie obvineného do väzby, postupuje sudca pre prípravné konanie urýchlene a prednostne podľa § 348 ods. 1 písm. a) až d)*“.

zákazu účasti na verejných podujatiach), pričom zákonodarca vníma postup podľa § 204 TPor ako „...najefektívnejší spôsob vybavenia trestných vecí páchatel'ov prečinov spáchaných nielen v súvislosti s účasťou na verejných podujatiach, ktorí sa dlhodobo zdržiavajú mimo územia SR...“;²⁵² primárne s poukazom na zabezpečenie rýchlosti a hospodárnosti trestného konania. Okrem iného však takáto právna úprava reaguje pružne na všetky druhy prípadov, pri ktorých bránila zadržaniu osoby pri páchaní prečinu (na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov) alebo bezprostredne po ňom, prekážka či už objektívnej alebo subjektívnej podstaty (za alternatívy, že sa páchatel'ovi z miesta činu podarilo ujsť, prípadne, že takúto osobu bolo potrebné najskôr stotožniť, napríklad z kamerových alebo iných záberov). Domnievame sa preto, že dopad takejto legislatívnej úpravy je tým oveľa širší, ako len v spojitosti s proklamovaným páchaním vymedzenej trestnej činnosti cudzincami.

2. Aplikačné problémy spájané s tzv. superrýchlym vyšetrovaním

Hoci sme na určité problémy inštitútu superrýchleho vyšetrovania (s dopadom v aplikačnej praxi) poukázali aj v texte vyššie, v ďalšej časti príspevku sa zameriame na ďalšie vlastné problematické otázky s uvedeným spojením.

Ako prvý a základný problém inštitútu superrýchleho konania je možné vnímať stanovenú 48 hodinovú lehotu od faktického zadržania osoby, v rámci ktorej musí byť podaná obžaloba (resp. osoba odovzdaná sudcovi pre prípravné konanie, ktorý následne postupuje v zmysle § 348 TPor), samozrejme za predpokladu, že prokurátor zadržanú osobu neprepustí na slobodu. Uvedená doba, hoci sa nejaví problematicky z hľadiska štatistického (s ohľadom na početnosť využitia superrýchleho konania v praxi, aj v pomere k celkovému počtu obžalovaných osôb), prichádza do úvahy myšlienka, či je takáto doba dostatočná na kreovanie presvedčenia policajta a prokurátora, že výsledky skráteného vyšetrovania dostatočne odôvodňujú postavenie obvineného pred súd. V rámci uvedenej doby je potrebné nie len vzniesť obvinenie (resp. deklaratórne začatie trestného stíhania s ohľadom na § 199 ods. 4 TPor, nakoľko v daných prípadoch sa trestné stíhanie začína zaist'ovacím úkonom), ale aj vypočít' danú osobu, ustáliť skutkový stav a pripraviť spis na predloženie prokurátorovi, ktorý si rovnako musí pred prípadným podaním obžaloby naštudovať spis (a rozhodnúť sa, či výsledky skráteného vyšetrovania dostatočne odôvodňujú postavenie obvineného pred súd²⁵³). To znamená, že policajt, ktorý vedie danú osobitnú formu skráteného vyšetrovania stihne spravidla minimum úkonov (výnimkou je práve výsluch obvineného, vo vzťahu k prípadným svedkom sa využije ust. § 203 ods. 1 písm. a) TPor o vyžiadaní vysvetlenia, o ktorom sa spíše záznam), napríklad v súvislosti s neodkladnými či neopakovateľnými úkonmi, prípadne zaist'ovacími úkonmi, ktoré prichádzajú do úvahy. Tu však vzniká priestor na zamyslenie, či je takáto doba dostatočná pre náležité zistenie skutkového stavu (vlastné pre dané štádium trestného konania), najmä pokiaľ si uvedomíme, že postup podľa § 204 je uplatniteľný vo vzťahu k širokej množine prečinov²⁵⁴ (nemožno uplatniť bež ďalšieho premisu, že prečiny ako kategória trestných činov nižšej závažnosti sú automaticky trestnými činmi s jednoduchými skutkovými stavmi – do

²⁵² Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. (o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov). [online]. Navštívené dňa 28.10.2020. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-1-2014-z-z.htm>.

²⁵³ Alternatívy k postupu prokurátora vymedzuje § 204 ods. 2 TPor. Uvedené ustanovenie znie „Ak prokurátor prepustí písomným a odôvodneným príkazom obvineného uvedeného v odseku 1 na slobodu, môže vrátiť spis policajtovi s pokynom na doplnenie skráteného vyšetrovania. Ak doplnenie skráteného vyšetrovania nie je potrebné, prokurátor podá obžalobu, pokiaľ nerozhodne inak.“.

²⁵⁴ V praxi sa postup v zmysle § 204 TPor využíva najčastejšie v spojitosti s trestnými činmi (resp. príslušnými prečinnými) krádeže (§ 212), ohrozenia pod vplyvom návykovej látky (§ 289), nebezpečného vyhrážania (§ 360) či výtržníctva (§ 364). K tomu pozri napr. POLÁK, P. *Prehlbovanie práva na obhajobu v prípravnom konaní – možnosti a limity*. In ZÁHORA, J. (ed.) *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Praha: Leges, 2016, s. 93.

danej množiny prečinov patria aj trestné činy poškodzovanie veriteľa, zvyhodňovanie veriteľa alebo marenie konkurzného alebo vyrovnacieho konania – a teda nemožno povedať, že postup podľa § 204 TPor bude použiteľný v každom jednom prípade). Ako protiargument je potrebné poukázať na početnosť využívania v aplikačnej praxi, z ktorej prakticky vyplýva, že uvedené nastavenie je z hľadiska aplikačného nastavené správne, a že rýchle a menej formalistické objasnenie skutku (aj s ohľadom na dôkazy, ktoré sa majú pred sudcom pre prípravné konanie vykonať) je odôvodnené práve špecifikami tohto osobitného druhu skráteného vyšetrovania. V konečnom dôsledku, práve prokurátor disponuje rozhodovacími oprávneniami, či obžaloba bude v konkrétnom prípade podaná, resp. či bude vec vrátená späť do skráteného vyšetrovania policajtovi alebo bude obžaloba podaná už v klasickom režime (napr. ak by malo dôjsť k porušeniu práv obhajoby, pokiaľ by bolo uvedené zistené až sudcom pre prípravné konanie po podaní obžaloby, sudca by obžalobu odmietol a vrátil vec prokurátorovi).

Ako problematické, rovnako v súvislosti s dobou na vykonanie superrýchleho vyšetrovania, vnímame moment začatia plynutia danej doby. Vychádzajúc zo stavu *de lege lata*,²⁵⁵ zadržať osobu v zmysle § 85 ods. 1 TPor je oprávnený len policajt v zmysle § 10 ods. 8. Za predpokladu, že je osoba zadržaná policajtom v zmysle § 10 ods. 10 TPor (t.j. policajt ako príslušník Policajného zboru v zmysle vyššie spomenutej vyhlášky), tento je oprávnený len na zadržanie v zmysle § 85 ods. 2 TPor, pričom až následne dochádza k odovzdaniu takejto osoby policajtovi v zmysle § 10 ods. 8 TPor. Za daných okolností sa vynára otázka spojená s plynutím doby na vykonanie superrýchleho vyšetrovania (v rámci spomenutej 48 hodinovej lehoty), nakoľko táto by mala, vychádzajúc z doktrínálnych východísk, začať plynúť až odovzdaním policajtovi v zmysle § 10 ods. 8. V takomto prípade by to znamenalo, že už tak pomerne krátka doba by bola skrátená o uvedený čas, čo môže mať opätovne dopad na prípravu spisu ako podkladu pre prípadné podanie obžaloby. Pre doplnenie uvádzame, že ide o otázku, s ktorou nie je spojené jednotné východisko, a teda ide len o návrh do už tak rozsiahlej diskusie.

Ďalším, nemenej významným aplikačným problémom, je dosah na práva obhajoby, ako bolo uvedené v texte vyššie, resp. na práva poškodeného v súvislosti s uplatnením náhrady škody v trestnom konaní. Problém vzniká z toho dôvodu, že v súvislosti s uplatnením nároku na náhradu škody poškodeným sa aj na prípady superrýchleho vyšetrovania uplatňuje všeobecná úprava § 46 ods. 3 TPor, v zmysle ktorej musí „... návrh... poškodený uplatniť najneskoršie do skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania. Z návrhu musí byť zrejmé, z akých dôvodov a v akej výške sa nárok na náhradu škody uplatňuje.“, ktorá nie je modifikovaná v súvislosti s postupom podľa § 204 TPor (ako je tomu v prípade iných ustanovení). To znamená, že v danom rámci je relevantné nie len to, či vznikla škoda, ale primárne to, v akej výške vznikla škoda, kto je poškodeným a ako obrovský problém sa javí aj ustálenie samotnej výšky škody. Práve posledná kategória má veľký význam vo vzťahu k aplikovateľnosti postupu podľa § 204 TPor, nakoľko výška škody môže ovplyvniť to, či pôjde o prečin spadajúci pod § 204 TPor, o prečin mimo danej množiny alebo o zločin. Z dôvodu krátkosti času môže nastať situácia, že poškodený sa o vzniknutej škode ani nedozvie, a teda pochopiteľne nie je schopný uplatniť si svoj nárok na náhradu škody.

3. Miera využitia superrýchleho vyšetrovania v aplikačnej praxi

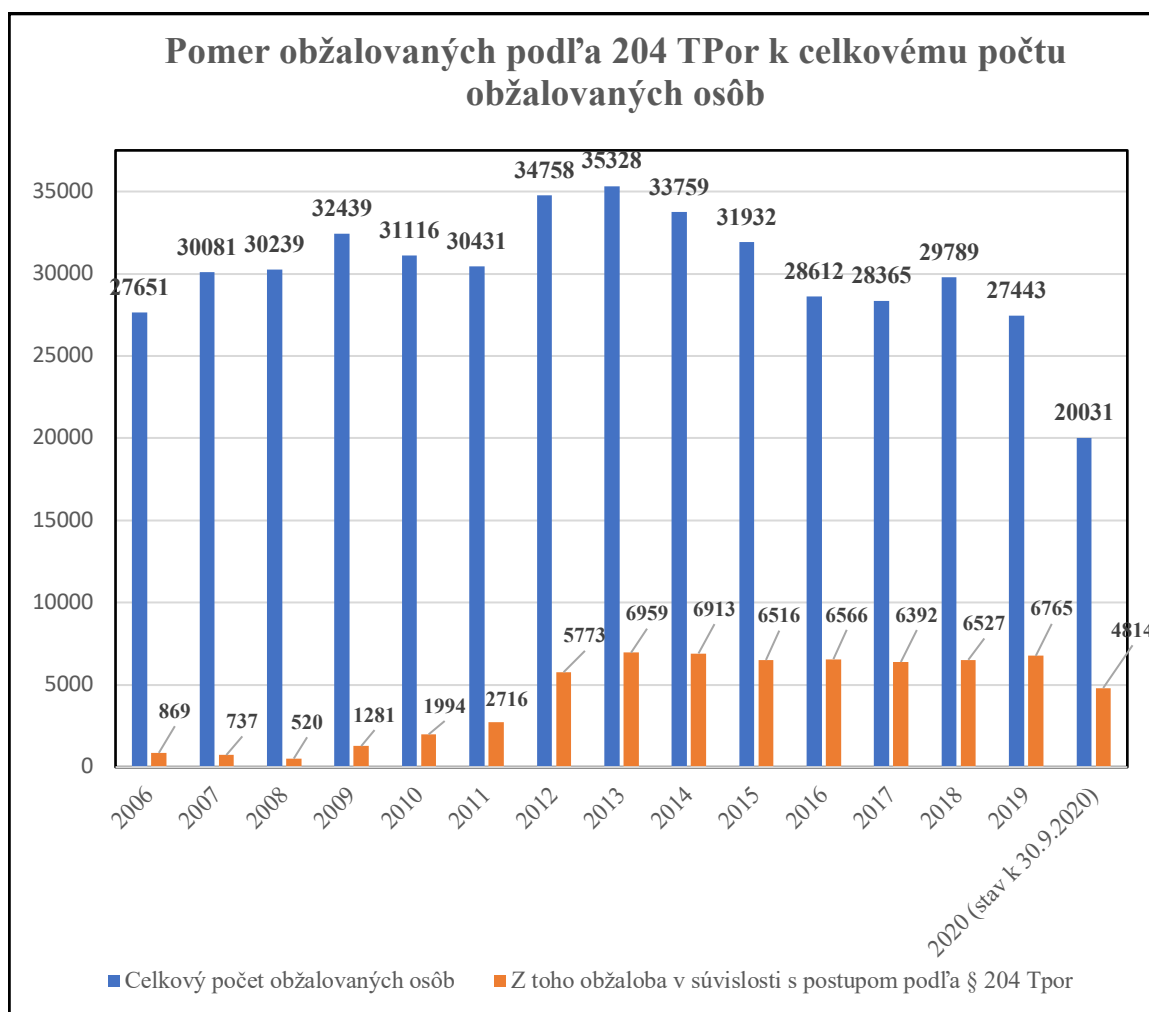
Všetko vyššie uvedené má nesporne väčší či menší vplyv z hľadiska aplikačného, v ďalšom texte sa zameriame na mieru využitia tzv. superrýchleho vyšetrovania v aplikačnej praxi, práve s poukazom na to, či zmeny, ktoré priniesol v súvislosti s predmetným inštitútom zákonodarca, mali svoje opodstatnenie a význam pre rýchlosť a hospodárnosť trestného konania.

²⁵⁵ K tomu pozri Vyhláška č. 192/2017 Z. z. Vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky o rozsahu vykonávania rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrovaní alebo skrátenom vyšetrovaní.

V rámci štatistického skúmania sme nahliadli na roky 2006 až 2020 (stav k 30.9.2020), do pomeru sme dali počet obžalovaných v súvislosti s postupom podľa § 204 TPor s celkovým počtom obžalovaných v konkrétnom roku. Na základe toho môžeme uviesť nasledovné, celkový počet obžalovaných v jednotlivých rokoch (počnúc rokom 2006, kedy došlo k účinnosti rekodifikovaného Trestného poriadku) sa pohyboval v priemere na úrovni 30130 prípadov (vychádzajúc zo stavu k 30.9.2020, pri očakávanom počte na úrovni cca 26700 prípadov by išlo o hodnotu na úrovni 30500), s postupným nástupom v roku 2006 (27651 prípadov) a následným postupným poklesom a následným ustálením počnúc rokom 2013 (ktorý predstavuje maximum v rámci predmetnej hodnoty, a to 35328 prípadov obžalovaných osôb). Uvedený pokles počnúc rokom 2013 je nesporne spojený aj s celkovým poklesom evidovanej kriminality.

V nadväznosti na údaje obsiahnuté v Grafe č. 1, prvé roky účinnosti Trestného poriadku (roky 2006-2008) boli prvými rokmi v súvislosti s využitím postupu podľa § 204 TPor v aplikačnej praxi, čo sa preukázalo aj na počte prípadov, v ktorých bol daný inštitút využitý (v priemere tvorili dané prípady približne 2,5% prípadov, v ktorých bola podaná obžaloba). Počnúc rokom 2009 (práve v súvislosti k prvou významnou novelizáciou ust. § 204 TPor a na to nadväzujúcich ustanovení, ako je uvedené v texte vyššie) došlo k postupnému percentuálnemu navýšeniu týchto prípadov k celkovému počtu obžalovaných (v roku 2009 3,95%, v roku 2010 6,41%, v roku 2011 8,93%, v roku 2012 16,61%, v roku 2013 19,7%, v roku 2014 20,48%). Možno uviesť, že počnúc rokom 2014 tvorili prípady obžalôb podľa § 204 TPor jednu pätinu všetkých prípadov obžalovaných osôb, táto hodnota sa v ďalších rokoch zvyšovala, pričom v roku 2019 predstavovala táto hodnota už takmer jednu štvrtinu všetkých prípadov obžalôb (obdobná hodnota je vlastná aj roku 2020, stav k 30.9.2020).

Platí, že v uvedenej štatistike dochádza k zmenám primárne počnúc rokom 2009 (resp. 2010), teda po rozsiahlej novelizácii relevantných ustanovení (najmä v súvislosti s rozšírením množiny prečinov, vo vzťahu ku ktorým je § 204 využiteľný, resp. v súvislosti s tým, že Trestný poriadok explicitne ustanovil, že uvedený postup je prípustný aj pre prípady, kedy prokurátor spolu s obžalobou podľa § 204 nepodáva návrh na vzatie obvineného do väzby). Domnievame sa, že vyšpecifikovanie postupu prokurátora (pred podaním obžaloby s ohľadom na § 204 ods. 2 TPor) a sudcu pre prípravné konanie (v zmysle § 348 TPor) výrazne prispelo k využívaniu predmetného osobitného skráteného vyšetrovania v aplikačnej praxi. Vychádzame z toho, že zákonodarca prakticky v plnej miere reagoval na požiadavky aplikačnej praxe, čím odstránil prekážky vo využívaní predmetného inštitútu. Uvedeným možno primerane argumentovať aj v súvislosti s legislatívnymi zmenami v súvislosti s tzv. druhou novelizáciou predmetného ustanovenia (s účinnosťou k 1.2.2014), nakoľko opätovne je možné štatisticky sledovať zvýšenie počtu obžalôb v zmysle § 204 TPor v pomere k celkovému počtu obžalovaných. Základným dôvodom je to, že postup podľa § 204 TPor je po predmetnej novelizácii Trestného poriadku využiteľný aj v súvislosti s osobou, ktorá nebola zadržaná pri páchaní trestného činu, resp. bezprostredne po ňom, ale až po tom, ako odpadla prekážka bezprostredného zadržania. Prakticky, nie len teoreticky, došlo k rozšíreniu množiny prípadov, na ktoré je uvedený inštitút využiteľný, čo sa odrazilo opätovne aj v aplikačnej praxi.

Graf č. 1: Pomer obžalovaných podľa 204 TPor k celkovému počtu obžalovaných osôb v daných rokoch. Vlastné spracovanie. Zdroj: Štatistická ročenka Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky za príslušné roky. Dostupné z: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>.

Domnievame sa, že zákonodarcu reagoval v stanovených prípadoch pružne na požiadavky aplikačnej praxe, čím nesporne vytvoril podmienky na využitie v aplikačnej praxi, ktorá v konečnom dôsledku prijala uvedený inštitút v pozitívnom zmysle slova, čo sa prejavuje na tom, že je využívaný v jednej štvrtine všetkých obžalôb, ktoré sú v roku podané (platí pre roky 2019 a 2020). Nesporne bude zaujímavé sledovať vývoj v nasledujúcich rokoch, napríklad v kontraste uvedených (stále existujúcich) aplikačných problémov, resp. nedostatkov.

Záver

Na príklade postupu podľa § 204 TPor, ktorý je v doktríne trestného práva procesného vnímaný ako superrýchle vyšetrovanie alebo osobitné skrátené vyšetrovanie, sme sa snažili predostrieť nie len teoretickoprávne aspekty uvedeného inštitútu, ale primárne pohľad na aplikačné nedostatky, ktoré sa aj po novelizácii predmetných ustanovení objavujú v praxi.

Primárne sme chceli poukázať na vývoj predmetného inštitútu v priebehu času (ktorý sa stal súčasťou Trestného poriadku v súvislosti s rekodifikáciou trestného práva procesného), primárne na reakciu zákonodarcu na podnety aplikačnej praxe, ktoré je možné v konečnom dôsledku hodnotiť ako maximálne adresné, najmä s ohľadom na frekvenciu využívania daného inštitútu (v pomere k celkovému počtu obžalovaných v konkrétnom roku).

V predkladanom príspevku sme sa snažili preukázať, či zákonodarca skutočne aj realizuje svoj záujem na rýchlosti, účelnosti a v konečnom dôsledku aj na efektívnosti trestného konania (tak ako to proklamoval v dôvodovej správe k Trestnému poriadku), a to na vybranom inštitúte trestného práva procesného. Domnievame sa, že nakoľko išlo v podmienkach rekodifikovaného Trestného poriadku o nový inštitút, svoje miesto v praxi si našiel, primárne však s ohľadom na novelizáciu v roku 2009. Možno konštatovať, že uvedený inštitút napomáha rýchlosti trestného konania, najmä v súvislosti so skutkovo jednoduchými vecami, ktoré je možné „vybaviť“ prostredníctvom danej osobitnej formy skráteného vyšetrovania.

Dovolíme si však opätovne zvýrazniť, že zákonodarca musí hľadať (nie len vo vzťahu k predmetnému inštitútu) tú správnu rovnováhu v kontexte procesných práv subjektov trestného konania, nakoľko „...rýchlosť trestného konania má pri zachovaní procesných práv svoje limity a trestné konanie proste nie je možné z povahy veci urýchľovať donekonečna...“.²⁵⁶

Literatúra

COUFAL, P. *Nad dalším zrychlením a zefektívnením trestního řízení*. In Státní zastupitelství, 2009, č. 10, str. 18-25. ISSN 1214-3758.

ČOPKO, P. *Prehľbovanie práva na obhajobu v prípravnom konaní – možnosti a limity*. In Záhora, J. (ed.) *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Praha: Leges, 2016. s. 142-151. ISBN 978-80-7502-153-3.

Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok. [online]. Navštívené dňa 28.10.2020. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-301-2005-Z-z.htm>.

Dôvodová správa k zákonu č. 5/2009 Z. z. , ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov. [online]. Navštívené dňa 28.10.2020. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-5-2009-Z-z.htm>.

Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. (o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov). [online]. Navštívené dňa 28.10.2020. Dostupné z: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-1-2014-z-z.htm>.

IVOR, J. *Základné východiská navrhovanej koncepcie prípravného konania*. In ZÁHORA, J. (ed.) *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Praha: Leges, 2016. s. 22-35. ISBN 978-80-7502-153-3.

KLÁTIK, J. *Poznatky z uplatňovania postupu podľa § 204 Trestného poriadku*. In Záhora, J. (ed.): *Aktuálne problémy prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 2014. s. 189-199. ISBN 978-80-7502-030-7.

RAJNIČ, M. *Aplikačné problémy zrýchleného skráteného vyšetrovania v slovenskom trestnom konaní*. [online]. Navštívené dňa 28.10.2020. Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Aplikacne-problemy-zrychleneho-skrateneho-vysetrovania-v-slovenskom-trestnom-konani.htm>.

²⁵⁶ COUFAL, P. *Nad dalším zrychlením a zefektívnením trestního řízení*. In Státní zastupitelství, 2009, č. 10, str. 18-25.

POLÁK, P. *Prehlbovanie práva na obhajobu v prípravnom konaní – možnosti a limity*. In ZÁHORA, J. (ed.) *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Praha: Leges, 2016. s. 74-95. ISBN 978-80-7502-153-3.

Kontaktné údaje:

JUDr. Stanislav Mihálik, PhD.

stanislav.mihalik@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Šafárikovo nám. č. 6

810 00 Bratislava

Slovenská republika

Přípravné řízení – jeho účel, zásady a jeho vztah k řízení před soudem

JUDr. Jiří Mulák, PhD.

Právnická fakulta Univerzity Karlovy

Anotácia

Príspevok²⁵⁷ sa zaoberá obecnějšími (vybranými) otázkami prípravného řízení, konkrétně zkoumá jeho účel a základní zásady trestního řízení, které se v něm uplatňují. Na pozadí toho se rovněž zamýšlí nad vztahem přípravného řízení a řízení před soudem (hlavního líčení). České trestní řízení patří je vystavěno na kontinentálním modelu trestního řízení, pro který je charakteristické silné přípravné řízení. Ačkoliv bylo od počátku devadesátých let provedeno několik novel trestního řádu, které si kladly za cíl přenést těžiště dokazování do řízení před soudem, stále přetrvává silný akcent na přípravné řízení.

Kľúčové slová:

přípravné řízení – řízení před soudem – dokazování v přípravném řízení – základní zásady trestního řízení – účel přípravného řízení

Summary

The article deals with more general issues of preparatory proceedings, specifically examines its purpose, the basic principles of criminal proceedings that apply in it. Against this background, the relationship between pre-trial and court proceedings (main trial) is also considered. The Czech criminal proceedings belong are based on the continental model of criminal proceedings, which is characterized by strong preparatory proceedings. Although several amendments to the Penal Code have been made since the early 1990s, which aimed to shift the focus of evidence to court proceedings, there is still a strong emphasis on pre-trial proceedings.

Key words:

preparatory criminal proceedings - court proceedings - evidence in preparatory proceedings - basic principles of criminal proceedings - purpose of preparatory proceedings

Úvod

Vzájemný vztah přípravného a soudního řízení nepopíratelně představuje zásadní otázku – odpověď na ni v sobě přirozeně obsahuje i vymezení koncepce celého trestního procesu, což je záležitost, která začala hýbat trestním právem již před několika desítkami let a rezonuje i nyní, a to v rámci připravované rekodifikace nového trestního řádu.²⁵⁸ Jedná se tedy o otázku aktuální, důležitou a společensky závažnou.²⁵⁹ Problematika vzájemného vztahu přípravného řízení a řízení před soudem souvisí s obsahovým nastavením základních zásad trestního řízení a současně s problematikou subjektů a stran v trestním řízení.

1. Účel a význam přípravného řízení

²⁵⁷ Tento příspěvek je výstupem programu Progres „Q02 - Publicizace práva v evropském a mezinárodním srovnání“, řešeného na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

²⁵⁸ Říha, J. Přípravné řízení v návrhu rekodifikované právní úpravy. In: GRIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.) Přípravné řízení dnes a zítra. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 76 an.

²⁵⁹ Záhora, J. (ed.) Přípravné konanie – možnosti a perspektívy. Praha: Leges, 2016; Záhora, J. (ed.) Aktuálne problémy prípravného konania trestného. Praha: Leges, 2014.

Má-li být hodnocen účel, smysl, úroveň přípravného řízení, je zpravidla vycházeno z jeho relace k řízení před soudem (k hlavnímu líčení). Odborná literatura zpravidla vymezuje dvě, resp. tři základní teoretické koncepce.²⁶⁰ Prvou koncepcí je hlavní líčení jako těžiště dokazování a rozhodování. V této koncepci má být v přípravném řízení primárně zjištěno, zda je od trestního stíhání třeba upustit nebo bude žalobce schopen odůvodnit obžalobu, přípravné řízení zde má tedy pouze pomocnou roli a těžiště dokazování leží v hlavním líčení, kde by měly být provedeny téměř všechny důkazy týkající se trestní věci. Druhá koncepce chápe přípravné řízení jako těžiště řízení a rozhodování, přičemž zde dochází k co nejúplnějšímu objasňování věci a v hlavním líčení se podstatě jen opakují důkazy, jež byly provedené v přípravném řízení. Jedná se tedy o velmi silné přípravné řízení.

V minulosti byla formulována i třetí koncepce, která chápala hlavní líčení jako těžiště dokazování a relativně silné přípravné řízení. Výsledky přípravného řízení mají poskytovat co nejúplnější podklad pro rozhodnutí, zda má daný případ dojít až k řízení před soudem či nikoliv. Přípravné řízení zde má proběhnout komplexně, jít do podrobností, těžištěm dokazování však zůstává hlavní líčení.²⁶¹ Tato koncepce byla opakovaně podrobována kritice, kdy jako první Císařová s Růžkem uvedli, že nemůže reálně vzniknout, jelikož bude vždy převažovat nějaký podstatný rys, tudíž půjde buď o koncepci první či koncepci druhou.²⁶² Pro úplnost lze dodat, že autor této třetí koncepce nakonec od její existence ustoupil.²⁶³

Obě důležité fáze trestního řízení jsou svým způsobem spojené nádoby, a proto změna jednoho z nich se i zpravidla výrazně projeví ve stadiu druhém. Tedy, zkrátíme-li (zjednodušíme-li) přípravné řízení, následek bude znamenat prodloužení (ztížení) hlavního líčení. Aby se zabránilo mechanickému přelévání odpovědnosti za průběh procesu, je nezbytné předem stanovit, zda taková změna poměru obou fází trestního řízení bude ve prospěch jiného, závažného a prospěšného výsledku.²⁶⁴

Účel a význam přípravného řízení je třeba odvodit od správného vymezení jeho místa v celkové struktuře trestního řízení. Nejdůležitějším stadiem trestního řízení je řízení před soudem. V něm se plně uplatní všechny pokrokové zásady moderního trestního procesu, zejména zásada bezprostřednosti, ústnosti, veřejnosti, kontradiktornosti, plného zajištění práva na obhajobu a ústavněprávní princip soudcovské nezávislosti. To vše hovoří pro to, aby nejdůležitější otázky trestního řízení, totiž rozhodování o vině trestu, se řešily při soudním jednání.

Před soudem se má také zásadně odehrávat dokazování (srov. § 220 odst. 2 tr. řádu), jímž se opatřuje podklad pro meritorní rozhodnutí, protože jen tak je garantována plná odpovědnost soudu za správnost skutkového zjištění. Ve vztahu k soudnímu řízení má přípravné řízení pouze pomocnou roli. Účel přípravného řízení je koncentrován ve funkcích přípravného řízení. Přípravné řízení plní čtyři funkce: 1. vyhledávací (detekování trestné činnosti, odhalení skutečných pachatelů, nalezení usvědčujících důkazů), 2. fixační (ve vztahu k pomíjivým důkazům), 3. Verifikační a filtrační (spočívající v ověření základních faktů, aby

²⁶⁰ Např. FRYŠTÁK, M. *Dokazování v přípravném řízení*. Brno: MUNI, 2015, s. 60 – 63; Růžicka, M. *Přípravné řízení a stadium projednání trestní věci v řízení před soudem*. Praha: LexisNexis, 2005, s. 114 an., 140 an.

²⁶¹ ŠTĚPÁN, J. *Účel a rozsah přípravného řízení a jeho poměr k hlavnímu líčení*. Právník. 1967, č. 8, s. 716.

²⁶² RŮŽEK, A., CÍSAŘOVÁ, D. *Vztah přípravného řízení k hlavnímu líčení*. Socialistická zákonnost. 1968, č. 7, s. 426; CÍSAŘOVÁ, D. *Novelizace a rekodifikace trestního řádu ČR a aktuální problémy teorie dokazování v trestním řízení*. Trestní právo. 2001, č. 4, s. 8. Dále srov. Šámal, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: SEVT, 1992, s. 57 – 58.

²⁶³ ŠTĚPÁN, J. *Ke koncepci připravované reformy trestního řádu*. Trestní právo, 1996, č. 7-8, s. 3.

²⁶⁴ Koncept spojených nádob je však do značné míry devalvován tím, že zatímco přípravné řízení je obligatorní součástí trestního řízení, řízení před soudem (resp. hlavní líčení) je fakultativní, přesněji podmíněně obligatorní, součástí trestního řízení, neboť trestní věc může být pravomocně vyřízena již v přípravném řízení.

nedocházelo k nedůvodnému postavení nevinných osob před soud), 4. odklonnou (naplnění prvku tzv. restorativní justice²⁶⁵).²⁶⁶

Je současně pravdou, že z hlediska naplnění zásad spravedlivého procesu nesmí poměr úkonů prováděných v přípravném řízení rozhodující měrou předznamenávat výsledek hlavního líčení. Z historické perspektivy je potřeba dodat, že přípravné řízení v dobách inkvizičního trestního procesu mělo podobu písemného, tajného a nikoliv kontradiktorního vyšetřování. Vyšetřující soudce (inkvizitor) byl vydáván za vyšetřovatele, soudce a ochránce práv obviněného v jedné osobě, a tak se svého času tento stav přijímal s určitým pochopením, i když pochopitelně zaznívaly hlasy o nebezpečné schizofrenii tohoto systému. Obviněný byl zpravidla zatčen, předveden před tohoto soudce a jím vyšetřován, současně zpravidla nevěděl, z čeho je obviněn, a vyšetřování, jež se mnohdy táhlo několik měsíců i let, strávil v izolaci. Žalobce po skončení vyšetřování obdržel fakticky hotový spis, a pokud se rozhodl podat obžalobu, hlavní líčení bylo jen opakováním a konstatováním již zjištěných faktů.

Další faktem je, že v přípravném řízení, které je na počátku trestního procesu, je někdy třeba opatřit důkazy, které později nemusí být proveditelné, dostupné, ale také přesně reprodukovatelné, jako v rané fázi řízení.

Má-li být chtěným cílem provedení většiny procesně použitelných důkazů již v přípravném řízení, musí být principy (zásada ústnosti, bezprostřednosti a další zásady dokazování) platné v hlavním líčení co nejvíce transponovány do předchozí fáze, což se týká zejména zásady kontradiktornosti.²⁶⁷ Tím ovšem objem přípravného řízení narůstá, stává se formálnější, důležitější a tedy nutně výrazně determinuje (prejudiková) rozhodnutí soudu. Odmítneme-li zcela takové dokazování, ztrácíme možnost „zakonzervovat“ nejdůležitější důkazy ihned, bezprostředně po spáchání činu, když institut tzv. neodkladných a neopakovatelných úkonů nemusí zejména v úplném počátku vyšetřování zcela vyhovovat pozdější důkazní situaci. Je proto třeba hledat rovnováhu, nicméně řešení, které se v mnohém odvíjí od původní úlohy veřejné žaloby, není jednoduché. Účelem přípravného řízení není podání definitivního důkazního stavu a konečné právní kvalifikace, ale zjištění prozatímního stavu, který dovoluje, aby se věci začal zabývat soud a mohl se přitom opírat o podloženou obžalobu a, je-li to potřeba, o některá věrohodná skutková zjištění již z přípravného řízení.

Změny v mnoha evropských státech vedly k tomu, že slábla úloha vyšetřujícího soudce a s tím se měnil pohled i na tradiční inkviziční dogma (resp. zásady inkvizičně-obžalovacího procesu, které z těchto dogmat vycházejí). Důsledkem ovšem nebylo jen postupné přenášení dokazování do řízení před soudem, jak by se mohlo zdát. Není současně pravdou, že s posilováním kontradiktorní povahy řízení došlo k vymírání kontinentální inkviziční tradice. Kontinentální Evropa (vyjma severských států) se na jedné straně nechce vzdát tradičního (silného) pojetí přípravného řízení, ale současně se nemůže a ani nechce bránit vlivům, které tuto přípravnou fázi činí méně formální, rychlejší a jednodušší (jde zejména o otázku tzv. odklonů). S řízením, které se vyznačovalo určitou jednostranností, vysokou formálností až byrokracií při provádění jednotlivých procesních úkonů si zkrátka dnes nevystačíme. Anglo-americký proces, který je některými mnohdy až adorován, ovšem vůbec kontradiktorní přípravné řízení nezná, protože zde je toto řízení jen shromažďováním důkazů pro účely podání obžaloby a většinou probíhá vně samotného procesu, tedy existuje-li přípravné řízení v těchto zemích, má velmi neformální (neinstitucionalizovanou) povahu.

Veřejný žalobce v přípravném řízení kontinentálního typu, tam, kde není zaveden institut vyšetřujícího soudce, je pánem sporu a představitelem pohyblivého veřejného zájmu.

²⁶⁵ TIBITANZLOVÁ, A. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2019, s. 88 an.

²⁶⁶ FRYŠTÁK, M. *Dokazování v přípravném řízení*. Brno: MUNI, 2015, str. 31 – 36.

²⁶⁷ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 273 an.; PELC, V. *Kontradiktornost – realita nebo chiméra českého trestního procesu?* In: Jelínek, J. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 46–56.

Je současně potřeba zdůraznit, že v přípravném řízení je důležité, aby státní zástupce v rámci své dozorové, tedy kontrolní a řídící, schvalovací, instanční nebo návrhové činnosti jako pán přípravného řízení dbal na to, aby bylo dodrženo právo na spravedlivý proces. To znamená, že při vědomí nároku státu na spravedlivé řízení a rozhodnutí, přímo odpovídá za ochranu lidských práv a základních svobod v souvislosti se zahájením trestního stíhání vůči konkrétní osobě a za ochranu těchto práv a svobod při provádění následných úkonů přípravného řízení. Dodejme, že veřejný žalobce zde není zcela osamocen, protože pokud jde o některá nejzákladnější práva (zásahy do osobní svobody, do nedotknutelnosti obydlí), pak je odpovědnost přenesena také na soudce.²⁶⁸

2. Uplatnění základních zásad v přípravném řízení

Ačkoliv se základní zásady trestního řízení (zejména § 2 tr. řádu)²⁶⁹ v plné míře uplatní v řízení před soudem, neznamená to, že by se některé z nich nemohly uplatnit také v předsoudním stadiu, byť s pochopitelnými zvláštnostmi (modifikacemi) a výjimkami.²⁷⁰

Zásada řádného zákonného procesu (§ 2 odst. 1 tr. řádu) platí rovněž pro přípravné řízení. Uvedená zásada je zvláště připomenuta v ustanovení § 164 odst. 2 tr. řádu, který umožňuje policejnímu orgánu neopakovat úkon, které byly vykonány před zahájením trestního stíhání, pokud byly provedeny způsobem odpovídajícím trestnímu řádu. Policejní orgán tím může urychlit a zjednodušit vyšetřování, avšak pouze po pečlivé kontrole zákonnosti předchozího postupu. Se zásadou řádného zákonného procesu není v rozporu skutečnost, že trestní řád umožňuje provést v přípravném řízení některé úkony jednodušším způsobem, než by tomu bylo v soudním řízení. Tak zejména namísto formálního výsledku svědka (§ 97 - § 104 tr. řádu), se lze zásadně spokojit s vyžádáním vysvětlení [§ 158 odst. 3 písm. a) tr. řádu, § 164 odst. 1 tr. řádu]; o obsahu vysvětlení, jakožto i o jiných úkonech přípravného řízení, nemajících povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, není pořizován protokol, nýbrž se o nich sepíše méně formální úřední záznam (§ 158 odst. 6, § 164 odst. 1 tr. řádu). K tomuto zjednodušení formálních náležitostí přistoupil zákonodárce proto, aby urychlil trestní řízení, učinil je hospodárnějším a aby zabránil neúčelnému obtěžování občanů opakovanými výsledky. Uvedené odformalizování má přispět ke zvýšení váhy soudního řízení, kde by zásadně mělo probíhat dokazování, protože např. úřední záznamy z přípravného řízení lze použít jako důkaz před soudem jen za podmínek stanovených trestním řádem (§ 158 odst. 6; § 211 odst. 6 a § 314d odst. 2 tr. řádu). I tyto jednodušší způsoby získávání a podchycování informací jsou zčásti kontrolovatelné. Podstatné je, že jejich vliv na meritorní rozhodnutí je omezen.

Zásada presumpce neviny (§ 2 odst. 2 tr. řádu, čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 odst. 2 Úmluvy) je jednou pilířovitých základních zásad trestního řízení. Jedná se o obecnou zásadu, přičemž je uplatňována až do pravomocného skončení trestní věci. S touto zásadou se spojen tzv. objektivní nevina, kterou lze chápat jako zákonodárcem nastavený výchozí stav, kdy na každého podezřelého je třeba pohlížet jako na řádného (nevinného) občana. Současně platí, že tato objektivní nevina nemůže být nijak vyvrácena subjektivním přesvědčením orgánu činného v trestním řízení. Ze zásady presumpce neviny vyplývá několik pravidel, mj. pravidlo *in dubio pro reo*, podle kterého, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny důvodné

²⁶⁸ FENYK, J. *Státní zástupce a právo na spravedlivý proces v přípravném řízení trestním*. In: GRIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.) *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 29 an.

²⁶⁹ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Aleš Čeněk, 2019, s. 117 an.

²⁷⁰ SROV. ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 471 an.; ŠÁMAL, P., RŮŽIČKA, M., NOVOTNÝ, F., DOUCHA, J., NOVOTNÁ, J. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 45 – 77; IVOR, J. a kol. *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 2017, s. 57 an.

pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného. Trestní řád však tuto zásadu ve vztahu k přípravnému řízení určitým způsobem modifikuje, neboť pro rozhodnutí státního zástupce v přípravném řízení podle § 172 odst. 1 písm. a) tr. řádu²⁷¹ formuluje odlišné pravidlo, než jaké je platné pro řízení před soudem v § 226 písm. a) tr. řádu,²⁷² z čehož je také dovozováno, že je-li zde pochybnost státního zástupce stran toho, zda se skutek opravdu nestal, zákonodárce zde vytváří příkaz podat obžalobu, tedy platí inverzní pravidlo *in dubio contra reo*.²⁷³

Zásada oficiality (§ 2 odst. 4 tr. řádu) je nejtypičtější (profilující) základní zásadou kontinentálního modelu trestního řízení, kdy pro přípravné řízení je formulována na více místech. Státnímu zástupci a policejnímu orgánu je uložena povinnost organizovat svou činnost tak, aby účinně přispívali ke včasnosti a důvodnosti trestního stíhání (§ 157 odst. 1 tr. řádu). Policejní orgán je povinen učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení trestného činu, ke zjištění pachatele a k předcházení trestné činnosti (§ 158 odst. 1 tr. řádu) a spolu se státním zástupcem jsou povinni přijímat trestní oznámení (§ 158 odst. 2 tr. řádu). Při splnění zákonných podmínek je povinen policejní orgán povinen neprodleně zahájit trestní stíhání (§ 160 odst. 1 tr. řádu). Také další postup přípravného řízení se má vyznačovat spontánní iniciativou a aktivitou policejního orgánu a státního zástupce. Zásada oficiality se v trestním řízení specificky projevuje jako zásada procesní legality (pro okamžik zahájení trestního stíhání) a jako zásada vyhledávací (pro oblast dokazování).

Zásada procesní legality (§ 2 odst. 3 tr. řádu)²⁷⁴ je charakteristickou zásadou přípravného řízení. V trestním řádu je formulována jako povinnost státního zástupce (a zprostředkovaně také policejního orgánu) stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon, přímo použitelný předpis Evropské unie nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána, nestanoví jinak. S ohledem na to, že u zásady legality lze uvažovat o jejích složkách²⁷⁵ – složce iniciační (stíhací) a složce akuzační (obžalovací) – je realizována vydáním usnesením o zahájení trestního stíhání (§ 160 tr. řádu), resp. výlučně státním zástupcem podáním obžaloby (§ 176 tr. řádu), návrhu na potrestání (§ 179d tr. řádu) a rovněž i návrhem na schválení dohody o vině a trestu (§ 175a tr. řádu). K zásadě procesní legality lze rovněž poznamenat, že se neustále rozšiřuje okruh výjimek ze zásady legality,²⁷⁶ které jsou zpravidla také projevem opačné zásady – zásady oportunity. Současně se neustále volá po dalším rozšiřování prvků oportunity, zejména v souvislosti s posílením kontradiktornosti trestního řízení, resp. se eventuálním zavedením formálního důkazního břemene státního zástupce. Nepochybné jsou souvislosti obou procesních zásad (legality a oportunity) s hmotným právem.²⁷⁷

Zásada vyhledávací, jako zřetelný projev zásady oficiality, je zákonodárcem zvláště akcentována pro přípravné řízení tím, že orgány činné v trestním řízení v této etapě způsobem uvedeným v zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě objasňovaly okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede.

²⁷¹ Jedná se jeden z obligatorních důvodů zastavení trestního stíhání, který je dán v případě, dojde-li státní zástupce k závěru, že je nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede

²⁷² Soud zproští obžalovaného obžaloby, jestliže na základě důkazů předložených v hlavním líčení státním zástupcem a případně doplněných soudem, a to i k návrhům ostatních stran nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán.

²⁷³ ČEP, D. *Vybrané aspekty základních zásad trestního řízení v rámci řízení přípravného*. In: KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. Brno: MUNI, 2015, s. 83.

²⁷⁴ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 142 - 158.

²⁷⁵ KANDOVÁ, K. *Trestně procesní zásady legality a oportunity ve světle trestních teorií*. Právník, 2018, č. 7, s. 582 – 596.

²⁷⁶ Jde-li okruh zákonných výjimek, jsou to případy, kdy 1. státní zástupce stíhat nesmí; 2. státní zástupce stíhat nemusí a 3. institut dočasného odložení trestního stíhání.

²⁷⁷ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 139 -142.

Zásada veřejnosti se v přípravném řízení neuplatní, trestní řád ji zakotvuje pouze pro řízení před soudem (§ 2 odst. 10 tr. řádu).²⁷⁸ Neveřejnost přípravného řízení je zdůvodňována dvěma zásadními argumenty. První argument je takticko-kriminalistický. Spočívá v tom, že do té doby, než budou provedeny a podchyceny důkazy, je třeba zabránit tomu, aby je pachatelé trestných činů nebo jejich pomocníci mohli ničit, poškozovat či jinak negativně ovlivňovat. Taktické zřetele opravňují k tomu, aby se utajil plán vyšetřování, posloupnost vyšetřovacích úkonů, vyšetřovací verze. V dočasném utajení určitých informací nelze spatřovat žádné zkracování práv obviněného. Jinými instituty trestního řízení, jako je možnost účasti obviněného²⁷⁹ a procesní nárok účasti obhájce na vyšetřovacích úkonech (§ 165 odst. 1, 2 tr. řádu), seznámení obviněného s výsledky vyšetřování (§ 166 tr. řádu) je garantována dostatečná ochrana práv obviněného. Druhý argument souvisí se zásadou presumpcí neviny, neboť právě na počátku trestního řízení je třeba zvýšeně dbát na ochranu dobrého jména a pověsti obviněného. Z povahy věci vyplývá, že v přípravném řízení není ještě jisté, zda obviněný je skutečně vinen, trestní stíhání může skončit jeho zastavením; proto neveřejnost přípravného řízení prospívá zájmům samotného obviněného.²⁸⁰ Zásadně tedy platí, že veřejnost nemá právo účastnit se úkonů přípravného řízení ani seznamovat se s obsahem vyšetřovacího spisu. Poskytování informací o průběhu přípravného řízení sdělovacím prostředkům není sice vyloučeno, avšak velmi často zde budou splněny podmínky pro odepření informací podle § 8a odst. 3 tr. řádu.²⁸¹

Pro přípravné řízení platí také zásada materiální pravdy, resp. zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí.²⁸² Předně je potřeba poznamenat, že rozsah zjišťování skutkového stavu je v přípravném řízení menší než v řízení před soudem. Nová formulace obsažená v ustanovení § 2 odst. 5 tr. řádu hovoří zjišťování skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Uvedené je patrně nezbytné vykládat tak, že pro různé fáze a etapy trestního řízení je předepsána rozdílná úroveň zjišťování skutkového stavu věci.²⁸³

Velký význam má zásada rychlosti, kterou - při jejím užším chápání - lze chápat jako důsledek zásady oficiality, přičemž pro oblast přípravného řízení má za cíl zabránit úmyslnému zničení či přirozené zkáze důkazů. Ostatně i z hlediska požadavků trestní politiky je žádoucí, aby jednak byl obviněný co možná nejdříve postaven před soud, aby se zkrátila doba nejistoty, zda je obviněný vinen nebo nevinný, jednak to se zvyšuje výchovný účinek trestního řízení jak na obviněného, tak i na veřejnost.²⁸⁴ Zásada rychlosti v přípravném řízení zakotvena na

²⁷⁸ Tamtéž, s.238 – 252.

²⁷⁹ Ke kritice NETT, A. *K problematice účasti obviněného při vyšetřovacích úkonech*. In: ZÁHORA, J. (ed.) *Přípravné konanie – možnosti a perspektivy*. Praha: Leges, 2016, s. 137 an.

²⁸⁰ ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 472 – 473.

²⁸¹ Blíže viz HERANOVÁ, S. *Svobodný přístup k informacím z trestního řízení*. In: Ústavní aspekty trestního práva – k odkazu Jiřího Herczega. Praha: Leges, 2019, s. 127 an.

²⁸² MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 195 an.

²⁸³ Srov. § 158 odst. 3 tr. řádu [prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (zahájení úkonů trestního řízení)]; § 160 odst. 1 tr. řádu [nasvědčují-li odůvodněné a zjištěné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala konkrétní osoba (usnesení o zahájení trestního stíhání)]; § 172 odst. 1 tr. řádu [je-li nepochybné, že se nestal skutek, skutek není trestným činem, není prokázáno, že skutek spáchal obviněný; trestní stíhání je nepřipustné (zastavení trestního stíhání)]; § 176 tr. řádu [jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud (podání obžaloby)]; rozhodování soudu [ultimátně platí in dubio pro reo (srov. § 225 a § 226 tr. řádu)].

²⁸⁴ Blíže viz Šámal, P. *Průtahy a obstrukce v trestním řízení a jejich příčiny*. *Trestněprávní revue*, 2020, č. 2, s. 63 an.

několika místech,²⁸⁵ přičemž ji lze spatřovat zejména v souvislosti se zavedením zkráceného přípravného řízení (§ 179a an. tr. řádu).²⁸⁶

3. Posun paradigmatu – můžeme se zbavit „silného“ přípravného řízení v podmínkách kontinentálním modelu trestního řízení?

Není překvapivým konstatováním, že relativně silná pozice přípravného řízení je jedním z typických rysů inkvizičního trestního procesu.²⁸⁷ Tento významný (a charakteristický) rys platil formálně až do tzv. „velké“ novely tr. řádu,²⁸⁸ přičemž lze pochopitelně vysledovat názory, dle kterých platí dodnes. Silné přípravné řízení spočívá zejména v tom, že dokazování je provedeno v takovém rozsahu, že zjištěný skutkový stav může v zásadě bez jakékoliv významné změny, doplnění či upřesnění převzít soud pro své konečné meritorní rozhodnutí (rozsudek). Lapidárně řečeno, vše důkazně zajímavé a podstatné se již odehrálo v přípravném řízení a hlavní líčení má fakticky již jen určitou kontrolní, resp. „pro forma“ roli. Platí sice stále zásada vyhledávací, kdy soud může stále vyhledávat a provádět nové důkazy, a to jak ve prospěch či v neprospěch obžalovaného, standardně tuto potřebu však nemá, neboť veškeré potřebné důkazy byly shromážděny již v přípravném řízení. Souhlasím s názorem Provozníka v tom směru, že z hlediska významu přípravného řízení a nalézacího řízení před soudem platí nepřímá úměra v tom, že čím „slabší“ je přípravné řízení, čím menší požadavky jsou kladeny na orgány činné v trestním řízení v něm působící, a tedy čím menší pravomoci těmto požadavkům odpovídající jsou jim svěřeny, tím „silnější“ musí být nalézací řízení před soudem.²⁸⁹ Jestliže tedy právní úprava trestního řízení před rokem 1990 požadovala po prokurátorovi a po orgánech provádějících vyšetřování (či vyhledávání, případně objasňování) v podstatě meritorní zjištění,²⁹⁰ nalézací řízení před soudem se mohlo omezovat pouze na ověření oprávněnosti závěrů přípravného řízení soudem, zákonnosti postupu a případnou volbu právního následku.

Jak bylo uvedeno výše, tak nejpozději²⁹¹ od velké novely trestního řádu lze hovořit o postupném formálním „oslabování“ přípravného řízení, tj. postupném v přenášení těžiště dokazování do řízení před soudem a jemu odpovídajícím omezení dokazování prováděného v přípravném řízení.²⁹² V současné době nelze říci, že by tohoto cíle bylo dosaženo, což dokládá mj. i to, že ambicí v současnosti připravovaného nového trestního řádu je právě přenesení těžiště dokazování až do stadia řízení před soudem. Autoři připravované rekodifikace vycházejí z modelu tzv. slabého přípravného řízení a silného řízení před soudem, před nímž má být primárně prováděno dokazování s nejvyšší mírou zachování základních zásad, jimiž je ovládáno trestní řízení. Současně je zde snaha posílit stadium řízení před soudem na úkor přípravného řízení, omezit možnost vrácení věci do přípravného řízení, a to zejména z řízení o

²⁸⁵ V § 157 odst. 1 tr. řádu je orgánům přípravného řízení uložena povinnost přispívat k včasnosti trestního stíhání; v § 160 odst. 1 tr. řádu má policejní orgán zahájit trestní stíhání neprodleně; v § 159 a § 167 tr. řádu jsou stanoveny lhůty pro skončení prověřování, resp. vyšetřování.

²⁸⁶ Kratochvíl, V. Paradoxy některých vybraných základních zásad dokazování v trestním řízení a jak s nimi naložit? In: KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. Brno: MUNI, 2015, s. 22 an.; FRYŠTÁK, M. *Dokazování v přípravném řízení*. Brno: MUNI, 2015, s. 325 – 338.

²⁸⁷ KRISTKOVÁ, A. *Adverzární, inkviziční a smíšený trestní proces – koncepce a širší souvislosti*. Časopis pro právní vědu a praxi, 2013, č. 3, s. 373.

²⁸⁸ Provedené zákonem č. 265/2001 Sb. (někdy nazývané též malou rekodifikací)

²⁸⁹ PROVAZNÍK, J. *Charakteristické rysy trestního řízení před rokem 1990*. Trestní právo, 2018, č. 1, s. 5-12.

²⁹⁰ Tedy zjištění, zda se skutek stal, zda byl trestným činem a zda jej spáchal obviněný, a to objektivně (jakkoliv fakticky v některých případech orgánům činným v trestním řízení šlo spíše o postavení obviněného před soud),

²⁹¹ Obdobné cíle si kladly novely již z počátku devadesátých let.

²⁹² RŮŽIČKA, M. *Přípravné řízení a stadium projednání trestní věci v řízení před soudem*. Praha: LexisNexis CZ, 2005, s. 122 an.

opravných prostředcích po předchozím rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé. Současně se chce zajistit, aby obviněný nebyl nedůvodně postaven před soud, měl by mít možnost se účinně bránit proti nedůvodnému trestnímu stíhání. Procesní vady přípravného řízení by měly být jen velmi omezeně uplatnitelné v pozdějších stádiích trestního procesu. Má dojít též ke zvýšení aktivity procesních stran, zejména státního zástupce (např. zavedením formálního důkazního břemene), a s tím souvisejícímu rozšíření oportunních prvků. Jako žádoucí se jeví i umožnění procesního zachycení důkazů i před zahájením trestního stíhání. Uvažováno je i institucionalizaci tzv. předprocesního soudce (soudce pro přípravné řízení), který by byl specializovaný na rozhodování o zásazích do základních práv a svobod v tomto stadiu trestního řízení.²⁹³

Snahy přenést těžiště dokazování z přípravného řízení do nalézacího řízení před soudem, se tedy dosud ukazují jako vcelku neúspěšné, a to v kontrapozici s tím, že byla provedena již dlouhá řada konkrétních dílčích legislativních opatření (přijata řada novel trestního řádu), které měly za cíl omezit rozsah dokazování prováděného v přípravném řízení.²⁹⁴ Důvodů, proč se uvedeného cíle nepodařilo dosáhnout, je dlouhá řada. Připomeňme ty podstatné.

První zásadní důvod lze spatřovat v tom, že dosud vynaložené úsilí nebylo zcela konzistentní, komplexní, koncentrované, neboť v průběhu doby byly přijaty i novely protichůdné - popírající. Zde lze uvést, že například to, že v rozporu se snahou vyloučit důkazní použitelnost úředních záznamů o podaných vysvětleních, jedna z novel trestního řádu²⁹⁵ zavedla ustanovení § 211 odst. 6 tr. řádu, umožňující důkazní použitelnost těchto úředních záznamů v řízení před soudem, dají-li k tomu státní zástupce i obžalovaný souhlas.²⁹⁶ Je vcelku pochopitelné, že tato legislativní změna směřovala k urychlení trestního řízení, přičemž vycházela z toho, že se obdobný institut osvědčil v tzv. zjednodušeném řízení navazujícím na zkrácené přípravné řízení. Ke škodě věci se však ani důvodová zpráva nijak nezabývá tím, jaký dopad mělo přijetí § 211 odst. 6 tr. řádu na koncepci trestního řízení, případně proč výhody jeho zavedení v daném případě převážily nad nekonzistentností s dlouhodobým a několikrát deklarovaným záměrem (tj. oslabení dokazování v přípravném řízení a přenesení jeho těžiště do řízení před soudem).

Současně je potřeba dodat, že uvedený příklad není ojedinělý, naopak je do určité míry symptomatický a charakteristický. Nelze si totiž nevšimnout, že se vytrácí se systematický přístup ke komplexní reformě trestního práva, kdy počátek všeho lze hledat v oddělené rekodifikaci trestního práva hmotného a procesního, kdy byl sice přijat nový trestní zákoník,

²⁹³ ŘÍHA, J. *Přípravné řízení v návrhu rekodifikované právní úpravy*. In: GRIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.) *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 82 – 83 an.; ŘÍHA, J. *Rozhodování soudce v přípravném řízení a jeho příslušnost – současnost a budoucnost*. Státní zastupitelství, 2017, č. 5, s. 13 an.; ŘÍHA, J. *Příslušnost soudu v přípravném řízení – možnosti a úskalí budoucí právní úpravy*. Trestní právo, 2018, č. 3, s. 9 an.; ŘÍHA, J. *Vybrané aspekty použitelnosti protokolů o dřívějších svědeckých výpovědích v hlavním líčení s ohledem na judikaturu ESLP*. In: JELÍNEK, J. a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, s. 233 an.

²⁹⁴ Jednalo se například o výslovné zakotvení důkazní nepoužitelnosti úředních záznamů o podaných vysvětleních v řízení před soudem podle ustanovení § 158 odst. 4, zavedené novelou TŘ provedenou zákonem č. 292/1993 Sb.; případně omezení možnosti soudu místo výsledku svědka přečíst protokol o jeho výpovědi z přípravného řízení dle ustanovení § 211 odst. 1 TŘ, tím, že byla navázána na souhlas státního zástupce a obžalovaného (zavedeno rovněž novelou TŘ provedenou zákonem č. 292/1993 Sb.); vytvoření lhůt pro provedení vyšetřování ustanovením § 167 TŘ jeho novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. atd. Nejvýraznějším z nich bylo patrně zavedení zkráceného přípravného řízení, které mělo poprvé uvést v život procesní řešení, v němž by v přípravném řízení důkazy byly jen vyhledávány, nikoliv prováděny, neboť to by se dělo až v řízení před soudem.

²⁹⁵ Provedená zákonem č. 459/2011 Sb.

²⁹⁶ K tomu podrobněji např. DRAŠTÍK, A. *Princip „Miranda“ a české trestní řízení*. In: GRIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.) *Trestní právo a právní stát*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 17 – 20; Tejnská, K. *K použitelnosti úředních záznamů o podání vysvětlení*. In: *Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega*. Praha: Leges, 2019, s. 116 – 126.

ale nebyl již současně přijat nový trestní řád, přičemž ten stávající je neustále novelizován (tzv. salámovou metodou). Při zavádění řady dílčích změn trestněprocesní úpravy totiž absentuje analýza jejího souladu s celkovou koncepcí trestního řízení²⁹⁷ a převažuje pragmatický přístup v podobě preference požadavku na zefektivnění, zjednodušení, zrychlení, případně zhospodárnění řízení.²⁹⁸ Zjednodušeně řečeno, jedinou reflektovanou (referenční, validní) základní zásadou trestního řízení se stává zásada rychlosti řízení, o čemž současně svědčí to, že snad každá novela trestního řádu se zaklíná zrychlením trestního řízení, případně akceleračním potenciálem přijatých změn.

Druhý důvod lze hledat v samotném reformovaném inkvizičním (kontinentálním) modelu trestního řízení, pro který je příznačná tzv. „servisní“ úloha přípravného řízení. Pro tuto otázku jsou důležité dvě charakteristiky inkvizičního modelu trestního procesu.²⁹⁹

Tím prvním je, zjednodušeně řečeno, určitá systémová důvěra ve státní orgány, vycházejícího z veřejnoprávního chápání trestního práva, kdy důkazní prostředky jsou v rukou státních orgánů. Inkviziční (kontinentální) model totiž stojí na třech základních zásadách - zásadách materiální pravdy, vyhledávací a volného hodnocení důkazů. To se projevuje v tom, že orgány činné v trestním řízení mají povinnost zjistit pravdu ve prospěch i v neprospěch samy od sebe a na základě svého vnitřního přesvědčení, jednak to, že za tímto účelem je jim svěřena odpovídající pravomoc podle svého uvážení vyhledávat a provádět důkazy, díky nimž mohou této povinnosti dostát.³⁰⁰

Uvedeného cíle by mohlo být dosaženo v zásadě jen tehdy, pokud by všechny tyto rozhodovací pravomoci byly orgánům činným v přípravném řízení trestním odebrány, a důkazy by tak mohly pouze procesně zajišťovat, nikoliv již provádět (a posléze hodnotit). Je ovšem otázkou, do jaké míry by se tím faktický průběh trestního řízení skutečně zlepšil, neboť pokud by tyto neměly možnost provádět důkazy, nemohly by se s jejich obsahem seznamovat buďto vůbec, nebo toliko způsobem, který by nevyvolával žádné procesní účinky. K tomu je nezbytné poznamenat, že představa, že by se nemohly s jejich obsahem vůbec seznamovat, je zcela iluzorní, neboť by se tímto popírala samotná kriminalistická podstata vyšetřování,³⁰¹ kdy nemožnost seznámit se s obsahem důkazu by měla za následek nemožnost identifikovat v něm další možné prameny důkazu, prověřovat dosavadní výsledky dokazování, např. provádět tzv. zvláštní způsoby dokazování (rekognici, konfrontaci, vyšetřovací pokus, rekonstrukci a prověrku výpovědi na místě).³⁰²

Pokud jde o variantu, že by orgány přípravného řízení trestního měly sice možnost seznamovat se obsahem, ale jen způsobem, který by nevyvolával žádné procesní účinky, je tato sice teoreticky představitelná, ale nepochybně by s sebou nesla dlouhou řadu praktických komplikací při potřebě využít instituty, k nimž je třeba rozhodnutí soudu (typicky vzetí obviněného do vazby), neboť v těchto případech by bylo těžko přezkoumatelné, co vlastně bylo zjištěno a čím je ospravedlněno užití daného institutu. Odůvodnění takových návrhu soudu by se pak totiž nutně muselo omezovat na lakonické konstatování, že při vyhledávání a zajišťování

²⁹⁷ Zřetelně je to vidět zejména se základními zásadami trestního řízení, kdy roste počet výjimek – MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 89 – 95.

²⁹⁸ Tento trend je patrný i při aktuální novele trestních předpisů (zákon č. 333/2020), která mj. rozšiřuje aplikovatelnost nesporných skutečností (i na hlavní líčení), dohody o vině a trestu (možnost jejího uzavření v hlavním líčení; zrušení omezení její aplikovatelnosti); zavádí angloamerický institut prohlášení viny (*guilty plea*).

²⁹⁹ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 44 an.; MULÁK, J. *Prvky angloamerického modelu trestního řízení a jejich projevy v kontinentálním modelu trestního řízení*. Paneuropské právnické listy, 2020, č. 1; Fenyk, J. *Zásady dokazování*. In: ZÁHORA, J. a kol. *Dokazování v trestním konání*. Praha: Leges, 2013, s. 50.

³⁰⁰ Jde o projev tradičních zásad trestního řízení kontinentálního modelu – zásady oficiality, legality, materiální pravdy, vyhledávací a volného hodnocení důkazů.

³⁰¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 285 an.

³⁰² Tamtéž, s. 327 an.

důkazů tato potřeba vyvstala (tečka). Pokud by bylo umožněno, aby pro tyto účely orgány činné v přípravě řízení trestním důkazy hodnotit mohly, byla by tím neúměrně znevýhodněna obhajoba, neboť té by v podstatě bylo znemožněno napadat dosud provedené dokazování, neboť to neproběhlo, a se zjištěným skutkovým stavem, na jehož základě byl takový návrh podán, by tak – v duchu zásady kontradiktornosti ve smyslu zásady zajištění práva na obhajobu - nemohla polemizovat.³⁰³

Závěr

Východiskem rekodifikace trestního musí být jasné pojmenování toho, na čem chceme (novou) právní úpravu trestního řízení stavět, ve kterých oblastech předpokládáme možné tenze, jež musí být zohledněny. Půjde tedy o zavedení funkčních přístupů a naznačení toho, jak chceme jejich sladění dosáhnout. Jinak řečeno, jde o nalezení nosné, funkční a srozumitelné koncepce trestního řízení. V obecné rovině jde o zodpovězení otázek – jaký trestní řád máme, mít chceme, mít musíme, mít můžeme a jaký mít nesmíme (např. horší než ten stávající). Jednou z těchto otázek je nepochybně nalezení “optimální” varianty vztahu přípravného řízení a řízení před soudem, což je otázka, která souvisí se základními zásadami trestního řízení, subjekty a stranami v trestním řízení.

Je potřeba uvést, že nebudeme-li chtít otevřený, důsledný a také značně obtížný přechod k ryze adversárnímu modelu trestního řízení, přípravné řízení v určité podobě bude muset být nepochybně zachováno. Budeme-li chtít zachovat trestní řízení založené na kontinentálním, tedy reformovaném či inkvizičně-obžalovacím modelu trestního řízení, je lepším řešením silná (přesněji řečeno neslabá) koncepce přípravného řízení. Je potřeba si přiznat, že všechny dosavadní snahy o jeho oslabení totiž k výrazné změně aplikační praxe nepřispěly, proto se také neustále objevuje požadavek na další posílení řízení před soudem. Bylo by proto možná vhodnější a upřímnější si otevřeně přiznat, že aplikační praxe k silnější koncepci přípravného řízení svým způsobem tíhne, a odrazit to i v právní úpravě, respektive přístupu k trestnímu řízení. Současně je potřeba poznamenat a zdůraznit, že skutečným těžištěm dokazování (jádro trestního procesu) musí zůstat řízení před soudem. V něm pak musí být zachovány všechny stávající základní zásady trestního řízení.

Literatura

FRYŠTÁK, M. *Dokazování v přípravě řízení*. Brno: MUNI, 2015

IVOR, J. a kol. *Optimalizácia prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 2017

MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019

RŮŽIČKA, M. *Přípravné řízení a stádium projednání trestní věci v řízení před soudem*. Praha: LexisNexis, 2005

ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: SEVT, 1992

ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: C. H. Beck, 2013

ŠÁMAL, P., RŮŽIČKA, M., NOVOTNÝ, F., DOUCHA, J., NOVOTNÁ, J. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C. H. Beck, 2003

³⁰³ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2019, s. 273 an.

TIBITANZLOVÁ, A. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Leges, 2019

ČEP, D. *Vybrané aspekty základních zásad trestního řízení v rámci řízení přípravného*. In: KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. Brno: MUNI, 2015

DRAŠTÍK, A. *Princip „Miranda“ a české trestní řízení*. In: GŘIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.) *Trestní právo a právní stát*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019

FENYK, J. *Státní zástupce a právo na spravedlivý proces v přípravném řízení trestním*. In: GŘIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.) *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019

FENYK, J. *Zásady dokazování*. In: ZÁHORA, J. a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2013

HERANOVÁ, S. *Svobodný přístup k informacím z trestního řízení*. In: *Ústavní aspekty trestního práva – k odkazu Jiřího Herczega*. Praha: Leges, 2019

KRATOCHVÍL, V. *Paradoxy některých vybraných základních zásad dokazování v trestním řízení a jak s nimi naložit?* In: KALVODOVÁ, V., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení – právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. Brno: MUNI, 2015

NETT, A. *K problematice účasti obviněného při vyšetřovacích úkonech*. In: ZÁHORA, J. (ed.) *Přípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Praha: Leges, 2016

PELC, V. *Kontradiktornost – realita nebo chiméra českého trestního procesu?* In: JELÍNEK, J. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020

ŘÍHA, J. *Přípravné řízení v návrhu rekodifikované právní úpravy*. In: GŘIVNA, T., ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.) *Přípravné řízení dnes a zítra*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019

ŘÍHA, J. *Vybrané aspekty použitelnosti protokolů o dřívějších svědeckých výpovědích v hlavním líčení s ohledem na judikaturu ESLP*. In: JELÍNEK, J. a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018

TEJNSKÁ, K. *K použitelnosti úředních záznamů o podání vysvětlení*. In: *Ústavněprávní limity trestního práva: k odkazu Jiřího Herczega*. Praha: Leges, 2019

ZÁHORA, J. (ed.) *Aktuálne problémy prípravného konania trestného*. Praha: Leges, 2014

ZÁHORA, J. (ed.) *Přípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Praha: Leges, 2016

CÍSAŘOVÁ, D. *Novelizace a rekodifikace trestního řádu ČR a aktuální problémy teorie dokazování v trestním řízení*. *Trestní právo*. 2001, č. 4

KANDOVÁ, K. *Trestně procesní zásady legality a oportunité ve světle trestních teorií*. *Právník*, 2018, č. 7

MULÁK, J. *Prvky angloamerického modelu trestního řízení a jejich projevy v kontinentálním modelu trestního řízení*. Paneuropske právnické listy, 2020, č. 1

PROVAZNÍK, J. *Charakteristické rysy trestního řízení před rokem 1990*. Trestní právo, 2018, č. 1.

PROVAZNÍK, J. *Charakteristické rysy trestního řízení po roce 1990*. Trestní právo, 2018, č. 2.

ŘÍHA, J. *Příslušnost soudu v přípravném řízení – možnosti a úskalí budoucí právní úpravy*. Trestní právo, 2018, č. 3

ŘÍHA, J. *Rozhodování soudce v přípravném řízení a jeho příslušnost – současnost a budoucnost*. Státní zastupitelství, 2017, č. 5

RŮŽEK, A., CÍSAŘOVÁ, D. *Vztah přípravného řízení k hlavnímu líčení*. Socialistická zákonnost. 1968, č. 7

ŠÁMAL, P. *Průtahy a obstrukce v trestním řízení a jejich příčiny*. Trestněprávní revue, 2020, č. 2

ŠTĚPÁN, J. *Ke koncepci připravované reformy trestního řádu*. Trestní právo, 1996, č. 7-8

ŠTĚPÁN, J. *Účel a rozsah přípravného řízení a jeho poměr k hlavnímu líčení*. Právník. 1967, č. 8

Kontaktné údaje:

JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

Právnická fakulta Univerzity Karlovy

nám. Curieových 901/7

116 40 Praha 1

Česká republika

Aktuálne aplikačné problémy prípravného konania z pohľadu prokurátora

JUDr. Ján Šanta, PhD., LL.M., MBA

Úrad špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry SR Bratislava
Akadémia Policajného zboru Bratislava

Abstrakt

V predkladanom príspevku sa jeho autor zameriava na priblíženie niektorých aplikačných problémov z vlastnej prokurátorskej praxe, s dôrazom na dozor v trestných veciach ekonomického charakteru. Za časovo najnáročnejšie a neefektívne, v rozpore so zásadou rýchlosti, autor považuje čítanie desiatok listinných dôkazov na hlavnom pojednávaní získaných v predsúdnom konaní. Ide pritom o listiny prevažne získané od obvineného, ktoré práve obvinený a obhajoba veľmi dobre poznajú. Z uvedeného dôvodu autor navrhuje legislatívnu zmenu, a to len predloženie takto získaných listín stranám na hlavnom pojednávaní tak, ako to u vecných dôkazov upravuje § 270 ods.1 Trestného poriadku. Okrem iných aplikačných problémov autor približuje aj časovú náročnosť a neefektívnosť súčasnej právnej úpravy preštudovania spisov podľa § 208 Trestného poriadku, v zmysle už uvedeného.

Kľúčové slová: prípravné konanie, trestné oznámenie, listinné dôkazy, preštudovanie spisu, hlavné pojednávanie

Abstract

In the given article, the author focuses on approximation of certain application problems from his own experience, with the emphasis on supervision in criminal cases of economic character. As most time consuming and ineffective, contrary to the principle of swiftness, the author considers reading of dozens of documentary evidence obtained in pre-trial, during the main trial. This considers especially evidence obtained from the accused, which very well known by the accused and his advocate. Because of the mentioned reason, the author suggests a legislative change, consisting in only providing the documents to the both parties in the main trial, as defined in § 270 section 1 Code of Criminal Procedure. Except other application problems, the author analyzes non-effectivity of current legal regulations of reading over acts according to § 208 Code of Criminal Procedure, in the sense of the above mentioned.

Key words: pre-trial, criminal complaint, documentary evidence, reading over the act, main trial

Úvod

Dokazovanie vykonávané v rámci prípravného konania a najmä hlavného pojednávania tvorí podstatnú a nezastupiteľnú súčasť celého trestného konania (ako nakoniec každého právneho konania). Je zvláštnou formou poznania objektívnej reality. Odrážajú sa v ňom viac či menej zreteľné základné zásady trestného konania.

Predmetom trestného konania je určitý skutok. Hlavnou úlohou trestného konania je zistiť, či sa tento skutok stal, či je trestným činom a kto je jeho páchatelom. Je treba tiež zistiť okolnosti, ktoré viedli k trestnej činnosti alebo umožnili jej spáchanie. Ide vždy o skutok, ktorý sa stal v blízkej či vzdialenej minulosti a ktorý orgány činné v trestnom konaní, ktorým prináleží ho zistiť a o ňom rozhodnúť, sami nespozorovali. Inak by o ňom nesmeli konať, boli

by z vykonávania úkonov trestného konania vylúčené, pretože by tu bola pochybnosť o ich nezaujatosti. Orgány činné v trestnom konaní môžu teda skutok poznať len tak, že ho rekonštruujú. Konajú tak zvláštnym postupom, upraveným Trestným poriadkom.

Na tom, do akej miery úplne a verne sa podarí skutok rekonštruovať, závisí zistenie materiálnej pravdy a správnosť rozhodnutí. Výsledok dokazovania rozhoduje teda o výsledku procesu, správnosti, spravodlivosti a presvedčivosti rozhodnutí, a tým aj o jeho výchovnom účinku.³⁰⁴

Poznanie pravdy pri dokazovaní trestných činov predstavuje zložitú a náročnú cestu hľadania. Predovšetkým musí orgán činný v trestnom konaní a súd pomocou procesných úkonov a opatrení vyhľadať a vyhodnotiť všetky dôkazy, ktoré majú vo veci význam. Z nich získava veľké množstvo informácií, ktoré je nutné prehodnotiť na základe zložitej myšlienkovvej činnosti, kým sa mu podarí vytvoriť pravdivý obraz o vyšetrovanej udalosti a jej páchatelovi. A práve v rámci takéhoto procesu vzniká množstvo aplikačných problémov, preto na niektoré z nich zareagujem v tomto príspevku z pohľadu dlhoročnej praxe prokurátora.

1. Nejednotnosť ponímania trestného oznámenia

Podľa § 119 ods. 2 Trestného poriadku za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti.

Napriek, podľa môjho názoru, celkom zjavnej a jasnej takejto definícii oznámenia, získaného v predsúdnom konaní, vykonanie dokazovania ním na hlavnom pojednávaní vyvoláva rôznosť v postupe sudcov niekedy až do takej miery, že ho niektorí sudcovia na hlavnom pojednávaní odmietajú vykonať ako samostatný dôkaz.

Je preto potrebné v tejto súvislosti pripomenúť, že v zmysle uznesenia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 To 2/2013 z 30. apríla 2013 trestné oznámenie spadá procesne do kategórie „všetkého“ v zmysle § 119 odsek 2 Trestného poriadku, lebo za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť k náležitému objasneniu veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona vrátane „oznámenia“. Trestné oznámenie preto môže byť na hlavnom pojednávaní čítané ako listinný dôkaz podľa § 269 Trestného poriadku. To platí bez ohľadu na okolnosť, že oznámenie o skutočnostiach nasvedčujúcich spáchaniu trestného činu je podnetom na začatie trestného stíhania. Okolnosť, že oznamovateľom formou listinného dôkazu je poškodený alebo iný svedok však nenahrádza jeho výpoveď.

Písomné oznámenie, resp. trestné oznámenie je nepochybne aktom vykonaným v súlade s ustanovením § 196 odsek 1 Trestného poriadku. Ide teda o zákonný spôsob jeho vyhotovenia a podania, potom aj získania oprávneným subjektom. Je tým splnená formálna (procesná) podmienka vyžadovaná zákonom na vykonanie konkrétneho (listinného) dôkazu. Splnenie aj obsahovej (materiálnej) podmienky predpokladá, aby bol dôkaz zameraný na zistenie tých skutočností, na ktoré môže byť použitý. Avšak ani v prípade splnenia oboch uvedených podmienok trestné oznámenie – vykonané ako listinný dôkaz prečítaním jeho obsahu, nenahrádza výsluch oznamovateľa ako svedka, hoci aj v pozícii poškodeného.³⁰⁵

Za určité špecifikum trestných oznámení je potrebné považovať oznámenia tých štátnych orgánov, ktorých predmetom činnosti je ich kontrola. Takéto oznámenia obsahujú prevažne

³⁰⁴ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*, Eurolex Bohemia, Praha, 2002, s. 234

³⁰⁵ Zo súdnej praxe, Wolters Kluwer, Bratislava, r. 2015, č. 1, s. 36, 38

závažné tvrdenia o porušení viacerých právnych predpisov kontrolovanými subjektmi. Obsahovo problematické však bývajú ich argumenty vzťahujúce sa najmä k úmyslu ako obligatórnemu znaku tej ktorej skutkovej podstaty ekonomického trestného činu.

Z jednotlivých takýchto do úvahy prichádzajúcich právnych noriem a kontrolných subjektov možno príkladmo spomenúť aspoň tieto.

Podľa z. č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe sa realizuje súčinnosť práve medzi finančnou správou a orgánmi činnými v trestnom konaní. Práve oznámenia finančnej správy patria v prípade ekonomickej trestnej činnosti k najpočetnejším.

Dalšími orgánmi podávajúcimi tieto oznámenia sú Najvyšší kontrolný úrad, Národná banka Slovenska, Úrad pre verejné obstarávanie, Sociálna poisťovňa, jednotlivé ministerstvá, úrady v ich pôsobnosti a ďalšie orgány. Tieto orgány tak postupujú napr. v intenciách z. č. 357/2015 Z. z. v platnom znení o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov, z. č. 523/2004 Z. z. v platnom znení o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov, z. č. 10/1996 Z. z. v platnom znení o kontrole v štátnej správe, z. č. 528/2008 Z. z. v platnom znení o pomoci a podpore poskytovanej z fondov Európskej únie a ďalších.

V konečnom dôsledku, ako to vyplýva zo Správy o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky za rok 2019 na prokuratúry Slovenskej republiky v roku 2019 napadlo spolu 18 415 (bez rozlíšenie typu kriminality) trestných oznámení, čím došlo k poklesu trestných oznámení oproti roku 2018, a to o 1 045.

Trestné oznámenia najmä v písomnej podobe podávali predovšetkým fyzické osoby, zriedka zastúpené advokátmi, ktoré boli zároveň vo väčšine prípadov aj poškodenými, pričom prevažovali oznámenia o podozrení zo spáchania majetkovej trestnej činnosti a trestnej činnosti násilného charakteru. Právnické osoby podávali trestné oznámenia predovšetkým pre podozrenie zo spáchania trestných činov podvodu, sprenevery, poškodzovania veriteľa a zvýhodňovania veriteľa. Na prokuratúry trestné oznámenia doručili aj iné spomínané subjekty (napr. kontrolné orgány, verejnoprávne inštitúcie – NKÚ, ÚVO, ÚDZS, Sociálna poisťovňa, daňové úrady, inšpektoráty práce, ministerstvá a pod.).

Na základe uvedeného možno zosumarizovať, že trestné oznámenie je samostatným dôkazným prostriedkom upraveným v § 119 ods. 2 Trestného poriadku získaným v predsúdnom konaní, a preto je potrebné ho na hlavnom pojednávaní prečítať ako samostatný dôkaz v intenciách § 269 Trestného poriadku, bez potreby v tomto smere meniť existujúcu právnu úpravu.

2. Dokazovanie listinnými dôkazmi – pálčivý aplikačný problém

Podľa § 153 ods. 1 Trestného poriadku, listinnými dôkazmi sú listiny, ktoré svojim obsahom dokazujú alebo vyvracajú skutočnosť vzťahujúcu sa na objasňovaný skutok, na obvineného alebo iné osoby, ktoré majú k veci vzťah.

Za listiny považujeme nielen dokumenty zachytené na papieri, ale aj na iných podkladových materiáloch (napr. textil, hlinené tabuľky, sklo, kameň). Písomný text môže byť zachytený aj na budovách (napr. sprejerstvo). Ak je nejaká listina (vrátane popísaných predmetov) dôležitá pre trestné konanie, nie pre jej obsah, ale z hmotnej stránky, považujeme ju za vecný prameň dôkazu, nie listinný prameň dôkazu (napr. pri krádeži historickej listiny nie je pre trestné konanie dôležité, aké práva listina v stredoveku priznávala). A naopak, ak je nejaký predmet v trestnom konaní dôležitý pre obsah, ktorý je na ňom napísaný, považuje sa za listinu aj keď inak by to bol vecný dôkaz (napr. zomierajúci človek na sedadlo v aute napíše svojou krvou meno vraha). Pri každej listine treba skúmať jej hodnotnosť najmä zisťovaním,

či je pravá, neporušená, vo svojej pôvodnej podobe (napr. či listy v zmluve neboli zmenené), často tiež treba skúmať originalitu podpisov.³⁰⁶

Podľa § 269 Trestného poriadku upravujúceho listinné dôkazy sa písomné vyjadrenia, posudky, správy štátnych orgánov, a ďalšie listiny, ktorými sa vykonáva dôkaz na hlavnom pojednávaní, sa prečítajú celé alebo ich časť, ktorá sa týka dokazovanej skutočnosti, a umožní sa do nich nazrieť stranám, a ak je to potrebné, aj svedkom a znalcom.

V nadväznosti na vykonávanie listinných dôkazov sa aktuálne v praxi vyskytli aplikačné problémy súvisiace s námietkami obžalovaných o tom, že v rámci trestného stíhania boli zabezpečené len kópie listinných dôkazov, hoci o ich obsahu a pravosti neboli pochybnosti, a nie ich originály, a tiež námietky, že v spise sa nenachádzajú všetky z celého rozsahu listinných dôkazov z hľadiska ich komplexnosti tak, ako je to ďalej uvedené (teda aj všetky prílohy žiadosti, ktoré k dokazovaným skutočnostiam nemali bezprostredný vzťah).

Aj v intenciách uznesenia Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1TdoV 1/2017 z 29.05.2018 možno konštatovať, že v danom smere ide o náležitosť procesného postupu (konkrétne teda, či bol/bude použitý v trestnom konaní ako prameň dôkazu originál alebo fotokópia - overená resp. neoverená - listiny dôležitej pre trestné konanie), ktorá nie je predpísaná zákonom. Teda inak povedané, zákonným zdrojom určitej, z pohľadu trestného konania relevantnej informácie (dôkazu), môže byť tak originál, ako aj (príp. i neoverená) fotokópia určitej listiny, pričom v súdnej praxi je používanie fotokópií prevažujúce.

Už z vyššie uvedeného je tak zrejmé, že ak v trestnom konaní boli podkladom pre vyvodenie skutkových záverov tiež listiny vo forme fotokópií, a to aj prípadné neoverené, o ktorých pravosti súdy nemali pochybnosť (s tým, že tú samotnú skutočnosť, že by v prípade dotknutých fotokópií malo ísť o falzifikát, obvinený obsahovo nenamietal) a považovali ich za hodnoverný zdroj relevantných informácií (ako postačujúce na preukázanie určitých skutkových okolností, čo je už otázkou skutkových záverov), nie je možné hovoriť o nezákonnosti dokazovania. Z pohľadu uvedeného konštatovania je rozhodné, že dotknuté dôkazy, s použitím aj ktorých odôvodnili konajúce súdy svoje rozhodnutie, boli získané zákonným spôsobom (a zo zákonného prameňa) a po dokazovaní vykonanom na hlavnom pojednávaní v súlade so zákonom (§ 269 a § 271 ods. 1 Trestného poriadku) boli tieto rovnako v súlade so zákonom - v zmysle zásady uvedenej v § 2 ods. 12 Trestného poriadku - súdmi vyhodnotené. Zjednodušene povedané, žiadne porušenie zákona s následkom nepoužiteľnosti dôkazov získaných z namietaných listín teda nebolo súdmi v konkrétnych trestných veciach zistené.

K spochybňovaniu komplexnosti listinných dôkazov tak, ako je vyššie uvedené, je potrebné konštatovať, že pokiaľ sú aj príslušnému súdu predložené nekompletné listiny, neznamena to nezákonnosť ich získania ani vykonania dôkazu (ich prečítaním), a teda nepoužiteľnosť v trestnom konaní. Súd má naopak povinnosť vykonať dokazovanie prečítaním listín (resp. prečítaním ich častí) a následne aj v kontexte s inými vykonanými dôkazmi vyhodnotiť, či je možné z nich vyvodiť určité dôkazné závery - aj vzhľadom na chýbajúce časti listinného materiálu. Iba ak by podľa názoru súdu chýbali jeho podstatné časti, vzhľadom na ktorú okolnosť by mal súd pochybnosť o jeho dôkaznom význame (jednoznačnosti), tak by s ohľadom na zásadu in dubio pro reo nepoužil informácie z neho vyplývajúce (v neprospech obvineného) - tento záver môže pritom platiť aj len vo vzťahu k niektorým skutočnostiam, a naopak, iné skutočnosti by bolo možné považovať z dotknutej listiny za nepochybne preukázané. Nie totiž iba úplne kompletný dokument (listina) je spôsobilý byť zákonným prameňom poznatkov z neho vyplývajúcich (v praxi môžu pritom vzniknúť rôzne situácie, keď okrem subjektívneho zásahu zo strany nejakej osoby prichádzajú do úvahy tiež objektívne okolnosti, čo však neznamena, že v zachovanom resp. dostupnom zvyšku nie je možné listinu použiť v trestnom konaní a získať z nej zákonné dôkazy). Vo všeobecnosti však zároveň platí,

³⁰⁶ ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín: Heuréka, 2016, s. 400.

že pokiaľ by aj prípadná manipulácia s tým, ktorým dôkazom (resp. prameňom dôkazu) bola preukázaná, a to či už zo strany konajúceho orgánu alebo inej osoby, táto skutočnosť by bola síce dôvodom na vyvodenie príslušného druhu zodpovedností vo vzťahu k danému subjektu, avšak sama osebe by nemala (automaticky) za následok nepoužiteľnosť konkrétneho dotknutého dôkazu (nemožnosť vykonať dokazovanie dotknutým prameňom dôkazu) - s poukazom na jeho nezákonnosť (teda nesúladi so zákonnosťou jeho získania alebo vykonania orgánmi činnými v trestnom konaní alebo súdom). Opäť by bolo vecou hodnotiaceho orgánu, aké závery by v súlade so zásadou uvedenou v § 2 ods. 12 Trestného poriadku vyvodil ohľadne výpovednej hodnoty daného dôkazu, t. j. či ho považuje za hodnoverný (i vzhľadom na preukázanú manipuláciu), resp. v akom smere, teda aké skutkové závery z dôkazu vyvodí - môže ísť aj o opačný záver, než zodpovedá napr. výslovnému zneniu listiny (treba si uvedomiť, že manipulácia môže spočívať naozaj v rôznorodých konaniach, od takých, ktoré nemusia vzbudzovať žiadne pochybnosti ohľadne hodnovernosti toho, ktorého dôkazu až po také, vzhľadom na ktoré treba s poukazom na zásadu in dubio pro reo vyvodiť opačný záver). Manipulácia subjektu s určitým dôkazom - nie je pritom vylúčená ani manipulácia dôkazu zo strany samotného obvineného (aj s prípadným trestnoprávnym zodpovednostným následkom určitého subjektu), nie je manipuláciou trestným konaním, a je ju teda potrebné dôsledne odlišovať od porušenia trestno procesných ustanovení o dokazovaní, s možnými následkami, pokiaľ ide o otázku procesnej nepoužiteľnosti toho, ktorého dôkazu v závislosti od charakteru a povahy zisteného porušenia zákona. Ak je, resp. by bola namietaná manipulácia s dôkazmi zo strany orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu (ktorá námietka býva uplatňovaná vo všeobecnosti pomerne často), v tejto situácii sa vychádza z rovnakého princípu ako pri verejnej listine, a síce, že pokiaľ nie je preukázaný (inými dôkazmi) opak, platí, že k manipulácii nedošlo.

Ďalším aktuálnym aplikačným problémom je už citovaná časť § 269 Trestného poriadku zakotvujúca listinné dôkazy - listiny, ktorými sa vykonáva dôkaz na hlavnom pojednávaní, sa prečítajú celé alebo ich časť, ktorá sa týka dokazovanej skutočnosti, a umožní sa do nich nazrieť stranám. Tento aplikačný problém spočíva priam v nekonečnom čítaní takto zabezpečených listín zabezpečených v prípravnom konaní na hlavnom pojednávaní v rozsahu až niekoľko desiatok zväzkov spisov, osobitne u najzávažnejšej ekonomickej trestnej činnosti. Je realitou, že takýmto čítaním listín obhajobou na hlavnom pojednávaní v rozsahu množstva dní sa obhajoba snaží takouto formou predlžovať hlavné pojednávanie a ohrozovať tak trvanie väzby, v snahe dosiahnuť prepustenie obžalovaného z väzby na slobodu. Je potrebné zároveň podotknúť, že ide prevažne o listiny získané od obvineného ich vydaním z jeho strany, domovou prehliadkou alebo prehliadkou jeho iných priestorov, a teda ide o listiny obžalovanému a obhajobe veľmi dobre známe. Týka sa to najmä napr. rozsiahleho účtovníctva obvineného, jeho žiadostí o poskytnutie nenávratného finančného príspevku s početnými prílohami a súvisiacej agendy, bankových údajov obžalovaného, daňovej dokumentácie, zmluvnej, kontrolnej agendy, súdnej dokumentácie obžalovaného a podobne.

V tomto smere ako jedno z riešení de lege ferenda vyznieva súčasné znenie § 270 ods. 1 Trestného poriadku, podľa ktorého, vecné dôkazy súd predloží stranám, a ak je to potrebné, aj svedkom a znalcom.

Mnou navrhovaným znením § 269 Trestného poriadku de lege ferenda je takéto znenie: „Písomné vyjadrenia, posudky, správy štátnych orgánov a ďalšie listiny, ktorými sa vykonáva dôkaz na hlavnom pojednávaní, sa prečítajú celé alebo ich časť, ktorá sa týka dokazovanej skutočnosti, a umožní sa do nich nazrieť stranám, a ak je to potrebné, aj svedkom a znalcom. Ak boli takéto listiny získané od obvineného, do takýchto listín sa umožní nazrieť stranám, a ak je to potrebné, aj svedkom a znalcom, bez potreby ich čítania“.

Takýto vzťah medzi prípravným konaním a hlavným pojednávaním predstavuje jednu z najdôležitejších otázok kontinentálneho typu európskeho procesu s rozsiahlymi trestno-

procesnými dôsledkami.³⁰⁷ Koncepcia silného typu prípravného konania, charakteristická nadmerným rozsahom dokazovania v prípravnom konaní, takmer totožným s rozsahom dokazovania na hlavnom pojednávaní, ďalej silným vplyvom prípravného konania na výsledky rozhodnutí na hlavnom pojednávaní, tak aj formálnou náročnosťou vyšetrovania v prípravnom konaní, sa stala diskutovanou otázkou v súvislosti už s rekodifikáciou trestnoprávnych kódexov.

Z hľadiska právnej teórie je nutné dodať, že východiská akejkoľvek koncepcie trestného konania sú určujúce vo vzťahu k právnej úprave, t. j. vo vzťahu ku kodifikácii, novelizácii, rekodifikácii. Tieto východiská by sa mali premietnuť do normatívnej úpravy podstaty, účelu, ako aj základných zásad a v konečnom dôsledku aj do obsahu konkrétnych procesných inštitútov trestného konania.³⁰⁸

Sledovaný cieľ zákonodarcu o zrýchlenie, zefektívnenie a zhospodárnenie trestného konania priniesol so sebou doposiaľ koncepcné zmeny, najmä vo vzťahu medzi prípravným konaním a hlavným pojednávaním. V dôvodovej správe k rekodifikovanému Trestnému poriadku sa uvažovalo o obmedzení vykonávania rozsiahleho dokazovania v prípravnom konaní s dôrazom na to, aby vlastné dokazovanie bolo vykonané pred nezávislým a nestranným súdom, inými slovami o prenesení ťažiska dokazovania z prípravného konania na hlavné pojednávanie, kde by sa v koncentrovanej podobe naplno uplatnili základné zásady trestného konania (zásada ústnosti, zásada bezprostrednosti, zásada verejnosti, zásada obžalovacia, či novo zavedená zásada kontradiktórnosti).

Zmenená koncepcia vzťahu prípravného konania a hlavného pojednávania mala pomôcť naplniť očakávania s tým spojené. Zjednodušenie a zrýchlenie konania sa očakávalo od vykonávania obmedzeného rozsahu dokazovania v prípravnom konaní, kedy dokazovanie malo byť obmedzené len na okolnosti umožňujúce stanoviť, či podozrenie z trestného činu proti nejakej osobe je odôvodnené a má byť podaná obžaloba alebo či je tu dôvod na iné rozhodnutie. Zrýchlenie konania a odbremenenie súdov mali byť výsledkom využívania vo väčšej miere odklonov od štandardného trestného konania a ukončenie veci už v štádiu prípravného konania. Samozrejme, s odstupom času od rekodifikácie trestnoprávnych kódexov³⁰⁹ je možné hodnotiť vykonané zmeny z hľadiska ich kladov, tak aj nedostatkov. Pozitívne je potrebné hodnotiť zavedenie a využívanie odklonov v trestnom konaní, a to predovšetkým konanie o dohode o vine a treste, superrýchle konanie a kontradiktórnosť trestného konania. K tomu výraznou mierou prispela i aktivita zákonodarcu, ktorý vykonanými zmenami právnej úpravy vytváral priaznivé podmienky pre využívanie dohody o vine a treste v aplikačnej praxi.³¹⁰ Na strane druhej je potrebné kriticky hodnotiť nedostatky právnej úpravy, najmä široko koncipovaný rozsah dokazovania prípravného konania a jeho v podstate mechanické opakovanie na hlavnom pojednávaní.³¹¹

3. Časová náročnosť a neefektívnosť a obštrukcie pri preštudovaní spisov podľa § 208 Trestného poriadku

³⁰⁷ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní. Aktualizované vydání*, Praha, Eurolex, 2002, s. 342-344.

³⁰⁸ ROMŽA, S., ČOPKO, P.: *Východiská koncepcie trestného konania*. STUDIA IURIDICA Cassoviensia, ročník 1, 2013, číslo 1, s. 81-89.

³⁰⁹ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov, nadobudli účinnosť dňa 01.01.2006. Od nadobudnutia účinnosti trestnoprávnych kódexov uplynula doba dlhšia ako osem rokov (pozn. ku dňu konania konferencie).

³¹⁰ Teoretické problémy i problémy vyskytujúce sa v praxi súvisiace s aplikáciou inštitútu dohody o vine a treste boli riešené viacerými novelami Trestného poriadku, konkrétne zákonom č. 650/2005 Z. z., zákonom č. 5/2009 Z. z., zákonom č. 224/2010 Z. z. a zákonom č. 262/2011 Z. z. Zmenou právnej úpravy sa rozšírili možnosti pre uzavretie dohody o vine treste aj v ďalších štádiách trestného konania, kedy je to možné už nielen v prípravnom konaní, ale aj v rámci predbežného pojednania obžaloby, tak aj na hlavnom pojednávaní.

³¹¹ SAMÁŠ, O., PRIKRYL, O.: *Niekoľko úvah nad kontradiktórnosťou v slovenskom trestnom konaní*. s. 188-194. In: *Dokazovanie v civilnom a trestnom konaní*. Justičná akadémia Slovenskej republiky, Pezinok, 2012.

Podľa § 208 ods. 1 Trestného poriadku, ak policajt považuje vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie za skončené a jeho výsledky za postačujúce na podanie návrhu na obžalobu alebo na iné rozhodnutie, umožní obvinenému, obhajcovi, poškodenému, jeho splnomocnencovi alebo opatrovníkovi, zúčastnenej osobe a jej splnomocnencovi v primeranej lehote preštudovať spisy a podať návrhy na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania; týchto práv sa môžu tieto osoby výslovne vzdať, o čom musia byť poučené. Ak nejde o konanie podľa § 204 ods. 1, obvineného a obhajcu upozorní policajt na práva podľa prvej vety najmenej tri dni vopred. Túto lehotu možno s ich súhlasom skrátiť. Návrh na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania môže policajt odmietnuť, ak ho nepovažuje za potrebný.

Súčasný aplikačný problém spojený s praktickou aplikáciou tohto ustanovenia nadväzuje na intenzívne využívanie aj iných práv obvineného, ktoré sa de facto prelínajú a zo strany obvinených zneužívajú, najmä vo väzobných trestných veciach.

Totíž podľa § 34 ods. 1 Trestného poriadku upravujúceho práva a povinnosti obvineného (teda viac práva ako povinnosti), obvinený má právo od začiatku konania proti svojej osobe vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu, a k dôkazom o nich, má však právo odoprieť vypovedať. Môže uvádzať okolnosti, navrhovať, predkladať a obstarávať dôkazy slúžiace na jeho obhajobu, robiť návrhy a podávať žiadosti a opravné prostriedky. Má právo zvoliť si obhajcu a s ním sa radiť aj počas úkonov vykonávaných orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom. S obhajcom sa však v priebehu svojho výsluchu nemôže radiť o tom, ako odpovedať na položenú otázku. Môže žiadať, aby bol vypočúvaný za účasti svojho obhajcu a aby sa obhajca zúčastnil aj na iných úkonoch prípravného konania. Ak je obvinený zadržaný, vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody, môže s obhajcom hovoriť bez prítomnosti tretej osoby; to neplatí pre telefonický rozhovor obvineného s obhajcom počas výkonu väzby, ktorého podmienky a spôsob výkonu ustanovuje osobitný predpis. Má právo v konaní pred súdom vypočúvať svedkov, ktorých sám navrhol alebo ktorých s jeho súhlasom navrhol obhajca, a kľásť svedkom otázky. Obvinený môže uplatňovať svoje práva sám alebo prostredníctvom obhajcu. Podľa § 44 ods. 2 a 5 Trestného poriadku obhajca je oprávnený už v prípravnom konaní robiť v mene obvineného návrhy, podávať v jeho mene žiadosti a opravné prostriedky, nazerať do spisov a zúčastniť sa podľa ustanovení tohto zákona v konaní pred súdom úkonov, ktorých má právo zúčastniť sa obvinený, a vo vyšetrovaní alebo v skrátenom vyšetrovaní úkonov podľa § 213 ods. 2 až 4. Obhajca má právo vo všetkých štádiách trestného konania vyžiadať si vopred kópiu alebo rovnopis zápisnice o každom úkone trestného konania (aj kópiu celého spisu). Orgány činné v trestnom konaní a súd sú povinné mu vyhovieť; odmietnuť môžu len vtedy, ak to nie je z technických dôvodov možné; po odpadnutí technických prekážok sú povinné žiadosti obhajcu vyhovieť. Náklady spojené s vyhotovením kópie alebo rovnopisu je obhajca povinný štátu uhradiť. Nakoniec podľa § 69 ods. 1 Trestného poriadku upravujúceho nazeranie do spisov, obvinený, obhajca, poškodený, oznamovateľ, ak nie je zároveň poškodeným a zúčastnená osoba, splnomocnenec, ustanovený opatrovník a v konaní pred súdom prokurátor, probačný a mediačný úradník, vyšší súdny úradník, súdny tajomník a asistent prokurátora majú právo nazerať do spisov s výnimkou zápisnice o hlasovaní a časti spisu obsahujúcej údaje o totožnosti chráneného svedka, ohrozeného svedka alebo svedka, ktorého totožnosť je utajená, a krycie údaje o totožnosti agenta, robiť si z nich výpisky a poznámky a obstarávať si na svoje trovy kópie spisov a ich častí; také trovy neuhrádza prokurátor, probačný a mediačný úradník, vyšší súdny úradník, súdny tajomník a asistent prokurátora. Také isté právo má zákonný zástupca obvineného, poškodeného a zúčastnenej osoby, ak tieto osoby sú pozbavené spôsobilosti na právne úkony alebo ich spôsobilosť na právne úkony je obmedzená. Iné osoby tak môžu urobiť so súhlasom predsedu senátu a v prípravnom konaní so súhlasom orgánu činného v trestnom konaní, len ak je to potrebné na uplatnenie ich práv.

Aktuálny aplikačný problém plynúci z týchto citovaných ustanovení je ten, že obvinení a ich obhajcovia priebežne v priebehu prípravného konania uplatňujú svoje práva týkajúce sa nazerania do spisov, poskytnutia im kópie alebo rovnopisov zápisníc o každom úkone trestného konania, čo im je zo strany orgánov činných v trestnom konaní vyhovované, na ich žiadosť im sú poskytované aj kópie celých spisov mnohokrát v rozsahu až niekoľko desiatok zväzkov, a napriek tomu zneužívajú citované ustanovenie § 208 ods. 1 Trestného poriadku do takej miery, že rekordným časom preštudovania spisov, definovaným „v primeranej lehote“ bola doba cca jedného roka, hoci treba dodať, že išlo o daňový trestný čin o rozsahu spisového materiálu rovnajúceho sa stovkám zväzkov. Ďalším zaznamenaným extrémnym zneužitím týchto ustanovení obvineným a jeho obhajcami bol medializovaný prípad obvineného, stíhaného za mnohé násilné a ekonomické trestné činy, ktorý nestále menil obhajcov a tí neustále, každý z nich, žiadali kópie celého rozsiahleho spisového materiálu. Je nepochybné, že účelom takéhoto zneužívania práv obvinených je predlžovať prípravné konanie a najmä atakovať tým maximálnu dĺžku väzby v prípravnom konaní s cieľom dosiahnuť prepustenie z väzby obvineného, a tým zmariť účel trestného konania.

Riešením týchto aplikačných problémov, hoci zatiaľ vo vzdialenejšej budúcnosti je jednoznačne elektronický spis, na podobe ktorého sa už roky, hoci zatiaľ neprimerane dlho, pracuje. Tým by sa vyriešila prácnosť nie len samotnej takejto už zastaralej spisovej formy a náročnosť manipulácie s ním, ale aj uvádzaná aplikácia práv obvineného, ale aj iných osôb, vrátane poškodeného, a to tým, že týmto oprávneným subjektom by sa v ktoromkoľvek štádiu trestného konania na ich požiadanie poskytla aktuálna verzia spisového materiálu napr. na USB kľúči, alebo na inom obdobnom nosiči, čím by sa spomínaný závažný aplikačný problém súčasnosti úplne odstránil. To sa týka tak poskytovania zápisníc o úkonoch obvinenému a jeho obhajcovi, kópii celého spisového materiálu, ako aj záverečného preštudovania spisov, ktoré by už nebolo aktuálne vôbec, pretože takúto aj konečnú verziu celého spisu by mali v prípade záujmu obvinený, poškodený a ďalšie oprávnené subjekty k dispozícii, čím by sa značne skrátil priebeh a samotná dĺžka prípravného konania.

Za súčasné riešenie daného problému považujem možnosť zakotvenia záverečného preštudovania len toho spisového materiálu postupom podľa § 208 Trestného poriadku, s ktorým sa oprávnené subjekty doposiaľ neoboznámili. Malo by sa tým na myslí možnosť preštudovať len tú časť spisového materiálu, s ktorou sa subjekty neoboznámili iným spôsobom, najmä skorším nazretím do spisov podľa § 69 Trestného poriadku, z ktorých nemajú kópie alebo rovnopisy zápisníc, alebo by išlo o dôkazy, ktoré neboli poskytnuté z ich strany.

Záver

Sumarizujúc predchádzajúci text možno záverom uviesť, že v jeho obsahu bola identifikácia troch aplikačných problémov prípravného konania z pohľadu dlhodobej praxe prokurátora.

Prvým z nich bolo ponímanie trestného oznámenia, definovaného v § 119 ods. 2 Trestného poriadku ako samostatný dôkazný prostriedok, pričom napriek takémuto dôkaznému prostriedku, prirodzene získanému v štádiu pred začatím trestného stíhania, mnohokrát s početnými prílohami- listinami, niektorí sudcovia na hlavnom pojednávaní odmietali vykonať takýto dôkaz čítaním trestného oznámenia. Na základe skôr uvedeného možno zosumarizovať, že trestné oznámenie je samostatným dôkazným prostriedkom upraveným v § 119 ods. 2 Trestného poriadku získaným v predsúdnom konaní, a preto je potrebné ho na hlavnom pojednávaní prečítať ako samostatný dôkaz v intenciách § 269 Trestného poriadku, bez potreby v tomto smere meniť existujúcu právnu úpravu.

Druhým analyzovaným aplikačným problémom tohto príspevku je zabezpečenie listinných dôkazov v prípravnom konaní tak, ako sú definované v § 153 ods. 1 Trestného poriadku a ich problémové čítanie na hlavnom pojednávaní podľa § 269 Trestného poriadku,

pričom problémom je až niekoľkotýždňové takéto čítanie na hlavnom pojednávaní najmä tých listín, ktoré sú všetkým stranám detailne známe, predovšetkým preto, že ich zdrojom je obvinený. V tomto smere ako jedno z riešení de lege ferenda vyznieva súčasné znenie § 270 ods. 1 Trestného poriadku, podľa ktorého, vecné dôkazy súd len predloží stranám, a ak je to potrebné, aj svedkom a znalcom. Mnou navrhovaným znením § 269 Trestného poriadku de lege ferenda je preto takéto znenie: „Písomné vyjadrenia, posudky, správy štátnych orgánov a ďalšie listiny, ktorými sa vykonáva dôkaz na hlavnom pojednávaní, sa prečítajú celé alebo ich časť, ktorá sa týka dokazovanej skutočností, a umožní sa do nich nazrieť stranám, a ak je to potrebné, aj svedkom a znalcom. Ak boli takéto listiny získané od obvineného, do takýchto listín sa umožní nazrieť stranám, a ak je to potrebné, aj svedkom a znalcom, bez potreby ich čítania“.

Tretím uvádzaným aplikačným problémom prípravného konania je záverečné preštudovanie spisov podľa § 208 Trestného poriadku a časové obštrukcie obvineného a obhajcov s tými spojené, spočívajúce v neprimeranom čase takéhoto preštudovania spisov napriek tomu, že tieto subjekty v plnom rozsahu už skôr využívali svoje práva a boli im poskytnuté kópie zápisníc o úkonoch, časti spisov a mnohokrát aj kópie celých spisov po ich nazretí do týchto spisov. Riešením týchto aplikačných problémov, hoci zatiaľ vo vzdialenejšej budúcnosti je jednoznačne elektronický spis. Tým by sa vyriešila prácnosť nie len samotnej takejto už zastaralej spisovej formy a náročnosť manipulácie s ním, ale aj uvádzaná aplikácia práv obvineného, ale aj iných osôb, vrátane poškodeného, a to tým, že týmto oprávneným subjektom by sa v ktoromkoľvek štádiu trestného konania na ich požiadanie poskytla aktuálna verzia spisového materiálu napr. na USB kľúči, alebo na inom obdobnom nosiči, čím by sa spomínaný závažný aplikačný problém súčasnosti úplne odstránil. Priebežnú aj konečnú verziu celého spisu by mali v prípade záujmu obvinený, poškodený a ďalšie oprávnené subjekty vždy k dispozícii, čím by sa značne skrátil priebeh a samotná dĺžka prípravného konania. Za súčasné riešenie daného problému považujem možnosť zakotvenia záverečného preštudovania len toho spisového materiálu postupom podľa § 208 Trestného poriadku, s ktorým sa oprávnené subjekty doposiaľ neoboznámili. Malo by sa tým na mysli možnosť preštudovať len tú časť spisového materiálu, s ktorou sa subjekty neoboznámili iným spôsobom, najmä skorším nazretím do spisov podľa § 69 Trestného poriadku, z ktorých nemajú kópie alebo rovnopisy zápisníc, alebo by išlo o dôkazy, ktoré neboli poskytnuté z ich strany.

Literatúra:

ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín: Heuréka, 2016,

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní. Aktualizované vydání*, Praha, Eurolex, 2002,

ROMŽA, S., ČOPKO, P.: *Východiská koncepcie trestného konania*. STUDIA IURIDICA Cassoviensia, ročník 1, 2013, číslo 1,

SAMAŠ, O., PRIKRYL, O.: *Niekoľko úvah nad kontradiktórnosťou v slovenskom trestnom konaní*. In: *Dokazovanie v civilnom a trestnom konaní*. Justičná akadémia Slovenskej republiky, Pezinok, 2012.

Kontaktné údaje:

JUDr. Ján Šanta, PhD. LL.M., MBA
Úrad špeciálnej prokuratúry GP SR Bratislava
Akadémia Policajného zboru Bratislava
jan.santa@genpro.gov.sk

Kritéria efektívnosti prípravného konania³¹²

plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia

Cieľom príspevku je priblížiť možnosti a spôsoby hodnotenia efektívnosti prípravného konania v činnosti vyšetrovateľov Policajného zboru a poverených príslušníkov Policajného zboru. Orgány činné v trestnom konaní v rámci Policajného zboru sa riadia a vyhodnocujú svoju činnosť vlastnými hodnotiacimi kritériami, ktorých cieľom je nielen skvalitniť, ale najmä zefektívniť prípravné konanie. Významným prvkom zakomponovaným do príspevku je vízia súvisiaca s elektronizáciou spoločnosti a služieb orgánov verejnej moci smerujúca k možnosti implementácie hodnotiacich kritérií zameraných na efektívnosť prípravného konania do informačného systému, v ktorom sa administratívne spracúvajú vyšetrovacie spisy.

Kľúčové slová: trestné konanie, prípravné konanie, vyšetrovateľ Policajného zboru, poverený príslušník Policajného zboru, zásady trestného konania, hodnotiace kritériá, efektívnosť.

Annotation

The paper points out the factors and policies on how to evaluate the effectiveness of pre-trial criminal proceedings in the performance of the Police Force investigators and authorised members of the Police Force. Law enforcement authorities follow their own evaluation criteria and evaluate their work with an aim to improve and streamline pre-trial criminal proceedings. Moreover, the paper presents another considerable issue, a vision of an electronisation of the society and services provided by public authorities leading towards an implementation of the evaluation criteria aimed at the effectiveness of pre-trial criminal proceedings into the information system where an investigation file is processed.

Key words: criminal proceedings, Police Force investigator, authorised member of the Police Force, principles of criminal proceedings, evaluation criteria, effectiveness

Úvod

Medzil'udské konflikty a závažné narušenia spoločenských vzťahov, ktoré v súčasnosti spadajú pod právnu kategóriu trestných činov existovali už od najstarších čias ľudskej civilizácie. Pre spoločnosť bez ohľadu na časový úsek, v ktorom sa aktuálne nachádza bolo a stále je charakteristické, že na jej fungovanie sú potrebné závažné pravidlá správania sa. Z pohľadu občana v každej demokratickej spoločnosti je prioritou čo najrýchlejšie potrestanie páchatel'a a čo najrýchlejšie odškodnenie poškodeného. V konečnom dôsledku páchatel' a poškodený čakajú na spravodlivý rozsudok. Čím dlhšie trvá trestné konanie tým viac sú traumatizované obidve strany. Preto boli zákonom upravené postupy a zásady trestného konania. Prípravné konanie považujeme za obligatórnu súčasť trestného konania a je živým príkladom závažných pravidiel správania sa. V prípade ak by nastalo porušenie všeobecne závažných pravidiel správania sa nastupuje štát ako ochranca týchto pravidiel. Cieľom orgánov činných v trestnom konaní je hľadať možnosti zrýchlenia a zjednodušenia prípravného konania, čo by umožnilo

³¹² Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102.

posilniť disponibilné kapacity na úseku boja so závažnou trestnou činnosťou. Efektívne riešenie viacerými zdánlivo jednoduchými úpravami Trestného poriadku by bolo možné dosiahnuť relevantné, možno až prekvapivé výsledky. Významným prvkom v tejto oblasti je aj pripravovaný koncept elektronického vyšetrovacieho spisu v informačnom systéme Policajného zboru „Manažment vyšetrovacieho spisu“ (ďalej len „MVS“). Uvedené aplikačné programové vybavenie by malo v čo najkratšom čase nahradiť súčasne používaný informačný systém Policajného zboru „Denník vyšetrovacích spisov“ (ďalej len „DVS“), ktorý používajú orgány činne v trestnom konaní v rámci Policajného zboru. Konečným cieľom MVS je elektronická komunikácia orgánov verejnej moci navzájom a podpora vytvorenia, rozumnej implementácie tohto progresívneho celospoločenského konceptu do každodennej justičnej praxe tak z hľadiska technických, ako aj právnych riešení. Ak by sme išli ešte ďalej, tak ideálnym stavom by bolo ak by „elektronický vyšetrovací spis“ bol dostupný okrem orgánov činných v trestnom konaní v rámci Policajného zboru aj pre prokuratúru a súd. Ako príklad je možné poukázať na elektronický odpis registra trestov pre orgány činné v trestnom konaní v rámci Policajného zboru.

1. Trestné konanie a jeho vymedzenie

Trestné konanie a postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov predstavuje najzávažnejší zásah do práv a záujmov subjektov, ktoré sa trestného konania zúčastňujú. Trestné konanie predstavuje *„zákonom upravený postup orgánov činných v trestnom konaní a súdu, prípadne aj iných osôb zúčastnených na trestnom konaní, úlohou ktorého je bez dôvodných pochybností zistiť, či bol spáchaný trestný čin...“*³¹³ Trestný poriadok napriek pomerne krátkemu času od jeho prijatia prešiel pomerne mnohými novelizáciami, dokonca bol novelizovaný ešte počas legisvakačnej lehoty. Každá z jeho noviel sa či už priamo alebo nepriamo dotkla aj prípravného konania. Prípravné konanie je priamo vymedzené a to konkrétne v § 10 ods. 15 Trestného poriadku, kde je uvedené, že: „Trestné konanie je konanie podľa tohto zákona, trestné stíhanie úsek od začatia trestného stíhania až do právoplatnosti rozsudku, prípadne iného rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu vo veci samej a prípravným konaním sa rozumie úsek od začatia trestného stíhania do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o uznaní viny a prijatí trestu (ďalej len „dohoda o vine a treste“) alebo právoplatnosti rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní vo veci samej.“³¹⁴

Účel, cieľ a zmysel trestného konania sa dá dosiahnuť len v prípade, ak bude podriadený pravidlám, normám a princípom, čiže určitým zásadám, ktoré je nevyhnutné uplatňovať v celom trestnom konaní, pričom ostatné trestnoprávne ustanovenia ich budú rešpektovať a budú s nimi v zhode.³¹⁵

Úlohou trestného konania je objasniť či sa skutok stal, či tento skutok napĺňa znaky skutkovej podstaty trestného činu (prečinu, zločinu respektíve obzvlášť závažného zločinu) a či ho spáchal obvinený, aby tak mohol byť páchatel' takéhoto činu spravodlivo potrestaný. Vzhľadom na túto skutočnosť možno konštatovať, že jednou z rozhodujúcich činností, ktorými sa darí naplňať uvedený účel je samotné dokazovanie. Ak totiž rozhodovanie môžeme charakterizovať ako najdôležitejšiu činnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdu tak potom dokazovanie je popri uvedenej činnosti najvýznamnejšou procesnou činnosťou uvedených subjektov.³¹⁶

³¹³ IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 18.

³¹⁴ Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov. [cit. 22.10.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/301/>>.

³¹⁵ KAŠČÁK, D.: *Základná charakteristika základných zásad trestného konania*. PEVŠ Bratislava. [cit. 24.10.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.paneuropskepravnickelisty.sk/index.php/kascak-d/>> str.1.

³¹⁶ OLEJ, J. a kolektív: *Trestné právo procesné*, Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2006, str. 128.

Prípravné konanie je jedno z kľúčových štádií trestného konania, ktoré predurčuje charakter celého trestného konania a významným spôsobom podmieňuje jeho úspešný výsledok. Efektívne naplnenie cieľov trestného konania je priamo úmerné kvalitou prípravného konania, a to ako z pohľadu legislatívnej úpravy, organizačného, personálneho i materiálne-technického charakteru jeho zabezpečenia i jeho bezprostrednej aplikačnej úrovne. Súčasná podoba prípravného konania jednoznačne naplňa všetky medzinárodné práva a ústavné požiadavky. Úprava de lege lata je výsledkom rekodifikácie slovenského trestného práva z roku 2005, aj keď už poznamenaná viacerými novelizáciami.³¹⁷

2. Uplatňovanie základných zásad trestného konania

Základné zásady trestného konania je možné charakterizovať z rôznych hľadísk. Vo všeobecnosti sa o nich dá povedať, že sú kľúčovými trestnoprávnymi propozíciami, ktoré sú v dôsledku svojej povahy základom a tiež podstatou celého trestného konania, pričom na nich je vybudovaná organizácia trestného konania, postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Je potrebné v dostatočnej miere rešpektovať základné zásady trestného konania, pretože svojím charakterom stanovujú hranice jednotlivých trestnoprávných funkcií a ich rešpektovanie je významné aj z dôvodu účinného právneho pôsobenia vo vnútri spoločnosti a jej regulácie. Dôležitosť základných zásad trestného konania odráža aj skutočnosť, že sú ustanovené hneď v úvode Trestného poriadku v § 2 ods. 1 až ods. 21.³¹⁸

Vo všeobecnosti zásady trestného konania môžeme rozdeliť do troch samostatných kategórií, zaoberať sa však budeme len niektorými:

a) Všeobecné zásady:

- zásada stíhania len zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom,
- zásada práva na spravodlivý proces,
- zásada primeranosti a zdržanlivosti,
- zásada zabezpečenia práva na obhajobu,
- zásada rýchlosti a kontradiktórnosti konania,
- zásada verejnosti,
- zásada spolupráce so záujmovými združeniami občanov.

Zásada stíhania len zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom spočíva v tom, že nikto nemôže byť stíhaný ako obvinený inak ako zo zákonných dôvodov a spôsobom, ktorý ustanovuje Trestný poriadok. Stíhanie inými orgánmi ako orgánmi činnými v trestnom konaní je právne neúčinné a protiústavné. Na overenie dodržiavania zákonnosti slúžia systémy vzájomných kontrol. Prokurátor vykonáva dozor nad trestným konaním, súd preveruje zákonnosť prípravného konania a podania obžaloby, prokurátor, ale tiež ďalšie oprávnené osoby, majú právo podať proti rozhodnutiu súdu opravné prostriedky, o ktorých rozhoduje nadriadený súd, prípadne Najvyšší súd Slovenskej republiky.

Zásadu primeranosti a zdržanlivosti v prípravnom konaní možno chápať aj s ohľadom na použitie technických prostriedkov na zachytenie priebehu úkonu. V zmysle ustanovenia § 58 ods. 3 Trestného poriadku, kde je uvedené, že o hlavnom pojednávaní, verejnom zasadnutí

³¹⁷ IVOR, J.: *Základné východiská navrhovanej koncepcie prípravného konania*, IN: Prípravné konanie – možnosti a perspektívy, Zborník príspevkov z celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 21. apríla 2016 v Bratislave. Praha, Leges 2016.

³¹⁸ KAŠČÁK, D.: *Základná charakteristika základných zásad trestného konania*. PEVŠ Bratislava. [cit. 24.10.2020]. Dostupné na internete: <<https://www.paneuropskepravnickelisty.sk/index.php/kascak-d/>> str.2.

alebo v iných prípadoch podľa úvahy predsedu senátu možno vyhotoviť rýchlapisný záznam alebo použiť iný technický prostriedok. Z predmetného ustanovenia vyplýva, že úmyslom zákonodarcu bolo právne aprobovať použitie iného technického prostriedku len v konaní pred súdom. Predchádzajúca právna úprava neobmedzovala použitie iného technického prostriedku na určité štádium trestného konania, ale podmienkou bola dôležitosť prípadu. Dôležitosť prípadu posudzoval orgán činný v trestnom konaní, ktorý vykonával úkon v zmysle Trestného poriadku. Použitie iných technických prostriedkov Trestný poriadok predpokladá aj pri rekognícii, pri výsluchu svedka, ktorý sa napríklad nemôže dostať na úkon pre telesnú alebo duševnú poruchu a podobne.

b) Zásady začatia trestného konania:

- zásada oficiality, legality, oportunity,
- zásada obžalovania,
- zásada ne bis in idem.

Zásada oficiality znamená, že ak Trestný poriadok neustanovuje niečo iné, postupujú orgány činné v trestnom konaní z úradnej povinnosti. Musia trestné veci prejednať čo najrýchlejšie a dôsledne zachovávať občianske práva zaručené ústavou. Na obsah petícií zasahujúcich do plnenia týchto povinností orgány činné v trestnom konaní neprihliadajú. Táto zásada je prelomená inštitútom súhlasu poškodeného. V zmysle neho trestné stíhanie, pre niektoré trestné činy, možno začať a už v začatom stíhaní pokračovať iba so súhlasom poškodeného. Poškodený však musí byť vo vzťahu k obvinenému takou osobou, ktorá má právo proti nemu odprieť výpoveď.

V predprípravnom konaní, teda v úseku, v ktorom sa rozhoduje o prijatí trestných oznámení a iných podnetov na začatie trestného stíhania sa uplatňuje predovšetkým zásada oficiality. Trestné oznámenie možno podať písomne alebo ústne. Trestné stíhanie môže tiež začať vykonaním neodkladného a neopakovateľného úkonu alebo zaistovacieho úkonu. Z hľadiska zásad trestného konania je zaujímavé rozhodnutie o odložení veci, ak príslušník Policajného zboru považuje trestné stíhanie za neúčelné predstavujúce výnimku z uplatňovania zásady legality. Prípravné konanie je ovládané písomnosťou a neverejnosťou, pričom všetky materiály v ňom vyhotovené sa zakladajú do vyšetrovacieho spisu.

Zásada legality sa uplatňuje tak, že prokurátor je povinný stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel. Výnimky sú prípustné len podľa zákona alebo podľa vyhlásenej medzinárodnej zmluvy. Z trestného stíhania sú vyňaté osoby, ktoré používajú výsady a imunitu podľa zákona alebo medzinárodnej zmluvy /napríklad diplomatickí zástupcovia, členovia niektorých medzinárodných komisií a tie osoby, ktorých trestné stíhanie je neprípustné alebo voči ktorým je trestné stíhanie neúčelné, pretože sú stíhané pre iný závažnejší trestný čin.

c) Zásady dokazovania:

- zásada vyhľadávacia,
- zásada prezumpcie neviny,
- zásada bezprostrednosti,
- zásada voľného hodnotenia dôkazov.³¹⁹

Zásada prezumpcie neviny spočíva v tom, že pokiaľ právoplatným odsudzujúcim rozsudkom nie je vyslovená vina, nemožno na toho, proti komu sa vedie trestné stíhanie, hľadiť ako by bol vinný. Nedokázaná vina má ten istý význam ako dokázaná nevina. Ak

³¹⁹ IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 56.

vzniknú pochybnosti o priebehu skutku, ktoré nemožno odstrániť ďalším dokazovaním, musí súd rozhodnúť v prospech obžalovaného. Z tejto zásady vyplýva, že je povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní a nie obžalovaného, preukázať vinu.

Zásada voľného hodnotenia dôkazov znamená, že orgány činné v trestnom konaní hodnotia dôkazy podľa svojho vnútorného presvedčenia, založeného na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne, nezávisle od toho, či ich obstarali samé, alebo niektorá zo strán. Niet zákonom určených pravidiel, koľko dôkazov a akej kvality je potrebné vykonať. V praxi sa uplatňuje prístup, aby boli vykonané také a toľko dôkazov, ktoré sú nevyhnutné na zistenie skutkového stavu veci. Hodnotenie dôkazov nie je ľubovôľou, pretože dôkazy sú známe nielen orgánom činným v trestnom konaní, ale aj všetkým procesným stranám, ktoré sa môžu domáhať nápravy opravnými prostriedkami.³²⁰

Základnou úlohou prípravného konania je preverenie oznámení a podnetov, ktoré sa týkajú údajných trestných činov, zistenie konkrétnej osoby alebo osôb, ktoré sú podozrivé zo spáchania trestného činu ako aj dôkazné preverenie či podozrenie z trestného činu proti určitej osobe je odôvodnené do tej miery, aby bola podaná obžaloba a vec odovzdaná súdu.³²¹

3. Kritéria efektivity prípravného konania z pohľadu orgánov činných v trestnom konaní v Policajnom zbore

Veľmi podstatným, aj keď v odbornej literatúre nie konkrétne rozpracovaným, sa javí problém zisťovania efektivity v rôznych špecifických činnostiach. Pri určovaní kritérií efektivity v prípravnom konaní sa hodnotí nielen samotný výsledok prípravného konania, ale aj jeho priebeh a to z hľadiska očakávaných cieľov ako aj z hľadiska návratnosti nákladov vynaložených na tento proces. Pojem efektívnosť vyjadruje vzťah medzi cieľmi, výsledkami a nákladmi. Hodnotenie efektívnosti je cieľom a súčasne aj prostriedkom zvyšovania efektívnosti prípravného konania.³²²

A prečo sú kritéria vlastne dôležité?

Výsledky zistené na základe hodnotiacich kritérií môžu slúžiť ako indikátory a ďalej poukazovať na aktuálne problémy v prípravnom konaní a následne položiť základ pre zlepšenie činností v oblastiach, v ktorých útvar Policajného zboru nedosahuje adekvátne výsledky. Napríklad ukazovatele zapracované v kritériách, by mali viesť k zisteniu príčin prieťahov v prípravnom konaní. Môže ísť napríklad o nedostatočnú spoluprácu, nedostatočný čas poskytnutý na prípravu alebo podcenenie času potrebného na dokončenie niektorých úkonov. Komplexný prehľad a pochopenie týchto príčin v jednotlivých prípadoch môže odhaliť informácie o opatreniach, ktoré sa môžu vykonať na dodržanie lehôt alebo potrebu zmeny časového harmonogramu vyšetrovacích úkonov.

Naopak, prijatie nevhodných kritérií predstavuje riziko, pretože by mohlo znamenať nebezpečenstvo, že činnosť vyšetrovateľov Policajného zboru a poverených príslušníkov Policajného zboru bude meraná neprimeranými normami. Z tohto dôvodu je potrebné identifikovať príslušné kritériá a ukazovatele do nich vstupujúce. Je tiež dôležité dodržiavať kritériá a ukazovatele hneď ako sa začnú vyhodnocovať. Skúsenosť s vyhodnocovaním môže odhaliť potrebu úprav v definíciách jednotlivých kritérií.

³²⁰ KURILOVSKÁ, L.: *Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia*. Šamorín: Heuréka, 2013, s.54

³²¹ RUŽIČKA, M. *Veřejná žaloba a orgány konající řízení v ČR*. Praha: C. H. Beck, 2005. str. 25.

³²² SVOBODA, I., BARTOŠOVÁ, H. *Efektivita vzdělávání bezpečnostního managementu v regionech* In. Sborník abstraktu z mezinárodní vědecké konference Bezpečnost v regionech, Praha: VŠRR, 2015, s. 37.

Problematická je aj absencia niektorých kritérií, pretože neexistujú žiadne odlišné zákony, na ktoré sa je možné odvolať, aby bola lepšie pochopená výkonnosť útvaru Policajného zboru. Bez takéhoto odkazu by každý zainteresovaný subjekt respektíve skupina zainteresovaných strán používala svoje vlastné kritériá a zo všetkých informácií ktoré by mali k dispozícii by vyvodzovali vlastné závery o výkonnosti riadeného útvaru Policajného zboru.

Aby sa však proces vývoja každého jednotlivého kritéria oplatil, sú potrebné časové investície od Policajného zboru, prokuratúry, súdu a adekvátne externé konzultácie týchto zúčastnených strán. Proces, ktorému chýba požadovaná úroveň zapojenia sa zainteresovaných subjektov alebo konzultácie, prípadne sa vykonávajú len povrchne, aby sa splnila požiadavka na ich vývoj bez požadovanej dôkladnosti je nežiaduca pretože nemôže byť užitočné a udržateľné meranie výkonnosti pomocou týchto kritérií. Kritéria majú byť prostriedkom sebareflexie a môžu prispieť výrazne smerom k identifikácii opatrení na zlepšenie vlastnej činnosti. Na jednu skutočnosť pri tvorbe kritérií je však potrebné upozorniť. Príliš často sa zameriavame na meranie času. Pritom často ohrozujeme ďalšie výsledky, ako sú kvalita a zákonnosť. Napríklad ľudia, ktorí robia zlú analýzu základných príčin a píše nedostatočné nápravné opatrenia, a to len preto aby sa ubezpečili, že ich riešenie problémov je dokončené včas.

Ak je rýchlosť vyšetřovania primárnym opatrením, na ktoré sa zameriavame, možno si ani neuvedomíme, že nenájdeime skutočnú hlavnú príčinu problému. A čo je ešte horšie, nemusíme si všimnúť, že naše opravy príliš často zlyhávajú. Je ironické, že rýchlosť je kvalitným kritériom keď sa snažíme vyhovieť jednej z kľúčových požiadaviek zákona vo vzťahu k občanom.

Vzhľadom k vyššie uvedeným skutočnostiam môžeme vyvodiť záver vzťahujúci sa ku kritériám efektívnosti v prípravnom konaní. Prípravné konanie ako celok je zložitý proces, na ktorom sa podieľa mnoho subjektov od orgánov činných v trestnom konaní po samotných účastníkov trestného konania. V rámci Policajného zboru sa na prípravnom konaní podieľajú vyšetrovatelia Policajného zboru a poverení príslušníci Policajného zboru, ktorí v zmysle Trestného poriadku vyšetřujú jednotlivé trestné činy. Hodnotenie práce týchto príslušníkov Policajného zboru má zásadný vplyv na samotnú efektívnosť prípravného konania. Prípravné konanie je efektívne v tom prípade, že v ňom nenastávajú zbytočné priet'ahy v konaní a rôzne komplikácie. V rámci Policajného zboru sú na príslušných útvaroch Policajného zboru určené hodnotiace ukazovatele jednotlivých činností útvarov Policajného zboru, ktoré vykonávajú vyšetřovanie alebo skrátené vyšetřovanie, pričom tieto hodnotiace ukazovatele slúžia pre potreby riadiacej, koordinačnej, kontrolnej a metodickéj činnosti smerujúce k zefektívneniu samotného procesu prípravného konania.

V súvislosti s dosiahnutím efektívneho prípravného konania ako aj riadenia na úseku vyšetřovania, bolo prvé hodnotenie výsledností práce úradov vyšetřovania Policajného zboru realizované v rokoch 1995 až 2004 a to Sekciou vyšetřovania a kriminalisticko-expertíznych činností Ministerstva vnútra Slovenskej republiky ktorá riadila úrady vyšetřovania Policajného zboru. Následne po reorganizácii Policajného zboru v roku 2004 bolo vydané nariadenie Prezidenta Policajného zboru č. 21 z 21. decembra 2004 o hodnotení výsledkov práce útvarov Policajného zboru na úseku vyšetřovania a úseku skráteného vyšetřovania.³²³ V tomto nariadení sú charakterizované jednotlivé hodnotiace kritéria určené na hodnotenie práce útvarov Policajného zboru kde sa vykonáva vyšetřovanie alebo skrátené vyšetřovanie. Jedná sa vlastne o „vzorce“, na základe ktorých sa vykonáva vlastný výpočet jednotlivých kritérií zapadajúcich do kontextu celkového hodnotenia.

Predmetné nariadenie bolo novelizované nariadením Prezidenta Policajného zboru č. 26 z 15. decembra 2008 o sledovaní vybraných ukazovateľov činnosti útvarov Policajného zboru

³²³ Nariadenie prezidenta Policajného zboru č.21/2004 o hodnotení výsledkov práce útvarov Policajného zboru na úseku vyšetřovania a úseku skráteného vyšetřovania.

vo vyšetrovaní a skrátenom vyšetrovaní.³²⁴ Základným cieľom tohto nariadenia bolo upraviť hodnotenie výsledkov práce úradu boja proti organizovanej kriminalite Prezídia Policajného zboru, úradu boja proti korupcii Prezídia Policajného zboru, úradov justičnej a kriminálnej polície krajských riaditeľstiev Policajného zboru, úradov justičnej a kriminálnej polície okresných riaditeľstiev Policajného zboru, okresných dopravných inšpektorátov Policajného zboru a diaľničných oddelení krajských dopravných inšpektorátov Policajného zboru na úseku vyšetrovania a úseku skráteného vyšetrovania tak, aby bol dosiahnutý jednotný postup pri hodnotení práce a vzájomne porovnateľné dosahované výsledky.

Údaje potrebné pre spracovanie hodnotiacich kritérií činnosti vo vyšetrovaní a skrátenom vyšetrovaní sa získavajú z prehľadu o stave a pohybe vyšetrovacích spisov a z prehľadu o zadržaných osobách a osobách vo väzbe, ktoré sú spracúvané na mesačnej báze Odborom správy informačných systémov polície Prezídia Policajného zboru z Evidenčno-štatistického systému kriminality a z informačného systému DVS. Štatistické výstupy v informačnom systéme DVS sú otvorenou otázkou, nakoľko často dochádza k zmenám v hodnotení výslednosti práce útvarov Policajného zboru, novelám Trestného poriadku a Trestného zákona a zákonov súvisiacich s prípravným konaním. Z uvedeného dôvodu sa priebežne vykonávajú aktualizácie v aplikačnom programovom vybavení informačného systému DVS tak aby štatistické výstupy korešpondovali s dikciou príslušného zákona. Informačný systém DVS ponúka okrem možnosti štatistických výstupov použitie aj nasledovných podsystémov ktoré sú v ňom zabudované:

- a) DVS – práca s databázou vyšetrovacích spisov, kde vyšetrovací spis ponúka možnosti spracovania týchto položiek:
 - 1. Oznamovateľ
 - 2. Páchateľ
 - 3. Formulár známeho páchatel'a 1
 - 4. Formulár známeho páchatel'a 2
 - 5. Poškodený
 - 6. Znalečné
 - 7. Pošta došlá
 - 8. Pošta odoslaná
 - 9. Formulár trestného činu 1
 - 10. Formulár trestného činu 2
 - 11. Formulár trestného činu 3
- b) DVS zrušené útvary - práca s databázou vyšetrovacích spisov zo zrušených útvarov PZ.
- c) Vyšetrovatelia – práca s databázou vyšetrovateľov na vlastnom útvare PZ.
- d) Páchatelia - práca s databázou páchatel'ov v rámci SR.
- e) Poškodení - práca s databázou poškodených v rámci SR.
- f) Súdni znalci - práca s databázou súdnych znalcov v rámci SR.
- g) Súdni prekladatelia - práca s databázou súdnych prekladateľov v rámci SR.

V informačnom systéme DVS sa spracúvajú interné štatistiky za okres, kraj a Slovenskú republiku. V rámci interných štatistík sú zakomponované aj hodnotenia výslednosti práce vyšetrovateľov Policajného zboru a poverených príslušníkov Policajného zboru, ktoré majú prispieť k zefektívneniu prípravného konania. Zaradujeme sem nasledovné hodnotiace kritériá:

Pre vyšetrovanie vykonávané vyšetrovateľmi Policajného zboru
- rýchlosť vyšetrovania,

³²⁴ Nariadenie prezidenta Policajného zboru č.26/2008 o sledovaní vybraných ukazovateľov činnosti útvarov Policajného zboru vo vyšetrovaní a skrátenom vyšetrovaní.

- kvalita vyšetovania,
- zákonnosť vyšetovania,
- objem vyšetovania.

Pre skrátené vyšetovanie vykonávané poverenými príslušníkmi Policajného zboru sú kritéria upravené a to v lehotách pre splnenie ukazovateľa. Ako praktický príklad je možné poukázať na výpočet jednotlivých hodnotiacich kritérií pre vyšetovanie vykonávané vyšetrovateľmi Policajného zboru.

Rýchlosť vyšetovania (RV) je daná tromi čiastkovými kritériami.

RV1 - podiel počtu spisov skončených návrhom na podanie obžaloby, návrhom na podmienene zastavenie trestného stíhania, návrhom na zmier a podľa § 214, § 215, § 228 Trestného poriadku – do 4 mesiacov k celkovému počtu spisov skončených uvedenými spôsobmi.

RV2 - podiel počtu spisov skončených návrhom na podanie obžaloby do 4 mesiacov k celkovému počtu skončených spisov uvedeným spôsobom.

RV3 - podiel počtu väzobne stíhaných osôb, vrátane osôb prepustených z väzby, u ktorých bolo väzobné stíhanie skončené do dvoch mesiacov k celkovému počtu skončených väzobne stíhaných osôb, vrátane prepustených z väzby.

Kvalita vyšetovania (KV) je určená jedným kritériom.

KV - podiel počtu spisov skončených návrhom na podanie obžaloby, návrhom na podmienene zastavenie trestného stíhania a návrhom na zmier, ktoré boli vrátené prokurátorom na doplnenie vyšetovania k celkovému počtu vyšetrovacích spisov skončených návrhom na podanie obžaloby, návrhom na podmienene zastavenie trestného stíhania a návrhom na zmier.

Zákonnosť vyšetovania (ZV) je určená jedným kritériom.

ZV - podiel počtu zrušených uznesení vydaných v zmysle § 179, § 199, § 206, § 214, § 215, § 228 Trestného poriadku k celkovému počtu vydaných uznesení podľa uvedených ustanovení Trestného poriadku.

Objem vyšetovania (OV) je určený tromi čiastkovými kritériami.

OV1 - podiel celkového počtu spisov k priemernému počtu vyšetrovateľov alebo poverených príslušníkov Policajného zboru.

OV2 - podiel počtu skončených spisov k priemernému počtu vyšetrovateľov alebo poverených príslušníkov Policajného zboru.

OV3 - podiel stíhaných osôb v skončených spisoch k priemernému počtu vyšetrovateľov alebo poverených príslušníkov Policajného zboru.

Celkové hodnotenie prípravného konania v rámci jednotlivých útvarov Policajného zboru sa vykonáva polročne a ročne respektíve z informačného systému DVS je možné spracovať štatistické výstupy aj s hodnotiacimi kritériami za ľubovoľné obdobie.

Najvýraznejší vplyv nekvalitne spracovaných, nedostatočne pripravených a spracovaných vyšetrovacích spisov má dosah na kritérium zákonnosti. Pri tomto hodnotiacom kritériu sa vyhodnocuje v priamej úmere kvalita – nekvalita, zákonnosť – nezákonnosť, úplnosť

– neúplnosť spracovaných písomností vo vyšetrovaní a skrátenom vyšetrovaní. Samozrejme aj ostatné hodnotiace kritéria sú priamo závislé na písomnostiach vypracovaných príslušníkom Policajného zboru pri realizácii trestno-procesnej činnosti napríklad v lehote ich vydania, komplexnosti, použitia vhodných kriminalistických metód. Preto je potrebné si uvedomiť že chybné spracovaná písomnosť vo vyšetrovacom spise z riadne vykonaného dôkazu dostáva tento dôkaz do roviny nepoužiteľnosti v prípravnom konaní a to aj pri minimálnom opomenutí zákonom vyžadovanej náležitosti.³²⁵

Hodnotenie efektívnosti prípravného konania súvisí aj s odbornou vzdelanosťou osôb, ktoré toto prípravné konanie vykonávajú. V rámci prípravného konania sú to práve vyšetrovatelia Policajného zboru a poverení príslušníci Policajného zboru. Avšak predpokladom pre plné využitie štatistických výstupov a tým aj hodnotiacich kritérií v aplikačnej praxi je prístup priamych nadriadených a ich znalosť informačného systému DVS z ktorého je možné získať požadované údaje potrebné pre riadenie. Každý riadiaci pracovník na úseku trestno-procesnej činnosti príslušníka Policajného zboru musí citlivo vnímať rozmer hodnotenia jednotlivca a kolektívu (útvaru Policajného zboru), ale najmä úzku súvislosť hodnotiacich kritérií (rýchlosť, kvalitu, zákonnosť a objem vyšetrovania) na tvorbu výstupov príslušníka Policajného zboru v prípravnom konaní.

4. Odporúčania pre zefektívnenie prípravného konania v aplikačnej praxi

Rôznorodosť trestných činov sa neustále posúva na sofistikovanejšiu úroveň, kde je samotné dokazovanie čoraz náročnejšie. Trestné činy sa mnohokrát páchajú v kybernetickom prostredí a v prostredí sociálnych sietí, kde dokazovanie takto spáchaných skutkov je veľmi náročné. a vyžaduje si odborné znalosti aj v technickej oblasti. Preto by bolo vhodné sa zamerať na jednotlivé kritéria hodnotenia a ich relevanciu v súvislosti s efektívnosťou prípravného konania podľa jednotlivých druhov trestných činov. Pouvažovať o aplikácii „váhy“ jednotlivých paragrafov, nakoľko v praxi pri vyšetrovaní jednotlivých druhov trestných činov nie je objektívne posudzovať každý vyšetrovací spis rovnakým spôsobom. Je zásadný rozdiel zaťažiť vyšetrovateľa policajného zboru alebo povereného príslušníka Policajného zboru spisovým materiálom, ktorý sa týka napríklad ekonomickej kriminality, kde je potrebné rozsiahle a náročné dokazovanie v porovnaní napríklad so spisovým materiálom týkajúcim sa zanedbania povinnej výživy alebo drobnou krádežou, kde je dokazovanie podstatne jednoduchšie. Taktiež je rozdiel posudzovať vyšetrovací spis, ktorý obsahuje 40 strán so všetkými dôkazmi so spisovým materiálom, ktorý má niekoľko zväzkov po 500 strán. Nie je možné kategorizovať všetky vyšetrovacie spisy len ako „čísla v štatistike“ na základe hodnotiacich kritérií, nakoľko takýto prístup neprináša efektívne hodnotenie a následne ani celkové efektívne prípravné konanie. Ak má byť štatistický prístup týchto kritérií nápomocný bolo by vhodné zamerať sa na jeho reorganizáciu vzhľadom k jednotlivým druhom trestnej činnosti resp. vzhľadom ku konkrétnym trestným činom. Jednotlivé trestné činy uvedené v Trestnom zákone by v štatistickom hodnotení mali mať svoj koeficient závažnosti, aby nedochádzalo k automatickému zaradeniu každého trestného činu do tabuľky bez určenia jeho závažnosti.

Ďalším odporúčaním by mohlo byť, permanentné a celoživotné vzdelávanie vyšetrovateľov Policajného zboru a poverených príslušníkov Policajného zboru. V súčasnej dobe sú vyšetrovatelia a poverení príslušníci Policajného zboru školení na rôzne oblasti trestnej činnosti, zúčastňujú sa zdokonaľovacích kurzov napríklad na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Systém ďalšieho vzdelávania príslušníkov Policajného zboru tvorí súčasť vzdelávacích aktivít Akadémie Policajného zboru v Bratislave. V príprave príslušníkov Policajného zboru sa vychádza z aktuálnych požiadaviek policajnej a bezpečnostnej praxe na

³²⁵ ŠIMON L.: *Písomnosti vo vyšetrovaní a skrátenom vyšetrovaní*. Bratislava 2018. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, str.6.

obnovovanie, zdokonaľovanie a dopĺňanie si vedomostí, zručností a schopností príslušníkov. Takéto vzdelávanie príslušníkov nadväzuje na dosiahnuté vzdelanie získané absolvovaním rezortných alebo mimorezortných škôl.

V požiadavkách Ministerstva vnútra Slovenskej republiky je, aby Akadémia Policajného zboru v Bratislave v plnom rozsahu zabezpečovala špecializačné policajné štúdium pre vyšetrovateľov. Napríklad v roku 2019 bolo v súlade s potrebami útvarov Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a Policajného zboru zrealizované špecializačné policajné štúdium pre špecializácie vyšetrovanie s právnickým vysokoškolským vzdelaním. Takéto vzdelávanie a podobné kurzy sú realizované za účelom zefektívnenia prípravného konania, a smerujú k tomu aby boli vyšetrovatelia Policajného zboru a poverení príslušníci Policajného zboru viac zorientovaní v jednotlivých oblastiach trestnej činnosti a nedochádzalo tak k prieťahom v prípravnom konaní ich neodbornými postupmi.

K dosiahnutiu lepšej efektívnosti v trestnom konaní by pomohla špecializácia jednotlivých vyšetrovateľov Policajného zboru a poverených príslušníkov Policajného zboru na konkrétne oblasti trestnej činnosti. Taktiež aj kategorizácia závažnosti a objemnosti trestného konania, (ako ukazovateľ napríklad páchanej trestnej činnosti sofistikovanejšou formou, za použitia stále nových technológií, ktoré vďaka pokroku spoločnosti ako takej sú čoraz častejšie používané) nakoľko hodnotiť spisový materiál vo veci napríklad krádeže, kde v niektorých prípadoch sa konanie vedie v zmysle § 204 Trestného poriadku, teda v super rýchlom konaní, kde je páchatel' zadržaný oproti spisovému materiálu napríklad ekonomickej trestnej činnosti, kde je dokazovanie, vzhľadom sa dodržiavanie zákonom upravených postupov orgánov činných v trestnom konaní a súdu ďaleko časovo náročnejšie.

Na tomto mieste je však potrebné poznamenať, že hodnotiace kritéria sa musia chápať ako meniaci sa materiál, to znamená vnímať každú legislatívnu zmenu Trestného poriadku, ktorá by mohla mať vplyv na paragrafové alebo obsahové náležitosti pri spracúvaní vyšetrovacích spisov.

Záver

Primárnym cieľom bola snaha čo najviac sa priblížiť vysvetleniu a ozrejmieniu hodnotiacich kritérií efektívnosti prípravného konania v podmienkach Policajného zboru. Venovali sme sa kritériám vo všeobecnej rovine ako aj v konkrétnostiach, ktoré sa týkajú orgánov činných v prípravnom konaní. Vo všeobecnosti môžeme zhrnúť názory, že prípravné konanie môže a vie byť efektívnejšie, kritéria efektívnosti podľa ktorých sa v súčasnej dobe posudzuje prípravné konanie musia reflektovať na aktuálne potreby aplikačnej praxe. Spracované sú odporúčania na zlepšenie a zefektívnenie trestného konania, nad ktorými by bolo možné pouvažovať. Na základe skutočností, ktoré sú prezentované je zrejmé, že zvyšovanie efektivity v oblasti prípravného konania je nevyhnutné riešiť systémovo na základe aktuálnych potrieb spoločnosti a to vplyvom optimalizácie faktorov ako je zvyšovanie odbornej pripravenosti a profesionality orgánov činných v trestnom konaní, spolupráca vyšetrovateľa Policajného zboru a povereného príslušníka Policajného zboru s prokurátorom, súdom a záujmovými združeniami občanov.

Literatúra

IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava: Iura Edition, 2010.

IVOR, J.: *Základné východiská navrhovanej koncepcie prípravného konania*, In: *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*, Zborník príspevkov z celoštátnej vedeckej konferencie

s medzinárodnou účasťou konanej dňa 21.04.2016 v Bratislave. Praha Leges 2016. 368 s. ISBN 978-80-7502-153-3.

KAŠČÁK, D.: *Základná charakteristika základných zásad trestného konania*. Paneurópske právnické listy. PEVŠ Bratislava. ISSN 2644-450X.

KURILOVSKÁ, L.: *Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia*. Šamorín: Heuréka, 2013, 141 s., ISBN 978-80-89122-91-2.

OLEJ, J. a kolektív: *Trestné právo procesné*, Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2006, str. 128, ISBN: 80- 7097- 651- 9.

RUŽIČKA, M. *Veřejná žaloba a orgány konající řízení v ČR*. Praha: C. H. Beck, 2005.

SVOBODA, I., BARTOŠOVÁ, H. *Efektivita vzdělávání bezpečnostního managementu v regionech* In. Sborník abstraktů z mezinárodní vědecké konference Bezpečnost v regionech, Praha: VŠRR, 2015, ISBN 978-80-87174-48-7.

SVOBODA, I. *Vybrané otázky oborové didaktiky výuky odborných předmětů práva a bezpečnosti při vzdělávání dospělých*. In. 8. Medzinárodná vedecká konferencia „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017“. Liptovský Mikuláš: AOS GMRŠ, 2017, ISBN 978-80-8040-551-9.

SVOBODA, I. *Didaktika výuky práva a bezpečnosti při vzdělávání bezpečnostního managementu*. In. Policajná teória a prax, Police Theory and Practice, 3/2019. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2019, ISSN 1335-1370, ev. č. EV 568/08.

ŠIMON L.: *Písomnosti vo vyšetrovaní a skrátenom vyšetrovaní*. Bratislava 2018. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2018, 107 s. ISBN 978-80-8054-778-3.

Zákon č.300/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje:

plk. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
Slovenská republika

Niekoľko úvah k rozsahu dokazovania v skrátrenom vyšetrovaní

Mgr. Nina Tarabová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia

Vyšetrovanie ako poznávací proces predstavuje kľúčovú fázu prípravného konania bez ohľadu na skutočnosť, či sa vykonáva v skrátenej alebo „neskrátenej“ forme. V závislosti od formy vyšetrovania sa líši okrem iného aj rozsah úkonov, ktorých uskutočnenie predpokladá zákon. Tento článok preto poskytuje určitú analýzu zákonných odchýlok v procese dokazovania pri vedení skráteneho vyšetrovania, ktorých dôsledné rešpektovanie v praxi by mohlo spôsobiť nerealizovateľnosť vyšetrovania v jeho skrátenej podobe.

Kľúčové slová: policajt, skrátene vyšetrovanie, dokazovanie, dôkaz, prípravné konanie, vyšetrovateľ, trestné konanie

Summary

Investigation as a cognitive process is a key stage in the preliminary procedure regardless of whether it is carried out in abbreviated or “unabbreviated” form. Depending on the form of the investigation the scope of acts the performance of which is required by law, differs among other things. This article therefore provides some analysis of the legal differences in the evidentiary process of conducting an abbreviated investigation, the strict observance of which in practice could make the investigation infeasible in its abbreviated form.

Key words: police officer, abbreviated investigation, evidence, proof, preliminary procedure, investigator, criminal procedure

Úvod

Vyšetrovanie ako fundamentálna časť prípravného konania predstavuje formu, v ktorej sa uskutočňuje dokazovanie. Pre rozsah tohto uskutočňovania je rozhodujúca spravidla závažnosť trestnej činnosti, ktorá má byť predmetom jednotlivých foriem vyšetrovania a ktorá parciálne figuruje ako prvá odlišnosť medzi skrátеныm vyšetrovaním a vyšetrovaním.

Pre trestné činy s väčšou, resp. najväčšou spoločenskou závažnosťou, Trestný poriadok³²⁶ ukladá povinnosť vykonania vyšetrovania: *Vyšetrovanie sa vykonáva o zločinoch (§ 200 ods. 1 TP)*. Zákonodarca teda explicitne zakotvil obligatornosť vyšetrovania pre spáchaný *úmyselný trestný čin, za ktorý Trestný zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou päť rokov*.³²⁷ I keď to v citovanom ustanovení Trestného poriadku nie je výslovne uvedené, je samozrejmé, že vykonanie obligatorného vyšetrovania sa týka aj obzvlášť závažného zločinu ako subkategórie zločinu.

Na druhej strane však zákonodarca rozšíril povinnosť aj na prečiny, čiže trestné činy s menšou závažnosťou, ak sú spáchané za určitých, presne špecifikovaných okolností alebo ide o prečiny so špecifickým páchatelom, prípadne o osobitný druh kriminality. Vyšetrovanie sa musí uskutočniť aj v prípade jeho nariadenia prokurátorom, ktorý tak využije svoju zákonom

³²⁶ Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Trestný poriadok“ alebo „TP“).

³²⁷ Ust. § 11 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Trestný zákon“ alebo „TZ“).

stanovenú právomoc prostredníctvom opatrenia.³²⁸ O všetkých ostatných prečinoch, ktoré nespádajú pod žiadnu z kategórií obligatórneho vykonania vyšetrovania, sa bude vykonávať skrátené vyšetrovanie.

Ďalšími tromi bazálnymi rozdielmi, ktoré možno jednoduchou komparáciou vyšetrovania a skráteného vyšetrovania vnímať, sú okrem rozdielov v dĺžke trvania a čiastočne aj v subjekte, ktorý vedie danú formu vyšetrovania, rozdiely v rozsahu úkonov, ktorých uskutočnenie Trestný poriadok predpokladá. Otázkou však ostáva, do akej miery sa zákonné ustanovenia vedia premietnuť do praxe tak, aby účel, ktorý sleduje inštitút skráteného vyšetrovania, bol naplnený.

1. Špecifické aspekty procesu dokazovania v skrátenom vyšetrovaní

S ohľadom na veľké zastúpenie prečinov zakotvených v osobitnej časti Trestného zákona by mala byť skrátená forma vyšetrovania využívaná v praxi v nemalej časti prípadov, no zákonodarcia sa venoval jej úprave obzvlášť stručne. Legislatívne nastavená regulácia spočíva v tom, že v prípade vedenia skráteného vyšetrovania sa uplatnia ustanovenia vzťahujúce sa na „neskrátené“ vyšetrovanie so stanovenými odchýlkami.

Stanovené odchýlky spočívajú najmä v postupe policajta, ktorý:

- a) vykoná výsluch svedka len v prípade, ak ide o neodkladný alebo neopakovateľný úkon alebo ide o svedka, ktorý bol osobne prítomný pri páchaní trestného činu a
- b) vyhľadá a zabezpečí dôkazy, aby mohli byť vykonané v ďalšom konaní, o čom urobí záznam.³²⁹

S ohľadom na už citovaný § 203 ods. 1 písm. b) zakladajúceho povinnosť policajta vyhľadať a zabezpečiť dôkazy, za účelom ich vykonania v ďalšom konaní je potrebné podotknúť, že pôjde o všetky ostatné dôkazy³³⁰ (resp. presnejšie povedané dôkazné prostriedky) uvedené v Trestnom poriadku, s výnimkou jediného dôkazného prostriedku - výsluchu svedka, ktorého odlišnosti viažuce sa k skrátenému vyšetrovaniu sú uvedené v písm. a) predmetného ustanovenia.

Obe uvedené odchýlky sa dotýkajú procesu dokazovania, ktorý je nepochybne cieľom každého vyšetrovania bez ohľadu na formu, v ktorej sa uskutočňuje. Odborná literatúra definuje dokazovanie ako zákonom upravený postup subjektov trestného konania, ktorého účelom je vyhľadať, zabezpečiť, vykonávať a zhodnotiť informácie dôležité pre poznanie skutkových okolností, na základe ktorých sa v trestnom konaní rozhoduje najmä o vine a treste obvineného, ale aj o ďalších právne relevantných skutočnostiach.³³¹ Prípadne dokazovanie charakterizuje ako určitý poznávací proces, ktorého cieľom je poznanie udalosti - trestného činu alebo inej negatívnej spoločenskej udalosti, ktorá sa udiala v minulosti. V rámci tohto poznávacieho procesu musia policajti nachádzať dôkazy, ktoré v racionálne uvažujúcom človeku nevzbudia pochybnosti o svojej správnosti, t.j. musí ísť o hodnoverné poznatky. Teda poznávací proces

³²⁸ Prípady obligatórneho vyšetrovania prečinov v zmysle § 200 ods. 2 TP:

- ak je obvinený vo väzbe, vo výkone trestu odňatia slobody alebo na pozorovaní v zdravotníckom ústave, okrem prečinov spáchaných vo výkone väzby alebo vo výkone trestu odňatia slobody
- ide o náhle úmrtie obvineného vo výkone väzby alebo odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody
- ide o trestné konanie proti právnickej osobe
- ide o trestné činy extrémizmu
- nariadi to prokurátor.

³²⁹ § 203 ods. 1 TP.

³³⁰ Ostatnými dôkaznými prostriedkami v zmysle Trestného poriadku sú: výsluch obvineného, výsluch znalca, znalecký posudok a odborné vyjadrenie, previerka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny, oznámenie, informácie získané použitím informačných technických prostriedkov a operatívno-pátracej činnosti.

³³¹ ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 328.

týchto orgánov musí byť sústredený na odhaľovanie pravdivých poznatkov o danej udalosti, avšak nestačí, že tieto poznatky budú pravdivé, je tiež potrebné, aby boli zdôvodnené, čiže podložené kontrolovateľnými dokladmi a argumentmi, ktoré nazývame dôkazmi.³³²

V spojitosti s prvou uvedenou definíciou možno tiež uviesť, že teória trestného práva veľmi optimisticky delí dokazovanie do základných štyroch štádií:

1. vyhľadávanie prameňov dôkazov a ich procesné zabezpečenie
2. vykonávanie a procesné zdokumentovanie dôkazov
3. previerka dôkazov
4. hodnotenie dôkazov.³³³

Aby bolo teda možné hovoriť o komplexnom dokazovaní, mali by sa uskutočniť všetky jeho štádiá, avšak v súvislosti s vyššie citovanými odchýlkami sa pochopiteľne zamierame výlučne na prvé dve fázy dokazovania.

V prvom rade, vyhľadávanie prameňov dôkazov, resp. ich zisťovanie a identifikovanie je obligatórnou povinnosťou orgánov činných v trestnom konaní, pričom táto povinnosť (a nie právo ako je to v prípade ostatných subjektov trestného konania) vo všeobecnosti vychádza z vyhľadávacej zásady, ktorá je spolu so zásadou zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností upravená predovšetkým v § 2 ods. 10 TP, nakoľko tieto zásady veľmi úzko spolu súvisia.³³⁴ Orgány činné v trestnom konaní sú povinné obstarávať dôkazy v prospech obvineného aj v neprospech obvineného, inak povedané dôkazy, ktoré vyvracajú vinu páchatel'a a tiež dôkazy, ktoré jeho vinu potvrdzujú. Samotné vyhľadávanie prameňov dôkazov sa teda logicky realizuje v skorších fázach trestného procesu, konkrétne v prípravnom konaní. Pokiaľ sa týka zabezpečenia už vyhľadaného prameňa dôkazu, Trestný poriadok poskytuje viacero účinných prostriedkov na jeho zabezpečenie. Ak je prameňom dôkazu, resp. jeho nositeľom osoba, v prípade obvineného môže ako prostriedok jeho zabezpečenia aj pre účel dokazovania slúžiť inštitút väzby obvineného alebo ak sa jedná o svedka, k dispozícii orgánom činným v trestnom konaní je inštitút zabezpečenia svedka v zmysle § 88 TP.

V druhom rade, vykonávanie dôkazov predstavuje proces, v rámci ktorého sa z prameňov dôkazov prostredníctvom dôkazných prostriedkov získavajú dôkazy.³³⁵ To znamená, že zatiaľ, čo v prvom štádiu sa konkrétne pramene dôkazov vyhľadávajú (a prípadne zabezpečia), v druhom štádiu sa už z identifikovaných dôkazov vyabstrahujú konkrétne dôkazy pomocou dôkazných prostriedkov demonštratívne upravených v Trestnom poriadku. Ako už bolo uvedené, vyhľadávacia fáza je primárne spätá s prípravným konaním, no vykonávacia fáza je pomerne rovnako spätá s prípravným konaním ako s konaním pred súdom.

To že, pri vedení skráteného vyšetrovania má policajt vyhľadať a zabezpečiť dôkazy, aby mohli byť vykonané v ďalšom konaní, pri využití gramatického výkladu, evokuje, že prvá fáza je v tomto prípade výrazne oddelená od druhej fázy a možno tú vnímať určitý pokus zákonodarcu o „ušetrenie času“ v tejto časti trestného konania, tým, že štádium vykonávania posunie na neskôr. Nakoľko ani dôvodová správa k Trestnému poriadku neposkytuje vysvetlenie k tejto časti ustanovenia, hypoteticky sa možno len domnievať, že výrazne oddeliť od seba dve štádiá dokazovania, ktoré spolu pomerne úzko súvisia a mnohokrát sa prelínajú, mohlo mať len jeden zámer, a to ten, aby policajt v skrátenom vyšetrovaní vyhľadal

³³² BLAŽEK, R.: *Rozdiel v rozsahu dokazovania pri vyšetrovaní a skrátenom vyšetrovaní*. In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2010, 2. časť. s. 788.

³³³ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 355

³³⁴ Ust. § 2 ods. 10 TP znie nasledovne: „Orgány činné v trestnom konaní postupujú tak, aby bol zistený skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie. Dôkazy obstarávajú z úradnej povinnosti. Právo obstarávať dôkazy majú aj strany. Orgány činné v trestnom konaní s rovnakou starostlivosťou objasňujú okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti, ktoré svedčia v jeho prospech, a v oboch smeroch vykonávajú dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivé rozhodnutie.“

³³⁵ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 355.

a zabezpečil dôkazy a ich vykonanie ponechal na neskoršiu fázu konania. Tým pádom by sa celá ťažisková časť prípravného konania realizovaná vo forme dokazovania skrátila na nutné minimum, čo by sa následne odzrkadlilo v celkovej dĺžke skráteneho vyšetrovania.

2. Podmienky vykonania výsluchu svedka v skrátenom vyšetrovaní

Pokiaľ ide o výsluch svedka, Trestný poriadok tomuto dôkaznému prostriedku v súvislosti s vedením skráteneho vyšetrovania venuje osobitnú pozornosť a ukladá povinnosť policajtovi tento výsluch uskutočniť len v troch prípadoch, a to ak ide o neodkladný alebo neopakovateľný úkon alebo o svedka, ktorý bol osobne prítomný pri páchaní trestného činu.

Neodkladný úkon aj neopakovateľný úkon je priamo definovaný Trestným poriadkom. „*Neodkladný úkon je taký úkon, ktorého vykonanie vzhľadom na nebezpečenstvo zmarenia alebo zničenia neznesie z hľadiska účelu trestného konania odklad na čas, kým sa začne trestné stíhanie.*“³³⁶ Ako z uvedenej legálnej definície jednoznačne vyplýva, neodkladnosť úkonu je úzko spätá so samotným momentom začatia trestného stíhania, pričom jeho neodkladnosť spočíva v tom, že je potrebné ho okamžite vykonať, pretože ak by sa tak nestalo, hrozilo by, že dôkazný prostriedok alebo dôkaz by bol zničený alebo zmarený.³³⁷ Inak povedané, neuskutočnenie daného úkonu pred začatím trestného stíhania, eventuálne v prípade vzniku väčšieho časového priestoru medzi momentom spáchania skutku a momentom začatia trestného stíhania, by mohlo mať za následok zmarenie, zničenie či stratu dôkazu. Nakoľko je tento úkon jedným zo spôsobov začatia trestného stíhania, nie je možné akceptovať úvahy vo vzťahu k vymedzeniu vyšetrovania, ktoré stotožňujú začiatok vyšetrovania so začatím trestného stíhania, resp. začiatkom prípravného konania, keďže začiatok prípravného konania ako jedného z dvoch základných štádií trestného konania je naviazaný na začatie trestného stíhania.

Pokiaľ sa týka neopakovateľného úkonu, tým Trestný poriadok rozumie taký úkon, ktorý v ďalšom konaní už nemožno vykonať, ak tento zákon ďalej neustanovuje inak.³³⁸

Neopakovateľný úkon je na rozdiel od neodkladného úkonu skôr spätý s konaním pred súdom. Tento úkon teda už nie je možné z určitého dôvodu opakovane zrealizovať v rámci postupu v konaní, preto jeho spojitosť s prípravným konaním tiež nie je vylúčená. Neopakovateľný úkon je taktiež jednou z možností začatia trestného stíhania v zmysle § 199 TP. Základným rozdielom medzi neodkladným a neopakovateľným úkonom je, že v prípade neopakovateľného úkonu je nemožnosť jeho vykonania v budúcnosti istá, zatiaľ čo pri neodkladnom úkone táto nemožnosť len hrozí.³³⁹

Ak má teda výsluch svedka charakter neodkladného alebo neopakovateľného úkonu policajt ho vykoná bez ohľadu na formu vyšetrovania. Na tomto mieste je zároveň potrebné podotknúť, že Trestný poriadok nevymenúva, ktorý úkon je neodkladný ani neopakovateľný. Preto len od dôkazného prostriedku – v tomto prípade výsluchu svedka, nezávisí samotná vlastnosť neodkladnosť alebo neopakovateľnosť, ale vždy ide o súhrn podmienok, okolností, pomerov viažucich sa k danému skutkovému stavu, ktoré budú určujúcim faktorom, či výsluch svedka bude alebo nebude mať charakter jedného z dvoch definovaných úkonov.

Osobná prítomnosť svedka pri páchaní trestného činu je posledným dôvodom, pre ktorý je policajt v prípade skráteneho vyšetrovania povinný vykonať výsluch. Nakoľko takýto svedok môže disponovať kľúčovými poznatkami o skutku a/alebo osobe páchatel'a, je procesné

³³⁶ Ust. § 10 ods. 17 TP.

³³⁷ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár. 4. aktualizované vydanie.* Žilina : Eurokódex, 2019, s. 38.

³³⁸ Ust. § 10 ods. 18 TP.

³³⁹ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár. 4. aktualizované vydanie.* Žilina : Eurokódex, 2019, s. 39.

postavenie takejto osoby s dodržaním všetkých zákonných náležitostí požadovaných ustanovením § 131 TP a nasl. pomerne logickým postupom³⁴⁰.

Ak výsluch svedka nepredstavuje neodkladný alebo neopakovateľný úkon alebo osoba nie je priamym svedkom daného trestného činu, policajt od takejto osoby, ktorá *de facto* môže mať postavenie svedka, vyžiada len vysvetlenie, o ktorom urobí záznam. Poskytnutie vysvetlenia a vyhotovenie záznamu je neporovnateľne jednoduchší úkon ako uskutočnenie výsluchu a vyhotovenie zápisnice o výsluchu svedka so všetkými zákonnými náležitosťami.

Preto takáto osoba *de facto* v postavení svedka podávajúca vysvetlenie nebude mať *de iure* postavenie svedka v trestnom konaní. Osoba bez procesného postavenia svedka preto záznam o vysvetlení spísaný a podpísaný policajtom ani nepodpisuje. Záznam sa založí do spisu a po ukončení vyšetrovania, resp. v priebehu hlavného pojednávania prokurátor môže navrhnúť výsluch tejto osoby v konaní pred súdom.³⁴¹

Zákonodarca teda odfiltroval všetky časovo náročné aspekty samotného zabezpečenia aj vykonania výsluchu osoby, ktorá nie je priamy a očitým svedkom pri páchaní trestného činu, tým, že takejto osobe v priebehu skráteného vyšetrovania nepriznal procesné postavenie svedka. Uvedené však nevylučuje, aby takejto osobe bolo postavenie svedka priznané v neskoršej fáze konania.

3. Poskytnutie vysvetlenia ako alternatíva výsluchu svedka

Samotné poskytnutie vysvetlenia vo všetkých ostatných prípadoch, okrem tých taxatívne vymedzených, v ktorých sa obligatórne uskutoční výsluch (svedka), však v praxi môže spôsobovať nemalé problémy. Nakoľko poskytnutie vysvetlenia nie je dôkazným prostriedkom upraveným v Trestnom poriadku ani v inom osobitnom zákone, nemožno ho považovať za dôkazný prostriedok, a teda vyžiadanie vysvetlenia nemožno ani subsumovať pod fázu vykonávania dôkazov ako druhého štádia procesu dokazovania. Za určitých okolností by však bolo možné tento úkon podradiť pod prvú fázu, *ergo* „vyhľadanie dôkazu“, nakoľko obsahom daného vysvetlenia by mohla byť informácia, na základe ktorej by policajt usúdil, či osoba poskytujúca vysvetlenie by mala, resp. nemala byť predvolaná na výsluch v ďalších fázach konania. Podľa správnosti by prax teda mala byť taká, že policajt vyžiada vysvetlenie od všetkých osôb, ktoré by v ďalšom konaní mali byť vypočuté ako svedkovia, bez ohľadu na to, či tieto osoby vyhľadá z vlastnej iniciatívy alebo na návrh niektorej zo strán konania.

Aké možnosti však má policajt po vyhľadaní osoby na zabezpečenie jej prítomnosti pre podanie vysvetlenia? Analogická aplikácia § 127 a nasl. ustanovení týkajúcich sa povinnosti dostaviť sa na výsluch a vypovedať ako svedok by v tomto prípade nebola správna, nakoľko Trestný poriadok nepočíta s podaním vysvetlenia, ale svedeckej výpovede a súčasne, aplikovať na osobu podávajúcu „iba“ vysvetlenie, ustanovenia vzťahujúce sa na svedka, pričom táto procesné postavenie svedka v tejto fáze konania nemá, by bolo prinajmenšom absurdné. Z tohto jednoznačne vyplýva, že policajt nedisponuje donucovacím prostriedkom, ktorého aplikáciou by si zabezpečil podanie vysvetlenia od danej osoby a súčasne v zmysle čl. 2 ods. 3 ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústavy Slovenskej republiky v znení neskorších právnych predpisov, ani nemôže danú osobu nútiť k splneniu povinnosti, ktorú zákon neukladá. Policajtovi by teda pri takto zákonom neupravenom postupe ostávala len jedna možnosť, a to ísť za danou osobou fyzicky a požiadať ju o vysvetlenie.

Čo však, ak táto osoba aj pri takomto postupe odmietne podať vysvetlenie? Opäť nemožno nijakým spôsobom danú osobu nútiť, aby podala vysvetlenie, pretože povinnosť

³⁴⁰ Dôvodová správa k Trestnému poriadku uvádza, že výsluch svedka policajt pri skrátenom vyšetrovaní vykoná tiež v prípade, ak ide o osobu, ktorá má poznatky o osobe, ktorá je podozrivá zo spáchania trestného činu.

³⁴¹ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár. 4. aktualizované vydanie*. Žilina : Eurokódex, 2019 s. 484.

vypovedať sa viaže len k svedeckej výpovedi, pre ktorú platia aj ďalšie formálne pravidlá. Pri striktnom výklade právnych noriem by sa teda policajt v tejto nasimulovanej situácii ďalej nepohol. Nie je oprávnený osobu vylúčiť, osoba nie je ochotná dostaviť sa za účelom podania vysvetlenia ani nie je ochotná vysvetlenie podať a policajt tým pádom nemá vedomosť o tom, či by tejto osobe malo byť v ďalšom konaní priznané postavenie svedka. Napriek tomu ju môže navrhnúť ako svedka v ďalšom konaní, avšak možno toto považovať za „vyhládanie dôkazu“, keď policajt nevie, či daná osoba vôbec disponuje nejakými informáciami o prípade? Možno dospieť k záveru, že odpoveď znie jednoznačne a takýto postup by sa tiež priečil základným zásadám konania, kde policajt má zhromaždiť dôkazy o skutkovom stave tak, aby nevznikli dôvodné pochybnosti o ním zistenom skutkovom stave.³⁴²

Záver

Záverom je ešte možné spomenúť povinnosť policajta, ktorý je v zmysle § 201 ods. 2 TP povinný čo najrýchlejšie zadovážiť podklady na objasnenie skutku v rozsahu potrebnom na posúdenie prípadu a zistenie páchatel'a trestného činu. Takto zadefinovaná povinnosť sa môže jemne priečiť s povinnosťou vykonať výsluch svedka len v uvedených prípadoch a vo zvyšných prípadoch či už výsluch svedka alebo vykonanie iných dôkazov ponechať na neskoršiu fázu konania. Napriek tomu, že takýto postup *lege artis* má byť zabehnutý a dodržiavaný, v praxi skôr badať aj pri vedení skráteného vyšetrovania uplatňovanie postupu typického pre „neskrátené“ vyšetrovanie, bez striktného dodržiavania zákonných odchýlok. Uvedené možno abstrahovať na jednoduchom príklade. Domnelý poškodený vo veci prečinu ublíženia na zdraví podľa § 155 TZ má na situáciu, v ktorej malo prísť k spáchaniu tohto prečinu, úplne odlišný názor a popisuje jej priebeh s výraznými odklonmi ako osoba, ktorú by bolo v tejto veci možné považovať za nepriameho svedka. Len ťažko si predstaviť, že policajt vznesenie obvinenie a podá prokurátorovi návrh na podanie obžaloby bez vykonania výsluchu týchto osôb, či iných potenciálnych svedkov, bez vykonania previerky výpovede na mieste činu či vykonania rekonštrukcie. Preto možno konštatovať, že postup v prípade vedenia skráteného vyšetrovania tak, ako to predpokladá Trestný poriadok, je príliš zidealizovaný, a realita je skôr tá, že rozsah dokazovania pri skrátenom vyšetrovaní je rovnaký ako rozsah dokazovania pri vyšetrovaní, len s tým rozdielom, že sa vedie (má viesť) v skrátenejšej forme z časového hľadiska.

Ak teda malo zavedenie inštitútu skráteného vyšetrovania do Trestného poriadku svoj opodstatnený význam, bolo by účelné zbaviť ustanovenie § 203 ods. 1 písm. b) TP striktnosti a prispôbiť ho potrebám aplikačnej praxe, a teda zľahka modifikovať predmetné ustanovenie spôsobom, aby umožňovalo policajtovi vyhľadať, zabezpečiť a aj **vykonať** dôkazy, ak to považuje za potrebné.

Literatúra

BLAŽEK, R.: *Rozdiel v rozsahu dokazovania pri vyšetrovaní a skrátenom vyšetrovaní*. In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2010, s. 788-796

ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár. 4. aktualizované vydanie*. Žilina: Eurokódex, 2019

ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016

³⁴² BLAŽEK, R.: Rozdiel v rozsahu dokazovania pri vyšetrovaní a skrátenom vyšetrovaní. In: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Mílniky práva stredoeurópskom priestore 2010, s. 788.

IVOR, J. a kol.: *Trestné právo procesné*. Bratislava : IURA EDITION, 2006

Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:

Mgr. Nina Tarabová

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta Univerzity Komenského

Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Právo na obhajobu a jeho limity³⁴³

JUDr. Lukáš Turay

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstrakt

Predmetný článok sa venuje právu na obhajobu a poukazuje na niektoré nejasnosti v aplikačnej praxi OČTK a súdov. Právo na obhajobu je najvýznamnejším právom, ktorým obvinený disponuje. Je mimoriadne dôležité, aby sa orgány činne v trestnom konaní zasadzovali za spravodlivé uplatňovanie všetkých procesných práv, ktoré obvinenému prináležia.

Kľúčové slová: obvinený, podozrivý, judikatúra, trestný čin aplikačná prax.

Summary

The article deals with the rights of the defense and points out some uncertainties in the application practice of OČTK and courts. The rights of the defense are the most important rights available to the accused. It is extremely important that law enforcement authorities advocate for the fair exercise of all procedural rights that accused the accused.

Key words: accused, suspect, case law, crime application practice

1. Úvod

V súčasnosti, sa čím ďalej tým viac dostáva do popredia právo obetí trestného činu (respektíve poškodeného). Napriek moderným trendom, nemožno rezignovať na postavenie obvineného, ktorý je stále alfou a tiež omegou trestného konania. O zásahu do jeho základných ľudských práv a slobôd sa vedie trestné konanie. Osoba voči ktorej sa vedie trestné stíhanie je subjektom a v konečnom dôsledku aj stranou v rámci konania pred súdom a prináležia mu prislúchajúce práva. Právo na obhajobu má v tomto smere privilegované postavenie a je upravené priamo v Ústavnom zákone č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších právnych predpisov a noviel (ďalej len Ústava SR) v čl. 50 ods. 3 uvádza: „*Obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu.*“ V tomto ustanovení je priamo vyjadrená bipartícia práva na obhajobu, ktorá spočíva v jej materiálnej alebo formálnej stránke.

Významné postavenie tohto práva svojimi nálezmi niekoľkokrát potvrdil aj Ústavný súd Slovenskej republiky. Napríklad v náleze Ústavného súdu SR, sp. zn. III. ÚS 41/2001 je uvedené: „*Zásada zabezpečenia pravá na obhajobu je nevyhnutným predpokladom úspešného výkonu súdnictva, ktorého významnou úlohou je ochrana práv a zákonom chránených záujmov občanov. Zabezpečuje sa v záujme osoby proti ktorej sa vedie trestné konanie, ale v záujme celej spoločnosti.*“

Právo na obhajobu je imanentnou súčasťou práva na spravodlivý proces. Právo na obhajobu je zákonom priznaná možnosť subjektu obhajovať sa sám, prostredníctvom zákonných prostriedkov alebo prostredníctvom svojho právneho zástupcu. V rámci teórie trestného práva procesného rozlišujeme:

- Materiálne právo na obhajobu

³⁴³ Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu APVV-19-0102: Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien

- Formálne právo na obhajobu

Materiálne právo na obhajobu spočíva v možnosti osoby, proti ktorej sa vedie trestné stíhanie, obhajovať sa sám prostriedkami, ktoré uzná za vhodné a ktoré sú legislatívne vymedzené v § 34 zákona č. 301/2005 Trestný poriadok v znení neskorších právnych predpisov a noviel (ďalej len Trestný poriadok alebo TP). O taxatívnosti tohto vymedzenia možno pochybovať, vzhľadom na rozsiahlu judikatúru a medzinárodné právne normy, ktoré v konkrétnych, špecifických prípadoch rozširujú právo na obhajobu subjektu, voči ktorému sa vedie trestné konanie. Nemožno pritom opomenúť ani samotný Trestný poriadok, ktorý niektoré práva v § 34 TP explicitne neupravuje. Trestný poriadok ale ako celok a teória trestného práva procesného tieto práva tomuto subjektu priznáva. Ako príklad možno uviesť **právo obvineného na zohľadnenie materiálneho korektívu**. Od roku 2005, po rekodifikácii trestného práva sme v Slovenskej republike, upustili od striktného materiálneho ponímania trestného činu, ktoré bolo obsiahnuté v legálnej definícii trestného činu v § 3 ods. 1 zákona č. 140/1961 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov a noviel : „*Trestným činom je pre spoločnosť nebezpečný čin, ktorého znaky sú uvedené v tomto zákone.*“

Materiálne ponímanie trestného činu zostalo v určitých smeroch zachované. Konkrétne vo vyjadrení materiálneho korektívu, ktorý je upravený v § 10 ods. 2 zákona č. 300/2005 Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov a noviel (ďalej len TZ): „*Nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchatel'a je jeho závažnosť nepatrná.*“ OČTK a súd majú obligatórnu povinnosť prihliadať na materiálny korektív pri prečinoch.³⁴⁴

Právo na obhajobu zahŕňa 3 zložky:

- 1) Právo subjektu obhajovať sa sám a prostriedkami, ktoré sám uzná za vhodné (obhajoba materiálna).
- 2) Právo mať obhajcu a radiť sa s ním o spôsobe obhajoby (obhajoba formálna).
- 3) Právo subjektu, voči ktorému sa vedie trestné konanie, aby OČTK a súd vykonávali taký postup, aby bol zistený skutkový stav bez dôvodných pochybností a to v rozsahu nevyhnutnom pre vydanie rozhodnutia. Zároveň je právom obžalovaného, aby OČTK zisťovali skutočnosti, ktoré svedčia o vine, **ale aj nevinne takejto osoby**.³⁴⁵

Postavenie osoby sa v priebehu trestného konania mení. V závislosti od fázy trestného konania môžeme postupne hovoriť o podozrivom, obvinenom, obžalovanom a odsúdenom. Právo na obhajobu sa vzťahuje na každú fázu uvedeného postavenia.

V aplikačnej praxi sa najčastejšie rozoberá procesné postavenie podozrivej osoby. Túto osobu, respektíve jej procesné postavenie Trestný poriadok v súčasnosti nevymedzuje, aj keď v minulosti bola snaha zaviesť definíciu podozrivej osoby a jej práv do Trestného poriadku. Novela Trestného poriadku, ktorá by zaviedla legálnu definíciu pojmu podozrivý do nášho právneho poriadku, neprešla. Návrh legálnej definície podozrivého mal byť upravený v § 10 ods. 12 nasledovne: „*podozrivým je osoba, u ktorej sa vzhľadom na čas, miesto, spôsob a okolnosti vykonania činu alebo zachovania stopy alebo na iné okolnosti možno domnievať, že je páchatel'om, spolupáchatel'om alebo účastníkom na trestnom čine.*“³⁴⁶

2. Použitelnosť zápisnice v procesnom postavení „podozrivého“

V aplikačnej praxi OČTK nie je zriedkavým javom, že voči osobe, ktorej ešte nebolo vznesené obvinenie (teda možno takúto osobu považovať za podozrivého) sa vykonáva výsluch, ktorý sa

³⁴⁴ Bližšie pozri LACIAK, O.: Právo na obhajobu v prípravnom konaní, Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, s. 75

³⁴⁵ VANTUCH, P.: Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, s. 2

³⁴⁶ Bližšie pozri Čomko Peter, Romža Sergej: Obhajoba obvineného v prípravnom konaní. Plzeň. Aleš Čeněk, 2018, s. 120

na hlavnom pojednávaní snaží prokurátor použiť v neprospech obžalovaného. V rámci argumentácie prípustnosti takéhoto dôkazu sa uvádza predovšetkým, že napriek procesnému postaveniu podozrivého, je takáto osoba poučená podľa poučenia, ktoré sa dáva obvinenému.³⁴⁷ Zároveň kľúčové pre túto otázku je ustanovenie § 258 ods. 4 TP: *Na návrh prokurátora alebo obhajcu sa zápisnica o skoršej výpovedi obžalovaného alebo jej časť prečíta, ak sa koná v neprítomnosti obžalovaného, obžalovaný využije svoje právo nevypovedať alebo sa objavia podstatné rozpory medzi jeho skoršou výpoveďou a údajmi na hlavnom pojednávaní a ak bol skorší výsluch vykonaný spôsobom zodpovedajúcim ustanoveniam tohto zákona. V prípade rozporov vo výpovediach sa prečíta tá časť zápisnice o skoršom výsluchu obžalovaného, ktorej sa namietané rozpory priamo týkajú. Na tieto rozpory treba obžalovaného upozorniť a spýtať sa ho na ich príčinu. Zápisnicu prečíta tá zo strán, ktorú určí predseda senátu, pokiaľ zápisnicu neprečíta sám alebo ním poverený člen senátu.* Zákonodarca v tomto ustanovení presne neurčil, časové ohraničenia, čo myslí pod pojmom skoršia výpoveď. Dôvodová správa nám na túto otázku odpoveď neuvádza. V aplikačnej praxi súdov sa možno stretnúť s 3 rôznymi prístupmi:

- 1) súd nedovolil vykonať tento dôkaz;
- 2) súd dovolil vykonať tento dôkaz čítaním bez možnosti konfrontácie;
- 3) súd povolil aj konfrontovať obžalovaného na hlavnom pojednávaní s výpoveďou, ktorú realizoval ako (zadržaný) podozrivý.³⁴⁸

V tomto smere je potrebné upozorniť na niektoré skutočnosti. Trestný poriadok explicitne neupravuje postavenie podozrivej osoby. O tomto subjekte sa čiastočne zmieňuje ustanovenie § 85 TP Zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby. V rámci tejto fázy konania však ešte OČTK nemôže mať vedomosť v akom procesnom postavení konkrétna osoba bude nakoniec v trestnom konaní vystupovať. Nie je žiadnou výnimkou, že uvedená osoba nakoniec môže vystupovať v procesnom postavení svedka a nie obvineného. Rovnako treba vychádzať z ustanovenia § 33 TP: *„Toho, kto je podozrivý zo spáchania trestného činu, možno považovať za obvineného a použiť proti nemu prostriedky určené týmto zákonom proti obvinenému až vtedy, ak bolo proti nemu vznesené obvinenie.“* V druhom návetí tohto ustanovenia je expressis verbis vyjadrené právo OČTK použiť proti obvinenému len tie prostriedky, ktoré boli realizované až po vznesení obvinenia.

V neposlednom rade je potrebné poukázať na skutočnosť, že k § 258 ods. 4 TP v súvislosti s procesným postavením podozrivého vyjadril svoj názor aj Najvyšší súd SR v rozhodnutí Tdo 47/2014: *„...treba uviesť, že súčasná právna úprava neumožňuje prečítať zápisnicu o výpovedi zadržaného podozrivého na hlavnom pojednávaní, teda vykonať ho ako dôkaz, aj keď bol výsluch vykonaný zákonným spôsobom. Tento záver, ktorý je založený predovšetkým na výklade ustanovenia § 258 ods. 4 Tr. por. (pôvodne § 207 ods. 2 zákona č. 141/1961 Zb.) a contrario, bol ustálený aj rozhodovacou praxou najvyššieho súdu. Výsluch podozrivého, ktorý bol podľa § 85 Tr. por. zadržaný, teda nie je možné využiť pred súdom ako dôkaz. Takýto výsluch, vykonaný pred vznesením obvinenia, by mal mať len vstupnú informačnú povahu a jeho obsah by mal slúžiť len na zdôvodnenie zadržania, začatie trestného stíhania a vznesenia obvinenia, prípadne na odôvodnenie väzby.“* V prejednávanej veci teda súd prvého stupňa postupoval správne, keď na hlavnom pojednávaní dňa 30. januára 2012 zamietol návrh na čítanie výpovedí z výsluchov P. N. v procesnom postavení podozrivého. Uvedené výpovede nemohli byť v konaní ako dôkaz vykonané a už vôbec na nich nemohlo byť založené súdne rozhodnutie. V tejto súvislosti preto dovolateľovi treba dať za pravdu, pokiaľ ide o tvrdenie, že odvolací súd sa nesprávne v odôvodnení svojho

³⁴⁸ Tamtiež s. 45.

*rozhodnutia (strana 6 a 7) opiera o sporné zápisnice, treba však zároveň dodať, že na nich nezaložil svoje rozhodnutie o vine a treste obvineného P. N..*³⁴⁹

V prípade prečítania zápisnice z obdobia, keď mal obžalovaný ešte len procesné postavenie podozrivého, by bolo vážnym narušením práva obžalovaného, pretože táto nesmeruje k dokázaniu viny alebo nevinu obžalovaného, ale iba k objasneniu niektorých skutočností, ktoré neskôr môžu odôvodniť vznesenie obvinenia.³⁵⁰

3. Právo na obhajobu a § 213 Trestného poriadku

Účasť advokáta na jednotlivých právnych úkonoch vykonávaných OČTK je mimoriadne dôležitá. Podľa § 213 TP sa má obhajca od momentu vznesenia obvinenia, zúčastniť úkonov, ktorých výsledok môže byť použitý ako dôkaz v konaní pred súdom, iba ak vykonanie úkonu nemožno odložiť a obhajcu o ňom vyrozumieť. Obvinenému a iným vypočúvaným osobám môže obhajca klásť otázky potom, keď policajt výsluch skončí.

V tomto ustanovení je uvedené právo (nie povinnosť) advokáta a obvineného zúčastňovať sa úkonov, v rámci prípravného konania. Účasť obhajcu je možné obmedziť zo závažných dôvodov. Takým dôvodom je nemožnosť odloženia konkrétneho úkonu.³⁵¹ Advokát pri týchto úkonoch nemá postavenie len pasívneho pozorovateľa, ale trestný poriadok mu priznáva právo aktívne zasahovať do výsluchu obvineného alebo iných osôb, respektíve podávať námietky pri iných procesných úkonoch. Ak sa advokát rozhodne, že sa chce zúčastňovať všetkých procesných úkonov je povinnosťou policajta vždy mu oznámiť vykonanie vyšetrovacieho úkonu.

Podľa § 213 ods. 1 Tr. por. policajt môže povoliť účasť obvineného na vyšetrovacích úkonoch a umožniť mu klásť vypočúvaným svedkom otázky. Postupuje tak najmä vtedy, ak obvinený nemá obhajcu a úkon spočíva vo výsluchu svedka, pri ktorom je dôvodný predpoklad, že ho nebude možné vykonať v konaní pred súdom, iba ak by zabezpečovanie jeho prítomnosti alebo jeho prítomnosť mohli ohroziť vykonanie tohto úkonu. Z citovaného ustanovenia procesného predpisu jednoznačne vyplýva, že účasť obvineného na vyšetrovacích úkonoch nie je povinná. Je to právo, ktoré obvinený využiť môže a nemusí, a pokiaľ sa rozhodne ho využiť, musí orgán činný v trestnom konaní požiadať o povolenie. Udelenie povolenia je potom na výlučnom zvážení rozhodujúceho orgánu, pričom Trestný poriadok demonštratívne vypočítava situácie, za ktorých by takéto povolenie malo byť udelené. Ide o situáciu, kedy obvinený nemá obhajcu a zároveň úkon spočíva vo výsluchu svedka, pri ktorom je dôvodný predpoklad, že ho nebude možné vykonať v konaní pred súdom. Dôvodný predpoklad si pritom vyžaduje vyššie percento istoty, že k tomu dôjde. Základnou podmienkou však je vznesenie požiadavky na takýto úkon zo strany obvineného, ku ktorého v prejednávanej veci nedošlo, pretože z obsahu vyšetrovacieho spisu nevyplýva, že by obvinený v priebehu prípravného konania o takúto účasť žiadal. Naopak - z priebehu prípravného konania vyplýva, že obvinený nemal záujem ani preštudovať vyšetrovací spis, ktorá možnosť mu bola zo strany orgánov činných v trestnom konaní daná, a to aj napriek tomu, že na preštudovaní sa zúčastnil, ale tento úkon odmietol vykonať s poukazom na to, že je nevinný. Dovolací súd v tejto súvislosti dodáva, že neúčasť obvineného na výsluchoch počas prípravného konania nemá vplyv na realizáciu jeho práv na obhajobu, keď v priebehu ďalšieho konania pred súdom mal možnosť nielen sám, ale aj prostredníctvom obhajcu, klásť svedkom otázky, ktorú možnosť aj obhajca využil.

³⁴⁹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky Tdo 47/2014

³⁵⁰ Bližšie k tejto problematike pozri: STREMY, T., TURAY, L.: Procesná (ne)použitelnosť výpovede v procesnom postavení zadržaného podozrivého. IN: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2019 dostupné online na:

https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/BPF_2019/ZBORNÍK_sekcia_2__Trestne_pravo_FINAL_FINAL.pdf

³⁵¹ Čentěš, J. a kolektív: Trestný poriadok Veľký komentár, Bratislava: EUROKODEX s.r.o., 2017, s. 464

V aplikačnej praxi je pomerne rozšírená komunikácia prostredníctvom emailu. V prípade, že OČTK upovedomení advokáta o konaní vyšetrovacieho úkonu prostredníctvom emailu, nie je takýto postup v rozpore s ustanovením § 213 ods. 3 TP. Podľa nálezu ústavného súdu č. 506/2014 : „Právo obvineného na obhajobu je porušené (aj vtedy), ak jeho obhajca nebol riadne upovedomený o výsluchu svedka, hoci o ňom mal byť upovedomený a tento úkon bol vykonaný v jeho neprítomnosti. Obvinený, resp. jeho obhajca, musí mať vždy reálnu možnosť realizovať svoje právo na obhajobu a je len na ňom, či ho využije. Obvinený tak môže urobiť až potom, ako bol riadne upovedomený o čase a mieste vykonania výsluchu svedka... Na vykonanie predmetného výsluchu nie je potrebná dohoda orgánov činných v trestnom konaní s obvinenými, prípadne ich obhajcami o tom, či miesto a čas vykonávaného úkonu vyhovuje potrebám obhajoby. Elektronická komunikácia prostredníctvom e-mailu zodpovedá požiadavkám ustanovenia § 213 ods. 3 Tr. por. a vzhľadom na zásadu rýchlosti a hospodárnosti je zároveň aj primeraným prostriedkom orgánov činných v trestnom konaní notifikácie o úkonoch vykonávaných v prípravnom konaní obhajcom obvinených.“

V aplikačnej praxi sa často vyskytujú problémy v súvislosti s obsahom upovedomenia o konaní napríklad výsluchu. Aké skutočnosti má v ňom policajt uviesť. Zákon v tomto smere presne stanovuje podmienky upovedomenia. V zmysle § 213 ods. 3 TP je policajt povinný v tomto oznámení konkretizovať minimálne:

- Čas
- Miesto
- A druh úkonu

Osobitne chceme zdôrazniť, že aj Najvyšší súd Slovenskej republiky sa vyjadril vo svojom rozhodnutí k tejto problematike v zmysle, že: „Obvinený, resp. jeho obhajca, musí mať vždy reálnu možnosť uplatniť právo na obhajobu a je len na ňom, či ho využije. Obvinený tak môže urobiť až potom, ako bol **riadne upovedomený** o čase a mieste vykonania výsluchu **konkrétneho svedka**. Iba všeobecné poučenie obvineného a jeho obhajcu o možnosti zúčastniť sa vyšetrovacích úkonov podľa § 213 ods. 1, ods. 3 Tr. por. nemožno považovať za dostatočné, lebo takéto poučenie nezohľadňuje povinnosť policajta, ktorá mu vyplýva z ustanovenia § 213 ods. 3 Tr. por.“³⁵²

Na základe vyššie uvedeného rozhodnutia sa vyžaduje uviesť aj konkrétneho svedka (v prípade, že išlo resp. ide o výsluch svedka). Rozšírenie práva obvineného na obhajobu má svoje logické opodstatnenie, a tiež vplyv na efektívnosť jeho uplatňovania.

V roku 2018 Najvyšší súd Slovenskej republiky zaujal opačné stanovisko R 58/2018, keď uviedol: Policajt je povinný v rámci postupu podľa § 213 ods. 3 Trestného poriadku oznámiť obhajcovi len druh úkonu, teda v prípade výsluchu svedka len okolnosť, že pôjde o taký výsluch, a nie aj meno svedka. Výsledok úkonu (zápisnica o výsluchu svedka) potom môže byť použitý ako dôkaz v konaní pred súdom (§ 213 ods. 2 veta prvá Trestného poriadku), resp. pri ďalšom postupe už v predsúdnom konaní, ale len spôsobom, ktorý predpokladajú ustanovenia Trestného poriadku (teda na hlavnom pojednávaní sa primárne predpokladá osobný výsluch svedka, okrem zákonom ustanovených výnimiek). Rovnako je obhajca oprávnený ešte v prípravnom konaní žiadať o opakovanie výsluchu svedka, a to najneskôr pri preštudovaní spisu, postupom podľa § 208 Trestného poriadku. Oznámenie mena svedka obhajcovi vopred by mohlo zmať právo svedka žiadať o utajenie svojej totožnosti podľa § 136 ods. 2 Trestného poriadku (na čo nadväzuje postup podľa ods. 2 až 5 tohto ustanovenia a podľa § 137 Trestného poriadku), v prípade, ak je taký postup vecne odôvodnený. Oznámenie mena svedka obhajcovi vopred, a to ani v naposledy uvedenom prípade, však neznamená procesnú nepoužiteľnosť výsledku úkonu v ďalšom konaní.

³⁵² Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 1 Tdo V 16/2011

Vydanie tohto stanoviska v niektorých smeroch dopĺňa rozhodnutie 1 Tdo V 16/2011. Podľa nášho názoru však z tohto rámca vybočuje a uberá sa nesprávnym smerom. V citovanom rozhodnutí ako keby Najvyšší súd SR dopredu prejudikoval, že každý svedok bude utajený, a preto by došlo k zmareniu možnosti takéhoto postavenia. Oslabuje sa tým aj postavenie obhajoby. Riadne upovedomenie, teda vedomosť o ktorého svedka v rámci vypočúvania ide, je potrebné pre uplatnenie efektívnej obhajoby. Predovšetkým v trestných veciach pokiaľ ide napríklad o organizovanú skupinu sa často stáva, že svedkov je niekoľko. Zatajenie totožnosti svedka by pritom mohlo mať priamy vplyv na oslabenie práva na obhajobu, pretože advokát nemá možnosť sa efektívne na výsluch pripraviť. Tento postup orgánov činných v trestnom konaní znemožňuje obhajcovi alebo obvinenému akúkoľvek zmysluplnú prípravu na procesný úkon a takéto konanie je v rozpore so zásadou rovnosti zbraní a možnosti prípravy obhajoby, ako je to nespochybniteľne vyjadrené aj v článku 6 ods. 3 písm. b) Dohovoru.³⁵³

Záver

Právo na obhajobu je jedným z najdôležitejších práv, ktoré zákonodarca priznáva subjektu trestného konania. Orgány činné v trestnom konaní sú často v neľahkej situácii. Je preto dôležité upozorňovať na problémy, ktoré aj v súvislosti s uplatňovaním tohto základného práva subjektu (podozrivého, obvineného, obžalovaného a odsúdeného), v aplikačnej praxi vznikajú. V tejto súvislosti chceme upozorniť aj na spoločenský aspekt. Laická verejnosť, ktorej je väčšina, žiaľ nevníma rozdiel medzi osobou podozrivou, obvinenou, obžalovanou a osobou odsúdenou. Čo je na škodu veci a z nevedomosti skresľujú resp. veľakrát upierajú svojim vyjadrením niektoré procesné práva vyššie uvedeným subjektom.

V príspevku sme sa bližšie zamerali na procesnú použiteľnosť resp. nemožnosť použitia výpovede v procesnom postavení podozrivej osoby. Zároveň sme, v súvislosti s témou, poukázali na stanovisko NS SR R 48/2018, ktoré svojou formuláciou narúša právo obvineného na efektívnu obhajobu. Pri rešpektovaní dôležitosti postavenia poškodeného (obete trestného činu), upozorňujeme na skutočnosť, že práva poškodeného a jeho postavenie nemôžu ísť na úkor obvineného v rámci trestného konania.

Literatúra:

ČENTÉŠ, J a kolektív: Trestný poriadok Veľký komentár, Bratislava: EUROKODEX s.r.o., 2017, S. 464.

ČOMKO, P., ROMŽA, S.: Obhajoba obvineného v prípravnom konaní. Plzeň. Aleš Čeněk, 2018, s. 120.

LACIAK, O.: Právo na obhajobu v prípravnom konaní, Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, s. 75

STRÉMY, T., TURAY, L.: Procesná (ne)použiteľnosť výpovede v procesnom postavení zadržaného podozrivého IN Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2019 dostupné online na:
https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Veda/Konferencie_a_podujatia/BPF_2019/ZBORNIK_sekcia_2_Trestne_pravo_FINAL_FINAL.pdf

VANTUCH, P.: Trestní řízení z pohledu obhajoby. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, s. 2

³⁵³ LACIAK, O., STRÉMY, T.: Porušenie práva na obhajobu neoznámením totožnosti predvolaného svedka obvinenému a obhajcovi v predstihu IN In: Bulletin slovenskej advokácie, Roč. 25, č. 11(2019), - s. 23

Kontaktné údaje:

JUDr. Lukáš Turay

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta Univerzity Komenského

Šafárikovo nám. 6, P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Email: lukas.turay@flaw.uniba.sk

K niektorým aspektom efektívnosti trestného konania vo vzťahu k základným zásadám trestného konania s dôrazom na prípravné konanie³⁵⁴

JUDr. Filip Vincent

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia:

Príspevok sa zameriava na otázku efektívnosti trestného konania, ktorá je momentálne pomerne aktuálnou v diskusii na akademickej pôde ako aj v aplikačnej praxi. Po 15 rokoch od rekodifikácie trestného práva procesného nastal priestor na vykonanie zmien, ktoré by mohli zvýšiť efektívnosť trestného konania s ohľadom na doterajšiu aplikačnú prax. Autor sa v príspevku venuje vzťahu zvyšovania efektívnosti trestného konania a niektorých základných zásad trestného konania. V druhej časti príspevku autor venuje pozornosť niektorým parciálnym otázkam týkajúcich sa prípravného konania a možným zmenám, ktoré by mohli zvýšiť efektívnosť prípravného konania.

Kľúčové slová: trestné právo procesné – základné zásady trestného konania – efektívnosť trestného konania – Trestný poriadok – prípravné konanie

Summary:

The article is focused on the issue of the criminal proceedings effectiveness which is currently hot topic in academic circles as well as in applied practice. Fifteen years after the recodification of law of criminal procedure there is an ideal time for changes that could increase effectiveness of the criminal proceedings with regard to the applied praxis hitherto. The author deals with the connection between increasing of the effectiveness of the criminal proceedings and selected fundamental principles of the criminal proceedings. In second part, the author focuses on some partial issues related to the pre-trial phase and possible modifications that could increase the effectiveness of the pre-trial proceedings.

Key words: criminal procedural law – fundamental principles of criminal procedure – effectiveness of the criminal procedure – Code of criminal procedure – pre-trial proceedings

Úvod

V príspevku sa zaoberáme otázkou zvyšovania efektívnosti trestného konania, ktorá sa teraz stáva pomerne pretaktovanou naprieč verejnou vedeckou a aj odbornou diskusiou. Zvyšovanie efektívnosti trestného konania bolo považované za jeden z cieľov rekodifikácie trestného procesu v roku 2005, pričom v súčasnosti sa táto otázka znova otvára. Rekodifikácia trestného práva procesného v roku 2005 priniesla zvýšenie efektívnosti trestného konania v niektorých smeroch, avšak aplikačná prax a aj vedecká obec dáva v súčasnosti podnety na legislatívne zmeny pro futuro, ktoré by mohli pomôcť efektívnosti trestného konania. V rámci príspevku sa snažíme dať otázku zvyšovania úrovne efektívnosti trestného konania do súvislosti s vybranými základnými zásadami trestného konania. V rámci príspevku sa tiež zameriavame na určité

³⁵⁴ Príspevok je publikovaný v rámci projektu „APVV-19-0102 – Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien“.

parciálne otázky prípravného konania, ktoré by podľa nášho názoru mohli byť pro futuro podrobené zmenám za účelom zvýšenia efektívnosti prípravného konania.

1. Efektívnosť trestného konania vo všeobecnosti

Pojmy efektívnosť a efektivita sú pojmami, ktoré sú často pretaktované naprieč verejným diskurzom v Slovenskej republike, ako aj v odborných a vedeckých diskusiách v súvislosti s trestným právom procesným, resp. trestným konaním. Slovník súčasného slovenského jazyka Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied oba tieto pojmy po obsahovej stránke definuje. Pojem efektívnosť definuje v prvom význame ako: „*vlastnosť toho, čo je efektívne, účelné a vhodné*“ a v druhom (ekonomickom) význame ako: „*veľičina vyjadrujúca vzťah medzi vloženými prostriedkami a ich ekonomickými účinkami*“³⁵⁵. Pojem efektivita, ktorý je pojmom obsahovo blízkym pojmu efektívnosť, je definovaný ako: „*optimálna účinnosť, účelnosť*“³⁵⁶.

Jedným z hlavných cieľov rekodifikácie trestného procesu v roku 2005 bolo zefektívnenie trestného procesu, čo sa dá vyvodiť z obsahu Dôvodovej správy k zákonu č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok: „*Základným cieľom predkladanej rekodifikácie je zefektívnenie, zjednodušenie, zrýchlenie a zhospodárnenie trestného procesu, čím sa zabezpečí tak účinnejšia ochrana práv a oprávnených záujmov fyzických osôb a právnických osôb, ako aj ochrana celospoločenských záujmov.*“³⁵⁷ V súčasnosti sa blíži historicky míľnik aplikácie zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „**Trestný poriadok**“), pretože 01. 01. 2021 uplynie 15 rokov od účinnosti Trestného poriadku. Je to významný míľnik pri aplikácii tohto procesného trestnoprávneho kódexu, pri ktorom sa otvára priestor na prehodnotenie ustanovení Trestného poriadku zo strany vedeckej obce ako aj osôb z aplikačnej praxe za účelom zefektívnenia trestného procesu v podmienkach Slovenskej republiky. Trestný poriadok bol k dnešnému dňu – k 27. 10. 2020 (vychádzajúc zo Zbierky zákonov Slovenskej republiky) novelizovaný 54-krát. Samozrejme, nie všetky novely Trestného poriadku schválené Národnou radou Slovenskej republiky prioritne svojim obsahom smerovali k zefektívneniu trestného procesu. Niektoré z týchto noviel predstavovali napr. transpozíciu práva Európskej únie do slovenského právneho poriadku za účelom harmonizácie právnych poriadkov členských štátov Európskej únie v trestnej oblasti alebo novelizovali iné všeobecne záväzné predpisy, pričom v dôsledku týchto zmien bolo potrebné novelizovať aj niektoré partikulárne ustanovenia Trestného poriadku, čiže svojim obsahom nesledovali primárne zmenu ustanovení Trestného poriadku za účelom zefektívnenia trestného konania. Skutočnosť, že Trestný poriadok bol za 15 rokov svojej účinnosti novelizovaný 54-krát však z neho robí právny kódex, ktorý je na slovenské podmienky pomerne často novelizovaný.

Vláda Slovenskej republiky sa v Programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024 zaviazala aj k vykonaniu krokov, ktoré podľa nášho názoru môžu prispieť k zvýšeniu efektívnosti trestného konania. Medzi avizované kroky, ktoré podľa nášho názoru môžu viesť k zvýšeniu efektívnosti trestného konania, môžeme zaradiť najmä: komplexné vyhodnotenie ustanovení Trestného poriadku a návrh na vykonanie zmien jeho ustanovení; prijatie právnych noriem zamedzujúcich realizáciu obštrukcií zo strany obžalovaných; zavedenie povinného doručovania do elektronických schránok; obmedzenie opakovaného vypočúvania tých istých osôb pri zmene procesného postavenia v trestnom konaní; umožnenie použitia legálne získaného dôkazu pomocou nasadenia informačno-technických prostriedkov v iných trestných veciach; vyhodnotenie využívania laického prvk

³⁵⁵ Slovník súčasného slovenského jazyka Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied. [cit. 2020-10-27] Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=efekt%C3%ADvnos%C5%A5&s=exact&c=v942&cs=&d=sss#>

³⁵⁶ Slovník súčasného slovenského jazyka Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied. [cit. 2020-10-27] Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=efektivita&c=7480&d=sss#>

³⁵⁷ Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

pri súdnom rozhodovaní a prípadne jeho sfunkčnenie; vyhodnotenie rozhodovania samosudcami v súdnom konaní; možnosť zavedenia súkromnej obžaloby a možnosť zavedenia obžaloby vo verejnom záujme do slovenského právneho poriadku.³⁵⁸ Samozrejme, tieto návrhy vyplývajúce z Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024 považujeme za prvotný ideový zámer, ktorý musí byť ešte detailne rozpracovaný a následne predložený na diskusiu vedeckej a odbornej verejnosti. Každopádne dnes vieme skonštatovať, že v slovenskom Trestnom poriadku je priestor na zmenu jeho ustanovení za účelom zefektívnenia trestného konania, avšak či k nim reálne dôjde (či ich reálne Národná rada Slovenskej republiky schváli) je otázkou politickou, i keď rozumný zákonodarca by takéto právne zmeny istotne zrealizovať mal.

2. K otázke efektívnosti trestného konania z náhľadu niektorých základných zásad trestného konania

V rámci ďalšej časti príspevku plánujeme venovať pozornosť prepojeniu medzi efektívnosťou trestného konania a niektorými základnými zásadami trestného konania. Vopred uvádzame, že našim zámerom nie je sa zaoberať vzťahom efektívnosti v súvislosti so všetkými základnými zásadami trestného konania, avšak len niektorými z nich v rozsahu vhodnom pre účely tohto príspevku (konkrétne sa budeme venovať zásade rýchlosti trestného konania, zásade práva na obhajobu, zásade zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností, zásade primeranosti a zdržanlivosti a zásade práva na spravodlivý proces s dôrazom na jej zložku týkajúcu sa práva na prejednanie veci v primeranej lehote), pričom medzi základnými zásadami trestného konania môžeme identifikovať aj iné zásady, s ktorými má otázka efektívnosti trestného konania súvislosť (napr. zásada stíhania len zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom).

Zásada primeranosti a zdržanlivosti vo svojej podstate znamená to, že do základných práv a slobôd je možné zasahovať len v prípadoch dovolených zákonom a len v miere nevyhnutnej na dosiahnutie účelu trestného konania, pričom pri realizácii týchto zásahov treba rešpektovať dôstojnosť osôb a ich súkromie. Zásada primeranosti a zdržanlivosti sa netýka len osôb, voči ktorým sa vedie trestné stíhanie, a teda napr. obvineného alebo obžalovaného, ale všetkých osôb, ktorých sa realizované trestné konanie nejakým spôsobom týka (napr. aj svedkov alebo zúčastnených osôb). Táto zásada charakterizuje humánnosť trestného konania a tiež sa prostredníctvom nej prejavuje úcta a rešpekt k základným právam a slobodám ako k významným právnym hodnotám. Pri zásahoch do základných práv a slobôd je potrebné skúmať potrebu tohto zásahu z troch hľadísk: 1. z hľadiska legality (zásah do základných práv a slobôd musí byť upravený právnym predpisom so silou zákona); 2. z hľadiska legitimacy (zásah do základných práv a slobôd musí byť uskutočnený z dôležitých dôvodov vyžadovaných pre ochranu spoločnosti); 3. z hľadiska proporcionality (k zásahom do základných práv a slobôd je potrebné pristúpiť len vtedy, keď sa cieľ, ktorý je sledovaný vykonaním zásahu, nedá zabezpečiť prostredníctvom iných prostriedkov, ktoré sú miernejšie).³⁵⁹ Pri zvyšovaní efektívnosti trestného konania vo forme zákonných zmien smerom do budúcnosti je potrebné mať na zreteli existenciu zásady primeranosti a zdržanlivosti. Zjednodušene povedané, zákonodarca by mohol prijať legislatívne zmeny, ktoré síce zvýšia efektívnosť trestného konania, avšak na druhej strane budú predstavovať neprimeraný zásah do základných práv a slobôd, či už z pohľadu ich legality, legitimacy alebo proporcionality. Ako príklad môžeme uviesť situáciu, kedy by zákonodarca v rámci ustanovenia § 115 ods. 1 Trestného poriadku

³⁵⁸ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024. [cit. 2020-10-27]

Dostupné z: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24756/1>

³⁵⁹ Kurilovská, L. Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia. 1. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2013, s. 36 - 37

vypustil zo zákona zoznam trestných činov, pri ktorých objasňovaní je možné použiť odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky, a teda tento informačno-technický prostriedok by bolo možné použiť pri objasňovaní všetkých trestných činov. Takáto právna úprava by pravdepodobne zvýšila efektívnosť trestného konania, avšak za cenu neprimeraných zásahov do základných práv a slobôd, pretože by tento informačno-technický prostriedok bolo možné využívať aj pri objasňovaní menej závažných trestných činov.

Právo na spravodlivý proces možno zjednodušene charakterizovať ako naplnené v konkrétnej trestnej veci vtedy, keď súdy a orgány činné v trestnom konaní postupujú takým spôsobom, že dodržiavajú základné zásady trestného konania a v dôsledku dodržiavania týchto základných zásad je možné konštatovať, že proces s osobou, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie, prebehol spravodlivo.³⁶⁰ Právo na pojednanie veci bez zbytočných prietahov je imanentnou súčasťou práva na spravodlivý proces, čo môžeme interpretovať napr. na základe ustanovenia čl. 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, pričom právo na pojednanie veci bez zbytočných prietahov je garantované aj ustanovením čl. 48 ods. 2 ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. Obsah práva na pojednanie veci bez zbytočných prietahov môžeme charakterizovať cez to, že kým nie je trestná vec prejednaná, tak u osoby, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie, vzniká stav právnej neistoty. Tento stav právnej neistoty nepominie len samotným prejednaním konkrétnej trestnej veci, ale až právoplatnosťou rozhodnutia, ktoré je výsledkom pojednania trestnej veci. Preto, aby bolo možné tento stav právnej neistoty odstrániť, sa vyžaduje aktivita zo strany súdov a orgánov činných v trestnom konaní v konkrétnych trestných veciach. Právo na pojednanie veci bez zbytočných prietahov je treba interpretovať prísnejšie v odvetví trestného práva ako napr. v odvetví obchodného alebo občianskeho práva, pretože trestné právo predstavuje právne odvetvie, ktoré umožňuje najinvazívnejšie zásahy do základných práv a slobôd.³⁶¹ Prietahy v trestných veciach môžu vzniknúť z troch dôvodov: 1. zložitost' pojednávanej veci zo skutkového a právneho pohľadu (napr. trestná vec, kde bude potrebné vypočítať osem poškodených a za účelom výšky spôsobenej škody vypracovať znalecký posudok, bude trvať samozrejme dlhšie ako trestná vec, kde sa nebude znalecký posudok vyhotovovať a nebude v nej žiadny poškodený); 2. správanie sa účastníka/strany v trestnom konaní (prietahy môžu vzniknúť napr. v dôsledku neodôvodneného a neospravedlneného nedostavovania sa na procesné úkony zo strany osoby, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie); 3. postup súdu a iných orgánov podieľajúcich sa na pojednávaní veci (prietahy môžu vzniknúť napr. v dôsledku tej skutočnosti, že príslušný prokurátor si počas previerky vyšetrovacieho spisu predmetný spis ponechá u seba po neprimerane dlhú dobu, ktorá je nedôvodná, a v dôsledku tejto skutočnosti nemôže policajť vykonávať ďalšie procesné úkony v trestnej veci).³⁶² Vo vedeckej literatúre môžeme nájsť aj vymedzené štyri kritériá, na základe ktorých Európsky súd pre ľudské práva rozhoduje o porušení práva na pojednanie veci bez zbytočných prietahov: 1. zložitost' prípadu po faktickej ako aj právnej stránke; 2. správanie sa sťažovateľa počas konania, v rámci ktorého malo dôjsť k porušeniu práva na pojednanie veci v primeranej lehote; 3. pojednanie prípadu pred štátnymi orgánmi, v rámci ktorého malo dôjsť k porušeniu práva na pojednanie veci bez zbytočných prietahov; 4. význam konania, v rámci ktorého malo dôjsť k porušeniu práva na pojednanie veci v primeranej lehote, pre sťažovateľa (všeobecne je možné skonštatovať, že porušenie tohto práva v trestných konaniach je posudzované prísnejšie, pretože trestné právo oprávňuje na výrazné zásahy do základných práv a slobôd, pričom obzvlášť to platí vtedy, keď

³⁶⁰ Kurilovská, L. Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia. 1. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2013, s. 52

³⁶¹ Záhora, J. Nepeňažné prostriedky nápravy neprimeranej dĺžky trestného konania. In: Justičná revue. 2014, roč. 66, č. 6 - 7, s. 783 - 801

³⁶² Repa, O. Prietahy v trestnom konaní a ich kompenzácia. In: Právne listy. 2017, [cit. 2020-10-30] Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a542-prietahy-v-trestnom-konani-a-ich-kompenzacia>

sa sťažovateľ nachádza vo väzbe). Primeraná lehota, počas ktorej sa má prejednať trestná vec sťažovateľa tak, aby nedošlo k zbytočným prieťahom, sa pred Európskym súdom pre ľudské práva vždy posudzuje individuálne podľa okolností prípadu.³⁶³ Legislatívne zmeny smerujúce k zvýšeniu efektívnosti trestného konania budú jednoznačne v súlade s právom na prejednanie veci v primeranej lehote, a tým pádom v niektorých aspektoch aj s právom na spravodlivý proces, keďže právo na prejednanie veci bez zbytočných prieťahov je jeho imanentnou súčasťou. Príkladom môžeme uviesť situáciu, kedy by sa zákonodarca rozhodol rozšíriť rozsah trestných činov, ktoré je možné meritórne ukončiť schválením zmieru a následným zastavením trestného stíhania počas prípravného konania, čo by mohlo viesť k zníženiu množstva trestných konaní, v ktorých vznikajú zbytočné prieťahy, pretože by sa v nich nemusela podávať obžaloba a následne prebiehať súdne konanie, v rámci ktorého by mohla vzniknúť zbytočná prieťahovosť.

S právom na prejednanie veci bez zbytočných prieťahov je úzko spätá zásada rýchlosti trestného konania. Zásada rýchlosti trestného konania sa dá zjednodušene charakterizovať ako zásada, ktorej účelom je, čo najrýchlejší priebeh trestného konania. Docent Gřivna rozdeľuje zásadu rýchlosti trestného konania na zásadu rýchlosti trestného konania v širšom a v užšom zmysle. Zásadu rýchlosti trestného konania v užšom zmysle spája so zásadou oficiality, pričom zo zásady rýchlosti trestného konania v užšom zmysle vyplývajúcu požiadavku na čo najrýchlejšie prejednanie trestnej veci považuje za súčasť zásady oficiality. Naproti tomu zo zásady rýchlosti trestného konania v širšom zmysle vyvodzuje právo na prejednanie veci v primeranej lehote. Rýchlosť konania v užšom zmysle má spojitosť s účelom celého trestného konania, resp. trestného práva procesného ako právneho odvetvia, v dôsledku ktorých pri napĺňaní účelu trestu je výrazne dôležitá včasná a zároveň efektívna realizácia trestnej sankcie. Na druhej strane právo na prejednanie veci v primeranej lehote má súvislosť s rýchlosťou konania v širšom zmysle, pričom toto právo existuje v prospech osoby, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie, a jeho hlavným účelom je zabezpečiť právnu istotu osobe, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie, aby nepocíťovala neprimerane dlhý čas neistoty prameniacy z toho, že sa voči nej vedie trestné stíhanie.³⁶⁴ Zásadu rýchlosti konania v užšom zmysle je v súlade s prezentovaným názorom možné definovať ako primárnu a objektívnu kategóriu, kým zásadu rýchlosti konania v širšom zmysle a z nej vyplývajúce právo na prejednanie veci v primeranej lehote je možné charakterizovať ako subjektívnu kategóriu. Všeobecne je možné konštatovať, že zásada rýchlosti trestného konania sa týka celého priebehu trestného konania.³⁶⁵ V prípade prijímania opatrení zo strany zákonodarcu sledujúcich zvýšenie efektívnosti trestného konania je možné skonštatovať, že to bude mať jednoznačný vplyv na aplikáciu zásady rýchlosti trestného konania, pretože efektívnosť a rýchlosť trestného konania sú kategórie vzájomne súvisiace.

Právo na obhajobu treba považovať za jedno z najvýznamnejších práv osôb, proti ktorým sa vedie trestné stíhanie, pričom jeho existencia je potrebná za účelom zabezpečenia spravodlivého rozhodnutia v trestnej veci. Spravodlivé rozhodnutie v trestnej veci je v záujme osoby, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie, ale zároveň aj v záujme demokratického a právneho štátu, ktorý prejavuje rešpekt k základným právam a slobodám ľudí a svojich občanov. Spravodlivosť v konkrétnom trestnom konaní je dosiahnutá jedine vtedy, keď je právo na obhajobu realizované vo všetkých jeho aspektoch a je zákonne vyjadrené.³⁶⁶ Súčasťou práva na obhajobu je chápanie práva na obhajobu v materiálnom zmysle a chápanie práva na obhajobu

³⁶³ Záhora, J. Právo na prejednanie veci „bez zbytočných prieťahov“. In: Aktuálne problémy prípravného konania trestného. Bratislava: Leges, 2014, s. 247 - 249

³⁶⁴ Gřivna, T. Zásada rychlosti v trestním řízení, právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a některé důsledky jejich porušení. In: Pocta Dagmar Cisárové k 75. narozeninám. Praha: Lexis Nexis, 2010, s. 18

³⁶⁵ Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. 1. vydanie. Praha: Leges, 2019, s. 182

³⁶⁶ Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. 1. vydanie. Praha: Leges, 2019, s. 257

vo formálnom zmysle. Právo na obhajobu v materiálnom zmysle umožňuje osobe, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie, najmä to, aby bola informovaná o tom, čo sa jej kladie za vinu, voči vzneseným obvineniam sa aktívne brániť, nazerať do spisov, vyjadrovať sa ku skutočnostiam v trestnej veci, predkladať dôkazy, podávať návrhy a opravné prostriedky, aktívne participovať na vykonávaní dôkazov na hlavnom pojednávaní, odmietnuť vypovedať, a teda súhrne môžeme skonštatovať, že právo na obhajobu v materiálnom zmysle umožňuje osobe, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie, využívať všetky oprávnenia dané jej právnym poriadkom Slovenskej republiky, najmä Trestným poriadkom. Na druhej strane právo na obhajobu vo formálnom zmysle umožňuje osobe, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie, nechať sa zastupovať obhajcom – advokátom.³⁶⁷ Legislatívne zmeny smerom do budúcnosti, ktoré budú mať za cieľ zvýšiť efektívnosť trestného konania, sa v niektorých aspektoch môžu dostať do kolízie s právom na obhajobu. V aplikačnej praxi sa vyskytujú prípady, kedy sú svedkovia vypočutí v prípravnom konaní po začatí trestného stíhania, avšak pred vznesením obvinenia, pričom po vznesení obvinenia sa znova všetci títo svedkovia vypočúvajú znova. Niektorí obhajcovia považujú za správne, keď sa takýto postup počas prípravného konania aplikuje, pretože chcú, aby bol každý svedok po vznesení obvinenia v prípravnom konaní vypočutý kontradiktórnym spôsobom. Niektoré orgány činné v trestnom konaní takéto prepočúvanie svedkov v prípravnom konaní realizujú znova po vznesení obvinenia z toho dôvodu, že sa obávajú skutočnosti, že by im súd vrátil obžalobu z dôvodu závažného porušenia procesných práv (v tomto prípade práva na obhajobu) po jej podaní, pretože aplikačná prax všeobecných súdov nebola posledné roky v tejto otázke jednotná a v niektorých územných obvodoch súdov nie je jednotná doteraz. S ohľadom na túto skutočnosť je možné predpokladať, že ak sa zákonodarca smerom do budúcnosti bude snažiť obmedziť takéto prepočúvanie osôb v prípravnom konaní po vznesení obvinenia, ktoré už boli vypočuté pred vznesením obvinenia po začatí trestného stíhania vo veci, a teda zákonodarca bude mať zámer, aby kontradiktórny výsluch svedkov, ktorí boli vypočutí ako svedkovia pred vznesením obvinenia v prípravnom konaní, prebehol až na hlavnom pojednávaní, tak to bude namietané zo strany niektorých obhajcov, ktorý takýto postup považujú za súčasť práva na obhajobu.

Zásada náležitého zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností vyžaduje to, aby bol skutkový stav v trestnej veci zistený v takom rozsahu, že nebude existovať dôvodná pochybnosť, ktorá by mohla spôsobiť to, že orgány činné v trestnom konaní alebo súd by po uvážení, objektívnom a nestrannom posúdení všetkých dôkazov v trestnej veci boli nerozhodné v tom, či sa stala skutočnosť potrebná na naplnenie skutkovej podstaty trestného činu, a teda, či môžu konštatovať vinu osoby, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie. Za dôvodné pochybnosti by sa nemali považovať pochybnosti imaginárneho charakteru a tie, ktoré sú založené na náhode, domnienkach, rozmare alebo dohadoch. Dôvodné pochybnosti sa môžu týkať samotného zistenia skutkového stavu v trestnej veci, ako aj možnosti zabezpečiť ďalšie dôkazy v predmetnej trestnej veci, ktoré by mohli mať vplyv na rozhodnutie v trestnej veci.³⁶⁸ Zásada náležitého zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností sa môže pri využívaní rôznych trestnoprávných inštitútov často dostať do kolízie so zásadou rýchlosti konania. Je vhodnejšie, aby bol skutkový stav zistený riadne bez dôvodných pochybností, avšak oneskorene, alebo je alternatívne vhodnejšie, aby bol síce skutkový stav zistený včas, ale môžu počas zisťovania skutkového stavu existovať dôvodné pochybnosti, ktoré sa nepodari odstrániť? Na prvý pohľad by sa mohlo zdať vhodnejšie pri zodpovedaní tejto otázky uprednostniť prvú alternatívu, avšak, keďže obe zásady sú základnými zásadami trestného

³⁶⁷ Čentéš, J. Trestné právo procesné. Všeobecná časť. 1. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2016, s. 53

³⁶⁸ Romža, S. Koncentračná zásada vs. zásada náležitého zisťovania skutkového stavu v slovenskom trestnom konaní. In: Časopis pro právní vědu a praxi. 2018, roč. 26, č. 1, s. 83

konania rovnakého významu, je potrebné pri ich aplikácii hľadať medzi nimi rovnováhu.³⁶⁹ Zásada zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností v podmienkach Slovenskej republiky vymedzuje priestor, v ktorom sa môže uplatniť zásada rýchlosti konania.³⁷⁰ V prípadoch, kedy by slovenský zákonodarcu pro futuro plánoval zvyšovať efektívnosť trestného konania cestou legislatívnych zmien, tak musí brať zreteľ na existenciu zásady zistenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností. Porušením takéhoto prístupu by napr. bolo, ak by zmenou legislatívy vypustil z § 232 ods. 1 Trestného poriadku podmienku hovoriacu o tom, že výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania musia dostatočne odôvodňovať záver, že skutok je trestným činom a spáchal ho obvinený, čiže by sa prokurátorovi umožnila uzavrieť dohoda o vine a treste aj bez toho, aby mu túto skutočnosť preukázali výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania, teda iné dôkazy zabezpečené v trestnej veci. Tento názor je možné podporiť aj názorom profesora Klátika: „*prostriedky, ktoré umožňujú urýchlené trestné konanie, by sa mali použiť len vtedy, kedy by bolo na základe starostlivého a nestranného zhodnotenia dôkazov jednoznačné, že skutok naplnil skutkovú podstatu trestného činu a spáchala ho konkrétna osoba.*“³⁷¹

3. K niektorým aspektom prípravného konania, resp. predprípravného konania z náhľadu efektívnosti

V rámci tejto časti príspevku by sme chceli venovať pozornosť niektorým prípadom, ktoré by podľa nášho názoru mohli byť de lege ferenda zmenené, resp. iným spôsobom realizované, aby sa zvýšila efektívnosť prípravného konania, resp. postupu pred začatím trestného stíhania. Prvým z nich je úprava ustanovení Trestného poriadku týkajúcich sa postupu pred začatím trestného stíhania. V aplikačnej praxi sa často vyskytujú situácie, kedy potrebuje orgán činný v trestnom konaní získať informácie od osoby odlišnej od podozrivého, oznamovateľa alebo poškodeného, ktoré je jedine možné vypočúť v postupe pred začatím trestného stíhania. Táto osoba by po začatí trestného stíhania bola vypočutá v postavení svedka, avšak Trestný poriadok ju neumožňuje vypočúť v postupe pred začatím trestného stíhania. V aplikačnej praxi sa vyskytujú situácie, kedy takéto osoby preto podávajú vysvetlenie v zmysle ustanovení zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov. Takéto podanie vysvetlenia sa však nerealizuje v zmysle ustanovení Trestného poriadku, a preto by pro futuro bolo vhodné doplniť do Trestného poriadku možnosť výsluchu svedka aj v postupe pred začatím trestného stíhania, aby následne policajt alebo prokurátor mohol rozhodnúť v zmysle § 197 alebo § 199 Trestného poriadku.

Druhá z nich sa týka prepočúvania svedkov v prípravnom konaní po vznesení obvinenia, ktorí už boli vypočutí v prípravnom konaní pred vznesením obvinenia, pričom tento problém bol už spomenutý v predchádzajúcej časti tohto príspevku. Hoci je už dlhšiu dobu vydané Stanovisko Najvyššieho súdu Slovenskej republiky Tpj 63/2009 zo dňa 07. 12. 2009, v zmysle ktorého boli prijaté nasledujúce právne vety: „*I. Obžaloba v trestnej veci môže byť opretá o výpovede svedkov a iné dôkazy vykonané pred vydaním uznesenia o vznesení obvinenia, prípadne pred oznámením uznesenia o vznesení obvinenia jeho vyhlásením (§ 206 ods. 1 Tr. poriadku), ak k ich vykonaniu došlo po začatí trestného stíhania "vo veci" podľa § 199 ods. 1 Tr. poriadku. II. Ak je ale výpoveď svedka jediným usvedčujúcim dôkazom alebo vo významnej miere rozhodujúcim dôkazom, o ktorý chce prokurátor, ako nositeľ dôkazného bremena v*

³⁶⁹ Sčerba, F. Zásada rychlosti řízení versus zásada materiální pravdy. In: Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje trestního procesu. Praha: Leges, 2016, s. 94 - 95

³⁷⁰ Romža, S. Koncentračná zásada vs. zásada náležitého zisťovania skutkového stavu v slovenskom trestnom konaní. In: Časopis pro právní vědu a praxi. 2018, roč. 26, č. 1, s. 84

³⁷¹ Klátik, J. Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania. 1. vydanie. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2010, s. 11

konaní pred súdom, oprieť obžalobu, je nevyhnutné takého svedka vypočuť až po vznesení obvinenia (alebo svedka vypočutého pred týmto úkonom znovu vypočuť), a tak zachovať právo obvineného na obhajobu (právo na kontradiktórny postup). Výnimku z kontradiktórneho postupu predstavujú výpovede svedkov, ktoré majú v zmysle § 263 ods. 3 písm. b) Tr. poriadku charakter neodkladného alebo neopakovateľného úkonu; taký charakter majú aj výpovede svedkov mladších ako 15 rokov (§ 135 ods. 2 veta druhá Tr. poriadku). III. Ak obvinený po vznesení obvinenia sám (prostredníctvom obhajcu) žiada zopakovať výsluchy iných svedkov, je na úvahe orgánov činných v trestnom konaní, aby po posúdení dôkaznej situácie vo veci rozhodli o potrebe vykonať kontradiktórny výsluch svedka. Na spravodlivé súdne konanie a na kritickú previerku výpovede svedka postačuje, ak je výsluch svedka vykonaný v prítomnosti obvineného alebo jeho obhajcu v konaní pred súdom.“ Tak sa v aplikačnej praxi vyskytujú trestné konania, kedy sa v prípravnom konaní po vznesení obvinenia prepočúvajú znova všetci svedkovia, ktorí už boli vypočutí počas prípravného konania pred vznesením obvinenia, avšak po začatí trestného stíhania. Tento postup je vyžadovaný niektorými obhajcami, ktorí požadujú kontradiktórny výsluch všetkých svedkov v prípravnom konaní po vznesení obvinenia, hoci by podľa predmetného stanoviska Najvyššieho súdu Slovenskej republiky stačilo po vznesení obvinenia v prípravnom konaní prepočuť svedkov, ktorých výsluch predstavuje jediný usvedčujúci dôkaz alebo je to významný dôkaz o spáchaní trestného činu osobou, ktorá je obvinená. Zákonodarca by pro futuro podľa nášho názoru mal legislatívne priamo v Trestnom poriadku upraviť, že kontradiktórny výsluch svedkov by mal prebehnúť až na hlavnom pojednávaní, pričom po vznesení obvinenia v prípravnom konaní by postačovalo kontradiktórnym spôsobom vypočuť svedkov, ktorí vypovedajú významné skutočnosti svedčiace o spáchaní trestného činu obvinenou osobou, a teda by po vznesení obvinenia v prípravnom konaní nebolo potrebné vypočúvať kontradiktórnym spôsobom všetkých svedkov, ktorí už boli v predmetnej trestnej veci vypočutí pred vznesením obvinenia, avšak po začatí trestného stíhania.

Tretia z otázok, ktorým chceme venovať pozornosť, sa týka využívania odklonov ako spôsobu ukončenia prípravného konania. Jedným z cieľov, ktorý si vymedzil zákonodarca pri rekodifikácii trestného procesu, bolo zefektívnenie trestného procesu. Aj zo strany aplikačnej praxe bolo zhodnotené, že možnosť využívania odklonov v prípravnom konaní sa zvýšila po zavedení rekodifikácie trestného procesu.³⁷²

V rámci využívania odklonov ako možnosti ukončenia prípravného konania nižšie uvádzame štatistický prehľad, na základe ktorého venujeme pozornosť niektorým zrejмым skutočnostiam z neho vyplývajúcim.

Štatistický prehľad o spôsoboch ukončenia prípravného konania v rokoch 2015 až 2019.³⁷³

rok	2015	2016	2017	2018	2019
počet podaných obžalôb	31932	28612	28365	29789	27443
podmienečné zastavenie trestného stíhania prokurátorom	1731	1473	1478	1323	1275
podmienečné zastavenie trestného stíhania	33	12	6	11	18

³⁷² Sepeši, P. Úvahy o efektívite trestného konania v Slovenskej republike – hľadanie nástrojov a riešení na jeho časové a ekonomické zefektívnenie cestou zmeny právnej úpravy predsúdneho konania. In: Magister officiorum. 2013, [cit. 2020-10-31] Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Uvahy-o-efektivite-trestneho-konania-v-Slovenskej-republike-hladanie-nastrojov-a-rieseni-na-jeho-casove-a-ekonomicke-zefektivnenie.htm>

³⁷³ Štatistické ročenky o činnosti prokuratúry za roky 2015 až 2019. [cit. 2020-10-31] Dostupné z: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>

spolupracujúceho obvineného prokurátorom					
schválenie zmiernu a zastavenie trestného stíhania prokurátorom	586	469	464	479	491
uzavretá dohoda o vine a treste prokurátorom	4878	4639	3844	1154	2073

Z prezentovaných štatistík môžeme vyabstrahovať niektoré skutočnosti, ktorým budeme venovať pozornosť. V počte podaných obžalôb za roky 2016 a 2017 je badateľný pokles ich počtu oproti počtu podaných obžalôb v roku 2015. V roku 2018 môžeme opätovne badať nárast počtu podaných obžalôb v porovnaní s ich počtom v roku 2017, pričom v roku 2019 nasleduje znova pokles počtu podaných obžalôb v porovnaní s rokom 2018. Počet podaných obžalôb od roku 2015 (v počte 31932) do roku 2019 (v počte 27443) poklesol o 4489.

Počet podmienených zastavení trestného stíhania prokurátorom, a tým pádom ukončenia prípravného konania od roku 2015 do roku 2019 kontinuálne klesá. Výnimku predstavoval iba rok 2017, kedy ich počet oproti roku 2016 stúpol iba minimálne (presne o 5). Počet podmienených zastavení trestného stíhania prokurátorom sa od roku 2015 (v počte 1731) do roku 2019 (v počte 1275) znížil o 456. Štatistikám týkajúcim sa podmieneného zastavenia trestného stíhania spolupracujúceho obvineného nejdeme venovať pozornosť s ohľadom na to, že počet využití tohto inštitútu je v aplikačnej praxi minimálny v porovnaní s inými možnosťami ukončenia prípravného konania, a tiež s ohľadom na to, že sa jedná o veľmi špecifický spôsob ukončenia prípravného konania.

Počet schválených zmierov a následných zastavení trestného stíhania zo strany prokurátora od roku 2015 (v počte 586) do roku 2017 (v počte 464) mal klesajúci trend, pričom v roku 2018 (v počte 479) a v roku 2019 (v počte 491) môžeme opäť pozorovať rastúci trend pri využívaní tohto inštitútu. Celkový počet schválených zmierov a následných zastavení trestného stíhania prokurátorom od roku 2015 (v počte 586) do roku 2019 (v počte 491) je však o 95 nižší.

Počet uzavretých dohôd o vine a treste od roku 2015 (v počte 4878) do roku 2018 (v počte 1154) výrazne klesol. K výraznému poklesu medzi rokom 2017 (v počte 3844) a rokom 2018 (v počte 1154) prispeli opatrenia v rámci rezortu Prokuratúry Slovenskej republiky po dopravnej nehode bývalého ministra vnútra Slovenskej republiky, po ktorej sa prísnejšie začali posudzovať podmienky na uzavretie dohody o vine a treste prokurátorom. V roku 2019 nastal však opätovný nárast počtu uzavretých dohôd v porovnaní s rokom 2018. V celkovom sledovanom období došlo k poklesu uzatvorených dohôd o vine a treste z roku 2015 (v počte 4878) až po rok 2019 (v počte 2073) o 2805.

S ohľadom na vyššie uvedené je možné konštatovať, že v Slovenskej republike existuje stále priestor na vyššiu aplikáciu odklonov v prípravnom konaní (schvaľovanie zmieru a následné zastavenie trestného stíhania, podmienené zastavenie trestného stíhania, podmienené zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, uzavretie dohody o vine a treste prokurátorom). V prípade vôle zo strany zákonodarcu môže dôjsť aj k zmene podmienok, za ktorých by k aplikácii týchto odklonov v prípravnom konaní mohlo dôjsť, avšak v tejto otázke je potrebné zrealizovať verejnú vedeckú a odbornú diskusiu. V rámci predmetnej štatistiky sme nevenovali pozornosť inštitútu trestného rozkazu, ktorý v podmienkach Slovenskej republiky aplikujú súdy až v súdnom konaní, a tiež berieme v úvahu skutočnosť, že pri využívaní odklonov v prípravnom konaní je potrebná participácia obvineného, resp. v niektorých prípadoch aj poškodeného.

Záver

Záverom tohto príspevku môžeme zhrnúť, že v jeho obsahu sme venovali pozornosť niektorým možným zmenám pro futuro realizovaným za účelom zvýšenia efektívnosti trestného konania. Je dôležité, aby zákonodarcia tieto zmeny podrobil verejnej odbornej a aj vedeckej diskusii a zároveň, aby pri ich príprave bral na zreteľ existenciu základných zásad trestného konania, ktoré predstavujú v prostredí slovenského trestného práva procesného významný prvok. Vláda Slovenskej republiky vo svojom Programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky na roky 2020 až 2024 prejavila snahu o zmenu niektorých inštitútov Trestného poriadku za účelom zvýšenia efektívnosti trestného konania. Otázne však ostáva, či sa tieto návrhy aj prejavia do reality, pričom považujeme za potrebné, aby tieto zmeny boli prijímané po verejnej odbornej a vedeckej diskusii, ktorá v posledných rokoch v Slovenskej republike niekedy absentovala.

V rámci príspevku sme tiež upriamili pozornosť na tri otázky súvisiace s prípravným konaním a snažili sme sa stanoviť podnety, kde by pro futuro mohlo dôjsť k legislatívnym zmenám, resp. k aplikačným zmenám za účelom zvýšenia efektívnosti prípravného konania.

Literatúra

ČENTÉŠ, J. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť. 1. vydanie.* Šamorín: Heuréka, 2016, s. 53

Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

GRIVNA, T. *Zásada rychlosti v trestním řízení, právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a některé důsledky jejich porušení.* In: Pocta Dagmar Císářové k 75. narozeninám. Praha: Lexis Nexis, 2010, s. 18

KLÁTIK, J. *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania. 1. vydanie.* Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2010, s. 11

KURILOVSKÁ, L. *Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia. 1. vydanie.* Šamorín: Heuréka, 2013, s. 36 – 37, s. 52

MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. 1. vydanie.* Praha: Leges, 2019, s. 182, s. 257

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024. [cit. 2020-10-27]

Dostupné z: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24756/1>

REPA, O. *Prietahy v trestnom konaní a ich kompenzácia.* In: Právne listy. 2017, [cit. 2020-10-30] Dostupné z: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a542-prietahy-v-trestnom-konani-a-ich-kompenzacia>

ROMŽA, S. *Koncentračná zásada vs. zásada náležitého zisťovania skutkového stavu v slovenskom trestnom konaní.* In: Časopis pro právní vědu a praxi. 2018, roč. 26, č. 1, s. 83 - 84

SČERBA, F. *Zásada rychlosti řízení versus zásada materiální pravdy.* In: Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje trestního procesu. Praha: Leges, 2016, s. 94 – 95

SEPEŠI, P. *Úvahy o efektívite trestného konania v Slovenskej republike – hľadanie nástrojov a riešení na jeho časové a ekonomické zefektívnenie cestou zmeny právnej úpravy predsúdneho konania*. In: *Magister officiorum*. 2013, [cit. 2020-10-31] Dostupné z: <https://www.epi.sk/odborny-clanok/Uvahy-o-efektivite-trestneho-konania-v-Slovenskej-republike-hladanie-nastrojov-a-rieseni-na-jeho-casove-a-ekonomicke-zefektivnenie.htm>

Slovník súčasného slovenského jazyka Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied. [cit. 2020-10-27] Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=efekt%C3%ADvnos%C5%A5&s=exact&c=v942&cs=&d=sssj#>

Slovník súčasného slovenského jazyka Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied. [cit. 2020-10-27] Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=efektivita&c=7480&d=sssj>

Štatistické ročenky o činnosti prokuratúry za roky 2015 až 2019. [cit. 2020-10-31] Dostupné z: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky-12c1.html>

ZÁHORA, J. *Nepeňažné prostriedky nápravy neprimeranej dĺžky trestného konania*. In: *Justičná revue*. 2014, roč. 66, č. 6 - 7, s. 783 – 801

ZÁHORA, J. *Právo na prejednanie vecí „bez zbytočných prieťahov“*. In: *Aktuálne problémy prípravného konania trestného*. Bratislava: Leges, 2014, s. 247 - 249

Kontaktné údaje:

JUDr. Filip Vincent

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. č. 6

810 00 Bratislava

Slovenská republika